

چیرۆکی مهزنه رۆژنامه نووسێکی کوردی له بیرکراو

مهولان زاده ریفعت بهگ

خاوهنی سه ره بهستی و عاشقی ئازادی و سه ره به خۆیی کوردستان

پروفیسۆر دکتۆر یاسین سه رده شتی

سلیمانی ٢٠٢٣

خوینهری نازیز: ئەم کتیبەیی بەردەست، لێکۆڵینەو مێهەکی بەلگەنامەیی زانستییە سەبارەت بە مەزەنە روژنامەنووسیکی لەبیرکراو و پشتگوێخراوی کورد "مەولان زاده ریفەعت بەگ" که یەکیکە لە بەناوبانگترین کەسایەتیی و روژنامەنووسەکانی دەولەتی عوسمانیی لە قونای مەشرووتییەتی دووهمداو روئیکی دیارو میژوویی لەرووداوێ سیاسی و فەرەنگییەکانی ئەو قونایدا هەبوو و ژیاڵیکی پر چالاکی و کاریگەری لە بواری بەرەڵستیی ستەمکاری و بەرە ناره‌زایەتیییدا لە سەردەمی سولتان عەبدولحەمیدی دووم و هەروەها لە دژی دەسەڵاتی پوانخوازی کۆمیتەیی ئیتیحادو تەرەقی و پاشان مستەفا کەمالیشدا هەبوو.

مەولان زاده، وەک کوردیک، که خیزانەکەیی لە ناوچەیی سلیمانییەوێ چووبوو ئەستەمبوول و خۆیان بە نەوێ مەولانا خالیدی نەقشبەندی زانیو، بەهۆی ئەندامبوونی لە ریکخراوی نەینی تورکە لاوەکان، تیکەل بە کاری سیاسی بوو. ئەو هەر لە سەرەتاوێ تاکو کۆتایی خۆی بە کەسیکی نازادییخوازو لیبرال دەزانی و تاوێکو رووخانی ئیمپراتورییەکی برۆای بە عوسمانیزم هەبوو، لەو پێناوێدا نامادە بوو لەهەر هێزو کەسایەتییەکی نزیکییەوێ دوستایەتی بکات که لە دژی ستەمکاری و پوانخوازی تیکۆشیت، هەروەها لەدژی هەر لایەکی و کەسایەتییەکی بۆستەتەوێ که پێی واییت لەو نامانجە لایداو. هەربۆیە وتراوێ که مەولان زاده ریفەعت لەگەل هەمووان بوو پاشان لە دژی هەمووانیش وەستاوتەو. بەو هۆیەشەوێ لە لایەن نەیارانییەوێ تۆمەتی زۆری نازاستەکراوێ کەوتۆتە بەر پلارەکانیان، که هەندیک بی کۆڵینەو بوونی هیچ بەلگەیک دەجیونەو.

شایەنە باسە، مەولان زاده، بەهۆی ژیاڵی بەرەڵستکاری، بەتایبەت دوژمنایەتی سەختی بۆ شەخسی مستەفا کەمال و کەمالیزم و بەشداریی لە خەباتی نەتەوایەتی کوردیی و هەلوێستی لە کێشەیی نەرمەییەوێ، لە لایەن دەسەڵاتدارانی چەندین سەلەیی تورکیاوە، هەموو کارو بەرەم و میژووی سانسۆر کراوێ ریکە بە کۆڵینەوێ لە رۆل و چالاکییەکانی نەراو. ئەوێ تەنیا ماوێهەکی کەمە، بەهۆی کالبوونەوێ هەژموونی کەمالیزمەو، ئەو سانسۆرەیی سەر ناو و ژیاڵی کەمیک لابرآوو بەرەمەکانی چاپکراونەتەو. هەروەها لە لایەن نەرمەییەوێ، بەهۆی قسەکردنی وردی لە جیتۆسایدی نەرمەن لە لایەن ئیتحادییەکانەو، لایەلا ناوری لێندراوتەو.

لهو نووسين و كۆلنەوانەى كراون سەبارەت بە كۆمەلكوژىيە ئەرەبىيەكان، ناوى خۆى و كىتەبەكەيان ھىناو، بەلام ھىشتا سەبارەت بە پىنگەو ناساندنى خودى مەولان زادە، زۆربەيان كەوتنەتە ھەلەموو خەلكى تىرىشيان بە ھەلەدا بردوو ەك دواتر ئامازەى بۆ دەكەين.

دىارە عەرەبەكانىش، بەھۆى چوونى مەولان زادە بۆ مىسرو چالاكىيەكانى لەھۆى لە سەرەتاي دەيەى دوومى سەدەى بىستەم و ھەر و ھەر گىزىرانى كىتەبەكەيان لە سەرەتاي نەوتەكانى سەدەى بىستەم بۆ عەرەبىيە و ھەلەوئىستى مەولان زادە سەبارەت بە باسى رۆلى زايونىزم لە رووداوھەكانى سەرەتاي سەدەى بىستەم و بابەتى فەلەستىن كە پاشان باسى دەكەين، بەناوى مەولان زادە كەمەك ئاشنان. ئەوھى ھەيە تەنيا كوردانە، بە تايبەت لە باشوورو رۆژھەلات، كە ئاگادارىيەكى ئەوتۆيان، يان ھەر ھىچ ئاگادارىيان، لەبارەى مەولانزادە رىفەت و ژيان و رۆل و چالاكىيەكانىيەو نىيە، وئىراى ئەوھى نوبراو رىك دەيەيەكى تەمەنى بۆ جولانەوھى نەتەوايەتتى و رىزگارىيە كوردو لە پىناوى خەبات بۆ سەربەخۆيە كوردستان بەختكردوو.

ئەم كۆلنەوھى بەلگەنامەيە لە پىناوى ئەو ئامانجەدە، ئەوھى زادەى كارو ماندووبونىكى زۆرەو پىشت بە كۆمەلكە سەرچاوەى زانستى رەسەن و ژمارەيەكى بەرچاو رۆژنامەو بلاوكراوھى ئىنگلىزىيە و ئەمەرىكىيە و سویدیيە و ئەلمانىيە و توركىيە و ئوستورالىيە و بىيانىيە دىكە دەبەستىت كە يەكەمىن جارە لە كۆلنەوھىيەكى لەم شۆھىدە بەكار ھىنراين و بەوھى ئەم كارە يەكەمىن كۆلنەوھى بەرھەمى زانستىيە لەم بوارەدا بەم شۆھى بەرفراونە ئەنجامدرايەت، دۇنياشم شوئى شىاوى خۆى لە نۆو كىتەبخانەى كوردىيدا دەگرىت و كەلنەيەكى گەورە پرەدەكاتەو. ھەر بژىن

پروفیسۆر. دكتور ياسين سەردەشتى

۲۲ ی نیسانی ۲۰۲۳

سەرھتای ژبانی مهولان زادهو سالانی دهر بهدهری لهقوناعی ستهمکاری سولتان عهبدولحه میدی دووهم

له رۆژیکێ ناوهراستی مانگی حوزهیرانی سالی ۱۸۶۹دا، خیزانیکی کوردی سلیمانی و دانیشتوی بهشی ئهورویی شاری ئهستهمبول له گهرهکی " کوچک چهکمهجه " مژدهی لهدایکبونی کوریکیان پندرا. بهو هیوایهی که کورهکهیان لهئایندهدا پایهیهکی بهرزی ههیهت، خیزانهکهی ناویان لێنا " ریفعت ". باوکی ریفعت، ناوی عهبدولرحمان نهجیم بهگی کوری محهمهد بهگ بوو، محهمهد بهگ خوی به نهوهی مهولانا خالیدی نهقشبهندی گهورهشیخی تهریقتهی نهقشبهندی زانیوه و به خهڵکی شارهزوورو به یهکیک له کهسایهتیهکانی ناوچهی سلیمانی پایتهختی میرنشینی بابان لهباشووری کوردستان دادهنریت. عهبدولرحمان بهگی باوکی ریفعت، له ۲۱ی ئایاری سالی ۱۸۳۳دا، لهناوچهی شارهزووری سلیمانی لهدایکبووه، ئهو قوناعهکانی سهرهتایی له شاری سلیمانی خویندوووه پاشان رووی کردۆته شاری بهغدا بۆ خویندن. پاشان لهسالی ۱۸۶۲دا، عهبدولرحمان بهگ بهموچهی ۴۰۰ قرۆش وهک پشکنهری کتیبخانهکانی دهرسهعادهت لهئهستهمبول دامهزراو لهماوهی ۳۰ سالی کارکردنی وهک کارمندی دهولتهتی، له دهزگای جوراوجۆری حکومهتی عوسمانییدا، وهک عیلمیه و مولکییه، پۆستی گرنگی ههبووهو دهوتریت لهو خویندنگا عوسمانییهش کاری کردوووه که لهپاریسی پایتهختی فهرهנסا بۆ خویندکاره عوسمانییهکان لهسالی ۱۸۵۷دا، لهلایهن محهمهد جهمیل پاشای کوری مستهفا رهشید پاشا، به هاوکاری فهرهنسییهکان، کرابوووه بهمهههستی پهروهردهکردنی کادرانی سهربازی و مهدهنی و تهکنیکی که خاوهنی زانیاریی هاوچهرخ بن.

ههروههها عهبدولرهمحمان بهگ، لهسالی ۱۸۸۸دا، وهک سهروکی دادگای " بیدایهت / بهرای" لهپاریزگای دیاربهکر دهستهکار بووه. پاشان بو ماوهیهکه لهو پۆستهی دووخراوتهوه و دواى دووسال، واته له سالی ۱۸۹۰دا، وهک سهروکی داواکاری گشتی دادگای تیهههچوونهوهی شاری دیاربهکر دهستهکار بووه. دوا پۆستی عهبدولرهمحمان نهجیم بهگ بریتیبوو له سهروکی بهشی دادگای تیهههچوونهوهی تاوانهکان له " مهعمورهتولعهزیز/ ئالازیک". ناوبراو جگه له کوردیی، فارسیی و تورکیی و عهرهیبشی زانیوهو جگه له کاری فهرمانبهری دهولتهیی، خولیای خویندنهوهو فهرهنگ بووهو به شیرمهکانی لهناوهندی ئهدهبی عوسمانیی ناسراوه. ئهو لهتهمهنی ۶۲سالییدا و لهشاری خهروتی باکووری کوردستان لهسالی ۱۸۹۵دا، کۆچی دواپی کردوه.

سهبارهت به ریفعهتیش، که دواتر له نیو کایهی ئیداریی و روژنامهوانیی و سیاسی و فهرهنگییدا، به مهولان زاده ریفعهت بهگ ناسراوه، زانیاریی وردو بهرفراوان لهبهردهستدانییه. لهو رووهوه تهنیا ئهوهنده ههیه که ناوبراو خویندنی سهرهتایی و ناوهندی لههستهمیول تهواو کردوهو پاشان مهکتهبی حقوقی شاهانهی خویندوه، پاش ئهویش له قهلهمی " مهتوبعاتی ئهجنیبه/ چاپمهانی بیانیی " کاریکردوه. دواتر بههوی شایستهیی و سهرکهوتنهکانییوه نیردراوه بو قهلهمی تهحریرات له موتهسهریفیهتی " بهیئوغلو" که نزیک ههستهمیول دامهزراوه. پاشان بهموچهی ۱۵۰۰ قرۆش وهک بهرپوهبهری زیندانی شاری " سینۆپ" له ههره سهروی ناوچهی ئهنهدۆل لهلای دهریای رهشهوه.

شایهنی باسه، سهرهتای نههامهتییهکانی ژیانى مهولان زاده ریفعهت بهگ و کهوتنهبهر فشارو گرتن و سزادانی لهلایهن دهسهلاتدارانی عوسمانییوه لهم قوناغهدهسپیدهکات که به قوناغی ئیستیدادی سولتان عهبدولحهمدی دوهم (۱۸۷۶-۱۹۰۸) دادهنریت، ئهوهش بههوی ئهو داوایهی که لهلایهن "فازیل بهگ"ی موستهریفی

سینۆپهوه له ۲۲ی ئۆگۆستی ۱۸۹۵دا، له‌دژی مهولان زاده بو دهسه‌لاتدارانی حکومهتی عوسمانیی بهرزکرایهوه و نوبراو لهو داوایه‌دا مهولان زاده ریفهعتی به کارو هه‌لسوکهوتی ناشایستهو نافرمانیی و ئۆپوزسیۆنبوون و نه‌یاری نیزام تۆمه‌تبارکرد. هه‌ربۆیه مهولان زاده سه‌مه‌تا له‌کاره‌که‌ی ده‌رکراو له‌ زیندانی سینۆپ زیندانیه‌یکرا، دواتریش به‌بریاریکی نوێ بو شاری " جوروم " له‌باکووری ئه‌نه‌دۆل و پاشان بو شاری " قه‌یسه‌ریه " له‌ ناوه‌راستی ئه‌نه‌دۆل، دوورخرایه‌وه.

زانباریه‌یک که له‌م ماوه‌یه‌دا له‌باره‌ی مهولان زاده‌وه بیسته‌راوه ئه‌وه‌یه که له‌سالی ۱۸۹۶دا، له‌ لایهن خه‌لیل خالید به‌گی والی شاری " قه‌ستمۆنه " له‌باکووری ئه‌نه‌دۆل له‌سه‌ر ده‌ریاری ره‌ش، بانگه‌ش‌تکراوه‌و کردویه‌تی به‌ سه‌کرتیری تاییه‌تی خۆی. پێده‌چیت ئه‌م کاره‌ی خه‌لیل خالید به‌گ له‌مه‌وه سه‌رچاوه‌ی گرتبێ که ئه‌و بو‌خۆی کوردبووه‌و به‌ ریشه‌ش خه‌لکی سلێمانی بوون و ویسته‌ویه‌تی له‌و ریگه‌یه‌وه چاکیه‌یک له‌گه‌ل مهولان زاده ریفهعت به‌گ بکات و هه‌روه‌ها له‌مه‌ش بترازی خه‌لیل خالید به‌گ هاوسۆزیی بو‌ تورکه لاوه‌کان هه‌بوو، له‌مه‌ش زیاتر ویسته‌ویه‌تی سوود له‌ تواناو شایسته‌یه‌کانی وه‌رگرت. دیاره خالید به‌گ که له‌نێوان (۱۲ی ئه‌یلولی ۱۸۹۴ - ۳ی حوزه‌یرانی ۱۸۹۶) والی ئه‌و شاره‌ بووه،¹ به‌لام پێده‌چیت دواتریش هه‌تاوه‌کو سالی ۱۹۰۱ که سالی مردنیه‌تی، مهولان زاده‌ی له‌لای خۆی هه‌شتبێته‌وه، به‌لام دواتر وه‌ک ده‌سته‌به‌سه‌ر نارده‌بێتیا‌نه‌وه بو شاری قه‌یسه‌ری.

به‌گوێره‌ی نووسینه‌ فەرمانیه‌کان، مهولان زاده ریفهعت هه‌تاوه‌کو مانگی ماری ۱۹۰۵ له‌شاری قه‌یسه‌ریه‌ ده‌سته‌به‌سه‌ر بووه، پاشان به‌تۆمه‌تی ئۆپوزسیۆنبوون و نزیکایه‌تی له‌ وه‌لی عه‌هد محهمه‌د

---

¹ Tülay ERCOŞKUN: SALNAMELERE GÖRE KASTAMONU VALİLERİ LİSTESİ , Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Cografya Fakültesi Dergisi 54, 2 (2014), 388.

رهشادی (۱۸۴۴-۱۹۱۸) کوری عهدولمهجیدی یهکهم سزای ۱۲ سال زیندانی بو براییهوه بهفرمانیک بریاری دوورخستهوهی درا بو زیندانی سهنعا له یهمن که ئهو کاته " ئهحمهد فهیزی پاشا " لهوی والی عوسمانی بوو. له راستییدا، مهولان زاده بو خوی له نامیهکییدا له پاريسهوه، وهک دواتر باسی دهکهین، دهلیت که ماوهی ههوت سالی دوورخراوهیی و زیندانیی له یهمن چهشتوه، واته له سالی ۱۹۰۲ هوه بو یهمن دوورخراوتهوهو ئهوش به ناخوشترین قوناغی ژیانی و یهکهمین قوناغی ژیانی دهر بهدیری ئهو دادنهزیت، چونکه پاش ئهوهی له ۲۳ جولای سالی ۱۹۰۸ دا، لهسته مبول کودهتا کرا و دهستور گهر پندراییهوه، دهر فتهت رهخسا تاکو مهولان زادهش یهمنی جیبهیلیت و بهرهو ئهسته مبول بگهریتهوه.

زیندانی سینۆپ

سولتان محمد رشاد (۱۸۴۴-۱۹۱۸)

محمد فہیزی پاشا والی عثمانیہ لہیمن

گهراڻهوهي مهولان زاده بؤ نهسته مبول تاوهكو دامه زراندي رؤژنامهي " سه ربهستي "

مهولان زاده، هموالي كوده تاي جولاي ۱۹۰۸ و هك خوشترين مژدهي تهميني پيگه پيشت و پي و ابو كه نهو رو داوه دستپيكي قوناغيكي نوي ده بيت له ميژووي نيمپراتوري عوسمانيدا. پاش نهوي حكومتي نوي له نهسته مبول فهرمان ليخوشبوني بؤ سرجهم زيندانه سياسي هكان و نهيارو راوهدونراواني قوناغي پيشووي سته مكاري حميدي ده ركد، مهولان زاده له گهل دوو له هاوريكاني بهنوي " قاسيدچيزاده زيا مهولابهگ و ههروهه كه مال پاشزاده سه عيد بهگ " برياري گهراڻهوياندا بؤ نهسته مبول. نهوان سه ربهتا چوونه عهدن و لهويوه بهكشتي بهرهو ميسر رويستن. هه له ريگاي گهراڻهوهه، مهولان زاده، چاوي به هاوريهيكي كهوت كه حوسين كه نعان پاشاي كوري بهدرخان پاشاي گهوره بوو، كه نهويش له تائف دوورخراوه بووو بهرهو نهسته مبول ده گهرايهوه، نهوان له كه شتيه كه ده پي كه وه گفتوگويان له باره ي نه هامتبه هكاني قوناغي رابردو و كردو نوميدي ناينده يه كي گه شيان بؤ خلك و ولاته كه خواست.

لهو وتاره ي كه له ژماره ۳ي گو قاري " رؤژ كرد" له بهرواري ۱ي نوگوستي ۱۳۲۹ بهرام بهر ۱۴ي نوگوستي ۱۹۱۳د، له ژير ناو نيشاني " بهدرخاني حوسين پاشا" بلاو كراوه ته وه، هاتووه: " حوسين پاشا له دواي شورش دهويست ناشتي له نيوان حكومهت و گهلدا بكات، بويه دهويست لاواني دلسوزي كورد بگه ري نيتيه وه تا بهئهركي نيشتيماني و ناييني خويان ههستن".

شورشي جولاي ۱۹۰۸، په روشيهيكي زوري له لاي مهولان زاده بؤ لابردي عهبدولحه ميد و هيواي چه سپاندي ده سه لاتيكي ده ستووري هينايه نارا كه كار بؤ هينانه دي نازادي و دادپهرومري بؤ سرجهم

گهلانی نڀو ئيمپراتوريه ته كه بڪات. هر ٻويه پاش نهوهي گهيشتهوه نهسته مبول و بهدايكي شادبوه، روژانه چاوي به هاوري و دوستان و هاوبيران و كهساپهتيه ناسراوهكاني نهسته مبول دهكوت، بهتايهت، نهوانهي كه لهسهردهمي ئيستبيدادي هميدبيدا هه لاتبوونه دهرهوهي ولات يان دوورخرابوونهوهو پاش كودهتاي ۱۹۰۸ گهرابوونهوه نهسته مبول. ههروههها جگه له كوراني بهدرخاني، چاوي به سهيد عهبدولقادري شيخ عوبهيدوللاي نههريي سهروكي يانهي كورديي له نهسته مبول كهوت.

شايهني باسه، مهولان زاده ريفعهت بهگ، لهقوناغي دووهمي دهستوربيدا (۱۹۰۸ - ۱۹۱۴) وهك يهكيك له روژنامهنوسه نازاديوخاوو بهرههلسلكاره ههره ناودارهكاني ئيمپراتوري عوسمانيي لهڌڙي پاشماوهي رڙيمه كوئنهكهو ههروههها خواستي دهسه لاتخوازيي و خو سه پيني تاكلاينههي ريخراوي ئيتحادو ته رهي، دهر كهوت. نهو يهكيك بوو وهك زور بهي نهوهي بنه ماله كورده نيشته جييو وهكاني نهسته مبول كه لهنيو دامودزگا پهروم دهيي و ئيداريهكاني حكومهتي عوسمانبيدا لهسهردهمي سولتان عهبدولحه ميدي دووم پهروم ده ببون و كاريان كردبوو. نهوانهي كاريگهريي نهو رهوته فيكريي و سياسي و ريفورمخوازيهه نڀو كايلهي مملانيي سياسي دهسه لاتداريتيي عوسمانبيان بهسهرهوه بوو كه به عوسمانبيي لاههكان يان عوسمانبيي نوپههكان و دواتریش به " ژون تورك/ توركاني گنج" دهناسران كه يهكيكيش له پايله هه ره سهرمكيبه فيكريههكانيان "عوسمانيزم" بوو.

عوسمانيزم نهو هزارو پروايه بوو كه هه مو ره عيبه تهكاني نڀو ئيمپراتوري عوسمانيي، بي جياوازيي لهرووي پروا و نلين و رهگهزو زمانيان، هاو لاتي وهفادار دهن و مافي يهكسانيان له دهولهتي نوپي دهستوربيدا ببني. مهولان زادهو هاوبيراني پروايان به نوپه گهرايي و هيئانهدي دهسه لاتيكي پاشايي دهستوريي به شيوه روژناوايه لبراله كه هه بوو كه ههولي چه سپانندن و پاراستني

ئازادىيەكان و دادپەرورەيى و ئاراستەكردنى و لات بەرەو شارستانىيەت بدات و پەيوەندىيى دۆستانەي ئابوورى و سىياسى لەگەل و لاتانى رۆژئاواي ئەرورپا هاوشىوہى فەرەنسا و ئىنگلتەرا ھەبىت. ئەوان نەوہىەك بوون بە رىفۆرمخوازە عوسمانىيەكانى هاوشىوہى مېدھەت پاشا سەرسامبوون و دژى ئۆتۆكراتىيى سولتان و خولىاي گىرانەوہى دەستوورو كارکردنبوون بە سىستىمىكى دىموكراتى دەستوورىيى و پارلەمانى و تارادەيەكى زۆرىش لەژىر كارىگەرييى بىرو تىروانىيەكانى "مىر سەباحەدىن" دا بوون، كە لەسەر بنەمايى نانائەندگەرايى ئىدارىيى و دەسەلاتى خۆجىيى ھەرىمەكان و دژايەتتىيى پوانكارىيى سىياسى و جياكردنەوہى دىن لەدەولەت و بەدەيەننانى يەكسانى و دادپەرورەيى، دامەزرابوو.²

مەولان زادە، كە پىشتەر بەتاوانى نەيارىتتىيى رژىمى ھەمىدىيى و پەيوەندىيى بە نەيارانىيەوہ قۆلبەستكرابوو بۆ سەنعا لەيەمەن دوورخراپووەو ھەك ئەندامىكى توركە لاوہكان ناسىنرابوو، ئەو بەھۆى بىرى ئازادىيخوازانەو دژەستەمكارىيەوہ خۆى بەدۆستى ھەموو ئەو كەسايەتتىيى و ئازادىيخوازانە دەزانى كە لەسەردەمى پىشوو دا نەيارى ستمەكارىيى ھەمىدىيى بوون و پاش كودەتاكەي سالى ۱۹۰۸، كارىان بۆ ھىنانەدى سىنمىكى لىبرال و دىموكرات و دادپەرورە لە ئىمپراتۆرىيەتەكەدا دەكرد. ئەوان پەيرەوبىيان بىروبوچوونەكانى مىر سەباحەدىن دەكرد و بەھەمان نەفەسى دژايەتتىيى ستمەكارىيى ھەمىدىيى دژايەتتىيى ھەولەكانى رىكخراوى ئىتھادو تەرەقى بوون و ئەلقە سەربازىيەكەي بوون و دەسەلاتخوازىيى ئەو رىكخراوہو ھەولەكانىيان بۆ پىلانگىرىيى و سەركوت و سەپاندنى ناوہندگەرايىيى و مىللىتارىزم و دواترىش توركەگەرايى رىسوا دەكردو ھاوكارىشيان لەگەل كۆمىتە ئەرمانىيەكاندا دەكرد. سەرەتا بەشىكى زۆر لەوانە پىكەوہ لەدەورى "فداركاران عوسمانى فرەقىسى /

² بىروانە : ئىبرىك جەي زوچەر: مېژووى ھاوچەرخى توركىيا، ھەرگىزانى لە ئىنگلىزىيەوہ: پروفىسۆر.ى. دكتور ياسىن سەردەشتى، چاپى دووم، سلەمانى، ۱۹۸-۱۹۹.

كۆمەلەي فېداكارانى عوسمانىي " كۆببونەوھە كە پاش كودەتاكە لە ئۆگۆستى ۱۹۰۸دا، لە لاين ئەسەد بەگ عەلى وەفا و دكتور عەلى سائيب و عەبدولقادر قادرى و حاجى جەمال بەھجەتى ئەستانەلى داينمەز رينرابوو، سەرۆكەكەشى " عەبدوللا ئەلكازم " بوو.³

ھەربۆيە، يەكەمىن بەرپرسىيارىتتى مەولان زادە رىفەعت بەگ لەپاش گەرانەوھى بۆ ئەستەمبۆل، بەشدارىي لە دەستەي نووسەران و بەرپۆھەردنى گۆقارى " حقوق عموميه / مافە گشتىيەكان " بوو كە وەك زمانحالى كۆمەلەي فېداكارانى عوسمانىي بوو، ئەو لەكتىيىكى خۆيدا كە لەسالى ۱۹۱۲دا بلاويكردۆتەوھە، نووسىويەتى : "لەگەل ھەزەرتى سەيد عەبدولقادر ئەفەندى كورى خوالىخوشبوو شىخ عوبەيدوللاشدا، كە ئەو كات سەرۆكى گلۆپى كوردىي بوو، ھەندىك وتوويزمان كرد. لەكتايدا ئەركى بەرپۆھەردنى رۆژنامەي "حقوقى عمومىيە"شمان وەرگرت."⁴ يەكەمىن ژمارەي ئەم گۆقارە لە ۱۶ى سىپتەمبەرى ۱۹۰۸دا، بلاوكرايەوھە يەكەمىن بەرپۆھەرى "نەجيب نادربەگ"ى فەرماندارى پيشووى ناوچەي "كاربينار"و يەككىبوو لە نىشتىمانپەرورە ئازادىخوازەكان، كەسانى وەك شىروانزادە مەحمود تاهيرو قادرى قادرى و ئىبول مەحمود عاسىم لەدەستەي نووسەرانيدا بوون و وتارەكانى كەسانى وەك ھەسەن فەھمى بەگ و شەرىفەددين مەعمومى و دكتور فوناد تەمۆي تىدا بلاودەكرايەوھە و بەتوندى رەخنەي لە رىكخزاوى ئىتحادو تەرەقى و بەرپرسەكانى دەگرت. پاشان مەولان زادە رىفەعت بەگ لە ۹ى ئۆكتۆبەرى ۱۹۰۸دا، بوو بەرپۆھەرى گۆقارىيەكە تاوەكو ژمارە ۶۰ كە لە ۴ى ئۆفەمبەرى ۱۹۰۸ دەرچوو، بەردەوامبوو.

³ شەرىف پاشاى خەندان: بىرەوھرىيەكانى بەرھەستىك، بەرپەرەكانى ي كۆمەلەي ئىتحادو تەرەقى، وەرگىرانى لە توركىيەوھە: زىيان رۆژھەلاتى، بنگەي ژين، سلېمانى، ۲۰۰۶، ل ۵۰.

⁴ مالمىسانژ، جەمىئەتى تەعان و تەرەقى كورد، لەتوركىيەوھە وەرگىرانى : زىيان رۆژھەلاتى، پىداچونەوھە : سىدىق سالىح، بنگەي ژين، سلېمانى، ل ۱۳.

كاميل پاشاي سەدرى ئەعزەم كە لە رەخنە و تارەكانى گۆقارەكە و نووسەرانى بىزاربوو، ناردى بەدواى مەولان زادە رىفەعت و پىيەت : ئەرى ئىوھ چى دەكەن؟ چۆنتان بوئى ئاوا رەخنە لەمەكەيلەكان دەگرن! پاشان ھەرەشەى ئەوھى لىكرد كە ئەگەر بەم شىوھىە بەردەوامبەن خراپتان بەسەردىت.⁵

مەولان زادە لەبرى پاشەكشە، زياتر لەگۆقارەكەيدا پەلامارى رەفتارەكانى حەكومەتيان دەداو پىشتگىرىيە ئەم رۆژنامەنەشيان دەكرد كە لەدژى حەكومەت بەتوندىيە دەيانووسى و فشاريان دەركرائەسەر، ھەرۋەھا بۆخۆشى لە وتارىكدا بەناوینشانى " دكتاتورىيە " لە ژمارە ۲۷ى گۆقارى حەقوقى عەمۇمىيدا ، كە لە ۱۲ى ئۆكتوبەرى ۱۹۰۸دا، چاپ و بلاوكرائەتەو، پىشتگىرىيە لەمە خۆپىشانەنەش كرد كە دژى ئەم پروژە ياسايەى چاپەمەنىيە بەرپومچوو، كە حەكومەتەكەى كامىل پاشا دەيوست لەپارلەمان دەنگى بۆ كۆبكاتەوھم ھىرشيكى توندىيە كرده سەر ھەمۆلدانەكانى رىكخراوى ئىتھادو تەرەقى بۆ كىكردنى دەنگى نازاد.

ھەرۋەھا مەولان زادە لە لاپەرىيە يەكەمى ژمارە ۳۹ى گۆقارەدا، كە لە ۲۴ى ئۆكتوبەرى ۱۹۰۸دا، چاپ و بلاوكرائەتەو، لەژىر ناوینشانى " تەنسىقات و ئىسلاھات عەمۇمىيە داير پروژە " وتارىكى سەبارەت بە دىدو پروژەى خۆى بۆ چاكسازىيە لە ئىمپىراتورىيەتەكەدا خستەروو، بەتايىبەت لەماوھى سالى حەكومى ئىستىدادى حەمىدىيە كەسانىكى زۆر ناشايستە كرابوونە دەسەلاتدارو موچەش بۆ زۆركەس برادرابووه بىئەوھى بچنە سەركارو ھىچ خزمەتتىك بەكەن، ھەرۋەھا كەسانىك دەربەدەر كرابوون و راوھدوونرابوون كە خاوەنى تواناو لىھاتوويى بوون.⁶

⁵ Hasan Taner KERİMOĞLU: MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE GENEL HAKLAR SAVUNUSU YAPAN BİR GAZETE: HUKUK-IUMUMİYE, ÇTTAD, VIII/18-19, (2009/Bahar-Güz), s 23-24

⁶ ھەمان سەرچاوە، ل ۳۲.

پنویسته بوتزیت که نهسته مبول لهپاش کوده تاکه ی جولای ۱۹۰۸ د، ببووه ناوهندیکې پر چالاکی و جولانه ووهو مملانی توندی بیکهاته سیاسی و فیکری و ریکراومی و کومه لایه تییه کان و چاپه مهنییه کانیان و تاده هات هیزه جیاوازه کان بهرو جه مسرگریی دهرویشن و دوو رهوتی سهره کی له سر شانوی سیاسی ولات ده رکهوتن، که عوسمانیسته لیبراله نازادیکوازه کان و رهوتی دهسه لاتخوازه ههژمونگه راکه ی کومینه ی ئیتحادو ته ره قی بو، نهوه ی به ته وای که وتبووه ژیر ریحه زو ناراسته ی که سایه تییه سهر بازییه بالاکانی سوپای عوسمانییه وه، نه وانه ی توانیبوو یان چند روژنامه ی ناوداری وهک " طه نین و شورای ئوممهت" بخه نه ژیر رکیفی خویانه ووه بیانکه نه ئامرازیکی میدیایي پروپاگنده یی بو بلاوکر دنه وه ی بیرو بروا ته نگه تیلو پوانخوازه کانی خویان و لیدانی نه یاره کانیان و چه واشه کردنی رای گشتی. نا له م کاته هه ستیاره دا، مه ولان زاده ریفعه ت بهگ، له گه ل هاورئییه کی نازادییخوازی نزیکی خوی که ناوی حه سن فه همی بهگ (۱۸۷۴-۱۹۰۹) بو، کار بو دامه ز راندن و بلاوکر دنه وه ی روژنامه ییک بکن.

مهولان زاده ريفعت بهگ ۱۸۶۹-۱۹۳۰

حسین کهنعان پاشا بدرخان

وقتی که چلو و گندم

فرماندهان و فرماندهان

تلفنی ۱۰۰
آب و برق
اداره پست و تلگراف
مدرسه
مدرسه

تلفنی ۱۰۰
پست و تلگراف
مدرسه
مدرسه

مدرسه پسرانه و دخترانه

تلفنی ۱۰۰
آب و برق
اداره پست و تلگراف
مدرسه
مدرسه

سیاسی

تلفنی ۱۰۰
آب و برق
اداره پست و تلگراف
مدرسه
مدرسه

تلفنی ۱۰۰
آب و برق
اداره پست و تلگراف
مدرسه
مدرسه

ردیف	نام	تلفنی
۱	مدرسه پسرانه	۱۰۰
۲	مدرسه دخترانه	۱۰۰
۳	مدرسه	۱۰۰
۴	مدرسه	۱۰۰
۵	مدرسه	۱۰۰
۶	مدرسه	۱۰۰
۷	مدرسه	۱۰۰
۸	مدرسه	۱۰۰
۹	مدرسه	۱۰۰
۱۰	مدرسه	۱۰۰

تلفنی ۱۰۰
آب و برق
اداره پست و تلگراف
مدرسه
مدرسه

تلفنی ۱۰۰
آب و برق
اداره پست و تلگراف
مدرسه
مدرسه

تلفنی

تلفنی ۱۰۰
آب و برق
اداره پست و تلگراف
مدرسه
مدرسه

تلفنی ۱۰۰
آب و برق
اداره پست و تلگراف
مدرسه
مدرسه

تلفنی ۱۰۰
آب و برق
اداره پست و تلگراف
مدرسه
مدرسه

مهولان زاده ريفعت خاوهنى روژنامهى "سه‌به‌ستى"

وهك وترا، حهسن فههمى بهگ و مهولان زاده برياريانا پيکهوه روژنامهيهک ده‌ريکمن که ببيته سهکۆو پلاتفورمىک بۆ بهرگري له ئازادى و دادپه‌وره‌رى و بانگه‌شه بۆ حکومهتى ياسا و بکه‌ونه و يزه‌ى هموو ئهو کهسايه‌تیی و هيزو لايه‌نانه‌ى که سيمبولی سته‌مکاري کۆن بوون و ئه‌وانه‌شى که خوازياربوون سته‌مکاريه‌کى نوێ له‌ئيمپراتوريه‌که‌دا دابه‌زرينن و دژى سه‌روه‌رى گهل بوه‌ستنه‌وه. له‌راستبيدا دروشمه‌کانى شوڤشه‌که‌ى ۱۹۰۸ که خۆى له " ئازادى، دادپه‌روه‌رى، براهه‌تیی و يه‌کسانى "ده‌بينه‌وه له‌لايه‌ن هه‌ندىک له‌کهسايه‌تیه سياسی و ده‌سه‌لاتداره‌کانى رژيمى حه‌ميدی پيشووه‌و به‌هه‌مان شيوه‌ش له‌لايه‌ن ده‌سه‌لاتدارو کهسايه‌تیه سه‌ربازيه‌کانى کۆميتهى ئيتحادو ته‌ره‌قييه‌وه تاده‌هات زياتر ته‌نگى پى هه‌له‌چنرا.

حهسن فههمى بهگ بۆخۆى تورک نه‌بوو، به‌لکو ئه‌لبانیه‌کى عوسمانی بوو، ئهو خويندنى دبلۆمى زانستى به‌رپه‌به‌راهه‌تیی به‌په‌له‌ى يه‌که‌م و دواتریش کۆلجى حقوقى خويندبوو، بايه‌خى به‌کتیبه په‌روه‌رده‌يه‌کان ده‌داوه ده‌خويندنه‌وه، هه‌روه‌ها وهك مهولان زاده له‌سه‌رده‌مى ده‌سه‌لاتى ره‌ه‌اى حه‌ميدی نه‌يارو دژ به‌سته‌مکاريى بوو، ئه‌ویش له‌و قوناغه‌دا ده‌به‌ده‌رى بينبوو، سه‌ره‌تا هه‌لاتبوو بۆ پاريس و سه‌ردانى زانکۆى سوڤيۆنى ده‌کردو دواتریش چووه له‌نده‌نى پايته‌ختى بریتانياو پاشان گه‌راهه‌وه پاريس و له‌وه‌يه‌وه چووبووه ميسرو په‌يه‌ه‌ندى به‌تورکه لاوه‌کانه‌وه کردبوو، که‌سێکى لیبیرال بوو، زمانى فه‌ره‌نسى و ئینگلیزى به‌باشى ده‌زانى و يه‌کێک بوو له‌ چالاکوانه به‌ره‌ه‌ه‌ستکاره‌کانى ده‌سه‌لاتى عه‌بدولحه‌ميدو ئهو موچه‌يه‌ى ره‌ته‌کردبووه که رژيمى حه‌ميدى ده‌يوست بۆى به‌رپه‌ته‌وه ده‌يوست له‌ميسر خويندنگايه‌کى تورکى دابه‌زرينيت. له‌پاش گه‌راهه‌وه‌ى بۆ نه‌سته‌مبول له‌روژنامه‌ى حقوق عموميه وتاره‌کانى بلاوده‌کراهه‌وه

دواتریش له گڼل مهولان زاده ياداشتتيكيان دابووه لايينه پهيوهنديدارهكان و ريشونينه ياساييهكانيان بو دامهزراندي روژنامهكه گرتهبهرو پاش نهوه لهروژي ۱۶ي نوكتوبهري ۱۹۰۸دا، يهكهمين ژماره ي روژنامهكهيان بهناوي "سهربهستي" يهوه بلاوكردهوه. نهوه ي مهولان زاده خاوهن ئيمتيازو حسهن فههمي بهگيش سهرنوسهري بوو.

شاپهني باسه، هينده ي ئاگاداربين ههناوهكو ئيستا هيج ليكولنهويهكي نهكاديمي و سهربهخو لهسر روژنامه ي سهربهستي نهكراوه ههمو ژمارهكاني كه ۷۲۲ ژمارهيه لهماوه ي ۱۲ سالي تهمنهيدا لهسالي ۱۹۰۸وه بو ۱۹۲۰، به پينج قوناغي جياواز، لهبرگيكي تهواودا كونهكراوتهوه. دياره بهو هويه ي كه ميژووي نهه روژنامهيه بهستراوتهوه به ميژووي ژياني مهولان زاده ي خاوهننيهوه، ههريويه بههوي نهو ناجيگيري و فشارو راوهدونانه ي كراوتهه سر مهولان زادهو تووشي بوون، ژياني روژنامهكesh ههرازو نشيوي بهخويهه بينوه.

سهربهستي، بهزمان ي توركي بلاوكرآوتهوه و لهچوار لاپهه پيكهاتوهو روژانه بووه ههينيش دهرچوه، لهژير ناوهكهيدا كه سهربهستيه، نووسراوه: " خزمهت به مافي عوسمانيهكان دهكات بهبي جياوازي رهگهزو مهزههه ". هه لاپههيهكي له پينج ستون پيكهاتوه و بهوتاري سهرنوسهه دهستيپكردوهو ناونيشاني جياوازي بهگويه ي ناوهروكي بابتههكان دانراوه ههواله نيوخوي و دهرهكيهكاني تيذا جياكراوتهوه. ههروهه لهلاپهه ي كو تايشدا، نامه ي خوينهراي تيذا بلاوكرآوتهوه. پهيامي روژنامهكه له ژماره ي يهكهميذا لهژير ناونيشاني " مسلك / مهبهست " بلاوكرآوتهوهو نووسراوه:

"سهربهستي" بهههمو مانايهك نازاده، پاشايهتي دهستوري خونابويري لهوه ي خوبهخت بكات لهپيناو ئيدارهكهمان، لهريگه ي

کارکردن له پیناوی روښنکردنه وهی خه لک به گشتی و یه کیتی ته وای ره گزه کانی عوسمانی...

"سهر بهستی" هه میسه ئه و بهر پرسانه ی حکومت ده بیژرینیت و ره خنه یان ده کات که پیچه وانه ی به ژه وندی میله ته که مان هه لده سورین و له روانگه ی میله ته وه ده روانیته به ژه وندی به کانیان و پاریزه ری مافی روله کانی میله ته و پشت به یاسا ده به ستیت.

"سهر بهستی" نازادی و شرف و کهرامه تی پیشه که ده پاریزیت و خزمه تی ئامانج و به ژه وندی به کی سیاسی هیچ شه خسیک ناکات.

"سهر بهستی" ته نیا راستی ده لیت و بیر له ریگایانه ده کاته وه که میله تی لیوه برواته نیو جو غزی مه ده نیه ت.

"سهر بهستی" ده بیته بهرگریکاریک و ده بری بیرو بوچونی هاو لاتیبه کانمان که به گشتی چه وسینراونه ته وه، به ده له هه ر ناین و ره گزه ری خه لکانی میله ته که مان، ئه وه ش ئه ر که که میه تی.

شایه نی باسه، مسته فا جو شکون، له لیکو لینه وه زانستیبه ی که له به شی میژوی زانسته کومه لایه تیبه کانی زانکوی نهسته میول ئه نجامی داوه، له م قوناغه ی کارو چالاکی مه ولان زاده ریفعه ت و روژنامه ی سهر بهستی یه، جگه له وه ی ئامازه ی به ئه ندام بوونی ناوبراو له کومه له ی تهعاون و ته ره قی کورد داوه، له ژیر ناو نیشانی "به درخانزاده کان" دا، بهروونی ئامازه ی به په یوهندی مه ولان زاده روژنامه ی سهر بهستی له گه ل بنه ماله ی به درخانیه کان، داوه و نووسیویه تی که مه ولان زاده چ له روژنامه ی "حقوق عمومیه" و چ دواتریش له "سهر بهستی" دا هه واله کانی تاییه ت به بنه ماله ی به درخانیه کان و ئه ندامه کانی بلاوکردوته وه و به شیویه ک بایه خی پیداون که سهر بهستی وه ک ده زگایه کی میدیایی بنه ماله ی به درخان ی لیکردوه و چالاکیبه کانیانی تیدا بلاوکردوته وه. له وه ش زیاتر، سهر بهستی په یامنیری تاییه تی خوی ره وانه ی ته رابلوس کردوه بوئه وه ئاگاداری هه والی ئه و به درخانیه ی وه ک : حه سه ن به گ،

میدحته بهگ، عەبدولرحمان بهگ بئیت که ۳۰ مانگ پیشتر و پاش کوشتنی ریزوان پاشای پاریزگاری ئەستەمبول، بەکۆمەڵ قۆلبەستکران و لەئەستەمبول دوورخرانەوو رهوانەهی زیندانهکانی ئەوی و شوینی تر کرابوون. ئەوانەهی که وێرای فەرمانی لێخۆشیوون لەگیراوانی قونای پیشوو، هێشتا لەزیندانهکاندا هێلرابوونەوو نازاد نەکرابوون.

هەر لەم سەربەنەوه، لەژماره ۱۲ی رۆژنامەهی سەربەستی، که لەرۆژی ۲۶ی ئۆکتۆبەری ۱۹۰۸دا، چاپ و بلاوکراوتەوه، پهیامنیری سەربەستی باسی لەو زیندانه کردوه که بەردخانیهکانی لەتەرابلوس تیدا بەندکران، ئەو زیندانهی که درێژیکەهی شەش مەتر و بەرزیهکەهی دوو مەتره تیشکی خۆر له پەنجەرەهی کراوهی بنمیچهکەیهوه دەچیتە ژوورهوه که پەنجا سەنتیمەتره، زیندانیک دەرگایهکی ئاسنینهی پتەوی ههیهو لەدوای ئەویشهوه دەرگایهکی تەختە به ئەستوری یازده سانتیمەتره که لەبەردەم دەروازەیهکی بەردینه که پاسهوان چاودیری دهکەن، ئەوانەهی که نێز میان هەلگرتوووه لەبەردەم هەردەرگایهکی زیندانییهکاندا وهستان و لەسەر هوش لەبەردەم پەنجەرەکان پاسهوان ههیه.

رۆژنامەکه، داوای له حکومهت کردوه که چاو بەدۆسیهیی بەردخانیهکاندا بخشینیتەوو یهک لهوانەش عەبدولرحمان بەدرخانه، که تۆمەتی درۆینهی سیخوری خراوتەپال، لەکاتی کدا ئەو بو ماوهی ۱۰ سال له ئەوروپا بووه زۆر دلسۆزانه بو تیکۆشاهه کۆتایی بهو کاره دۆژمنکارانه بهینیت که لەماوهی توندترین کاتی کۆمەڵکوژییهکاندا له نیوان ئەرمەن و کورددا لەکوردستان رویداوه.

ههروهها سەربەستی بەردەوام بەدواداچوونی بو دۆخی زیندانیانی بەدرخانیهی کردوووه ههروهها پاش ههفتهیهکیش له ههوالهکەهی پیشوو، بریاری وهزارهتی ناوخی بو خوینهران سەبارەت به نازادکردنی بەدرخانیهکان –جگه له عەبدولرحمان و عەلی شامل- بلاوکردۆتەوه

و رایگه یاندووه که ئەوان بەسواری کەشتییەکی سەر بە کۆمپانیایەکی ئیتالی بەرپۆن بەرەو ئەستەمبول.⁷

لەرستییدا، پاش گەڕانەوی بەدرخانییەکان بۆ ئەستەمبول، پەڕوهندییەکی بەهێز لەئێوان ئەندامانی ئەو بنەمألەییە بەتایبەت: عەبدولرەحمان و دواتریش ئەمین بەگ و جەلادەت و کامەران و سورەیا، لەگەڵ مەولان زادە ریفەتدا هەبوووە لەم قۆناغدا وتارەکانی عەبدولرەحمان بەگ لە بۆنە جیاوازه‌کاندا، وەک کۆبوونەوه بۆ پشنگگیری ئازادی چاپەمەنی و هەروەها ئەو کۆبوونەوانەیی که بۆ چەسپاندنی بڕایەتی کوردیی-ئەرمەنی لە کلێسای هاسکوی ئەرمەنی لە ئەستەمبول کرا. هەموو ئەوانە دەکرانە هەوال و لە سەر بەستییدا بڵاودەکرانەوه.⁸

⁷ Mustafa COŞKUN, MEVLANZADE RIFAT BEY'İN GAZETECİLİK HAYATI VE SİYASİ FAALİYETLERİ , İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ, SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ, TARİH ANABİLİM DALI, İSTANBUL – 2019, S 52-53.

⁸ هەروەها رۆژنامە (STAMBOUL) که لە ۱۲ی تۆفەمبەری ۱۹۰۸، بڵاوکراوەتەوه، لە لاپەرە ۳ی خۆیدا بابەتێکی لەژێر ناوینشانی " بڕایەتی کوردو ئەرمەن. کۆفرانسێک بەزمانی کوردیی " هەوالی بەستنی کۆفرانسێکی بەزمانی کوردیی لە گەرگی هاکسۆی ئەستەمبول بڵاوکردۆتەوه، بەگۆڕەوی رۆژنامەکه لەو کۆفرانسەدا کورانی بەدرخان پاشا: عوسمان پاشا و ئەمین بەگ و سورەیا بەگ نامادەبوون، هەروەها دوو ئەندامی کۆمیتەیی ئەرمەنی "تاشناکسیۆن" نامادەبوون بەناومەکانی: قاهاکین و بابایان. کاتێک ئەو بەرێزانە روویان لە گەرگی هاسکۆی کرد لەلایەن لاوانی چەمکداری گەرگەگەوه پێشوازییەکی گەرگییان لێکرا. کۆفرانسەکه لەباخچە فراوانەکی خۆیندنگای ئەندازیاری سەربازیی بەستراوه. هەروەها کەسانی ناسراو و ئەشرافی گەرگەگەیی لە ئەرمەنی و بۆنایی و کوردی تێدا نامادەبوون.

کۆفرانسەکه لەلایەن بەرێز بابایانەوه کرایەموو لەبایە ئازادی و رەواپەتی بۆ گەل دوا، پاشان، ئەمین بەگی کوری بەدرخان پاشا، قەسەیکردو پاش ئەوی تیشکی خستەسەر سوودەکانی بڕایەتی و بەکێتیی، داوای لە کوردان کرد لەگەڵ ئەرمەندا بەهەماهەنگییەکی باش بژین. لەم سەربەنەشەوه، یەک لەسەرکردەکانی کورد لەبەرز بابایان نزیکبوووه دەستی بۆ درێژکردو یەکتریان ماچ و لەباوئەش کرد. ئەومەش بەواتای ئەوهی که هیچ دوژمنایەتیەیک لەئێوان ئەو دوو رەگەزەدا نەماو گەیشتنە ریکەوتنی تەواو. ئەومەش چەپلە توندی بەدوادا هات. بڕوانە:

پ.دکتۆر یاسین سەردەشتی، هەوالی بەدرخانییەکان لەرۆژنامە (STAMBOUL) و چەن رۆژنامەیکە فەرنسببیدا، سلێمانی، ۲۰۲۲، ل ۲۴.

ھەر سەبارەت بەھەولەكان بۆ رەتكردنەوھى ئەو رەشنووسى ياساى چاپمەنىيەى كە حكومەتەكەى كامىل پاشا دەپويست بەپیداگرىيى حىلىمى پاشاى وەزىرى ناوخۆ لە پارلەمان عوسمانىيدا بىسەپىنىت و ھەموو ئەوانەى لايەنگرىي ئازادىي چاپمەنىيى بون بەكۆتوبەندىان دەزانى و بەرھەلستىيان دەکرد، مەولان زادە رىفەعت و رۆژنامەى سەربەستى بوو مەكۆى كۆبونەوھى كەسايەتىي و لايەنە ئازادىخوازەكان و لەوى پىريارىندا كۆبونەوھى خۆپىشاندان ئەنجام بەدىن و بۆ ئەو مەبەستەش كاترمىرى ۶ى رۆژى ۷ى فېبرايەريان ديارىكرد و داواشيان كرد ھەركەس خوازيارە بەشدارىي بكات بۆ پىشتگىرىي لە ئازادىي چاپمەنىي و دژايەتى ئەو رەشنووسە لەئوقىسى سەربەستى ناوى خۆى بنوسىت. ھەروەھا پىرياردار لەو كۆبونەوھىدە، ھەريەك لە : مەولان زادە، عەبدولرحمان بەدرخان، دكتور ئىبراھىم تىمۆ، حەسەن فەھمى بەگ، ئارامباس ئەفەندى نوينەرى رىكخراوى "ھانچاك"ى ئەرمەنى، عارف ئەفەندى برنجى زادە نوينەرى دياربەكر، موفتى ناجى بەگى نوينەرى ئارگىرى، ناجى بەگى نوينەرى بەرپۆھەرى رۆژنامەى ئىراندىن ئازادى و حوسىن كازم بەگى سەرنووسەرى رۆژنامەى حەقىقەت، وتارى خۆيان لەو بارەيەو پىشكەش بكەن.

كۆبونەوھەكە بەئامادەبوونى شەش بۆ حەوت ھەزاركەس لەمەيدانى سولتان ئەحمەد ئەنجامدراو شازادە محەمەد رەشاد ئەفەندىش ئامادەى بوو. لەوى يەكەمىن كەس وتارى خۆيندەوھ مەولان زادە بوو، ئەو سوپاسى ئامادەبووانى كردو ئاماژەى بەوھدا كە ئەم كۆبونەوھى بەھەپىناو ئازادىي و بۆ رەتكردنەوھى رەشنووسى ياساى چاپمەنىيە كە ئەرىكردنى گورزىكى مەزن دەبىت بۆ ئازادىي رۆژنامەوانىي و چاپمەنىي.

پاش ئەوھى ئەوانى دىكەش وتارى خۆيان خۆيندەوھ، ئامادەبووان بەرەو تەلارى پارلەمانى عوسمانىي رۆپىشتن و لەوى چاويان بە ئەحمەد رەزاي سەرۆكى پارلەمان كەوت و ناوبراوى رايگەياند كە

پشتگیریی له ئازادیی چاپمه‌نیی ده‌کات و له‌وئ کۆبوونه‌وه‌یه‌کی تاییه‌تی له‌گه‌ل مه‌ولان زاده و چه‌ند که‌سیکی دیکه کرد. پاشان مه‌ولان زاده هاته دهره‌وه له‌به‌رده‌م جه‌ماوه‌رکه روونی‌کرده‌وه که سه‌روکی پارله‌مان و به‌شیک له ئه‌ندامانی مه‌جلیس پشتگیریی داواکارییه‌کانیان ده‌کن. نوینه‌ری ریکخراوی "داشناکسیۆن" نهرمه‌نیی رایگه‌یاند : ئه‌گه‌ر پارله‌مان ئه‌م ره‌شنووسه په‌سه‌ند بکات ئه‌و به نێزه بۆمه‌که‌مانان ده‌پروخینین و ئالای حه‌قیقه‌ت له ولاته‌که‌ماندا به‌رز ده‌که‌ینه‌وه. عه‌بدولرحمان به‌درخانی‌ش رایگه‌یاند : من و هه‌موو به‌درخانییه‌کان، ته‌نانه‌ت شه‌ست هه‌زار کوردی ئه‌سته‌مه‌بو‌ئیش، تا دوا تنۆکی خوینمان ئه‌م ره‌شنووسه‌مان قبول نییه. هه‌موو ئه‌م وته‌و راگه‌یاندانه له‌ روژنامه‌ی سه‌ربه‌سه‌نیدا چاپ و بلاوکرانه‌ته‌وه.⁹

هه‌موو ئه‌و کۆبوونه‌وه‌و ره‌خنه‌و چالاکیانه‌ی دژی هه‌ولّه قورخکارییه‌کانی حکومه‌ت کران، وایکرد حکومه‌ت کار بۆ دهرکردنی یاسایه‌ک بکات بۆ ریکگریی له‌ گه‌ردبوونه‌وه‌و خۆپیشه‌اندان. ئه‌وه‌ش وایکرد مه‌ولان زاده‌و سه‌ربه‌سه‌تی ده‌ست به‌هه‌لمه‌تیککی گه‌وره بکه‌ن بۆ دژایه‌تی ئه‌و هه‌ولّه‌ی حکومه‌ت، مه‌ولان زاده رایگه‌یاند که سنووردارکردنی مافی گه‌ردبوونه‌وه‌و پێچه‌وانه‌ی ده‌ستوره‌و دژی مافه‌کانی گه‌له، له‌و پیناوه‌ش سه‌ربه‌سه‌تی ته‌له‌گرافیککی ئاراسته‌ی پارله‌مانی عوسمانیی کردو داوایکرد دژی ئه‌م هه‌ولّه بوه‌سته‌نه‌وه‌و بیده‌نگیی بشکینن. هه‌روه‌ها دواکرا که له‌ساحه‌ی سوئتان ئه‌حمه‌د گه‌ردبوونه‌وه‌یه‌کی گه‌وره‌بکری‌ت داواش له‌ هاو‌لاتیانی کوردو ئه‌نه‌دۆل کردوه به‌شدارین. گه‌ردبوونه‌وه‌که له‌لایه‌ن ریکخراوی کۆله‌ه‌لگره‌کانی ئه‌سته‌مه‌بو‌له‌وه ریکخرا که زۆرینه‌ی ئه‌ندامه‌کانی کورد بوون، هه‌روه‌ها روژی ۲۸ی مارتی ۱۹۰۹ بۆ ئه‌نجامدانی دیارییکرا. شایه‌نی باسه، له‌م گه‌ردبوونه‌وه‌یه‌دا، مه‌ولان زاده ریفعه‌ت وه‌ک ریکخه‌ری گه‌ردبوونه‌وه‌ی روژنامه‌ لیبراله‌کان ئاماده‌بوو، هه‌روه‌ها

---

⁹ Mustafa COŞKUN, MEVLANZADE RIFAT BEY'İN GAZETECİLİK HAYATI VE SİYASİ FAALİYETLERİ, S 66-68.

وتاریکی پشکەش کرد. ههروههها حوسین پاشا بهدرخانیس بهزمانی کوردی وتاریکی پیشکەشکرد، بۆناپارتیان ئەفەندیش که ئەندامی کۆمیتە (تاشناکسیۆن) ی ئەرمەنی بوو، وتاریکی دا.

حکومت پاش سئ مانگ، بی گویدانه نارەزایەتییهکان، یاسای چاپەمەنی سهپاند، ئەوش نازادیخوازان و نهیارانی کۆمیتە ئیتحادو تهرهقی و حکومتی بهتهواویی توهرکردو مهولان زاده نامە ی بۆ تهواوی رۆژنامه لیبرالهکان و کهسایەتی بهرهههستکارهکانی ئیتحادو تهرهقی نارد بۆ پرۆتستۆکردنی ئەو بریاره ی حکومت له رۆژی ۷ ئهبریلی ۱۹۰۹ له مهیدانی سولتان ئەحمەد گردببنهوه.¹⁰

وهک دهردهکهویت، له م قوناغهدا، وێرای ئەوی مهولان زاده ریفعت ئەندامی ریهیری ریکخراویکی سیاسی دیاریبکراو نهبوو، بهلام وهک رۆژنامه نووسیک و خاوهنی سهربهستی، کاریگهریهکی زۆری لهسه رای گشتیی و جهماوهریی ههبوو. ئەو له دهرهوه پالیشتی فیرقهی ئهحراری عوسمانیی دهکردو ههروهها له ریهگی بهشداریی و ریکخستنی کۆبوونهوهو رێپێوانهکان بهشداریی بهرچاو و کارایی له رووداوه سیاسییهکاندا ههبوو. ئەو بۆ چهندین جار بههۆی نووسین و رهخنه توندهکانییهوه له کهسایەتی و بهرپرسی حکومتی وهک کامیل پاشا و عارف پاشای وهزیری بههریه و جهمالهیدین ئەفەندی شیخولئیسلام، کهیسی له دادگا بۆ کرایهوه له نیوان ۱۸ ی نوڤه مبهری ۱۹۰۸ تا کو ۲۴ ی فیهرایهری ۱۹۰۹، سئ جار بانگیشتی دادگا کراو هه جاریک سزای زیندان و غهرا مهی مادیی و داخستنی چاپخانه کهی، به سهردا سهپینرا، بهلام له دوو جاری یه کهم بههۆی پارێزه که یهوه که ئەرمەنییهک بوو بهناوی "بوغۆس یه لیزجیان" له دادگای پیداجوونهوه له تۆمهتهکانی بیتاوان راگهیه ندر او ئەوهی سنیه میشیان مایهوه ههتا وهکو ئەو کاره ساته ی له ئهبریلدا به سهر سهر به ستیدا هات.

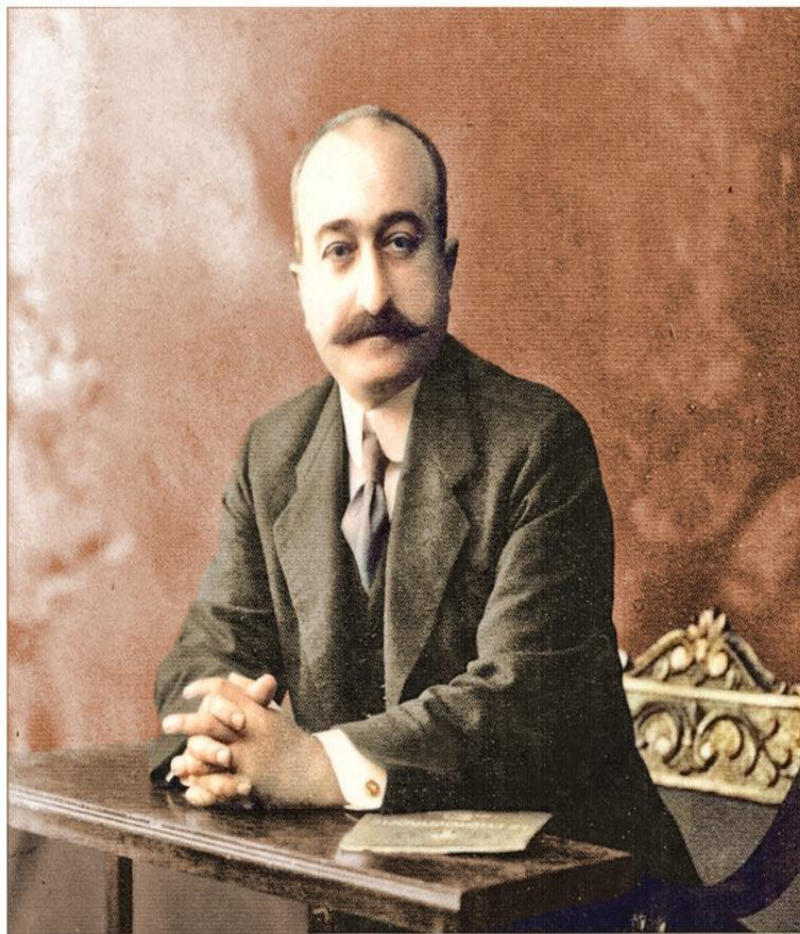
¹⁰ ههمان سهرچاوه، ل ۷۰-۷۲.

کامیل پاشای سهدری ئه‌عزهم ۱۸۳۳-۱۹۱۳

حسین فہمی بہگ ۱۸۷۴-۱۹۰۹

عبدالرحمان بهدرخان بهگ

۲۱ مارچ سے ۱۳۵

آپونہ نیاں

عالمک شہید الہ لارستان ، پوسٹ مرہٹک

صبر خمیس و کریمہ ایچون
سنہ ۱۰۰ آئی لائی ۱۰ فروری سنہ ۱۰۰

عالمک سائر ایچون

سنہ ۳۱ لائی

استانول ایچون سنہ ۱۰۱ فروری

عقاس بی سنہ ۱۰۱ سنہ ۱۰۱ فروری

اللائ ایچون آجوبہ خانہ ایچون

شخصی ۱۰ بارہ

بیمبہ

برقی سے نمبر ۱۱۲

صاحب ادارہ :

مولانا زاہد رفعت

ایڈیٹر تحریر و ادارہ مطلق سائیل ایچون

مدیرہ صاحبہ انورہ

ایڈیٹر

کچھ پوسٹ خانہ آجوبہ ، اللہ اکبر خانہ ، دارہ محرمہ

فروری کو دہلاں ایچون ایچون ایچون

شخصی ۱۰ بارہ

سرستی

۱۳۲۶

SERBESTI (CONSTANTINOPLE

مشروطیت زادہ و بلا تفریق جنس و مذہب تمام الملک حقوقہ خادم بومی عزیزان

تیرۆرکردنی حەسەن فەهەمی ئەفەندی سەرنووسەری سەر بەستی

لەرستییدا، ئاراستەیی رووداوەکان و مەملانێی توندی ھێزە جیاوازەکانی سەرشانۆی سیاسی وڵات لە ئەستەمبۆلی پایتەختدا، بەتایبەت لەنیوان پیاوانی شۆرشیی چەواشەیی سەربەرژیمە کۆنەکەو بآلی راسترەوی دەسەلاتخووزی قۆرخکاری کۆمیتەیی ئیتحادو تەرەقی پشیتەستوو بە سوپا و دواتریش ئازادخووزانی لیبرالی دەستورخووزی مەدەنی کە خوێان لە کۆمەڵەکانی فیداکارانێ میلەت و ئەحرار عوسمانی فیرقەسی / پارتی ئازادخووزانی عوسمانی " دەبینەو، ھەتا دەھات رووی لە ئالۆزیی و دژوارییەکی سەخت دەکردو قەیرانووتەر دەبوو. شایەنی باسە، رەگەزە ئیتنئیە غەیرە تورکەکانی دانیشتووی ئەستەمبۆل، ھەر بە یۆنانی و کورد و ئەلبانیی و عەرەبی سووری و تەنانت بەشیکی بەرچاوی ئەرمەنەکانیش، جگە لە جولەکەکان، پشیتگریی ھێزە لیبرالەکان و فیرقەیی ئەحراریان یان دەکرد لەدژی کۆمیتەیی ئیتحادو تەرەقی.¹¹

دۆخی سیاسی ئالۆزو پر مەملانێی وڵات، بەتایبەتی لەشاری ئەستەمبۆل، فەزایەکی توندو دژوارو گرژی لەسەر ئاستی رەوشی چاپەمەنیی و رۆژنامەکانی ئەستەمبۆل ھینابووئاراو بەزمانی زۆر زبرو توند بابەتەکانیان لەرۆژنامەکانەو دژ بەیەک پەخشەکرد، بەتایبەت لەلای ئەو رۆژنامانەیی کە نوینەری رەوتە ئایدۆلۆژییە جیاوازەکانی سەرشانۆی سیاسی وڵات و ئەستەمبۆلی پایتەخت بوون، وەک "قۆلکان"ی دەرویش و مەدەتی ئیسلامچی و "طنین"ی حسین جایدی سەر بە ئیتحادوتەرەقی و "سەر بەستی" مەولان زادە ریفەعتی لیبرال و ئازادخووز.¹² شایەنی باسە، رۆژنامەیی سەر بەستی، وەک

¹¹ Revue du monde musulman, December 1912, p193-194.

¹² TALHA MURAT, THE POLITICAL IDEAS OF DERSIS VAHDETI AS REFLECTED IN VOLKAN NEWSPAPER (1908-1909), Sabanci University, AUGUST 2020, p72.

مینه‌بهریکی نازادبخووانی مه‌دهنی دژ به سته‌مکاری کۆن و هه‌وله بئوچانه‌کانی بآلی سهر‌بازی کۆمیتته‌ی ئیتحدادو ته‌ره‌قی و لایه‌نگرانی بۆ قۆرخکردنی ده‌سه‌لات و گۆرینی ده‌ولت بۆ ئامرازیک له‌پیناوی سه‌پاندنی سته‌مکارییه‌کی نویدا، له‌ریگه‌ی وتاره‌مکانییه‌وه تاده‌هات زیاتر به‌ره‌ی به‌رژه‌وه‌ندیخووانی کۆنه‌پهرست و ده‌سه‌لاتخووزه ئیتحدادییه‌کانی ده‌کوتا و تاوان و چه‌واشه‌کارییه‌کانیانی بۆ رای گشتی ئاشکرا ده‌کرد. هه‌ربۆیه "سه‌ره‌ستی" له‌روژانی یه‌که‌می بآلوبوونه‌میدا رق و کینه‌ی ئه‌و به‌ره‌یه‌ی سته‌مکاری و قۆرخکاری و دژه نازادیی له‌خۆی ورووژان، به‌تایبه‌تی بآلی راستی کۆمیتته‌ی ئیتحدادو ته‌ره‌قی، ئه‌وانه‌ی سه‌ره‌ستیان به‌ له‌مپه‌رو هه‌ره‌شه‌یه‌کی گه‌وره‌ له‌سه‌ر خۆیان و هه‌وله‌کانیان ده‌بینی و بۆ ریگری له‌ ده‌رچوون و نووسینه‌ ره‌خنه‌یه‌کانی و چه‌ند جاریک مه‌ولان زاده‌یان ئاگادار کرده‌وه و به‌چه‌ندین شیوه هه‌ره‌شه‌یان لی‌کردو چه‌ندین جار له‌دادگا سکا‌لایان له‌سه‌ر تو‌مار کرد، به‌لام کاتیک زانیان مه‌ولان زاده‌و حه‌سهن فه‌همی سه‌رنووسه‌ر گۆی به‌هیچ هه‌ره‌شه‌و فشاریک ناده‌ن و که‌وتنه‌ دانانی پیلانییک بۆ تیرۆرکردنیان.

حه‌سهن فه‌همی به‌گ روژیک به‌ر له‌تیرۆرکردنی واته‌ له‌ ۵ ئه‌بریلی ۱۹۰۹دا، له‌ روژنامه‌ی سه‌ره‌ستییدا وتاریکی توندی له‌سه‌ر هه‌وله‌کانی ئیتحدادو ته‌ره‌قی نووسیوو که له‌ریگه‌ی ئیستغلالکردنی نه‌فامی خه‌لک و نه‌بوونی ده‌سه‌لاتیکی به‌هیزی ده‌ستوورییه‌وه ده‌یان‌ه‌وێت له‌شوینی سته‌مکارییه‌ کۆنه‌که سته‌مکارییه‌کی خراپتر دابه‌زه‌رینن و به‌شیکیش له‌ نوینه‌رانی مه‌جلیس به‌هۆی هه‌له‌خه‌له‌تاندنایه‌وه به‌ گوته‌کانی کامل پاشا بیئاگان له‌و هه‌وله‌ نه‌ینییانه‌ی ئیتحدادو ته‌ره‌قی و ئه‌وه کۆمه‌لیک پار له‌مانتاری که‌من که نازایانه‌ دژی ئه‌و پشجویی و دزیی و فه‌ساده‌ وه‌ستاونه‌ته‌وه...¹³

¹³ YOUSSEF FEHMI : LA RVOLUTION OTTOMANE (1908 - 1910),Paris , 1911, p 188.

شایه‌نی باسه، پیلانی تیروکردنی خاوه‌ن و سه‌رنوسه‌ری سه‌ربه‌ستی له‌کاتزمیئر پینجی ئیواره‌ی شه‌وی چوارشه‌ممه‌ی ریکه‌وتی ۶ی ئه‌بریلی ۱۹۰۹دا، له‌سه‌ر پردی گه‌لاته‌ له‌ئه‌سته‌مبول له‌لایهن بکوژیکه‌وه که و تراوه که‌سیکی به‌هیزی که‌له‌گه‌ت بووه پو‌شاک‌ی ئه‌فسه‌ری و پالتویه‌کی ره‌شی له‌به‌ردابووه، جینه‌جیکرا.¹⁴ کاتیک حه‌سه‌ن فه‌مه‌ی و شاکیره‌گی هاوری له‌ مالیک بوون بو کوبوونه‌وه، له‌کاتی گه‌رانه‌وه، بکوژه‌که له‌سه‌ر پرده‌که به‌ده‌مانچه ته‌قه‌ی لیکردوون و پاش حه‌سه‌ن فه‌مه‌ی، وایزانیوه شاکیره‌گ، مه‌ولان زاده ریفه‌ته‌وه ته‌قه‌شی له‌و کردووه به‌لام برینداربووه نه‌مردووه.

پنویسته بوترنیت که تیروکردنی روژنامه‌وانی لاو و سه‌رنوسه‌ری سه‌ربه‌ستی، حه‌سه‌ن فه‌مه‌ی به‌گ، یه‌که‌مین تیرووری که‌له‌مه له‌پیناو سه‌رکوتی نازادی روژنامه‌وانی له‌میرووی

---

14 "محمد ابراهیم مبروک" و هه‌ندیک نوسه‌ری دیکه‌ش که باسیان له‌م کوشته کردووه هۆکاره‌کیان بو ئه‌وه گه‌راندوته‌وه گوايه حه‌سه‌ن فه‌مه‌ی له‌سه‌ربه‌ستی‌دا وتاریکی بلاوکردوته‌وه و توبه‌تی تورکان ده‌بیت شه‌به‌قه له‌سه‌ر بکه‌ن که ئه‌ومش واتای ئه‌ویه که تورکان ده‌بیت له‌ به‌رگێشه‌ندا لاسای کافرمان بکه‌نه‌وه : لماذا نقول لا للنموذج التركي و التونسي . البحث عن الخيار الاصلاح للثورات العربية، ۲۰۱۲، ص ۶۵. له‌کاتیکدا نوسه‌ر "قیس جواد العزاوي" له‌ژیر ناوینشانی "سه‌رته‌ای کوده‌تا. تیرووری حه‌سه‌ن فه‌مه‌ی به‌گ" ده‌لێت که کوشته‌ی سه‌رنوسه‌ری روژنامه‌ی سه‌ربه‌ستی گه‌وره دوژمنی ئیتحادو ته‌ره‌قی که بوته هۆی ته‌قاندنه‌وه‌ی دۆخه‌کی ئه‌سته‌مبول و ئه‌مپراتوریه‌که به‌و هۆیه‌وه بووه که ناوبراو زور رازو نه‌نی له‌روژنامه‌که‌یدا سه‌بارت به‌ په‌یوه‌ندی گوماناوی ئیتحادیه‌کان به‌ده‌روه بلاوکردوته‌وه، پاژه روژ پێش کوشته‌که‌ی به‌لگه‌یه‌کی له‌سه‌ر په‌یوه‌ندی کۆمیته‌ی ئیتحادیه‌کان به‌ بالیوزی فه‌رمنساوه بلاوکردوته‌وه. ئه‌و ده‌لێت که روژنامه عه‌رمیه‌کانیش سه‌بارت به‌و تیرووره و توبانه که حه‌سه‌ن فه‌مه‌ی له‌بیری چوه که ئیتحادیه‌کان و هاوری ماسۆنیه‌کانیان توانی به‌رگه‌گرته‌ی ئه‌م جوژه شتانه‌یان نییه. بروه‌نه: الدولة العثمانية من الخلافة الى الانقلابات، ترجمة: عاصم عبد ربه، القاهرة، ۲۰۱۷، ص ۱۳۱. شایه‌نی باسه، "یوسف حسین" یه‌ له‌نامه‌ی ماسته‌ره‌کی هۆکاری تیرووره‌که‌ی حه‌سه‌ن فه‌مه‌ی به‌هۆی بلاوکردنه‌وه‌ی ئه‌نپیه‌کانی کۆمیته‌ی ئیتحادیه‌کان بووه. بروه‌نه: اسباب خلع السلطان عبدالحميد الثاني ۱۸۷۶-۱۹۰۹، رسالة ماجستير غير منشورة، جامعة الاردن، ۲۰۰۰، ص ۱۸۳. هۆکاری ئه‌م دیده جیاوازانه‌ش به‌هۆی رواده‌کانی پاشترو روئی لایه‌نه‌کانی لایه‌نگری سولتان عه‌بدوحه‌میدو ئیتحادیه‌کانه‌ هه‌رکامیان ئه‌وی تری تاوانبار ده‌کرد به‌و تیرووره. له‌کاتیکدا درژیکردنی ده‌ستی تاوان بو ئیتحادیه‌کان زور له‌په‌شته‌وه و نه‌گه‌ریکی زیاتره‌وه نزیکه له‌راستی.

هاوچهرخی تورکیادا، ویرای نادیارى و نه‌دۆزینه‌وهی بکوژمکەش، هیشتا هه‌موو نامازمەکان بەشێوه‌یه‌ک بوون که په‌نجەه‌ی تاوان بۆ ریکخراوی ئیتحادو تهره‌قى درێژبکریت، چونکه ئه‌وان هه‌رچه‌نده نکۆلیشیان له‌و کاره‌ده‌کرد، به‌لام زیاتر له‌ هه‌ر لایه‌نێکی دیکه سوودیان له‌و رووداوه‌ وه‌رگرت، ئه‌و رووداوه‌ی چ له‌ناوه‌وه‌و چ له‌ده‌ره‌وه‌ی ئیمپراتۆری عوسمانییدا، ده‌نگدانه‌وه‌و کاردانه‌وه‌ی گه‌وره‌ی لیکه‌وته‌وه‌ و له‌کاتی خۆیدا بووه‌ سه‌رباسی زۆریه‌ی رۆژنامه‌وه‌ چاپه‌مه‌نییه‌کانی جیهان هه‌ر له‌ ئه‌مریکاوه‌ هه‌تاوه‌کو ئوسترالیا. جگه له‌وه‌ی ئه‌م رووداوی تیرۆره‌ زنجیره‌ک رووداو و لیکه‌وته‌ی به‌دواى خۆیدا هینا که هاوکێشه‌ی سیاسی و ده‌سه‌لاتداریتی ده‌وله‌ته‌که‌ی به‌دزی ژبانی ده‌ستووری و ئامانج و دروشمه‌ بنه‌ره‌تییه‌کانی کوده‌تاکه‌ی ساڵی ۱۹۰۸ گۆری.

تیرۆری سه‌رنوسه‌ری سه‌ربه‌ستی ئه‌و پریشکه‌ بوو که پوشی ململانی دۆخه‌که‌ی ئه‌سته‌مبول و ئیمپراتۆریه‌که‌ی گه‌ردا، تاوانیکی به‌و چه‌شنه‌ نارەزایه‌تییه‌کی قوولی له‌هه‌ناوی کۆمه‌لگای ئه‌سته‌مبولییدا جۆشدا، به‌چه‌شنیک و رووژان و ئالۆزی لیکه‌وته‌وه‌و خۆپیشاندان له‌ته‌ماوی ئه‌سته‌مبولدا ده‌ستپیکرد و داواى دۆزینه‌وه‌و سزادانی بکوژ و ئه‌وانه‌یان ده‌کرد که له‌پشتی تاوانی تیرۆره‌که‌وه‌ بوون. ئه‌و تاوانه‌، ته‌ماوی نازادیکه‌وانی عوسمانی توره‌ کرد به‌هه‌موو ره‌گه‌زه‌ جیاوازه‌کانیانوه‌، به‌تایبه‌ت له‌شاری ئه‌سته‌مبول، رای گشتی به‌توندی و رووژا. خۆبندکاره‌کانی خۆبندنی ناوه‌ندی و بالا، به‌تایبه‌ت ئه‌وانه‌ی له‌کۆلیجی حقوق و هه‌روه‌ها پریشکی ده‌یانخویند، گه‌ردبوونه‌وه‌یه‌کی گه‌وره‌یان کردو خه‌لکیکی زۆریان له‌گه‌ل کهوتن. ئه‌وان چوونه به‌رده‌م بابی عالی و حیلمی پاشای سه‌دری ئه‌عه‌زم پێی راگه‌یاندن که به‌دۆزینه‌وه‌و هاوئۆسۆرتانم و ئه‌مه‌ تاوانیکی نااساییه‌وه‌ نه‌فهرت له‌بکوژ و هه‌موو هه‌ولیک ده‌ده‌ین بۆ دۆزینه‌وه‌ی بکوژمکه‌ له‌ماوه‌ی ۲۴ کاترمێردا. پاشان خۆبندکاره‌کان به‌ره‌و ته‌لاری پارله‌مانی عوسمانی رۆیشتن و له‌وێش چاویان به‌ ره‌زابه‌گی سه‌رۆکی پارله‌مان

كهوت، نهوئش بهلئنى دۆزىنهوهو بهسزاگهئشتنى بكوژهكهى
پىدابوون بهلام نهوه ههتاوهكو ئىستا نزيكهى ۱۱۵ سال بهسهر
كوشتنهكهدا تىدهپهريت و هئشتا بكوژ نه دوزراو هتهوه!!

شاپهنى باسه، روژيكيش پئش نهوه، مهولان زاده ريفعهت بوخوى
چوو بووه لاي رهزابهگ تاوهكو پشتگيرى بكات بو دوزينهوهو
سزادانى بكوژهكهى سهرونوسهري سهربهستى، بهلام رهزابهگ پئى
وتبوو: "نهم چارهنوسه بو كهسانىك چاوهر وان دهكرت كه ههنديك
پرس دهورووژينن كه نايت بزائريت." ¹⁵

ههرلهوئ، مهولان زاده ريفعهت، بهياننامههكى ناماده كردبوو
تاكو پارلهمانتاران واژوى بكهن، بهلام تهنيا ژمارههكى كهى
پارلهمانتاران واژويان كردبوو كه نهمانن: ئىسماعيل حهقى بهگ
نوئنهري نهماسيا، زوهراب بهگى نوئنهري نهستهمبول، موفيد بهگى
نوئنهري ئارگيرى، رهزا نورهگى نوئنهري سىنوپ، راسيم زهينهل
بهگ نوئنهري جيداد، هامپارتسوم نوئنهري كوزام، م. كوئسىمدى
نوئنهري نهستهمبول. ¹⁶

خوپيشاندان و ئالوزيبهكانى نهستهمبول زهمنهيهكى گونجاوى بو
تهقينهوهى دوخهكه رهخساندو روژ لهواى روژ توندترو ئالوزتر
دهبوو. بهگوئرهى سهرچاوهكان، فيرقهى نهحرارو شازاده سهباحهدين
روليان له تهقاندنهوهى بارودوخهكهدا ههبوو بهمهبهستى لاوازكردنى
پيگهى حكومهتى ئيتحادو تهرقى. سهرهتا بهتاليونى پيادهى سوكى
لهشكرى سئيهى سويا "اوچى طابورلهر" كه له "طاشقشله" بوون
لهشهوى ۱۲ ئهپريل ياخبوون و ژمارهيهك له تهلبه ئاينيهكان
"سوفته" و ههروهها ئيمامهكانيان لهگهل كهوت. بهشيوهيهك رووداوى

¹⁵ Mecheroutiette: constitutionnel ottoman : organe du Parti radical ottoman, N:51, Fevrier 1914, p 57.

¹⁶ ههمان سهرچاوه.

كوشتن لئرمو لهوئ دهستپيكر د. 17 ئهوش هانى پياوانى رژيمه كوئكهو لايهنگرانى سولتان عهبدولحهמידى دوومهى دا، ههولبدن ئه دهرفته بو قازانجى خويان بقوزنهوو لهجولانهويهكى دژهشوردا ههولى گيرانهوهى دهسلات بدن و له 13ى ئهبريلى 1909 دا، له ئهستهمبول كهوتنه ويژهى بهرپرسانى كوميتهى ئيتحادو تهرهقى و لهشارهكه راويان نان.

روژنامهى " ترجمان حقيقت " لهروژى يهكشههمهى ريكهوتى 17ى نيسانى 1909 دا، چاپ و بلاوكراوتهوه، لهژير ناوئيشانى " هئيت متفقه عثمانيه بيانيهسى در/ بهياننامهى دهستهى هاوپهيمانى عوسمانىيى " ههوالى كويوونهوى بهشيكى زورى ريخراوه سياسىيه دهستووريوخازهكانى ولاتى لهئهستهمبول له ههيهتتكدرا اگهياندوو بو پاراستنى دهستووو رژيمى مشروتييهت و ههروهها ئاسايشى سهرو مالى هاولاتيان و هاندانى تهواوى ريخراوو كومله سياسىيهكانى دژ به نوپيوونهوى ستهمكارىيى همييدى، ههيهتهكه دهليت كه حيزب و كومله دهسته سياسىيهكانى مهملهكهتهكهمان لهپيناو ريگرتن له بههياكچوونى نيشيمان و مشروتييهت بريارى بهلاوهنانى ناكوكيهكانى خويان و دانانى ناوى بهرزى عوسمانىيى لهسهه ههيهتهكهيان داوهو ئه ههيهته يهكگرتوووه عوسمانىيهش ئه كومله سياسى و زانستىيانه لهخوى دهگريت ."

دياره جگه له ئيتحادو تهرهقى و فيرقهى ئهحرارو تاشناكه ئهرمهنييهكان و كوملههسى سياسى يونانى و ئهلبانييهكان و چهركهسهكان، يانهى تهعاونى كورديشى لهخوگرتوووه كه ئهوكات له كورده ناسراوهكانى دانىشتوووى ئهستهمبول و بهدرخانيزادهكان و نههريزادهكان و بابانزادهكان و چهدين كوردى ناسراوى ديكهى ئه پاتهختهى دهولتهى عوسمانىيى پيكدههاتن. ههروهها روژنامهى

---

17 TALHA MURAT, THE POLITICAL IDEAS OF DERSIV VAHDETI, p39.

سەربەستى مەولان زادە رىفەعتىش بەشىك بوو لە واژۆكەرانى ئەو بەياننامەيە.

شاينى باسە، ئەو شەھەى ياخيبيوونەكە روويدا، مەولان زادە رىفەعت لەمەلى داىكى بوو، ئەو بەيانى بەپەلە چوو ئەدارمخانىەى سەربەستى و لەويۆه بۆ لاي عەساف بەگ بۆ وەرگرتتى زانىارىيەى، لەويۆه لەلايەن بەرپرسانى فيرقەى ئەحرارەو بەنانگرابوو بۆ بنينى مير سەباحەدين. مەولان زادە پاش ئەوەى زانىبووى ئەوان لەپەشتى رووداوەكانەون، تىگەشتبوو كە ھەنگاويكى ھەلەيان ناوہو دۆخەكە بەرھوناقارىكى مەترسييدار دەروات. ئەو پەي و ابوو كە ئالۆزتربوونى دۆخەكە زيانى بۆ ژيانى دەستوورىي و نازادىيەكان ھەيە و نەياران سوودى لى دەبينن.¹⁸

پاش زياتر ئالۆزبوونى دۆخەكەى ئەستەمبول، بەرپرسە سەربازىيەكانى ئيتحادو تەرقەيش برىارياندا، ئەو جولانەوہيەى پياوانى رژیمة كۆنەكە و ئالۆزىي ئەستەمبول بۆخويان بقۆزنەوہو لەدەرەوہ شارەكە كۆبوونەوہ، ئەوان برىارياندا بەوھىزە سەربازىيەى لە سى لەشكر لەسالۆنيك كۆيانكردۆبۆوہو ناويان لىنابوو " سوپاى پاكسازىيى " ھىرشبەكەنە سەر ئەستەمبول، ئەوہشيان لە ۲۴ى ئەبرىلى ۱۹۰۹دا ئەنجامداو پايتهختى ئىمپراتورىيەتەكە كەوتە بندەستى ھىزەكانى ئيتحادو تەرقەى و كەوتتە راوہدونانى نەيارانى خويان، چ ئەوانەى خوازىارى گەرانەوہى دەسەلاتى رەھاي سولتان عەلدولحەمىد بوون و چ لىبراالەكان و نەيارانى دەسەلاتخوازى بالى سەربازىي كۆمىتەى ئيتحادو تەرقەى.

---

¹⁸ Mustafa COŞKUN, MEVLANZADE RIFAT BEY'İN GAZETECİLİK HAYATI VE SİYASİ FAALİYETLERİ, S 94-95.

حەسەن فەھمی سەر نووسەری تیرۆرکراوی سەر بەستی

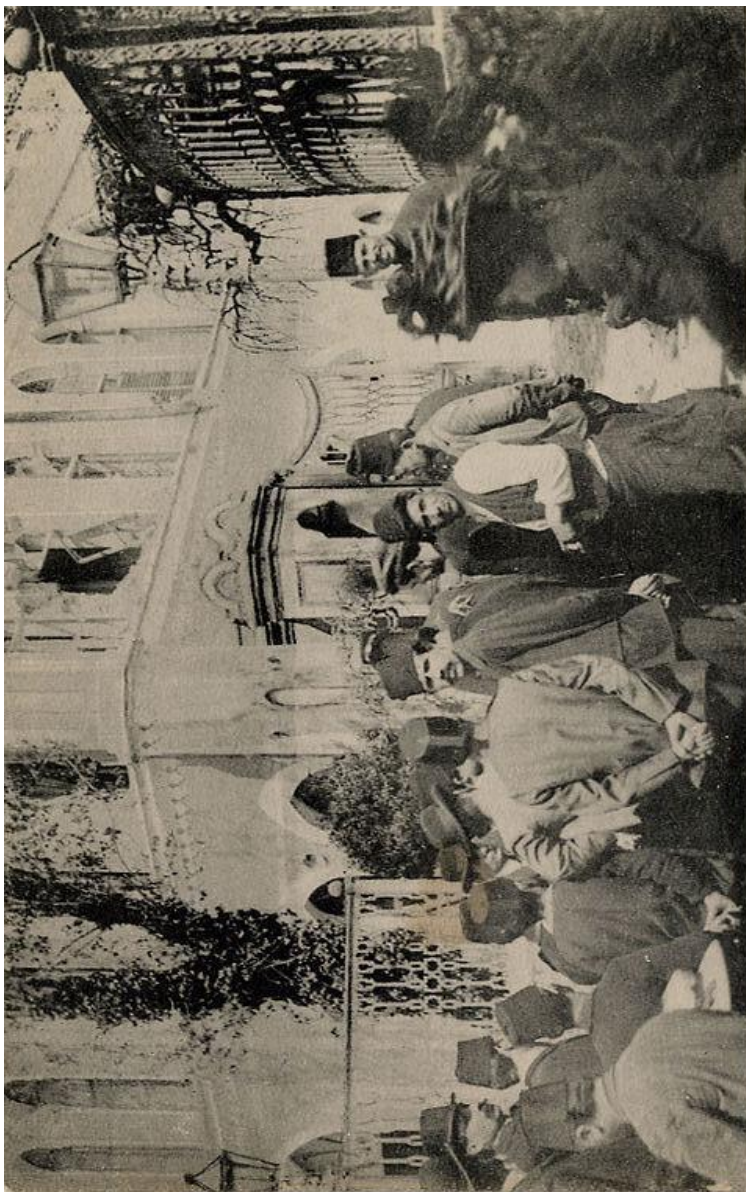
ناره زایه تی و خویشاندانی خویننگاکانی نهسته میبول دژی تیروری
سه رنووسه ری سه ربهستی

دیمانی بهر تیکر دنی تهر می حسن فهمی

خویشاندانی روشنبران و روژ نامهنوسانی ئهسته مبول دژی تیروری
حسن فهمی

۱۴ ی ئبریل له تهقسیم له ئەسته مبول

تخلوله استانبول پولیس مدیریته اشعار
ایدیلدیگی بیان اولنور .

دهیئت منقغه عثمانیه ، نك بیاتنامه سیدر

ملکتمزده موجود بالجه سیاسی فرقه ، جمعیت
وهیئتل حال تهلکده بولسان وطن ومشروطیتک
تأیین سلامتی ایچون کافه اختلافاتی برطرف ایدرک
نام عالی عثمانی التنده برجیئت منقغه تشکیل ایتمشلدو .
بوهیئت منقغه عثمانیه داخل اولان جمعیات علمیه
وسیاسیه بروجه آتیدر :

عثمانی اتحاد وترقی جمعیتی - عثمانلی
احرار فرقاسی - ارمنی طاشناقسوتیون
- روم جمعیت سیاسی - فرقه عباد
(دهمه قرات) - آرناروودباشقیم مرکزقلوی -
کردتعاونقلوی - چرکس تعاونقلوی - بلغار
قلوی - ملکیه مآذونینقلوی - جمعیت طبیه
عثمانیه وسائرقلوب وهیئتلرایله زبرده واضع الایضا
جراند عثمانیه .

اشبو هیئت منقغه عثمانیه نك اساس تشکی
بروجه آتیدر :

اولا : وطنی ومشروطیت مشروعه سی
تهدید ایدن احواله قارشق فرقلر بیننده کی
مناقشات ومنازعات اونوتیلهرق متحجراً وال
برلکیله اداره مشروطه مشروعه نك بقاسنی
مدافعه به ساعی اولغی تمهد ایدرلر .

ثانیاً : هیئت منقغه عثمانیه ، غزته لرك بواهل
مقدسه نوره نشریاتی توجید ایلیه لرك مشروطیت
مشروعه نك یالکیز هر دلو ته لکدن مصونیتی
دکل ، فقط ملکتمزک الی ماشالله تالی صورت
مشروعه ده فیض واقیانی حاضرلغه وقف
مساعی ایلکده مکفدر .

ثانیاً : شرائط اساسیه ومشروطیت شرعه به
توفیقا حکومت عثمانیه نك یکاه مراقبی مجلس

بالجه صنوف اهالی نك رسالک مختلف اداریه نك
ومتفقاً اشتراک ایدم جکریته امیندر .

سلامت وطن هر وقتدن زیاده آسایش
وعدالتک ادامه سنه واخوت ومساول نك تمامی
موجودیتنه متوقف بولمسی حسبیله بوخصر صده ده
بتون عثمانیلرلی ال برلکیله چالشمغه دعوت
ایدر .

فی ۴ نیسان سنه ۳۲۵
عثمانلی اتحاد وترقی جمعیتی ، عثمانلی احرار
فرقسی ، ارمنی طاشناقسوتیون ، روم جمعیت
سیاسیه سی ، فرقه عباد (دهمه قرات) ، آرناروود
باشقیمقلوی ، کردتعاونقلوی ، اکین تعاونقلوی ،
بلغارقلوی ، ملکیه مآذونینقلوی ، جمعیت طبیه عثمانیه ،
صباح ، اقدام ، ترجمان حقیقت ، میزان ، یکی غزته ،
عثمانلی سربستی .

عیناً ورقه
شجاعت وبسالنیله مشهر اولان عساکر
عثمانیه برقاندھا اعلائی شان عسکریلرینه دلالت
ایدم جگه یکی بر اثر دھا کوستر مشلردر :

دوشکی کون طاش قشله ده صلاة نظهری
ادادن صکره خاصه ایدنجی الای اقمقیسی
فضیلنلو ابراهیم حق اقدی طرفندن اجرا
ایدیلان مواعظده مافوقلرینه اطاعت واقعیساد
ایتملر نك مقضیای امر ربانی وفرمان جنان
بیغمبری اولدیفنی بر لسان فاضلانہ ایله تفهیم
ایتمش وعساکر عثمانیه نك سلاح استعمالی اثیق
اعدای دین ووطنه در یوقسه بروطن اولدیننه
دکلدر . نته کیم جناب بیغمبر اعلائی کلمه اه
ایچون احد غزناسنده وجه مبارک لرینه [ذره]
باطوب قائلر سیلان ایتدی کتی تفهیم ایله غزای
مذکورده وانع اولان مغلوب نك اسبابی عساکر
اسلامک آمرلرینه اطاعت ایتمکلر نندن ایلری
کلدی کتی اکلانمشدر . [والا بحسبن...] آیت
کریمه سندن دخی بحث ایدوب جهاد فی سبیل

دەنگدانەوہی تیرۆری سەرنووسەری "سەر بەستی" و رووداوەکانی ئەستەمبۆل لە ھەندیک رۆژنامە و چاپەمەنییە چۆرەبەچۆرەکاندا

وہک و ترا، رووداوی تیرۆرکردنی حەسەن فەھمی سەرنووسەری سەر بەستی، چ لەناوہوو چ لەدەرہووی ئیمپراتۆری عوسمانییادا، دەنگدانەوہو کاردانەوہی گەورەہی لیکەوتەوہ و لەکاتی خۆیدا بووہ سەرباسی زۆربەہی رۆژنامەو چاپەمەنییەکانی جیھان ھەر لە ئەمریکاوہ ھەتاوہکو ئوسترالیا.

لەم رووہوہ، رۆژنامەہی ئەمریکی "THE DAILY MEWS" کە لەرۆژی پینچ شەممەہی ریکەوتی ٨ی ئەبریلی ١٩٠٩دا، چاپ و بلاوکر اوہتەوہ، لەلاپەرہی دووہمی و لەژێر ناوینشانی "ھەوألەکانی بەیان"یدا، نووسیویەتی: "دوینی ئەستەمبۆل حەسەن فەھمی سەرنووسەری رۆژنامەہی سەر بەستی لەکاتیکدا خەریکبووہ دەچووہ ئوفیسەکەہی لەلایەن پیاویکی نەناسراوہو تەقەہی لیکراو کوژرا"

رۆژنامەہی یۆنانی "LE BUZANTIN" یش لە ١٢ی ئەبریلی ١٩٠٩دا، نووسیووہی: "پۆیستە ئو ھیزە بشکینین کە لەریگەہی تیرۆرہوہ دەیہویت ئازادیی بو نووسین تیکبشکینیت."

"MANIFEST TACHNAKIZOUNIOU" یش لەھەمان بەرواردا، نووسیووہی: "لەسایەہی رژیمی دەستوورییدا، لەدایکبوون و بوونی پارته سیاسیہ جیاوازەکان یاسایەکی سروشتییە و نابی پینشیلکریت و لئی ھەلپین. لەبەرئەوہ، وپرای ئەوہی کە نامانجی ھەموو ھاوینشتیمانان بەختەوہری ولاتە، بەلام لەھەمووی گرنگتر، ئەستەمە کە دان بەوہدا بنین کە دەبیت ھەموو ھاوالاتیان دان بەھەمان ئو بیروبوچوونانەدا بنین کە پەيوەستە بەو نامرازانەہی بەو نامانجەہی دەگەيەنن."

ههروه‌ها روژنامه‌ی فره‌نسی "Le Lorrian" که له‌روژی یه‌ک شه‌ممه‌ی ریکه‌وتی ۱۱ ی ئه‌بریلی ۱۹۰۹دا، چاپ و بلاوکره‌وته‌وه، له‌ژیر خانه‌ی هه‌واله‌ سیاسییه‌کانی روژدا نووسوییه‌تی که "لیژنه‌ی ئیتحاد و ته‌ره‌قی به‌یانیکی بلاوکردۆته‌وه تیایدا هه‌موو ئه‌و گومان و ئاماژانه‌ ره‌نده‌کاته‌وه که له‌لایهن روژنامه‌ جیاوازه‌کانه‌وه بلاوده‌کرتنه‌وه به‌دوای ئامانجی سیاسی که‌وتون".

هه‌ر له‌ لاپه‌ره‌ی دووه‌می ئه‌م روژنامه‌یه، هه‌والیکی له‌ژیر ناو‌نیشانی "تورکیا سه‌باره‌ت به‌ کوشتنی سه‌رنووسه‌ری روژنامه‌ی سه‌ربه‌ستی، ئه‌وانه‌ی. تیرۆرکردنی روژنامه‌نووسی‌ک" بلاوکردۆته‌وه که له‌روژی ۸ ی ئه‌بریل له‌ ئه‌سته‌مبوله‌وه هاتوه. به‌گۆیره‌ی ئه‌م هه‌واله‌ ۴۰۰۰۰ که‌س به‌شداری به‌رێکردنی ته‌رمی حه‌سه‌ن فه‌همیان سه‌رنووسه‌ری روژنامه‌ی سه‌ربه‌ستیان کردوه که به‌شێک له‌وانه‌ پارله‌مانتاره‌ لیبراله‌کان بوون. له‌و کاته‌دا ئۆتۆمبیله‌که‌ی حیلمی پاشای سه‌دری ئه‌عزم به‌لای قه‌ره‌بالغیه‌که‌دا به‌ره‌و بایه‌ی عالی تیپه‌ریوه، خه‌لکه‌که‌ش خۆیان پیننه‌گیراه‌وه ریگریان کردوه و په‌لاماری سه‌یاره‌کیان داوه‌ سوکایه‌تیان به‌ حیلمی پاشا کردوه و یستویانه‌ سه‌یاره‌که‌ی بشکینن به‌لام ئیسماعیل که‌مال و هه‌ندیک له‌ نوینه‌ره‌کانی دیکه‌ی پارله‌مان حیلمی پاشایان رزگارکردوه‌و خه‌لکه‌که‌یان هه‌مین کردۆته‌وه. حیلمی پاشاش ناچار له‌و ریکه‌یه‌ که‌راه‌وته‌وه.

هه‌روه‌ها هه‌واله‌که‌ ده‌لیت که‌ یه‌کیتی هه‌زه‌ لیبراله‌کان و پاره‌ته‌ نه‌یاره‌کانی کۆمینه‌ی ئیتحاد و ته‌ره‌قی، تیرۆرکردنی سه‌رنووسه‌ری سه‌ربه‌ستیان بۆ هه‌لمه‌ته‌کردن دژی ئیتحاد و ته‌ره‌قی قوزتۆته‌وه.

هه‌روه‌ها چونکه‌ حه‌سه‌ن فه‌همی سه‌رنووسه‌ری سه‌ربه‌ستی بۆخۆی له‌ ره‌گه‌زی ئه‌لبانی بووه، ئه‌لبانیه‌کان رۆلێکی گه‌وره‌یان له‌ هه‌لمه‌ته‌دا بینوه‌ و به‌شدارییان له‌خۆپیشاندان کردوه.

روژنامه‌ی ئوسترالیش (The Ovens and Murray Advertiser) که له‌روژی یه‌ک شه‌مه‌ی ریکه‌وتی ۱۰ ی ئه‌بیرلی

۱۹۰۹ء، چاپ و بلاوڪراوتھو، لھ لاپھري يھڪھميدا و لھڙير ناونيشاني " ڪوشتنی سياسي . ڪوشتنی سھرنووسھريڪ لھسھر شھقام نووسيوپھتي : " ٺھمڙو تھلھگرافِيڪ لھ ٺھستھمبولھو گھيشٽوھ ڪھ دلئيت سھرنووسھري سھربھستي ٺھم بھيانيھ زو و ڪوڙراوھ. پيدھچئيت ڪوڙراوھ ڪھ بھسھر شھقاميڪي شارھڪدا رويشتبن لھگھل شاڪيربھگ، ڪاتيڪ پياويڪ لئيان نزيڪبوٽھوھو دھمانچھي دھرھيناوھو تھقھي ليڪردوھو ڪوشٽوپھتي.

لھ لاپھري چوارھمي مولھقي روظنامھي نيوزلھندي " GISBONE TIMES" ڪھ لھڙي شھمھي ريڪھوتي ۲۰ ي نوڦھمبھري ۱۹۰۹ء، چاپ و بلاوڪراوتھو، لھ وتاريڪيدا بھناونيشاني " پوڦلھوتي عھدولھميد" بابھتيڪي لھسھر ڪوشڪي يھلڙو ڪھلوپھلھڪاني ناوي نووسيوھ پاش لاپردني عھدولھميد لھسھر تھخت لھ لايھن ئيتحاديھڪانھو. لھوتارھڪدا باس لھو دھڪات ڪھ پئيشٽر زور باس لھ گھورھيي و رھفاهييھت و شڪوي ٺھو ڪوشڪھ سولٽانيھ ڪراوھ بھلام سادھيي ڪھلوپھلھڪاني و شيوھو پئيڪھاتي دھرگاو پھنجھرو شويني حھوانوھو حھمام و ٺھو دھرمانانھي بو چارھسھري دل و دھمار خواردونوي، تھنانھت ژووري نووستنھڪھي سولٽانئيش سٽيڪي وانيھ شڪوو گھورھيي بنويني! ٺھم وتارھ ڪاتيڪ باس لھ چوونھ سھر ڪوشڪھ دھڪات، دلئيت : " ٺاشڪرايھ ٺھو ڪاتھ سولٽان خھريڪبو لھسھر جيگھڪھي بو پشو وراڪشابوو، ڪاغزھڪاني ھئيشٽا لھسھر زھويھڪھ بوون - روظنامھي سھربھستي، روظنامھ ھز پئيڪھڪھي سولٽان، لھسھر ميڙھڪھي بوو، سھرنووسھرھڪھي لھو ڪاتھوھ خنڪينرابوو.

روضنامھي " Journal de Salonique" ڪھ لھ رويي يھڪ شھمھي ريڪھوتي ۱۱ ي ٺھبريلي ۱۹۰۹ء، لھ شاري سالونيك بھفھرنسي دھرچوھو، لھ لاپھري پئنجي خويدا لھڙير ناونيشاني " ٺھستھمبول "نووسيوپھتي : " ويڙاي ھھولھڪاني پوليس ڏوزينھوي بڪوڙي حھسھن فھمي ٺھفھندي سھرنووسھري سھربھستي زھمھت

بووهو ئهوانهشی باسی لئوهکردنیشی بهشیویهکه بۆته دهنهآبرینیکی توند له رۆژنامهكانهوه.

رۆژنامهی ئهمریکی "The Evening Star" که له رۆژی سێشههمه ی ریکهوتی ۱۳ی ئهبریلی ۱۹۰۹دا، چاپ و بلاوکرهوه، ستونی کۆتایی لاپههه ی بهکهمی رۆژنامهکهی بۆ باسوخواسی رووداوهکانی ئهستههمبول و کوشتنی سهرونوسهه ی سهربهستهی تهرخانکردوهو نووسیهیهتی :

" ئهستههمبول ۱۳ی ئهبریل - ئالۆزییهکی جدیدی که کارهکتهریکی شۆرشگێرانهی ههیه لیره سهریههآداوه.

دۆخهکه مهترسیداره، سهربازه یاخیبووهکان له دژی تهلاری پارلهمان خۆپیشاندان دهکن.

ترس و دلهرهوهکی خهکی ئهستههمبولی داگرتوهو تهواوی دوکانهکانی شارهکه داخراون.

یاخیبوون دژی تورکه لاههکان

فرانکفورت ۱۳ی ئهبریل - لهبهیانی ئهمرۆوه ئهستههمبول له شۆرشکیکی بهردهوامدایه، پهیامنیری ئهستههمبولی (فرانکفورت زویتنگ) رایگهیاند، لهپهیامیکهوه له پایتهختی تورکییهوه که بهرواری ئهمرۆی بهسههوهیه. دوو بهتالیونی سهربازی سهه به وهزارهتی جهنگ کهلهلایهن ئهفسهههکانیانهوه فههماندهیی دهکران، له کازیوهی بهیانییهوه بهشهقامی دیوان و جۆلۆ دهکشین بههه مزگههوتی ئهیسوفیا، لهوئیشهوه بههه تهلاری پارلهمان. ئهوان دواي دهست لهکارکێشانهوهی سهههه ئهعهزم و سهههههکی مهههلیس و وهزیری جهنگ دهکن.

پیدەچیت وەزیری جەنگ ھەلاتیبت

قینا ۱۳/ی ئەبریل- دەنگۆ بلاوھەکان کە ئیستا کە لێرە زالە ئوموھە کە ئەستەمبول ئومرو لاسەرووبەندی جولانەوموھەکی شۆرشگێری گەورەدایە . زانیارییەکان کە تاوھکو ئیستا کە گەشتوون لاوازن. دەوتریت کە چەند ھەزار سەربازیکی کۆبووھ دەوری تەلاری پارلەمانیان داوھ، بەوھش تەواوی پایتەخت لەھالەتی وروژانیکی مەترسییداردایە. راپۆرتیکی تر دەئیت کە یاخیبووھەکان دەستیان بەسەر وەزارەتی جەنگدا گرتووھ وەزیری جەنگ ھەلاتووھ.

دۆخە کە مەترسییدارە

تەنیا ھەوال کە ھەتا کو کاتژمێر ۱۲:۳۰ خولەکی ئومرو گەشتوتە لەندەن، کە لەتەلەگرافیکدا گەشتووھو باس لە ھەلگیرساندنی ئالۆزییەکی مەترسییدارەکات و دۆخە کە دژوارە. ئەم پەیمانە لێرە وەک وەیشومە ئالۆزییەکی مەترسییدار وەرگیراوە. نە وەزارەتی دەرەو نە بالۆزخانەتی تورکی و نە بانکەکانی کە لەگەڵ ئەستەمبولدا لەپەیوەندییان، ھیچ زانیارییەکیان لا نییە. لە رابردوودا دۆخە کە لەنیوان کۆمیتەتی ئیتحادو تەرەقی و لیبرالەکاندا زۆر دژواربووھ. لیبرالەکان زۆر لە ھەولەکانی ئیتحادو تەرەقی بێزاربوون بو کۆنترۆلکردنی کاروباری گشتی.

لوتکەتی ناکوکی سیاسی

کۆشتنی حەسەن فەھمی ئەفەندی، سەرنووسەری رۆژنامەتی لیبرالی سەربەستی، لە ۷ی ئەبریل لێرە بروا وایە کە لوتکەتی ناکوکی سیاسی بووھ. سەرنووسەرە کە لەلایەن کەسیکی نەناسراوھو تەقەتی لیکراوھو کوژراوھ، لەکاتی کە دەچووھ نیو ئوفیسە کە یەھوھو بەرپرسیکی حکومیشی لەگەڵدا بووھ کە ئەویش بریندار کراوھ.

سەربەستی، ھەلمەتییکی دژ بە کۆمیتەیی ئیتحادو تەرەقی بەرپۆھ دەبرد. خۆپیشانداانی توندوتیژانە چ لەنیو پارلەمان و چ لە شەقامەکانی دەورووبەری بەدوای کوشتنی سەرنوسەر مەدا دەستپێیکرد. سەدری ئەعزەم و سەرۆکی مەجلیس ناچار بوون بە دەم قەرەبالغییە کەوێ بچنە دەروەو دڵنیایان بکەنەوێ کە دادپەروەریی رێرەوی خۆی دەگریت.

دۆخەکە لە تورکیا

سەدری ئەعزەمی ئێستانکەیی تورکیا حیلمی پاشایە، کە لە ۱۴ی فێبرایەردا لەپاش کامیل پاشا دامەزرا. حیلمی پاشا پێشتر وەزیری ناوخوا بوو و پێش ئەوێ ئەم پۆستەشی وەربگریت وەک پشکنەری گشتی لە مەکەدونیایا ژەدی دەکرد. عەلی رەزایاش وەزیری جەنگ و ھیزی دەریاوانیو ئەو دەرچووی بەشی توپخانە بوو. ئەمەو ئەو گۆرانکار بیانەیی دیکە کە لەفێبرایەر لە کابینەدا روویاندا، دەسەلاتی رەھای کۆمیتەیی ئیتحادو تەرەقی بەشپۆھییەکی کرداریی سەپاندو کابینەییەکی وزارییان بەسەر سولتاندا سەپاند کە دەننیشانکراوی خۆیان بوو.

کۆمیتەکە لە ۱۴ی فێبرایەردا، بە ئاشکرا ھەر نیەتییکی خۆی بو قلیکردنەوێ سولتان سەپاندنی دکتاتۆریەتییکی سەربازی رەتکر دەوێ. بەلام قەیرانەکەو ئاکامەکانی دەبینریت کە مژدەیی شتی باشیان لئ ناکەوئیتەوێ چ سەبارەت بە چەسپاندنی تەختی سولتان یان سەرکەوتنی حکومەتییکی پارلەمانی.

لێرەدا، پرسیارەکە ئەوێە کە چۆن رەگەزە میانرەوێکانی ئیمپراتۆرییەتەکە ئەم گریمانەیی دەسەلاتی رەھای کۆمیتەیی نابەرپرسیاری ئیتحادییەکان لەبەر چاودەگرن؟!!!

رۆژنامەى ئەمەرىكى "The New Herald" كە لەرۆژى ھەينى رىكەوتى ۹ى ئەبرىلى ۱۹۰۹دا، چاپ و بلاوكراوتەتەو، لەژىر ناونىشانى " ۱۰۰,۰۰۰ كەس لە پرسەى سەرنوسەرە كوژراو كەدا. ئەستەمبول ھىمنە، بەلام جەماوەرىكى گەورە رىز لەيادى ھەسەن فەھمى دەنيت" نووسىويەتى :

" ئەستەمبول سىنشەممە- پرسەى ھەسەن فەھمى سەرنوسەرى ئەستەمبول كە دوينى تىرۆركرا، لەلايەن نزيك بە سەد ھەزار كەسىكەو كە ئامادەى بوون بەرئوچوو. بۆنەكە بى رووداو تىپەرى و ھىچ ئەسەرىكىش لە كەسى بكوژ نەبىنراوتەتەو. "

ھەر ئەم رۆژنامەى، چوار رۆژ پيش داگىركردنى ئەستەمبول لەلايەن ھىزە سەربازىيەكانى ئىتحادە تەرەقىيەو، لەرۆژى سى شەممەى رىكەوتى ۲۰ى ئەبرىلى ۱۹۰۹دا، نزيكەى تەواوى لاپەرەى يەكەمى خۆى بۆ بۆ رووداوكانى پايتەختى دەولەتى عوسمانىي تەرخانكردووو لەئيو ئەو باسانە، لەژىر ناونىشانى : مردنى سەرنوسەرى سەربەستى بەفەرمانى كۆمىتەى ئىتحادو تەرەقى بوو؟ باس لە پەيامىكى تايبەت دەكات كە لە تەلەگرافىكى سىستىمى كۆمپانىي بازارگانى گەشتوتە رۆژنامەكەو باس لەو دەكات كە قەرەبەلغىيەك لەئەستەمبول بەرابەرى خۆجە بەنيازى تالانىكردن و ويرانكردن رووى لەو رۆژنامەى وەك : تەنين و شوراي ئومەت كردووو كە سەر بە كۆمىتەى ئىتحادىيەكان و لەوى ھەموو دەرگاو پەنجەرەكانيان شكاندوون و كەلوپەلەكانيان تالانىكردوون و فرياندانەتە سەر شەقام. پاش لەكاتىكدا باس لەو پەلامارە دەكات بۆ سەر رۆژنامەى شوراي ئومەت، باس لە دۆزىنەوئەى بەلگەى ئەوتوش دەكرى كە فەرمانى كوشتنى ژىنراللىكى ئەلبانى سوپايە بەناوى "ئىسماعىل ماھىر پاشا" و برى چل و پىنج لىرەى توركىيان داوتە بكوژمەكە. ھەر پاش ئەوش لەو بەلگە دۆزراواندا فەرمانى كۆمىتەى ئىتحادىيەكان بىنراوتەتەو بۆ كوشتنى ھەسەن فەھمى سەرنوسەرى سەربەستى.

"THE LEVANT HERALD" يش هەر له‌مباريه‌وه نووسیبوی: " دوو ریگا هه‌یه بۆ دهم داخستنی رۆژنامه‌کان، یه‌کیکیان ئه‌وه‌یه که به‌یارمه‌تی یاسایه‌کی چاپه‌مه‌نی توندوتیژ که ده‌مانگیرته‌وه بۆ سه‌رده‌می ئیستیب‌داد له‌ریگه‌ی سه‌رکوتی رۆژنامه‌کانه‌وه، ئه‌وه‌ی دووهمیش له‌ریگه‌ی سه‌رکوت و تیرۆری خودی رۆژنامه‌وانه‌کانه‌وه‌یه... ئه‌وش دادگا نه‌ینیه‌که‌یه. "

هه‌روه‌ها، رۆژنامه‌ی (STAMBOUL) که ۸ ی ئه‌بریلی ۱۹۰۹ دا، چاپ و بلا‌وکراوه‌ته‌وه، له‌ژێر ناو‌نیشانی "کوشتنی سیاسی سه‌سن فه‌می سه‌رنووسه‌ری سه‌ربه‌ستی" و له‌لاپه‌ره‌ی یه‌که‌میدا، ئاماژه‌ی به‌وه‌ه‌لچونه‌ ده‌رونییه‌ گه‌وره‌یه‌ داوه‌ که رۆژی بێشتر به‌هۆی کوشتنی سه‌سن فه‌مییه‌وه‌ له‌به‌ری پر‌دی گه‌لاته‌، له‌نێو خه‌لکی ئه‌سته‌مبو‌لدا روویداوه‌ جه‌ختی له‌هێورکردنه‌وه‌ی هه‌لچونه‌که‌ کردوه‌ چونکه‌ پێی وایه‌ که ولات پێویستی به‌ئاستی و ئارامیه‌ی توندوتیژی توندوتیژی زیاتر به‌دوای خویدا دینیت و دۆخه‌که‌ ده‌که‌وتیه‌ خزمه‌تی دیسپۆتیزمه‌وه. ئه‌و ده‌لێت: "ئیمه‌ له‌ توره‌یی هاورپییانی قوربانیه‌که‌ تیده‌گه‌ین، به‌لام ده‌بیت په‌نا به‌عقل ببری‌ت و خۆشه‌ویستی به‌رژه‌وه‌ندی گشتی له‌سه‌رو هانده‌ری تۆله‌ سه‌ندنه‌وه بی."

ستامبول ده‌لێت که رۆژنامه‌ ئۆپۆزیسیۆنه‌کان به‌ئاشکرا حیزبی ده‌سه‌لاتدار (مه‌به‌ستی ئیتحادو ته‌ره‌قییه‌/س) به‌هانده‌ری پشت ئه‌م تاوانه‌ تۆمه‌تبارده‌کن. هه‌روه‌ها راپۆرتی سامی به‌گی راگواستوه‌ که باس له‌ چۆنیتی رووداوه‌که‌وه‌ به‌ده‌مه‌وه‌ چونی ۸-۹ پاسه‌وان ده‌کات به‌ده‌م رووداوه‌که‌وه‌و پاش هه‌لگرتنه‌وه‌ی برینداره‌کان که سه‌سن فه‌می له‌ریگا مردوه‌، گه‌ران له‌ سه‌رپرده‌که‌و ژیره‌وه‌ ده‌ستپییکردوه‌و بکوژ نه‌دۆزراوه‌ته‌وه‌. پاشان گیرانه‌وه‌ی شاکیره‌گی هاورپی سه‌سن فه‌می راده‌گۆزیت که بۆ سه‌ردانی هادی پاشای والی حیجاز رویشتون که له‌گه‌ل مو‌فیده‌گدا له‌ ئوتیلیک بووه‌و نیوه‌ی شه‌و گه‌راوه‌ته‌وه‌.

پاشان باسی له خوږپښاندانی خوښکاران کردووه که چوونهته بهردم ئوفیس روژنامه‌کانی سهربهستی و ئیقدا م و عوسمانلی و یه‌نی غه‌زته‌و له‌ویوه چوون بو بابی عالی و حسین حیلمی پاشای سهدری نه‌عزم به‌لئینی دوزینه‌وو هه‌لواسینی بکوژمه‌کی پیداون!!

هه‌روه‌ها روژنامه‌ی ستامبول، به‌یاننامه‌یه‌کی روژنامه‌ی یه‌نی غه‌زته‌ی بلاوکردوته‌وو باس له‌وه ده‌کات کاتیک خوښکاره خوږپښاندهره‌کان چوونه‌ته ته‌لاری پارله‌مانی عوسمانی، نه‌حمه‌د ره‌زای سه‌روکی پارله‌مان داوی هاتنی هیزیکی پو‌لیسی چل نه‌فه‌ری کردوو به‌ساردیی له‌گه‌ل خوښکاره‌کان دواوه، به‌یاننامه‌که ده‌لایت:

"نه‌گه‌ر نه‌حمه‌د ره‌زا بو پاراستنی گیانی نازادیخوازان داوی ئه‌و هیزه‌ی بکرده‌یه، ئا به‌م شیوه‌یه‌ی ئه‌مه‌رو برین له‌ دلئ ئومه‌تدا دروست نه‌ده‌بوو."

پاشان، ستامبول نامه‌یه‌کی عه‌لی که‌مال به‌گی سه‌رنووسه‌ری روژنامه‌ی ئیقدا می بلاوکردوته‌وه که باسی پښنیاریکی ره‌حمی به‌گی نوینه‌رو دکتور به‌هادینی نه‌ندامانی کومیته‌ی ئیتحدادو ته‌ره‌قی ده‌کات له‌سه‌لوئیک به‌رزیان کردوته‌وه بو تیرورکردنی هه‌ریه‌ک له‌ ئیسماعیل که‌مال به‌گ و عه‌لی که‌مال و مه‌ولان زاده ریفه‌عت. هه‌روه‌ها وته‌یه‌کی شاکیربه‌گی راگواستوو له‌کاتیکدا که چوته بنکه‌ی پو‌لیس و وتیویه‌تی که : "من بریندارکراوم چونکه پښیان وابوو مه‌ولانزاده ریفه‌عت. من چه‌ندین جار ئه‌وانم سه‌باره‌ت به‌و شته توندانه‌ی که نووسیویانه ئاگادار کردوونه‌ته‌وه."

بښگومان روژنامه تورکییه‌کانیش سه‌باره‌ت به تیروری سه‌رنووسه‌ری سهربهستی، له‌کاتی خویدا زوریان نووسیوه، به‌لام به‌داخه‌وه که‌میکي ئه‌و روژنامه‌نه ئه‌رشیفکراون یان ده‌ستی لیکو‌له‌ریان ده‌گاتی، چونکه به‌شیکي ئه‌وانه به‌ئه‌نقه‌ست له‌داوی داگیرکردنی نه‌سته‌مبول له ۲۴ی ئه‌بریلی ۱۹۰۹ و هه‌ندی‌کیشیان دواتر له‌سه‌رده‌می کومارییدا، پشتگو‌یخراون یان فه‌وتینراون و

شاردراونه تهوه. بهگویره ی نهو بره کهمه ی لهبهردهستدان، ههلویستی نهو روژنامه بهگویره ی ناراسته ی فیکری و سیاسیی و لایهنگرییان بووه بو هیزو ریخراو و لایهنه سیاسیهکانی دهسه لاتدار یان نوپوزسیون، جیاواز بووه. بهشپوهیهکی گشتی، وادهردهکهویت که نهو روژنامه ی له ئیتحادیهکانهوه نزیکبوون وهک "طنین" و "صبح" وهک تاوانیکی کوشتن نهک تیروری سیاسی لهپهراویژدا بهشپوهیهکی لاهمکی باسیان له رووداوهکه کردووهو ئهوانهشی سهر بهلبیرالهکان بوون وهک خودی "سهر بهستی" و "ئبقدام" و "میزان" و "ترجمان حقیقت" و "ینی غزته" زیاتر رووداوهکیان وهک تیروری سیاسی پيشانداهو بهدریژی ههر له لاپه ره ی یهکه می روژنامه که یانهوه بابته ی ههوالی جوړاو جوړیان لهباره ی رووداوهکهو لیکولینهوهکان و خو پيشاندانهکان و نار هزایه تیهکان خستوته بهرچاو و فسادو بهدکاری دهسه لاتدار نیشیان به هوکاري دوخه که زانیوه، بهتایبهت بهرپرسانی ئیداری و سهر بازی کومپته ی ئیتحادو ته رهقی.

روژنامه ی "طنین" که سهرنوسهرکه ی حسین جا هید بهگی لایهنگری ئیتحادیهکان بوو، له لاپه ره ی دوومه ی ژماره ی ۲۴۷ ی خو پدا که له روژی پینجشمه می ریکهوتی ۸ ی ئه بریلی ۱۹۰۹، چاپ و بلاو کراو تهوه، له ژیر ناو نیشانی "ولکی گجهگی جنایت/ تاوانی پیړئ شهو" دا، باسی له کوشتنی حهسن فه می و بریندار بوونی شاکر بهگ کردووهو پاشان بهچهند دیریک ژیاننامه ی ههر دووکیانی نووسیوهو هه ندیک زانیاری له سهر لیکولینهوه کهش راگه یاندوه که بهشپکی قسه ی شاکیر بهگ بووه. پاشان له لاپه ره ی سنیهمدا ههوالی خو پيشاندانی خو پندکارانی بو بابی عالی و بهردهم ته لاری پار لهمانی عوسمانی راگواستوه که داوای دوزینهوه ی بکوژکه می سزادانیان کردووه. ههروه ها چاوپنیکهوتنکی په یامنیری روژنامه که شیان له گه ل شاکیر بهگ بلاو کردو تهوه، ناوبراو باسی لهوه کردووه که چون حهسن فه می بینوهو پیکهوه والی حجاز هادی بهگیان بینوهو دواتر چونته لای مهولان زاده رفعت که هه ندیک ناساغ بووهو پاشان

لهوئ هه‌لساون روڤشتون. دواتر باسی له په‌یوه‌ندیی هه‌ندیك له كه‌سایه‌تییه‌كان و ناسی‌او‌ی پښتتری حه‌سه‌ن فه‌می له‌گه‌ل عه‌لی كه‌مال و نه‌جمه‌دین عارف و كه‌سانیکي دیکه له‌ئه‌سه‌كه‌نده‌ریه له میسر ده‌كات و دواتر چۆن له روژ‌نامه‌ی "حقوق عمومیه" کاریان کردووه هه‌تا باس‌کردنی له كوشتنه‌كه.

هه‌روه‌ها له‌ژیر ناو‌نیشانی "بیوک متینغ/ گ‌ردبو‌ونه‌وه‌یه‌کی گه‌وره" دا‌وایه‌کی ری‌كخ‌راوی تا‌شنا‌كسی‌ونی ئه‌رمه‌نیی بلا‌وده‌كات‌ه‌وه بو گ‌ردبو‌ونه‌وه‌یه‌کی گشتی بی‌جیا‌وازی زمان و ره‌گه‌زو ئاین له روژی ۲۷ی مارت/ ۹ی ئه‌بریلی ۱۹۰۹ کاتژمیر هه‌شت له‌مه‌یدانی سو‌لتان ئه‌حمه‌د له ئه‌سته‌مبول و ده‌لیت كه ری‌كخ‌راوو كو‌مه‌له‌ سیاسییه‌كان و هه‌یه‌تی روژ‌نامه‌كانیش ناماده‌ده‌بن و وتار‌خویندنه‌وه به زمانه‌کانی : تورکی و ئه‌رمه‌نی و رومی و کوردی ده‌ییت.

هه‌روه‌ها "طنین" له‌روژی ۱۳ی ئه‌بریلیدا (۳۱ مارت) كه روژی جو‌لان‌ه‌وه‌ی دژه شو‌رشیه‌كه‌ی حه‌مدییه‌كانه، هه‌والی‌کی روژ‌نامه‌ی سه‌ربه‌ستی به‌درو ده‌خاته‌وه كه سه‌باره‌ت به كو‌بو‌ونه‌وه‌ی ئه‌حمه‌د ره‌زای سه‌روك پارله‌مان و ته‌لعه‌ت به‌گ له‌وه‌زاره‌تی ناوخو كراوه ده‌لیت ئه‌م هه‌واله ئه‌سل و ئه‌ساسی نییه. جگه له‌وه‌ی روژ‌نامه‌ی سه‌ربه‌ستی به‌وه تو‌مه‌تبارده‌كات كه ده‌ست‌كاری ئه‌و به‌یان‌نامه‌ی کردووه كه مه‌كته‌بی پزیشکی و مول‌کیه به‌پونه‌ی روودای كوشتنی حه‌سه‌ن فه‌می بلا‌ویان کردوته‌وه.

هه‌روه‌ها روژ‌نامه‌ی "تقویم وقایع" كه له ۸ی ئه‌بریلی ۱۹۰۹دا، چاپ و بلا‌و‌كراوه‌ته‌وه، له‌لا‌په‌ره‌ی حه‌وته‌مه‌دا، له‌ژیر ناو‌نیشانی "مواد عمومیه/ بابه‌تی گشتی" راپور‌تی‌کی به‌ری‌وه‌بری پو‌لیسی بلا‌و‌کردوته‌وه سه‌باره‌ت به روودای كوشتنه‌كه له‌سه‌ر پرده‌ نوییه‌كه‌ی گه‌لاته و چو‌نی‌تی به‌ده‌مه‌وه چوونی پو‌لیسه‌کانی مه‌ركه‌زی ئه‌وئ به‌ده‌م ته‌قه‌كانه‌وه‌و هه‌ل‌گرتنه‌وه‌ی برینداره‌كان و وه‌رگرتنی قسه‌کانی شا‌کیر به‌گ و پاشان گه‌ران به‌دوای بکوژه هه‌لاتوو‌ه‌كه‌دا.

روژنامه‌ی "یه‌نی غه‌زه‌ته" ش هەر لهو میژووهدا نووسبووه‌تی: " تیرۆرکردنی ئەم نیشتیمان پەروەرە تەنیا کاریکی تۆلەسێناوە نەبوو، بەڵکو دەستدریژییه‌ک بوو بۆ سەر ئازادی گەل سەبارەت بە دەرپرین و بیرکردنەوە"

روژنامه‌ی "ترجمان حقیقت" که موختار سەید بەریوەبەرەکی بوو، لە ژمارە ۱۰، ۰۵۳ ی خۆیدا، که لەروژی پینچشەممە‌ی ریکهوتی ۸ ی ئه‌بریلی ۱۹۰۹ دا، چاپ و بلاوکراو‌ته‌وه، هەر له‌لایه‌ری یه‌که‌مه‌وه هه‌تا دوا لایه‌ری، هه‌وآل و زانیاری له‌سەر رووداوی تیرۆرکردنی حه‌سەن فه‌می سه‌رنووسری سه‌ربه‌ستی بلاوکردۆته‌وه. له‌لایه‌ری یه‌که‌م و له‌ژێر ناویشانی "تأثیر جنایت/ کاریگه‌ری تاوان" خه‌م و په‌ژاره‌ی خۆی بۆ رووداوه‌که دەرپرپه‌وه بۆ هۆکاری سیاسی و شه‌خسی گه‌راندۆته‌وه ده‌لێت که حه‌سەن فه‌می ئۆپوزسیۆنیکی کاراو چالاک بووه له‌پاش شوێشی ۱۹۰۸ ایش چه‌ندین دۆزنی بۆ دروستبووه که هه‌ره‌شه‌یان لیکردوه. پاشان له‌لایه‌ری دوومه‌یدا، جگه له‌و راگه‌یاندن و خۆمخۆریانه‌ی بۆ له‌ده‌ستدانی ئەو روژنامه‌نوسه وه‌ک شه‌هیدی روژنامه‌وانی ئازاد بلاوکردۆته‌وه، باسی له‌و هه‌ژانه گه‌وره‌یه‌ش کردوه که رووداوه‌که له‌نیو کۆمه‌لگاو خه‌لکانی ئەسته‌مبول به‌گشتی خولقاندووه‌تی و پێی وایه ئەگه‌ر به‌زووی هه‌ولی دۆزینه‌وه سزادانی بکوژ نه‌دریت، جا هه‌رکه‌سیک بیت، ئەوا دۆخه‌که به‌ره‌و رووداوی نه‌خوازاو مله‌نه‌یت! پاشان، له‌ژێر ناویشانی "جنازه‌ مراسمی" باسی له‌ چۆنیتی بردن و به‌خاکسپاردنی ته‌رمی حه‌سەن فه‌می به‌گی کردوه‌وه که له‌به‌ر ده‌م ئیداره‌خانه‌ی روژنامه‌ی سه‌ربه‌ستیه‌وه و به‌کۆبوونه‌وی هه‌زاره‌ها که‌س له‌ خه‌لکی روژنامه‌وان و سیاسی و خۆبندکارانی ده‌ستپێنکردوه‌وه موشر فوئاد پاشاو به‌رپرسیانی فیرقه‌ی نه‌حرارو ئەندامانی کۆمیته ئه‌رمه‌نییه‌کان به‌شداربوون، هه‌روه‌ها پاش نوێژکردن له‌سەر ته‌رمه‌که له‌مزگه‌وتی ئەیاسوفیا، له‌ گۆرستانی سولتان مه‌حمود ناشتوویانه. له‌لایه‌ری سێیه‌میشی لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی له‌و باره‌یه‌وه بلاوکردۆته‌وه.

r the best
who can
to write
cannot,
the sub-
money.

atic har-
revious to
is to be
of party
ast, have
The ex-
ith inter-

posed the
in the
had the
In their
bed shirt-
deprived
so dear to
making a

Journalists
of the
sh account-
ed. There
lookers—
be beaten
on whom
try off the

so except.
There are
tes flying
ven flying
ve the na-
y-but as it
th animals
a stroll in
panied by

along upon
road and
the grass,
heard and
e!"

ditch and
b or two
bread;
hers these,
ue,
he holds a
a wrinkle

did not sleep for
seven nights at our
time, was nearly
crazy. Thought I
would surely die, as
did my friends, who
became very anxious
about my condition.
I tried all kinds of
treatment to no pur-
pose. Finally I tried
Wheeler's Nerve
Vitalizer, which gave
me the first wink of
sleep I have had for
seven nights, and
made me feel like a
new man. I wish
every one to know
how much benefit
can be derived from
Wheeler's Nerve
Vitalizer.

B. P. THOMAS, Sand Creek, Mich.
Sold at \$1.00 in drug stores or by express pre-
paid by J. W. Brant Co., Albion, Mich.

publican line. They have had ample
warning. They have fought Governor
Hughes at every turn, impugned his
sincerity, belittled his ideals and show-
ered him with abuse, yet the people re-
pose such confidence in him as has
been given to few in public life.

THIS MORNING'S NEWS.

Fire wholly destroyed the repair
shop of the Interborough Metropoli-
tan railroad in New York last night.
The loss is about \$250,000.

Over a dozen passengers were hurt
in a collision between a filled trolley
car and an empty runaway car in Bos-
ton, Mass., yesterday afternoon.

Nearly 10,000 lake sailors tenta-
tively struck in Chicago last night,
because of a dispute with lake vessel
owners over recognition of the union.

Judge Meyer Sulzberger of Phila-
delphia, an eminent Oriental scholar,
has declined the ambassadorship to
Turkey, preferring to remain on the
bench.

Constant **Hassan Effendi**, general
editor of the newspaper **Serbesti**, was
shot dead by an unknown man as he
was entering his office in Constanti-
nople yesterday.

Miss Mary A. Smith, the oldest
school teacher in Orange county, is
dead from pneumonia. She was for
57 years a teacher in the public
schools of Newburg.

David Seanton died at his home in
Newburg yesterday, 38 years old. He
raised and drove trotters. He drove
his own horses up to three years ago.
His wife died on Monday night.

President Taft tendered yesterday
to former Senator Fulton of Oregon
the post of minister to China to suc-
ceed W. W. Rockhill. Senator Fulton
requested ten days in which to decide.

Nearly every night some
guests had been robbed of
ey or jewels or both. Al
disappearance he had en-
joy them to be careful to lock
and had bolts put on ever
a few nights after this th
robberies, but then they
again. The Britisher's (L
teigh) lady had been rob-
superb jewels. The singu-
lar was that after the valuab-
le, though the thief could
caped by the door, it rem-

While all were at di-
neshown the rooms, exam-
proaches, the connections
rooms, the windows and
locks and bolts. This don-
the host.

"Mr. Van Vliet," I said,
there are times when you
out of doors amusing ther

"Yes, both morning and
"The maids get through
rooms in order in the mo-
pose, and in the afternoon
is deserted?"

"Yes."
"Some one at such time
rooms to be entered."

"Then it must be one
ants."
"The thief is not one of
I suspect one of your gue-

"You are mistaken."
"Very well. I will accu-
must either catch the rog-
or the case goes by defa-

has yet seen me. Tonigh-
in the village, and tomor-
rive as one of your guests
evening dress with me a
presentable appearance
a trifle brusque in man-
hall from the far west.
will be my principal c-
friendship. I will be Jo-
mine owner."

As Mr. Rogers I arri-
afternoon, went to my
moved the bed so that b-
my hand I could switch o-
lights. Then I dressed ar-
to dinner. At table I t-
deal of my mines and
jewels. Speaking of the
that I had a great fancy
and was making up a k-
have made into a neck-
back west to my wife fo-

une gageure contre la raison, elle est impossible, elle est une maison suspendue dans le vide.

La Journée Politique

Le Roi d'Italie partira le 14 avril pour Venise. On assure que la rencontre du Roi et de l'Empereur d'Allemagne n'aura pas lieu à Venise, mais à Bari ou à Brindisi, quand l'Empereur reviendra de Corfou.

M. Barthou a reçu hier, une délégation des P. T. T. On craint de nouveaux incidents.

M. Clemenceau a reçu hier matin MM. Jules Cambon, ambassadeur de France à Berlin, et Barrère, ambassadeur de France à Rome.

La commission parlementaire continue à Toulon son enquête sur la marine. Le directeur de l'artillerie navale a déclaré que les magasins n'étaient pas pourvus d'approvisionnements.

On publie le texte des notes d'accord échangées entre l'Autriche et le Montenegro.

D'après les plus récentes nouvelles de Djibouti, l'empereur Ménélick serait réellement malade.

Un communiqué du Comité jeune-turc repousse formellement les soupçons et les allusions formulés au sujet du meurtre du rédacteur en chef du *Serbesti* par divers journaux, qui poursuivent en cela un but politique.

Une forte explosion de dynamite — cachée, assure-t-on, en vue de la pêche — s'est produite à Rome, à 500 mètres du Vatican. Il y a trois victimes.

Castro est expulsé de la Martinique où il venait de débarquer.

La mesure d'expulsion contre Castro a été adoptée après accord avec les gouvernements de Grande-Bretagne et les Etats-Unis qui ont pris eux-mêmes des mesures semblables dans les territoires de leur juridiction situés dans les parages du Venezuela.

Chronique Générale

ALLEMAGNE

L'entrevue de Guillaume II
avec Victor-Emmanuel.

gin avait été placé au-dessous de la porte de l'établissement Esteban, alors presque désert. Les dégâts matériels sont importants. Plusieurs vitres sont brisées. Il y a trois blessés, tous garçons de café sans occupation, qui ont été atteints aux bras et aux jambes.

Les blessés, dont le plus gravement atteint est un garçon de café récemment arrivé de Paris, ont reçu les secours puis sont restés à la disposition des autorités.

Les restes de la bombe qui ont été retrouvés font supposer qu'elle consistait en un tube chargé de capsules de revolver.

TURQUIE

Assassinat d'un journaliste libéral.

Constantinople 8 avril. — 40,000 personnes parmi lesquelles de nombreux députés libéraux, ont assisté aux funérailles d'Hassen Fehmi, rédacteur en chef du *Serbesti*.

A un certain moment, la voiture d'Hilmi Pacha se rendant à la Sublime-Porte, a rencontré le cortège qu'elle a voulu traverser. La foule, menaçante, a conspué le grand-vizir et a tenté de dételer la voiture. Il a fallu l'intervention d'Ismaïl Kemal, et des autres députés pour rétablir le calme. La voiture d'Hilmi Pacha a dû rebrousser chemin.

L'Union libérale et en général les partis hostiles aux Jeunes-Turcs profitent du meurtre du rédacteur en chef du *Serbesti* pour mener une campagne sérieuse contre le comité jeune-turc. Beaucoup d'Albanais prennent part à la campagne parce que la victime était d'origine albanaise. L'enterrement du rédacteur en chef du *Serbesti* a pris la tournure d'une grande démonstration.

LES EVENEMENTS D'ORIENT

Le Montenegro et l'Autriche-Hongrie.

Vienne, 8 avril. — Le gouvernement monténégrin a adressé aux ministres austro-hongrois

WON'T HAVE CASTRO.

HE WOULD VISIT TRINIDAD.

THE LANDING FORBIDDEN.

General Castro, who was recently deposed from his position as President of Venezuela, and has been in Europe for some months recruiting his health, recently arranged to go to Trinidad, in the West Indies.

It was his intention, as it has been announced that he will not be allowed to land in Venezuela, to remain at Trinidad, which is only a few miles from the Venezuelan coast.

At the instance of the United States Government, however, the British authorities have issued an order that he is not to be allowed to land at Trinidad.

General Castro recently underwent an operation in Berlin, and is now anxious to return to Venezuela. A telegram from Caracas recently stated that should he attempt to return to Venezuela he would face the possibility of being arrested by the Government on a charge of having conspired to assassinate General Gomez, the present head of the Executive. Senor Castro's presence, moreover, would be likely to cause a dangerous adverse demonstration, which the troops would find difficulty in suppressing. On the other hand, Senor Castro's entire fortune in Venezuela would be lost unless he returned to that country. It was subsequently announced that the Venezuelan Government would not allow him to land in the country, and steamship owners were warned that they would be prosecuted if they carried him to Venezuela.

ASSASSINATED.

EDITOR SHOT IN THE STREET.

A telegram received from Constantinople to day states that the editor of the "Serbest" was assassinated there early this morning.

It appears that the deceased was walking along one of the city's streets with Shafir Bey, when a man approached him and, drawing a revolver, shot him dead.

The State Treasurer says that as the Government was committed to grants amounting to £9600 before the present Ministry came into office, he has been unable to find money for building grants (under the charities vote) other than those allotted by the previous Ministry. He has been unable to give the full amounts to institutions which would in ordinary circumstances have been allotted.

Mr. P. K. Ritchie, of Oorowa, was on Friday night presented with a cheque for £80, a gold watch, and other souvenirs in recognition of his services as captain of the fire brigade for the past 33 years, and his continuous work on all public bodies for the welfare of the town. Mrs. Ritchie received a gold bracelet.

PRICE

Wins Every Time.

Not merely because the price of

WARD
BROS.

PRIZE
A.N.A.

is found lower than that of Sewing Machines sold by door to door hawkers but because the Machines themselves are the best the world produces, it is to your interest to purchase one of them in preference to any other make.

£3 10s. to £9 15s.

Freight Paid. Easy Terms.

Every Machine is guaranteed for 25 years. Thousands in use. Names and addresses of several users supplied, if desired. Write and ask them what they think of WARD BROS. A.N.A. Write for Illustrated Catalog "A."

Ward Bros.

224 Chapel Street, Prahran,
38-38 Errol St., Nth. Melbourne.

Mr

FOR

WHO

Suites,

Fe

AND C

C.

SEE
Goods

DOUBLE

SE

Cam

RE

Numerou

SA

GRE

Families w

if your literature on the teeth of children. My child is three old and has so far been fed on soft food as the doctors call soft and milk. We want to know opinion upon the feeding of us of this age, and I will gladly or literature, etc., upon receipt ne.

ND BAY writes:—
I have read with much interest the article on mastication in Saturday's "Post." For some time I had the same ideas about soft food being given to children. I find it hard to think of a boy of 20 months—that is, that demands a fair amount of mastication.

REPLY.

problem how to provide the mastication being with food that will be a failure to satisfy a baby's nature. The crux of the difficulty ("Biter" says, in bringing a masticate properly who has not aimed to do so from the beginning who has not reached the age he will can be invoked to bring the chewing of food when it is a character which necessitates mastication prior to swallowing.

Miss the Golden Opportunity—
I fail to satisfy a baby's nature for something hard to masticate the time when this instinct asserts itself—say, at about six or months of age, when a bone may be to masticate at, followed by hard few months later—the instinct dies out, and there is great difficulty in re-establishing it; but it can be re-established if we wish our baby to have strong, serviceable teeth, and if we wish them to the modern tendency to adenoid tonsils, and the chain of evils which follow on "pap" feeding.

habit of merely swallowing is been formed, not only is the baby to chew food, but if an effort is made to masticate properly the jaws come weary, and refuse to do work completely. In adults the proper mastication can be developed by gradually and persistently exercising the jaws and teeth. If this is a task becomes less irksome day after day and soon passes into a natural, routine habit, no longer to be actuated by the will, but for a long time vigilance of be relaxed, because of the tendency to fall back again into laziness and the swallowing of half-chewed

Food That Needs Work.—
great aid in this matter is to give each meal a fair proportion of food that can scarcely be swallowed without a considerable amount of chewing insalivation. It is true that exercise of a strong will is necessary to induce one's self to chew a meal of ishy food, but the task is much easier and the results are much better if the food is properly poured out of a glass and the juices of a fair proportion of the food is more or less dry, and of texture as to offer sufficient resistance to the jaws and teeth. This is the case in early childhood when the food given is more or less moist so a baby cannot be trained thoroughly, and the glands are induced to fully insalivate. On the other hand, if the exercise is properly exercised from the

hard. They do not like hard crusts of bread or tough bread made without lard. You would almost think they had false teeth and were afraid of breaking them by eating anything hard or tough. Gums would do as well as teeth for the food they eat. They do not use their teeth, so the teeth decay, and are taken away from them.

Abdul Hamid's Shoddy.

"VULGARITY" AND "BAD TASTE" OF PALACE FURNITURE.

The legendary luxury and splendour of Yildiz Kiosk, the palace of the ex-Sultan of Turkey, Abdul Hamid, are declared by a Constantinople correspondent of the "Cabinet Maker," to have been grossly exaggerated.

Through the part he took in organising a gala at Yildiz, on behalf of the Adana Fund, the correspondent had remarkable opportunities for exploring the palace.

"The whole place looked mean," he states. "The passages were small. Cupboards seem to be a mania. With a very few exceptions the private apartments contain nothing of value. The general idea of the furniture was that it was not only poor but in exceedingly bad taste."

The ex-Sultan's apartments were exactly as they were left on the night he was taken as a prisoner to Salonica. "The Sultan was at the time evidently trying to get some rest on a couch. His papers were still on the floor—the "Serbesti," his favorite newspaper, on the same. The editor has since been hanged."

The room adjoining contained another couch, on which was sleeping Abdul Kaban, one of his sons. The quilts and shippers—the quilts thrown back and partly on the floor—show the hurried way he left his couch. On the table are two bottles, one a cordial and the other some 'heart and nerve tonic' the Sultan used to take. The Sultan's bathroom is quite a small apartment. Some of the cabinets look as though they had come from a barber's shop. His study was one mass of desks and cupboards.

"The windows are not properly painted. One of the carpets has a large hole in it. His quarters were not only small and mean, but so stuffy and hot we were glad to get out."

"Adjoining his bathroom is another small room in which he worked as a carpenter. Inlay of various colored woods, also pearl, and some five or six panels in his study are said to be his work. They look like it. The drawing is bad and the mixture of colored woods quite vulgar. The workmanship, however, is neat and accurate."

The ex-Sultan's "shirt room" is described as lined with "selves all round covered with plush. He has a few hundred plush boxes of shirts and vests of all kinds. Some two thousand waistcoats show his mania for new things, which he never wore. Perhaps the most interesting articles are the bullet-proof waistcoats. He had three of them."

Secret Diamond Fields.

MYSTERY OF SMUGGLED GEMS.

altogether lacking. A new city, Vancouver, equally with an old city like Montreal, is sad in its lack of scenery.

Along the English countryside gardens are delicious, from the wine cottages plots to the nobly sweep landscapes surrounding a typical manor house, blending a hundred individual beauties of lawn, rosery, herb border, walled garden, wild garden into one charming mosaic.

It is good to see that so much of love of nature has still survived sordidness of the industrial era. A rural immigrant to the great city who, in a crowded city, aspires to a bit of garden, has left in him some of the healthy earth tang. He can be valed back to the soil—when the nation is wise enough to try.

LOVE OF TREES.

The affectionate regard for trees in England was a pleasing thing to an Australian who in his own country often to protest against a sort of rancor against trees as if they were enemies of the human race. (The pioneer who had to clear a forest for the sake of crop and pasture gets into an unhappy state afterwards of tree-murder, or, in sheer wantonness.) At Annapolis (an old Henry VIII. hunting seat was shown oaks which in Cromwell time were recorded as "too old to cut down for the building of ship") they are still carefully preserved, so of them enjoying old-age pensions the shape of props to keep up their venerable limbs.

Having noted that the Englishman's home is, whenever possible, adorned with a little bit of green garden, I think, illustrates best the domestic economy of the Englishman: This must be done classes.

In the wealthiest class the house is perfectly managed. It seems to run like the fabled machine of perpetual motion. There is no sign of the driving power, no racket, no effort. Breakfast is a meal of charming informality, which I think, illustrates best the domestic ideals of the Englishman. Self-denial from amply furnished sideboards, from tea and coffee urns, is the rule. There is no fixed moment for coming down to breakfast, and, since you are yourself, no servants need be in attendance. How pleasantly thought out this ideal! You have not the urging an inconvenient punctuality of thought that you are keeping servants awaiting. Dinner is a ceremony of you. It is the social crown of the day. You are expected to treat it with consideration due to its importance. To be asked to dinner is the sign of an Englishman's complete acceptance of you as a desirable person. (He will ask you to lunch without admit quite so much.) To be asked, casually, "to eat something with us," at dinner shows an actual friendliness which willing to allow some familiarity.

REFINED LUXURY.

It is because the luxury of upper class life in England is so suave and refined that it seems so right and proper. It does not challenge antagonism as does the arrogant wealth of a typical American millionaire. Nevertheless contrast between West End and East End is too terrible to be just. I feel that one class is willing to bridge a gap, that the other class is patient; I still would urge haste to the social reform—haste to reduce the ranks of the workless, to increase the rewards of the worker.

Edition Gratuite | in

SERVICE TELEGRAPHIQUE

du

Journal de Salonique

PARIS

Le gouvernement français a expulsé du territoire de la République le Président Castro qui voulait, à la tête d'une armée mercenaire, aller reconquérir par la force le Venezuela.

CONSTANTINOPLE

L'assassin de Hassan Pehlivi, etendi rédacteur en chef du *Serbessi* reste introuvable malgré les efforts de la police. Les commentaires vont leur train et les polémiques de presse prennent un ton violent.

VIENNE

La déclaration que le gouvernement princier du Monténégro a faite au sujet de l'annexion a produit ici, une vive satisfaction. Cet accord austro-monténégrin hâtera la reconnaissance par toutes les puissances de fait de l'annexion.

TRIESTE

Le gouvernement austro-hongrois a décidé la construction de quatre puissants vaisseaux de guerre du type anglais Dreadnought. Ces uni-

la bastonne
et les autre

Or mit
de la bast
52

Or s'atte
d'une anni
qui se sont
nistratifs,
sation de l

L'Agén
bourg est
denué de f
quelques j
vant leque
ces dernier

Hier, tro
rive serbe
gendarmes
Petox. La
se sont ent
sonne n'a

THE EVENING STAR
PUBLISHED DAILY
11th St. and Pennsylvania Avenue
WASHINGTON, D. C.
Subscription Price, \$1.00 per Annum
Single Copies, 5 Cents

The Evening Star.

No. 17,732. WASHINGTON, D. C., TUESDAY, APRIL 13, 1909—EIGHTEEN PAGES. TWO CENTS.

Weather.
Showers and cooler tonight.
Wednesday fair and much cooler.

ROCHESTER SWEEP BY RAGING FLAMES

Two Big Fires in Different Sections of City.

FERCE GALE IS BLOWING

Holy Bashed by Train From Buffalo and Syracuse.

LOBB ALREADY OVER A MILLION

White Called Out to Board Program of Main Street.

ROCHESTER, N. Y., April 12.—The city of Rochester was swept by a storm of fire which destroyed property to the value of \$1,000,000 in the city. At 10 o'clock this morning the fire broke out in the city. The Rochester office of the fire department was notified at 10:05 and the fire broke out in the city. The fire broke out in the city. The fire broke out in the city. The fire broke out in the city.

ELLIS IN CONFERENCE

President Consults Him on Ohio Appointments.

ROBIN'S CASE HANDS FIRE

Nothing Definite Done as Result of Long Hearing.

OTHER SUCKERS JUMP TO BILL

Desert to Buy as Commissioner of Land Office—Papers in Session, S. C. Post Office Fight.

White Called Out to Board Program of Main Street.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The President consulted with Mr. Ellis on the Ohio appointments. The President consulted with Mr. Ellis on the Ohio appointments. The President consulted with Mr. Ellis on the Ohio appointments. The President consulted with Mr. Ellis on the Ohio appointments.

TRINITY CHURCH SPLIT

Ancient New York Corporation in Vestry Contest.

FIRST IN OVER 200 YEARS.

Issue Is Over the Abandonment of St. John's Chapel.

LECTING CANDID FOR VOTES

Purchase New Abandonment of St. John's Chapel.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The Trinity Church in New York City is in the midst of a split. The church is in the midst of a split. The church is in the midst of a split. The church is in the midst of a split.

REVOLT BREAKS OUT IN CONSTANTINOPLE

Troops, Opposing Young Turks' Ministry, Threaten Parliament Building.

DEMAND DISMISSAL OF THE GRAND VIZIER

Public Shows People and Shops of City Are Closed.

WAR DEPARTMENT IS SEIZED

Minister Reported a Fugitive, Brief Reception Hall on Avenue, Minister Following Route of Journal Editor.

CONSTANTINOPLE, April 12.—A revolt has broken out in Constantinople. The revolt has broken out in Constantinople. The revolt has broken out in Constantinople. The revolt has broken out in Constantinople.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

DEAD ON EVE OF TRIAL

Clark Finds Body of Arthur W. T. Back in Office.

ACCUSED OF EMBEZZLING

Bank Half Dying and Dying the Field.

HEADERS WAS SET FOR TODAY

Three Indictments on Eight Charges Involving Misuse of Brown County, N. Y., Funds.

SHOWN UP AND WITHOUT FEAR

Seventy-Two Train Passengers Warned.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

REARMS IN BATTLE POSITION

The New York and the New York State.

WASHINGTON, D. C., April 12.—The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position. The rearms in battle position.

theatre
ning has
national
eft here
kin, but
w Prov-
to take
against

five days, to-day that of Prince Albert, to-

100,000 AT SLAIN EDITOR'S FUNERAL

Constantinople Quiet, but a Vast
Throng Honors Memory of
Hassan Fehmi.

MISSION OF M. LIAPTCHEFF

Rifaat Pacha Accepts the Bulgarian Dele-
gate's Proposal Regarding the
Mohammedan Church.

[SPECIAL DESPATCH TO THE HERALD VIA COM-
MERCIAL CABLE COMPANY'S SYSTEM.]
CONSTANTINOPLE, Thursday.—The funeral
of **Hassan Fehmi**, editor of the **Serbesti**,
who was assassinated yesterday, was at-
tended to-day by a crowd estimated at
one hundred thousand. The ceremony
passed without incident. No trace of the
assassin has been found.
M. Liapcheff, the Bulgarian Delegate to

RIFAAT PACHA

the Porte, informs me that he hopes short-
ly to conclude negotiations concerning the
vakoufs, or property of the Mohammedan
Church, for Bulgaria will refuse to make
any payment for it, but leave the adminis-
tration in the hands of the representa-
tives of the Mohammedan religion under
control of the government. Rifaat Pacha,

is full of people.

ROOSEVELT FACES MOMBASA REVOLT

Hunting Preparations Go on, Despite
Unrest Among the Somalis, Al-
ways To Be Watched.

EVERY SAFETY PRECAUTION

Arrangements for Hunting Trip Nearing
Completion and Guide Obtained
for Kermit.

MOMBASA, British East Africa, Thursday.
—According to native reports received here
the Mullahs of the Somalis, inhabiting the
desert country north of the Protectorate,
are showing further signs of unrest and
are massing on the northern boundary of
Kenya Province.

This restlessness first became evident
some six months ago and there has been
apprehension of trouble in the dry season,
when travel over the trails is easier.

This northern district always has been a
territory to watch closely. When the na-
tives do go out for trouble they generally
bear to the westward in the direction of
the settled districts and the good hunting
grounds. There is to-day some local
anxiety, particularly as a majority of the
Protectorate groups are at Berbera, in
British Somaliland.

It is said here that the Colonial Office in
London has issued instructions to the Gov-
ernor of the Protectorate to surround Mr.
Theodore Roosevelt on his hunting trips
with every possible precaution for his
safety.

Sir H. Hesketh-Bell, Governor and Com-
mander in Chief of Uganda, will leave
Uganda April 28 for England. Mr. Roose-
velt and his party will be received in Ugan-
da by Mr. S. C. Tomkins, one of the pro-
vincial commissioners.

The plans for the hunting trips of the
Roosevelt party are reaching completion.
It has been decided that Kermit Roose-
velt is to make a number of short separate
hunting trips with a Portuguese Indian
guide named Silva, who is famous as an
elephant hunter. For the first fortnight of
their stay the Roosevelt party will be the
guests at Athi River of Sir Alfred Pease,
a well known hunter, who has a large es-
tate at Kilipa Theki. The second fortnight
they will be the guests of George McMillan
at the Ju Ja ranch.

Mr. F. J. Jackson, Lieutenant Governor
of the Protectorate, is at present at Momb-
asa arranging the details of the recep-
tion to the Roosevelt party.

Pa
by 2
ly 8
and
olic
terd
The:
late:
coas
pict
and
side
long
the
If
the
and
Eng
scap
Hog:
Hoo:
Geor
are
ora:
teen
vase
well
Set
in t
porti
fami
lect
by C
Sund

J
Inte

[s
Pir
Inter
ing b
comp
will
Foun
start
Elme
the J
sets
recen
case
and t
ain
On
Engls
of Br
Holla
inson
Leon
Redd
M. C
of Ne
Mr.
says
ably
terest
cause
the w
Thr
prize
honor
a me
and
hund
thist

NEW YORK HERALD.

K. TUESDAY, APRIL 20, 1909.—TWENTY-TWO PAGES.—BY THE NEW YORK HERALD COMPANY.

YOUNG TURK ULTIMATUM ASKS SULTAN'S ABDICATION; 30,000 TROOPS ENCAMP NEAR GATES OF HIS CAPITAL

Calling Monarch "Per-
jur," Committee In-
vites Him to Give
Up Throne.

IN FEAR OF WORST,
SOVEREIGN YIELDS

Vienna Hears That the Otto-
man Ruler Already Has
Abandoned Power.

ARMY TEN MILES AWAY

YILDIZ PALACE AND SURROUNDINGS

Ultimatum to Sultan.
The Committee of Union and Progress, whose army is within striking distance of Constantinople, telegraphed to the Sultan the following ultimatum yesterday: "You are a perjurer, for having sworn to respect the constitution. We invite you to abdicate and await your reply."

(Copyright, 1909, by the New York Herald Company—All Rights Reserved.)
(Special Dispatch to the Herald via Commercial Cable Company's System.)
CONSTANTINOPLE, Monday.—The psychological moment is approaching, but no one can foresee the issue of events. The committee telegraphed the Sultan from Tchaidda in the form of an ultimatum the following despatches: "You are a perjurer, for having sworn to respect the constitution, you organized its abolition. We invite you to abdicate and await your reply."

According to one of the habitues of the Yildiz Kiosk the Sultan has authorized every one by his command and sang froid, inspiring great hope among his subjects.

Everything will depend on the decision of the Sultan. If he decides to defend his throne blood will flow and the rift between his parliament and the troops advancing against the capital may have disastrous consequences for the European population.

If the Sultan submits without resistance or if he succeeds in convincing his adherents that it was not he who organized the revolution on Thursday and can persuade them that the constitution is not merited a personal arrangement is still possible.

CONDITIONS ARE HARSH.

At present negotiations are going on between Ras Tefarik, which was organized this morning by General Mehmed Pasha and the troops of the Third Army Corps, and the Yildiz Kiosk.

The conditions are very severe for the Sultan. Husni Pasha, in the name of the Young Turk committee and the army, demands that the Sultan abdicate and place in the hands of the committee Prince Burhan Edin, the Sultan's favorite son, who is regarded as the organizer of the reactionary movement.

If the Sultan refuses it is probable that the Yildiz Kiosk will be surrounded during the night. If this is done, it is possible the occupants of the palace will be massacred, for flight seems at present impossible.

SURROUND YILDIZ KIOSK.

The forward movement of the troops, who number 20,000, continues. They are surrounding the European side of Constantinople, their lines extending from San Stefano to the Black Sea, thus including the Yildiz Kiosk, which is the principal objective of the forward movement.

Yildiz Kiosk, Where Imperial Palace Is, Is Encircled by Advancing Forces.

SOVEREIGN, BRAVE,
CALLS COUNCIL

Ministers Confer on Message Received by Telegraph from Tchaidda.

PREPARING FOR WORST

generally in preparation, so far as can be observed, to await the advance of the Balkan troops.

Lord Paich and other government dignitaries who were sent to confer with Balkan troops returned here today. Lord Paich had a long conference with the Grand Vizier. All that is known is the result of the negotiations is that the troops retreated the distance already made and threatened to send five battalions into the city for the purpose of assisting the authorities in maintaining order.

All about which tonight the Council of Ministers were still deliberating is the future. Hopes of all kinds are continually suspended, and the civil and military officials appear paralyzed, waiting for the outcome of events. There is much infection at the signing of the protocol with Bulgaria, which includes apprehensions with regard to the intervention of that country to add to the difficulties of the crisis.

Suspense at the Palace.

Throughout last night there was an uproar at the Yildiz Kiosk. Everybody remained awake, and many attempts were made to break an attack upon the palace, which is situated on the heights outside the city and is exposed to a cross fire.

The necessity of opinion is that if an abdication of the Sultan is brought about his overthrow and the proclamation of a republic will be accomplished peacefully.

Many Turkish families in the Bosphorus quarter are refusing to absorb of gross agony, but in general the people, though fearful of coming events, are awaiting the developments with resignation.

At a secret sitting of the Chamber today the Grand Vizier, Tewfik Pasha, has a declaration explaining that he has accepted office from political motives; the moment of a crisis, in order to save the country and constitution, which everybody believed to be deluged by a ocean of blood. He had been unable to prepare a resignation, and he had to do his utmost to cope with the situation. He counted upon the support of the Opposition and was ready to withdraw if his confidence was withdrawn.

The city appears very quiet, and European and American sources are giving about the streets as usual. Rear Admiral and Mrs. C. C. Chesnut and Mr. and Mrs. Arthur Chester, of New York, arrive here yesterday from Palestine.

GERMANY SENDS FIVE WAR SHIPS TO SCEN

Cruiser Squadron Leaves Home Waters for Constantinople, Where

PRINCE MEHMET BURHAN EDIN

the sensational despatch to the Neue Freie Presse, but a news agency states that Raschad Effendi is at the Yildiz Kiosk. The opinion here is that the Sultan is preparing for the worst and is pushing his nephew into the foreground.

DEATH OF SERBESTI EDITOR DECREED BY COMMITTEE OF UNION AND PROGRESS

(Special Despatch to the Herald via Commercial Cable Company's System.)
CONSTANTINOPLE, Monday.—A mob yesterday in the office of various newspapers and to those of the Young Turk committee which had been sacked. From what I was told this is what happened:—

The mob led by Hodja, arrived on Wednesday at the offices of the committee and rained stones on the building, breaking all the windows. Hodja, who was armed with a hatchet, demolished the entrance door, and the crowd, with shouts of triumph, poured into the building, hoping to find some members of the committee, who would certainly have been massacred.

After vainly searching for them the mob appeared at the windows. A young soldier who had run the telephone connection between the barracks and the Sultan's Post from the wall threw it into the street. The crowd trampled it into a thousand pieces.

In the building itself everything was wrecked. Thus the mob proceeded to the barracks of Chouhar Unusvet and Tahn, two of the principal arsenals of the Young Turk party. Here they wrecked everything, throwing the furniture and the supply of paper out of the windows and smashing the machines.

It was stated that in the office of Chouhar Unusvet despatches were sent showing that the committee had voted fifty-five Turkish pounds for the acquisition of General Mehmed Pasha, an Albanian general, and a sum to show that the committee had decreed the death of Hissas Kemal, editor in chief of Serbesti. These allegations are, however, difficult to confirm.

LE MATIN

quotidien, Politique et Littéraire

Directeur et Rédacteur en Chef: **REINIS DELLEUR**
7, RUE DE VERMOREL, PARIS, CENTRE

ABONNEMENTS ET RÉCLAMES:
17, RUE DE VERMOREL, PARIS, CENTRE
La Revue et Mandats Internat. des Journaux pour le Directeur

L'Assassinat de Hassan Fehmi bey

Rédacteur en chef du "SERBESTI"

Le meurtre de Hassan Fehmi bey a produit une émotion si vive, si générale, que les journaux de tous les pays ont dû consacrer à cet événement une place importante. On ne peut pas dire que ce soit un événement d'importance internationale, mais il a eu une portée politique et sociale qui a attiré l'attention de tous les esprits éclairés. Le meurtre de Hassan Fehmi bey a été le résultat d'une lutte acharnée entre deux camps opposés. L'un des camps, celui des libéraux, a été représenté par Hassan Fehmi bey, un homme d'état de haute valeur, qui avait consacré sa vie à la défense des intérêts de son pays. L'autre camp, celui des réactionnaires, a été représenté par un certain nombre de personnalités qui ont cherché à empêcher Hassan Fehmi bey de mener à bien ses réformes. Cette lutte a pris un caractère tragique, et le meurtre de Hassan Fehmi bey a été le résultat de cette lutte.

Les déclarations publiées dans le "Serbesti"
Ces déclarations ont été publiées dans le "Serbesti" le 27 mars 1909. Elles ont été écrites par un certain nombre de personnalités qui ont été impliquées dans l'affaire. Ces déclarations ont été publiées dans le "Serbesti" parce qu'elles ont été considérées comme des documents importants. Elles ont été publiées dans le "Serbesti" parce qu'elles ont été considérées comme des documents importants.

Les déclarations publiées dans le "Serbesti"
Ces déclarations ont été publiées dans le "Serbesti" le 27 mars 1909. Elles ont été écrites par un certain nombre de personnalités qui ont été impliquées dans l'affaire. Ces déclarations ont été publiées dans le "Serbesti" parce qu'elles ont été considérées comme des documents importants. Elles ont été publiées dans le "Serbesti" parce qu'elles ont été considérées comme des documents importants.

Les déclarations publiées dans le "Serbesti"
Ces déclarations ont été publiées dans le "Serbesti" le 27 mars 1909. Elles ont été écrites par un certain nombre de personnalités qui ont été impliquées dans l'affaire. Ces déclarations ont été publiées dans le "Serbesti" parce qu'elles ont été considérées comme des documents importants. Elles ont été publiées dans le "Serbesti" parce qu'elles ont été considérées comme des documents importants.

Le rapport de la police
Le rapport de la police a été publié le 28 mars 1909. Il a été rédigé par un certain nombre de policiers qui ont été impliqués dans l'affaire. Ce rapport a été publié parce qu'il a été considéré comme un document important. Il a été publié parce qu'il a été considéré comme un document important.

Le rapport de la police
Le rapport de la police a été publié le 28 mars 1909. Il a été rédigé par un certain nombre de policiers qui ont été impliqués dans l'affaire. Ce rapport a été publié parce qu'il a été considéré comme un document important. Il a été publié parce qu'il a été considéré comme un document important.

Le rapport de la police
Le rapport de la police a été publié le 28 mars 1909. Il a été rédigé par un certain nombre de policiers qui ont été impliqués dans l'affaire. Ce rapport a été publié parce qu'il a été considéré comme un document important. Il a été publié parce qu'il a été considéré comme un document important.

Le rapport de la police
Le rapport de la police a été publié le 28 mars 1909. Il a été rédigé par un certain nombre de policiers qui ont été impliqués dans l'affaire. Ce rapport a été publié parce qu'il a été considéré comme un document important. Il a été publié parce qu'il a été considéré comme un document important.

Les constatations
Les constatations ont été publiées le 29 mars 1909. Elles ont été rédigées par un certain nombre de personnalités qui ont été impliquées dans l'affaire. Ces constatations ont été publiées parce qu'elles ont été considérées comme des documents importants. Elles ont été publiées parce qu'elles ont été considérées comme des documents importants.

Les constatations
Les constatations ont été publiées le 29 mars 1909. Elles ont été rédigées par un certain nombre de personnalités qui ont été impliquées dans l'affaire. Ces constatations ont été publiées parce qu'elles ont été considérées comme des documents importants. Elles ont été publiées parce qu'elles ont été considérées comme des documents importants.

Les constatations
Les constatations ont été publiées le 29 mars 1909. Elles ont été rédigées par un certain nombre de personnalités qui ont été impliquées dans l'affaire. Ces constatations ont été publiées parce qu'elles ont été considérées comme des documents importants. Elles ont été publiées parce qu'elles ont été considérées comme des documents importants.

Les constatations
Les constatations ont été publiées le 29 mars 1909. Elles ont été rédigées par un certain nombre de personnalités qui ont été impliquées dans l'affaire. Ces constatations ont été publiées parce qu'elles ont été considérées comme des documents importants. Elles ont été publiées parce qu'elles ont été considérées comme des documents importants.

Les constatations
Les constatations ont été publiées le 29 mars 1909. Elles ont été rédigées par un certain nombre de personnalités qui ont été impliquées dans l'affaire. Ces constatations ont été publiées parce qu'elles ont été considérées comme des documents importants. Elles ont été publiées parce qu'elles ont été considérées comme des documents importants.

Les constatations
Les constatations ont été publiées le 29 mars 1909. Elles ont été rédigées par un certain nombre de personnalités qui ont été impliquées dans l'affaire. Ces constatations ont été publiées parce qu'elles ont été considérées comme des documents importants. Elles ont été publiées parce qu'elles ont été considérées comme des documents importants.

Les constatations
Les constatations ont été publiées le 29 mars 1909. Elles ont été rédigées par un certain nombre de personnalités qui ont été impliquées dans l'affaire. Ces constatations ont été publiées parce qu'elles ont été considérées comme des documents importants. Elles ont été publiées parce qu'elles ont été considérées comme des documents importants.

Les constatations
Les constatations ont été publiées le 29 mars 1909. Elles ont été rédigées par un certain nombre de personnalités qui ont été impliquées dans l'affaire. Ces constatations ont été publiées parce qu'elles ont été considérées comme des documents importants. Elles ont été publiées parce qu'elles ont été considérées comme des documents importants.

"L'AFFAIRE" A LA CHAMBRE

Un ordre d'interpellation a été déposé à la Chambre le 28 mars 1909. Cet ordre d'interpellation a été déposé par un certain nombre de députés qui ont été impliqués dans l'affaire. Cet ordre d'interpellation a été déposé parce qu'il a été considéré comme un document important. Il a été déposé parce qu'il a été considéré comme un document important.

LA BOURSE DE PARIS

La Bourse de Paris a été fermée le 28 mars 1909. Elle a été fermée parce qu'il y avait eu une baisse importante des cours. Elle a été fermée parce qu'il y avait eu une baisse importante des cours.

Les constatations ont été publiées le 29 mars 1909. Elles ont été rédigées par un certain nombre de personnalités qui ont été impliquées dans l'affaire. Ces constatations ont été publiées parce qu'elles ont été considérées comme des documents importants. Elles ont été publiées parce qu'elles ont été considérées comme des documents importants.

Les constatations ont été publiées le 29 mars 1909. Elles ont été rédigées par un certain nombre de personnalités qui ont été impliquées dans l'affaire. Ces constatations ont été publiées parce qu'elles ont été considérées comme des documents importants. Elles ont été publiées parce qu'elles ont été considérées comme des documents importants.

Les constatations ont été publiées le 29 mars 1909. Elles ont été rédigées par un certain nombre de personnalités qui ont été impliquées dans l'affaire. Ces constatations ont été publiées parce qu'elles ont été considérées comme des documents importants. Elles ont été publiées parce qu'elles ont été considérées comme des documents importants.

Les constatations ont été publiées le 29 mars 1909. Elles ont été rédigées par un certain nombre de personnalités qui ont été impliquées dans l'affaire. Ces constatations ont été publiées parce qu'elles ont été considérées comme des documents importants. Elles ont été publiées parce qu'elles ont été considérées comme des documents importants.

ادامتی اودر بویوک خدمت ایتمشدرده
بونک مناسقی ایلریده دهها زیاده مشهوره
اوله چقدوره .

احوال حاضره وقره طایغ

چتینه ، ۶ تیسان — مسائل مطلقه تک
حلی ایچون دون ایستالی سفیری قره طایغ حکومته
تحریری بر تکلیف اعطا ایلمشدر . حکومت
طرفدن ویریلن جوابی توطئه آتی وارینک
برنجاری ایجان ماهرتی محافظه ایدمچی و حکومتک
اوستریا ایله مناسبات حسنه ادا مئسته سی ایلمه چکی
بیان اولدینی کی یکریمی یئنه چی ماده حقدنده
دول معظمه قرارینه ایضاع اولمجه چی علاوه
اولمشدر .

بوتولمک بر دسورت مستخرجه سی بر این
عهدنامه سی امضا ایدن دول معظمه سقراسنه
تقدیم اولمچقدور .

دول معظمه تک آرزوسنه بوسورتله موافقت
ایدلرکیگدن طولای اختلافک حل اولدینی
و اوستریا ایله قره طایغ مناسباتک بر ماهیت
دوستانه اخذ اتمه سی ایچون آرتقی بر مانع قالدینی
سویلتور .

سُون

بوغازلر مسئله سی

بوغازلر مسئله سی حقدنده بوسوک کونلرده
دویشلر آراستمه تطامطی مطالعات ایدلرکیگنه داتر
بعض روس غزنه لریله ساتر بر طناق جرائد
طرفندن وقوع بولان نشریاتک تکذیب ایدلگده
اولدینی یئنه بوسورغدن ککن بر تاغراقسامه ده
بیلدیریلور .

صربستان ایله اوستریا آواستنده

حدود خارتمه سی
سرمه برتقا ، ۱۷ تیسان — دون دیتانه برینک
صرب ساحلندن بویاقوویق یاقوی قوینده اوستریا
و مجارستان زاندارمه قوی اوزریشه اوج ال
سلاح آتمشدر . قول افرادی مقابله ایش ،
مهاجرلر قاچمشدر . بر بارکیز تلف اولمشدر .
مجروح بوقدر .

لوندوره سفارتی

لوندوره سفارتنه خارجه ناطر سابق توفیق
باشک تئیمی ارادیه اقران ایشدر .

عموم ارکان حربیه دارمئندن :

بعض غزنه لرده حربیه ناطری رضا پاشا
حضرت ایش و ارکان حربیه هیزنک حریدن
مجتب اولدینی و ایکجی اردو قوماندانیشک
حریده پاش کورمئینی بولنده . بعض نشریات
کورتاش ایشده محتاج ایضاع اولدینی اوزره
اساسه حربی بلاغیه سی تعلق مقروات و سراسر
مهم

موسولمان اسحق ایدرین تصانیف
سکنت توقفا جزای تقدی اله چی و بونلر
غزنه لرده تشهر ایدله چی کی خسته خاتره
تحت تداری به التسوبده معلومات ویریلان
امراض دمجوته مصابیتندن دولای خسته خاتره
هیزت اطمینانکده مؤؤل طوئسی قرار کیز
اوشدر .

ولکی کچه کی جنات

اولکی کچه ساعت ایش یحیی دادلوند
کوری باشنده سربسقی غزنه سی سر محرری
حسن فهمی اقدینک زوولور قورشونیه قتل
ایدلرکی ورفاقتنده بولان قائم مقام مزولرندن
شاگرد اقدینک دخی زوولور قورشونیه
جرح ایدلرکی دونکی کون اوراق حوادته
نشر اولندی .

مقتولک ترجمه حالی :

حسن فهمی اقدی تقریباً اوتوز ایش
باشلرند برکنج ایدی . مکتب اعدا اید
تحصیل ایدکن سوکره اوردویه قرار ویرمدت
مصرده تمکن ایدرک اورداد محمود مختار پاشاک
چنکلیکنده استخدام اولمش و دور حریری
تمتاق دزسماتده عودت ایش ایدی .

دو مجلس میوتان اعضا سندن بری طرفندن
ادعا ایدلرکی وجهه آرا ناهودرکا بکشهرلی ایدی .

مجروحک ترجمه حالی :

وقی شاکر اقدی به کلنجه بوده مکتب
ملکیگده تحصیل ایدرک حق زلفاسی میانده
یاوقع عنوانیه یاد ایدلگده ایدی . استانبوله
مناسب برآموریت بوله منجه بنده بر قائم مقامه
تعیین اولمش و سیاسیات ایله مناسبتی اولیان
اسباب و تأثیراته تمبا مصره فراد ایش ایدی .
اوده دور حریری تمتاق استانبوله عودت ایش
ومنی وقرار ایلرله توحید حرکات ایدرک مأموریت
استحصال ایچون چالیشمشدر . تقریباً قرق
باشلرندوره .

تفصیلات :

تحقیقاتره نظراً قاتل حسن فهمی اقدی
ایله رفیق کوزینک تام اورتسند قتل و جرح
ایشدر . شاکر اقدی مجروح اولدقن سوکره
قراره باشلاش و قرار ایری کورن ضابطه مأمور
لرندن بری قاتل شاکر اقدی نظیه دروست
ایشدر . شاکر اقدی ایسه قتلک باشقه سی
طرفندن ارتکاب ومقتولک محل و تمهده باعقده
اولدینی بیان ایش و حقیقت نهن سوکره
اکلاشیه بیلمشدر . تحقیق بو تحقیقات متقدمه
باینجه به قدر اصل قتلک ایزی قاتل اولمشدر .
مأمورین ضابطه تک بو تکاملی ثابان حریدر .

استانبول غزنه سی نه دیور :

استانبول غزنه سی بو چالیشدن منحن
ایدکن سوکره دیورکه : بو حیایت حقدن
اومات مقفودور . فقط اسانی کشف

اوغرام تار و حین تری اظهار ایشلردور. معش
طلبه نك امور سیاسییه قارشمیری و نمایش
انجیری و مجلس بیواته قدر کیدرک استیضاحنامه
بولونکنز دبه اختصارنامه بولتری جدا. و جب
تأسف آثار شیلردندر. شاکردانک اک مهم
وظیفه و طنزورانه سی استقبال وطنی تأمینه
معاوف مساعی جدید و علییه در . سیاسیات
روز سره کی تهاکلی بر آتش ایله آذهان
تورسته شاکردانک عاذا اشمال ایلمسی وطن
ایچون ناقابل تلافی برضیاع العیر . شبانمز
نصبحتنر فعلاً سیاسیاته عدم مداخله لریدر .
والا بوعلمک فلام بولاز .

مجموع شاکر بکله ملاقات :

مجموع شاکر بکله ملاقات اینک اوزره
دون اقسام مجرمل مزمن بریتی کوندردک. شاکر
بک مندر اوزرنده آرقه سنده پانسلون و ژاک
اولدینی حالده اوزامش ، اوتوریوردی .

مجرمزه شو بولده تفصیلات و بزمشدن :

دون صا حسن فهمی کی کورمشم . حجاز

والیسو هادی پاشایه . ریکه کیتک ایسته بورسه ده

حوالک هانی مایع اولدینی سولدم . اوده ارگری

میوقی . قید بکی کورمک ایچون اقسامه کیده .

چکم هادی پاشا ایله بر اولنده اوطوریوردی

ساعت بر یچقده سربتی به کل برار کیده . لمیدی .

برده یارمه کیتدم . مولان زاده رفعت بک

براز خسته اولدیفندن یاسمه . براز اوطوردی .

سورکه حسن بک ایله برابر ساعت ایکی بی

بکه اداره خانه دن چیتدی . کوریری بی کیدک .

خاطه دن تراویا ییندک . بره یلاس یاتنده

ایندک . بورده هادی پاشانک سواقه چیتدینی

و مفید بک خسته اولوب یاتدینی اوکرنک .

هوا صوغوق اولدیفندن بر جای ایچمک ایچون

توقالیانه کیدیبوردی . انکلیز سفارتخانه سنک

قارشو سنده کی خرنه چیدن حسن بک اوچ

چینانه مان آلدی . سورکه بولینلر منی

بولیاق اوزره بویا سالورنه کیردک . اورده

احرار کاتب عمومی توالدین فرخ بک ایله

جلال ساهر بک و برده طایفادین بر ذاته

تصادف ایلدک .

حسن بک هم قوندره سی بویایورد همه

آشله قونوشیوردی ، علی کال بکک علینده

بولوردی . سورکه تواقالیانه کیدک . او ائانه

بواحد جلال

ساعت اون ایکی ده یا اوله رق آوه کدم .

مجرم — فهمی و رفعت بکاری نیکیکن

بری طایفه میدکنز ؟

فهمی کی آلتی سنه ندیری طانوروم . یته کیدرکن

مصره اوغرام . اسکندریه حسن فهمی بک ایله

کورشم . کزلیجه مصره کیتدم . علی کال ،

نجیم الدین عارف ، درسم یعوق لطفی فکری

بکار وسائر احرار ایله کوروشدم . فهمی بک

بکایته کیزلی کیزلی اوراق و غننه لر کوندریدی .

مصره عودنجه دوستانی دهاز یاده آرتدردم .

درماده اعلان حریتدن سورکه . بر ابرجه کدک

سربتی غرنه سنه دوام ایستدیکندن کندینی

سبق کوردمدم . رفعت بکی ده حقوق عمومی ده

برابر بولدیقمز ایچون طانوروم .

§ برلی و اجنبی بر جوق غرنه مجرور و محاربرلی

شاکر بکی دون زیارت ایشلردور .

تحقیقات :

وقعه جنایه دن خبردار ایلیان مدعی

عمومی معاوی توفیق بک او ایکی کجه ضبطه

نظارتنه عنایت ایدرک مجروح شاکر بکی

استطاق ایشلردور . دون ایسه بدایت مدعی

عمومی صدرالدین ، معاوی توفیق و مستطاع

نهاد و ثریا بکار چسردید سرقومیسرلک

موقنده طویلانرق عریض و عمیق تحقیقانه

بولمشلردور . کوریری اوزرنده بولیس و قومیسرل

و توجییلر و محل وقعه یه قوشان ضابطه مأمورلی

کوریری یاره تحصیل مأمورلی دکنکچیلر

وسائر ایجاب ایدلرک آیری آیری معلوماتلرینه

سراجمت اوله رق ضبط و قید ایدلشدر .

دون معاوی توفیق و مستطاع ثریا بکار سربتی

فهرته سی اداره سنه کیده رک رفعت بکک معلو .

مانه سراجمت ایشلردور . رفعت بک «وطنمک

سلاق ایچون برشی سولیم ، دعیش .

دون اقسام توفیق و ثریا بکار مجروح شاکر

بکک اقامت ایشلردور اولدین یازیده حسن پاشا قریه

غولی جوارندنکی خانه یه کیده رک مومی البی

اوزون مدت استیجواب ایله وقعه جنایه یی

مصورت تنظیم و محرر ایدلرکی ورقه استیجوابی یی

علی الاصول کیدینه اشلالمشلردور .

بوگون کوریری تحصیل مأمورلردن دیگر

لریله ایجاب ایدلاری استیجواب ایدرک تصدیق

و تحقیقات ایدرکشدور . هات عداه

ارتی ایک
قرینہ جلیہ
ق مومانا
مدیدن طشره
لیغات مقضیه
تک بهمه حال
انسانی طلب
مقبی
اشخاص بینده
ماہودن خزینہ
لاماندن قابل
حی واستیاف
ایت اعلاماتک
مجزاً رؤیت
محکمہ تمیزہ
ب خزینہ یہ
یہ عدم توسل
عیلہ حقوق
بربلو ایسہ
لاری جہتہ
ابدانہ فقہیمی
اشدر .
ن معاقتہ

دون ارمنی بطریق وکیلی قبو کہاسبلہ
برابر صدارت مستشارینی زیارت اینتش وارمنی
وقوعانسدہ کرکردن اخراج اولشان ارمنی
حالاک نکا، قدا، دات، تہ، اما
ایشدر . ضباک بوتقریری صدارتک نظر
تصدیقته عرض ایدہ چکنی وعد ایشدر .
[تبولوغوس]
بویوک میتینغ
عناصر مختلفہ عثمانیک بلا فرق جنس
ومذهب بلا تاخیر ہونہدن اعتباراً مکلفیت
عسکریسی لہندہ اولی اوزہ ارمنی طاشانقوتیون
فرقہ سیاسیہ سنک لشدیلہ اشبو شهر مادتک
بکرمی بدیجی جمعہ کوئی ساعت سکرزدہ
سلطان احمد میدانندہ بویوک میتینغ عقد
اولہ جھندن اشبو بینفہ مسلم وغیر مسلم بالجلہ
اقوام وممل مختلفہ وطنہ اشلمزک و فرقہ
سیاسیہ مختلفہ جمعیتلریک والسہ مختلفہ غزیر
ہیت تحریر بلریک حضور لریلہ اشترک
بیورملری ضعیفندہ دعوت و اعلان اولنور .
آبروجہ اعلان ایدہ جک ذواتک اسامیسی
نطقلر ترکیہ ، ارمینیہ ، روجی ، کردجہ
لسانلریلہ نوبولہ جھندر .
حریت شخصہ یک عرب مرطردہ ہری

طرفندن تنظیم اولشان ضبط ورقہ سندن
اکلاشلمشدر .
§ سلانیک - لوطروس قریہ لی روم ملتندن
چوان مر قون کلبسندہ خدمتکاری ارکیری
ایلہ طعام اینکندہ ایکن خارجدن روم لسانیلہ
چوان بول نوردن کچر ، دہ رسد ایشتملری
اوزرینہ ہر ایکسی کلبہدن جبقارق جواب
برزدکاری صرمدہ ظلمت لیلدن آنشخص ایدہ .
مدکاری بر قاج شخص طرفندن اوزورینہ
انداخت ایدیلان سلاحدن جبقان ہر میلرک
ایکسی مرتوتہ اسابلہ متأراً وقت اینتش
ورقیق ارکیری سول ایغندن جزئی مجروح
اولشدر . و منجاسرلر فرار ایشلردو .
§ بروہ و لاہندہ - جبوریلدہ شدتلیجہ
بر دفعہ حرکت ارض وقوع بولش ایسہدہ
لہ الحمد بر کونا خساری موجب اولماشدر .
§ سلانیک - بکرمی کون مقدم مرکز قضاتک
کلیدی جھنلکندہ غیوب اینتش اولان سدوانی
قبار قضالی اسماعیل ایلہ زوجہ غیر مشروعہ سی
قبلی قادیسک لعش مفروقلری بر قولرندن
بکدی بکیرہ باغلی اولدق ایجہ قرہ نہریسک قرہ
قریہ قضاسی داخلندہ کی قسمی ساحلندہ بولنیش
سلاح ویجاقلہ جرح وقل ایدلش اولدقلری
عندالعیاتہ اکلاشلمشدر .
§ ناستر - مرکز قضاسی یشٹان قریسی

بوشو اقدی - اوقولسون اقدم .
 (کاتب سیدک بروجه آتی تقریری اوفور :)
 مجلس معونان ریاست جلیله سنه
 بودجه تک تدقیقه اساس اولان تشکیلات
 و تقاضاه دائر قانون لایحه لرینک بر هفته مدته
 کوندرلی مجلس عمومی قرار یله تبلیغ ایدله بیکی
 حالده سدارت و داخله نظار تجمه بوسنه اشبو
 تکلیف قانونیک اجرائی مشکلات عظیبه
 ظهور یسه بادی اوله جسدن تأخیری ضروری
 بولدی بی مقام سدارتدن جوابا تبلیغ بیورلمش
 وشبو صورته محلاً بیسان ایدلان ضرورتک
 ح-ین علمی پاشا حضر تزدن استیضاحی درجه
 وجوده کورلمش اولسنه سار مقام مشارالیه ان
 استیضاحی تکلیف یار و هیئت محترمه معونانک
 شدله نظر حیثیاتی جلب ایلر . ۲۱ مارتنس ۳۲۵
 قره سی معونی ابراهیم وصفی اندزی و رفقای
 رئیس - نظر اعتباره آلیور میسکز .
 آلمنی آرزو ایدنر الی فاله برسون (المر
 فالنار) قبول ایدله ی اندم . دیمک که سدارتدن
 استیضاح ایدله چکسکز بوماده قلمده . او حالده
 مذاکره یه لزوم یه قدر .. دیمک که کله چک
 جمه ایرتی کونی مذاکره یه قوه حفز بونی .
 (های های سدارتی) رسامت نفس اقدم .
 ایکنجی جلسه
 ۸ ساعت . ۱ دوقه
 رئیس - اکثریت حاصل اولدی . مذا

ماعداسنک طیشاری به چیقعلری اوزرینسه
 مذاکرات خفیه به مباشرت ایدلشد .

مواد عمومی

مقام ساری جناب سدارت پناهی به ضمیمه نظارت
 علیحدن وارد اولان تذکره تک صورتیدر :
 حضور ساری جناب سدارت پناهی به
 معروض جا کر کیت لردر که
 دون کیجه ساعت بش بیجی راده لرنده
 جسر جدید اوزرینده سراسری غزنی سر محضری
 حسن فهمی بیک لیل و ملکه قائمه قاملرندن
 شا کر بیک جرح ایدلش اولسنندن طولانی
 اورانک منطقه مأموری یله جسر جدید مرکزی
 مستخدمیندن اولوب سلاح سدارتک ایشیماسی
 اوزرینه تعقیبات و تحریکات بولان مأمورین طرفندن
 ویرقان رایورده وقت مذکورده کورینک نغفه
 جهشتدن یگدیگرینی متعاقب بش الی ل سلاح
 سدارتی ایشیده رک سدارتک کادیک طرفه و غرضی
 شتاب ایدن منطقه مأموری شرکت خیره تک
 اوچنجه بیات کیشیمی اوکنده قوشه رق برذاتک
 کلکده اولدیغنی کورمسیله طومش و سلاحک
 انک طرفندن آتیش اولدیغنی ذهابیه سؤال
 ایدلکیند، برضا طر طرفندن آرفداسنک اولدیغنی
 و کلدوسی ده مجروح اولدیغنی سولوب اوصرده
 سلاح سدارتی ایشیدن کورپی باشی پولیس
 مأموریندن سکز اون انیدی تک یالرنده مسکری

حقیقت

ولایت مانیہ ایچون سنلکی ۱۲۰ آق آبی ۶۵ بر آبی ۱۴ غروش،
 بولک اجنیہ ایچون سنلکی ۱۶۵ آق آبی ۸۵ غروشدر .

کوتی تکیش لسطرلک بئر عددی ۵۰ بارهدر .
 ادارهه سرجمت لازمدور .

۵ april 1900

خادم عزت و مدافع حقوق مشنور .

هر کون ایشاملری تشر اولتور

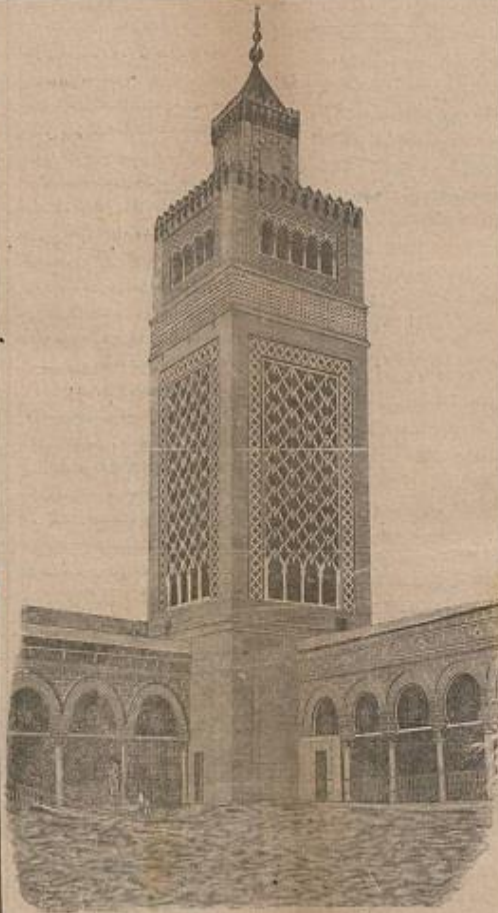
گنجهسی ۱۰ بارهدر

تأثیر جنایت

اولکی کجه کچ وقت شهرک آق عمومی سنده
 بزرگوارت دوران ایلیوردی . « کوزی اوژوند
 سرسقی غنجهسی سیرحرری ارمنشدر ...
 بوروات اغزون اغزه کزیورده هر کسی بدهدی
 کچی ضعیف ایلیوردی . کوزی اوژوند بر غنجهسک
 قلی طبعی بوزک رحمانه ایدی . هر کسی صباحه
 غنجهله باشلار ایلیوردی . وقتک تکمش اولسی
 حیدر یغز ناردی بکر میمش . طرودوشقه
 تصیلات بو قندی . بو قندان معلومات انکار ایلمهون
 تهریح ایدی . تهریران چونانی ، باب عالی
 و مجلس میمان اوکنده تازیشلر ایلیدی .
 مجلسده بیض شدتلی عجز کیدی . هیزل
 غنجهس ایلدیندن جه نه شومرض ناه کاندن
 تأثیر طبعیله . حیانت مائزاتی تشریحدن
 اول - جناسی بر قاج قلمه نظر دن تهریح
 ایلمه :

۱ - بر غنجهسک قلی رسادته ایلدور .
 بو کا شه اتمک عاکنده ، و عاکنده ، حسابات
 مائمه هیچ بر علاقه کوسرتمه مک واکتور .
 بو جنایت اکی - سیه حل اوله بیلیله .
 شخصی . شق اولی بر قاج قلمه نظر دن عاکنده
 ایلی اوژمورور .

زورا : مرحوم بر مسلک مدارنه - اتمک
 ایلی . شرکات واقعه سنلک انحصار خلق
 اوژوندکی درجه تأزیدن فورقانی بوچه بر
 جنایت فحیبه تیجه . ایدم حاصل اوله حق زایان
 انکاری ووشو نه هیچک هفتلر اوله مائز .
 شخصی : اعلان جریندن ری شمدی - قندی
 غنجهس ایلدنه کم تهریددن مسور قانلی . بوراسی
 بو ستمه ایشال ایلنلک جهسی بیلیله . اتمک
 اوله حق بر ققره سوادنی عاکنه تهریر ایلم
 مصله مائز . کادی . قوللا تهریبمانده بولدی .
 بو قولی قندلا ایا ایلنلر بو ققی اسانلی ده هر چ
 بر زمان اولو قلمیله .
 بر - سن لاهی اتمک ایدلا آجیرز شومسقرری

توسنده زنتونه جامع شرکات مائزهسی

یاب
 رده کی
 بلش
 - مده
 موقت
 لاق
 بزشق
 نه زنی
 مایه
 موانع
 آیکن
 اعمه
 اقی
 بترور
 لیور
 رجه
 لیور
 مش
 سه
 کیم
 دها
 ولاد
 بیگ
 اقا
 صل
 خاق
 کیم
 یاقا
 ری
 قایل
 چن
 بق
 اتمک
 مائز
 مائز

اوشلاری و اهل ایندن نهر ایینه سیاهی
تاقی کوریمه ساییور ایله که اهل وردانه
تألف ایلدی .

سیاهی تازی

مرد کج اینده ایف صدولان واقدر
ولیناقه نیز ایش بران حسن هوس بیگ
شیاعدن طولانی سانساتک باهیمده عامه
ترک این بوظنه آسانسور ، بزمه و بوظنه
مندی اول تار نهجه آیدرودوقای مومالیک
نالی ملرت . بجان اولسی دعایلی تکرار ایله
فایله کهریومده بیان لیرت ایلری .

رمطالعہ ن طرفتہ

مناسبات خیر جمعه و بی وحد ایرون
مندان بران آیدیک آرد ندی کوریمده ،
خرنقل صورت اولوق خیر برنکری
کوری جناسی سکنده سونلر طلوسی
مطالعہ ، جمعه اوله تازی آذر مفاصل کتر
ایلدی .
مطلوبات شو تازوه عقیدو . چونکه
سرست اولان مطیوبات خاوندن بی قیل
ایجلدی رفقا اولوق ، سانییز دهک بولی قضا
ایله .

شوروله ناه اولوق برنکریدن یک
یزولمنار جفارمنه ، هیتشه برنانه غرض
وعضایت کورده شمایل اولانلر ترومن
کود کون میده اورمیش و شویج اولان
انکار حمومیده ، علم بره جان حسوسه
کشدی .

دو نهرک خرقه سمانده و قلمدن مویان
مطبعه آتی مرادله ، قوج ، لوح ، خاق
طولانتار و اشقام ترنکریلرک ورجکی
تفصیلا و تف انظار ایلدی .

قلمه بر از نمد اولدی آنکار اولوب
قلمه بولک جنت اجرایسی ایتمده بر از
انتراسیاط و نالی اولک موافق کن و ساقصدو .
پورقدن طولان مطالعہ سیاهی ستمکشانه
لیلق ایلی حال کورویوم ، هرکی انظار
دقی سلیطه نظارتک اجرا آینه حصر
ایلدی . ضلیطه نظارتک پوهامک طلیعی
یکه مومدی . محققان در شکیلا فاده بوللی ،
کیجه کورک اولور سلسله ، اشهار حقیقت
ایچون صرف خیرت ایلیلی . قاتی بولوب
جیناریلدی .

قل کره شریفده یک مهم و رضایتدر
بوی ایف انظار ایلدی کمدیانه تدر و تعجب
ایلدی .

قل مودجه مدموم و طاقور و قیل یسه
لنه اهلن اشهدور . بوی کتاب ایلی زنه
یلیر ییور . شوحلیطه قاری انکار خالی
یتول شون ترویج ایلمک ، عذکی آه نانه

احق بوک بر اشقام سبانی اولدینه
برهتک قرارتیه سمنده بولدینه قیل اولهیز
چونکه هوج رهیت سور اولوکه مار کویوبه بر
اشقام نصیبه موافقت ایلمون .
بو جانیته هادی برانقام شصتک سائل
اندی عمدهدر ، انک ایچون کیمجه عمده ناه
کاله سکون و ابدال ایله انظار ایلی باطیه
و طالعشاره کال خالصیه کوسیه ایلمدر .
شده یه قدر غنیزک محققان اوسایی

مطالعاندز صرف نظر ایله ایستک ضلیط
نظارتک مدام مداریته کورمدرکی ندر سیک
افاده آخره فیه ایستدو یزله برنی اولدیندن برنی
و قعی خلاصه ایچون نکره نکره ماکر اولد
آله درج ایچیزور .

مقام سبانی جناب صدارت نامه یه ضلیطه
نظارتک علم مستدل و ابر اولان نکره موزوره
دوین کیمجه ساعت بش بیق راندیله
جسر جید اولور قوسیمش قوسیمش محرمانه
حسن سیمک قیل و ملکیه قائمه اولانلر
شاکر تک جرح ایشتی اولدیندن طولانی
اولانک مطالعہ ماموری ایچسرح جیدیمیزی
مستادمندان اولوب مصلاح صدارتک ایستدو
اوروزته تعلیقات و کهر یافته برانک مأمورین
قرقدن و ریش رایزورده وقت مذکورده

کوبریک قطعه جهتهن یکمیکری مناب
بش اتق الملاح سمانی ایستدو کمدانک
کلیک طرفه طوغری شتاب ایله مطالعہ ماموری
شرکت خیریتک اولچایی بیات کیشاسی
ارکده قوشورده برانک کلکده اولدینتی
کورمیه قوشق و سسلاح انک قرقدن
آتش اولوق نهاییه سائل ایچیکندک
رضایط قرقدن آرقاشانک اولدینتی
و کده موسی ده مجراج اولدینتی سو بیلوب
اوسرمده صلاح سمانی ایستدین کوری
بانی بولس مأمورین سکزر اولاندینک

بالتزمه جنکری قولی اولدینتی سلمه ییشلمه
هر روح موسی اله شاکر تک مأموریندن ایکسی
قرقدن مرکز مذکورده کوه خدایش و دیگر
مأمورین ایرو لوب کوبریک وسمنده
مجروح برانک یافته اولدینتی کورمیه
افمنسته مرچانت ایله کورمیه برنی سولک
مقتدر اولدینتی ایلاجر ک مأمورینک برقیسی

مجرع حرمه یاله حسن ایلیکی قیادیر
عروج اولاندان ضلیطه سوق ایتمکده راز
براق مأمورک ده کوبریک قطعه جهته قدر
کال سرهله اجرا ایفکاری تحریات و تعلیمیه
هچ برکیسه اصلاح ایفکاری و کوبریک
قطعه جهتی تفصیلات مأمورینک سوزود قدره
اولور برکیسه تک اوشاده ضلیطه ته یکمیکری
کوردمکری مومبکری کی کورمیه ستمکبول
جهتی صلاح سنی ایستدینکی مناب قیادیر
مادم ط قلمه تحت تصرف کالده

شده نهری وردنی و سبانتک اشقامده
مشارت ایشتی رضایطه جه نابت اولانلر
محققان و تحریات ناییتک زورنی عرض
و اشقامی طری بولش اولته اولانده امر
و فریض سحرته اولی اکثر .
ق ۱۶ ریح اولون ۱۳۷۷ ق ۱۳۴۳ بارت ۳۳۵
ضلیطه طاری

من فوس یکه کینتیر اشراقدن حسن
انک اوغایدی ، ۳۱۰ ساهورومستانه علی الا
علی درجه نمد نواترانه ، ایله درمات ملکیه
اهداییندن جیدوق ایسه کیشی اولاده
کنده بادیه علوم سبانتک مکنتده ، اکل
تفصیل ایلدی .

آلوصافسور عنصرینک طرز حیات
و میشارتی ایتمدن لطف مقدمه یلورده
کیشی ، انکار جایی سولته نکره اولانده
حرر آثار ایچامه من اشقام اهدیهک صو .
زنده اولور کمدی ، اولدن ایسه و صکره
مصره کیشیک رطبه آریس و برمدن قون
اسانیک اعلانن صکره مانتازره کت لال
باشده بر خرقه تشر ایلدی .

طیبه مکاتب

سبانت
ایتمک نضار الله انقش :

برکوتکی صباح نرته سمانه طیفه حقوق
جدی کاب حمومسی زهلا نهری بکنک جانی
سوزان ویشی عزمشده ، قاری برحقوق
طلکسته یافتدیحی سورده موزر سولک
بانی کال جیکه اوقوقی ، موسی اله طلیفه
حقوق جمعی هیت ادارت ساقینه سینه
(کاتب) انظار ایشتی ایکن هیت ادارتک
تبدیل اولورده طلیفه کتابت دیگره سواله
ایله یزک گنبدینسک کتابته اعلی سبانتی
قالش بولدنلرین بولمک موسی ایله اساقه
سق شده کتابت ایلدی ، دیگر طرفدن بو
صاحب مکاتب طوق برکیسه ایکنسی شمش
ستوق لایحه سمانی بولان جلالین قیلده
یکه طلیفه سونن علی کال بکنک مکتب ملکیه
ایشتی کی عتک کورک کرسیه مطاب و وضت
مانتره ایچوق (انکار ایدیلر) ایله یزک مسکره
(مامورین کورسیه اسبل ایچیزوم) دیدی .
اندریا دجوا ای برقیس جازیه کیندی یزیدر .
سورک سمانه قابیوچها ارکی ، سناز دورت
یچندمه دیوب دوردن چیشک و طلیفه
نضاری سبانتی (مملایک منتر اولدیگر
طوغریدن طوغری جازیه کیده ایلیگر
زبوریه درس اولورمه کاند) جوانی آتشی

دارنده سی بیشکاهندن ایاصوفیه جا ، شرفنک میت
قپوسنده کی مصلایه کتیرلشدرد . جنازه نمازی جامع
مذکورده ادا ایدیلرک سلطان محمود ترپسی
خطیره سنه نقل ایدلش و مرحوم اوراده فتواری
ترا ب رحمت رحمن قلم شدرد .

رحمہ

**

تحقیقات متممه

حسن فہمی بک قائلنک تحریسی ایچون
ضبطیہ نظر تریجو اولکی اخشامدن بری کال
کرمی ایله تحقیقانه دوام اولنقده دور . مجروح
اولان شاکر بک افاده سی ضبط اولنش و کوبری
پولیس موقندہ بولنان اؤورین ضابطه و سائر نک
استجوابیری اجرا قلمقده بولنشدرد .

بدایت مدعی عمومی معاوانلرندن صدرالدين
بک ایله نهاد بک بو تحقیقانه مأمور ایدلشدرد .
بوکون غزته منزی ما کتیه ویره جکمز ساعتہ
قدر استجوابیہ دوام ایدلکده ایدی .

انسانی ظهور و قعده کور بده بولنان
قومیسر نانی اشرف افندی پولیس مقیدی
علی رضا و قول مأموری شکری و جسر جدیدک
نظام بختندکی کیش سنه مأمور عساکر
بحریہ یوزباشیلرندن علی رضا افندیلر ایله
کاخلی رستم اٹاک افاندری ضبط اولنش
و اؤورین مومی الهم یا لکنز سلاح سی ایشتمد
کلرینی فقط قائلی کورم دکلرینی بولوندن بشقه
معلوماتلری دخی اولدیغنی بیان ایشلردرد .

سوره زخیم

بمق تقدیر ایشکاری جهتله کندیلرندن بوکی
مداخلات صادر اولدی و اولیه جقدر .

امضالر: احمد شکری ، علی رضا ، احمد ضیاء بیجی
ناجی محی الدین ، احمد شکری ، فؤاد ، محمد فطین ،
محمود ندیم ، صلاح الدین عالی ، اسماعیل حقی ،
احمد شکری ، محمد امین ، محمد بهاء الدین ،
شوکت ، احمد ، عثمان ، مختار ، احمد قانق ،
حسین رمزی ، ابراهیم عزت ، احمد جودت ،
نوری ، احمد نوری ، مصطفی صافی ، اسماعیل حقی ،
حسین حسینی ، علی کمال ، عارف ، احمد جزمی ،
علی جمال ، حقی ، احمد ، حقی ، محی الدین ،
احمد سعیدی ، سید هاشم ، سعیدی ، ایمان ، ثروت ،
صفوت ، صلاح الدین ، حقی ، شکری ، علاء الدین
جل ، محمد علی ، رضوان ، صالح ، مدالدین ، رأفت
بکر فخری ، احمد فتحی ، احمد صبری ،
احمد جودت ، علی کمال ، صفوت ، علی رضا ،
جلال ، رفیق ، نور الدین ، عاصم ، اسماعیل
حقی ، علی شفیق ، احمد هادی ، احمد ، مصطفی نوری
محمد شرفیق ، اسماعیل ذکی ، عمر ، سعیدی ، عطا ،
ابراهیم علاء الدین ، صالح ، محمد علی ، محمد
ضیاء الدین ، احمد ناجی اسماعیل حقی ، محمد
اشرف ، محمود ، احمد ، حسام الدین ، ضیاء
الدین ، محمد علی ، مصطفی شعی ، ثروت
حافظ محمد ، مصطفی سوزی ، احمد رمزی

ترجمان حقیقت

بو ورقینی مکتب حقوقک منور الفکر
شاگردانندن برقاچ افندی کتیردی . . و
شفا هاده کافسی شوپله بر جایستک تازاتی
التده بولنقله برابر سا بیاتہ قطعاً مداخله
فکرندہ بولن . قلمی ، یا لکنز در سار سنه حصر

استکمالانه
اولیان شو
عرض
لبابده اسر
سنه ۳۳۵
ی
دن حسن
ده علی الا
ت ملکیه
اوراده
ده اکال
رز حیات
لوندریه
واولسانله
چک صو
وسکره
ت قانون
ک [اول]
حقوق

هه‌وایی مه‌ولان زاده و تاوانبارکردنی له‌روژنامه‌کان پاش داگیرکردنی نه‌سته‌مبول له‌لایهن سوپاوه

وهک و ترا، پاش داگیرکردنی نه‌سته‌مبول له‌لایهن سوپاوه، کۆمیتیه‌ی ئیتحادو ته‌ره‌قی، ده‌سه‌لاتی تاک لایهنه‌ی سه‌پاند، به‌ناوی سه‌رکوتی کۆنه‌په‌رستان که‌وته سه‌پاندنی ئه‌حکامی عورفی و دامه‌زراندنی دادگای عورفی سه‌ربازی دامه‌زران و راوه‌دونانی هه‌موو ئه‌وانه‌ی پینشتر دژایه‌تیان ده‌کرد، که به‌شیکیان له‌ترسی گیانی خویان و هه‌سته‌کردن به‌ئهمان هه‌لاتبوون. هه‌ربۆیه زنجیره‌یه‌ک راوانان و گرتن و ئیعدام و ده‌سته‌سه‌رداگرتنی موک و مالی نه‌یاران و پرۆسه‌ی پاوکتا‌و‌کردن، که به‌شیکیی دیار له‌وانه‌ خاوه‌ن ئیمتیا‌زو سه‌رنووسه‌ری روژنامه و روژنامه‌هوانه‌کان بوون، له‌لایهن ئیتحادیه‌یه‌کان و سوپاوه ده‌ستپین‌کرد.¹⁹

له‌راستیه‌دا، هیشتا روژیکیی ما‌بوو که سوپای لایهن‌گری کۆمیتیه‌ی ئیتحادو ته‌ره‌قی په‌لاماری نه‌سته‌مبول بدن و داگیری بکه‌ن، روژنامه‌ی (سه‌تامبول/ STAMBUOL) که له‌ روژی هه‌ینی ریکه‌وتی ۲۳ی ئه‌بریلی ۱۹۰۹دا، چاپ و بلا‌وکرایه‌وه، له‌ژیر نا‌ونیشانی "کۆنه‌په‌رستان" نووسیه‌یه‌تی که سولتان ناوی هه‌موو ئه‌نجامده‌رانی نا‌زاهه‌که‌ی راگه‌یانده‌وه‌و دونه‌ی ئیواره‌ش له‌لایهن داگه‌وه لیستیک له‌و نا‌وانه بلا‌وکراوه‌ته‌وه که سه‌ربازییه‌کانیان : موشیر شاکرپاشا، ئه‌یدمیرال سه‌عید پاشا، سه‌دری ئه‌عه‌زمی پینشوو کامیل پاشا، راویژکاری دووه‌م ئه‌مین به‌گ و ئیلیاس به‌گ و خالیص ئه‌فه‌ندین. لیستی سیقیله‌کانیش جگه له ئیسماعیل که‌مال به‌گ و نادرئاغا، مورادبه‌گی به‌ریوه‌به‌ری روژنامه‌ی میزان و مه‌ولان زاده ئه‌فه‌ندی به‌ریوه‌به‌ری سه‌ربه‌ستی و عه‌لی که‌مال به‌گی سه‌رنووسه‌ری

¹⁹ Revue du monde musulman, Mai 1909, p 247.

ئیقدام و دەرۆیش وههدهتی بهر یوه بهری رۆژنامهی قۆلکان و دکتور نورهدین پاشای پزیشکی تایبهتی سولتانن.

ههروهها پاش پینچ رۆژ پاش داگیرکردنی ئهسته مبول، ههمان رۆژنامه له ۲۹ی ئهیریلی ۱۹۰۹دا، لهژیر ناونیشانی "ههلاتن و قۆلبهستکردنی کۆنه پهرستان"دا، باسی ههولی میر بورهانه دینی لهگهڵ یهکێک له خوشکهکانی کردوووه ههروهها گرتتی میرسهباحه دینی راگهیاندوووه بهتۆمهتی پهپوهندیی به فیرقهی ئهحراروهوه نازادکردنی نوبراو پاش ئهوهی چهسپاوه که پهپوهندیی به پیلانگیریهکهی ههمدییهوه نهبووه. ههروهها باسی له گرتتی نهزیرئاغاو موسا ئهفندی و تهقهکردنی له موختار بهگیش راگهیاندوووه له مهیدانی بایهزید، لهگهڵ کوشتنی ژمارهیهک سهربازی یاخی که خۆیان بهدهستهوه نهداوه. ئهمهوه جگه له قۆلبهستکردنی بهشیک له ئهفسهرانی وهک رائید فکری بهگ و کازم بهگ و مولازم یوسف به تۆمهتی هاندان سهربازهکان له ئهسته مبول. سهبارته به مهولان زاده ریفعهنیش راگهینه دراوه که: "مهولان زاده ریفعهت بهگ بهر یوه بهری رۆژنامهی پینشووی سهربهستی، شهوی پینشووه له ئهرکهنکووی قۆلبهست کراوه بر اوته بنکهی سهربازی."

دواتر رۆژنامهی STAMBUOL که له رۆژی ۶ی مایوی ۱۹۰۹دا، چاپ و بلاو کراوه تهوه، لهژیر ناونیشانی "ههلاتنی رهزا نوربهگ" باسی لهوه کردوووه " که پزیشکی سهربازی و نوینهری شاری سینۆپ که کهمهته منترین ئهندامی مهجلیسه، ئهوهی پینش چند مانگیک دوو پینشنیاری پینشکesh کردوووه دژی جیاوگهکانی سولتان عهبدو له مهید و ههروهها دواتریش له رۆژنامهی "ئیقدام" دا، هیرشی توندی کردۆته سهر تورکه لاههکان و خوی سهر به پارتی ئهحرار بووهوه هاوبیری موراد بهگ بووه، رووداوهکان هانیا نداده که کۆچ بکات. بهلام دوینی دکتور عارف عیسمهت بهگ راپورتیکی پینشکesh کردوووه تیایدا هاتوووه که رۆژنامهکان بوونی رهزا نوربهگیان لهقههیره بلاو کردۆتهوهوه نوبراو لهگهڵ مهولان زاده دایه."

ههروهها نهم روژنامهیه دوو روژ دوای نهمه، واته له روژی ۸ی مایوی ۱۹۰۹دا، بابهتیکي بهاونیشانی "کاریهگری روژنامه" تیدا هاوووه پاش نهوهی دهیهوئیت باسی لهکاریهگری روژی روژنامهو چاپههنبیهکان له رووداوهکانی نهستهمیبول و جولانهوهکهی ۳۱ی مارت بکات، نامازهی بهوهداوه که کۆمهلیک تۆمهت دراوته پال مهولان زاده ریفعهتی خاوهنی روژنامهنی سهربهستی و بهپیی رووداوهکان پیدهچیت کهسانیک خویان بۆ نهوه تهرخان کردیییت که لهپیناو قازانجی خویان سوود له کاری روژنامهگری بکهن و مستهفا عاسم نهفهندیش که نوینهی نهستهمیبوله لهمهجلیس، باسی لهوه کردوه که " زپر کاری خوی کردوه". نهوهش واتای نهویه که ههندیک له روژنامهکان بهرتیلیان پی دراوه!!

(Les Vepres Cilicennes) که سالی ۱۹۰۹که له نهمکهندهریبه بهفرنسیی دهرچوه، له لایهره ۵۳ی خویدا، لهروژنامهی "طنین"ی عوسمانی وهرگرتهوهو نوسوییهتی : "عهبدولحهمد ویستوییهتی ریکخراوی فیداکارانی میللهت و پارتیهکی مهولان زاده و هیزبی نهحرار و ههروهها نیتحدولموحهمدین بخاته خزمهتی نامانجهکانییهوه. ههر نهوهنده زانیویهتی که ساتی پیویست هاوتوتهپیش، فرمانی کردوه دهست به کوشتوبر بکریت. بهسایهی سوپاوه دهستور پاریزراوه، بهلام نهرمهه ههزارهکانی نهدهنه قوربانی نهم پلانگیریبه قیزهونه بوون."

له ۱۲ی مایویدا، روژنامهی عوسمانیی فرهنسیی (LA TURQUIE) لهژیر ناویشانی "کۆنهپهستان. ناگادارییهکی فرهمی" نوسوییهتی:

" ههریهک له دهرویش و محدتهتی خاوهن و بهرپوهبهری روژنامهی قۆلکان و دامهزرینهری یهکنیتی موحهمدیههکان، لهگهڵ حاجی مهولان زاده ریفعهت بهگ، خاوهنی سهربهستی، تۆمهتبارکراون به نانهوهی ئالوزیی کۆنهپهستی و سهرکردهیی جولانهوهی ۳۱ی مارت. نهوه دوو کهسه له لایهن دادگای سهربازییهوه تاوانبارکراون و

شوینی نیشته جیبوونیان ونه، ئاگاداری بی ههموو ئهوانه ی که ده بیئت
ئهمانه بگرن له ههر شوینیک بیئت، ئه گهر که سیکیش شوینیان دهرانیئت
له وه بهر پر سیاره که ده ستیشانیان بکات."

له ۲۰ی مایوی ۱۹۰۹شدا، STAMBUOL له لاپهره ی
دوه مبییداو له ژیر ناویشانی "یاداشته کانی روژانه" دا، نووسیویه تی :

" ئه و یاداشته روژانه بیانه ی له کوشکی یه لذر دوزراونه ته وه،
تیشک ده خه نه سه ر ئه و پیلانگیریه قیزه مون و مه تر سیداران ه ی که
یه لذر قیزه مون ناوه نده که ی بووه، ئه و یاداشته روژانه بیانه ی که
ته بیار به گی راویژکاری پیشووی ده ولت پیشکه شی کردن، ئه وه ی
نیستاکه له لایهن دادگای سه ربازییه وه لی کولینه وه ی لیوه ده کریت و به م
شیوه ییه :

سه ربازخانه ی ئه سته مبول رازی ده بیئت که له پایته خت ده ست
به شو ر شکردن بکات.

ئیمه ههموو به لگه کان له و باره ی وه ده سه لمینین که خوازیارین.

له ژیر فه رمانده ی مه ولان زاده ریفعه تدا هیرش ده که یه سه ر
کو میته ی ئیحادو ته رقه ی له ماوه ی چه ند روژیکی که مدا. له ههر دوو
حاله ته که دا خوین ده رژیئت. به سیفته ی خوم که خزمه تکاری دلسوزی
خاوه نشکو م جه خت ده که مه وه که له سه رفکردن بو ئه م مه به سته له م
کاته دا ده ست نه گیردریته وه." دیاره ئه م هه واله دواتر له بلاو کراوه
عه ره بییه کانی وه ک "المقتطف" دا وه ک تو مه تبار کردنی ک دژی سولتان
عه بدوله میدو روئی مه ولان زاده له راپه راندنی سه ربازخانه که ی
ئه سته مبولدا بلاو کراوه ته وه²⁰

هه ره وها STAMBUOL له روژی ۲۲ی مایوی ۱۹۰۹ داو له
لاپهره ی دوه مه ی خویدا، له ژیر ناویشانی "چاپه مه نی عوسمانی"
هه وائیکی له روژنامه ی (صباح) مه وه ره گر تو وه نووسیویه تی که

20 المقتطف، الجزء الثاني من المجلد الرابعون، ۱ فبرایر ۱۹۱۲، ص ۱۵۸.

سولتان عبدالحمید دوخه‌که‌ی وروژانی ئه‌سته‌مبولی قوزتوتوه‌و پارهی به‌ روژنامه‌ی قوّلکان و یه‌کیتی محهم‌مدین داوه‌ دوخه‌که‌ ئالوزتربکه‌ن. هه‌روه‌ها هه‌ندیک له‌ ئه‌ندامانی فیداکاران و فیرقه‌ی ئه‌حراریشی به‌کاره‌یناوه‌. ئنجا ده‌لّیت که‌ سولتان ئه‌و شو‌رشه‌ی قوزتوتوه‌ که‌ مه‌ولان زاده‌ ئاماده‌کاری بو‌ کردوه‌و یه‌ک له‌وانه‌ش که‌ هاوکارییان کردوه‌ ئه‌دمیرال سه‌عید پاشا بووه‌. کاری سه‌ره‌کی ئه‌وانیش راپه‌راندنی سه‌ربازه‌کانی سه‌ربازخانه‌ی ئه‌سته‌مبول بووه‌."

STAMBUOL له‌لاپه‌ره‌ی یه‌که‌می ژماره‌ ۱۳۳ی خویدا که‌ له‌ ۳ی جونی ۱۹۰۹دا، چاپ و بلاوکراوه‌ته‌وه‌، له‌ژیر ناونیشانی "پاشماوه‌ی ئیستییداد"دا، نووسیه‌تی: "مه‌ولان زاده‌ ریفه‌عت ئه‌فه‌ندی خاوه‌نی روژنامه‌ی سه‌ربه‌ستی که‌ هه‌لاتوه‌و شوینی ونه‌، داواکراوه‌ له‌روژی ۱۶ی جوندا بجیته‌ به‌رده‌م دادگای بازرگانی، بو‌ئوه‌ی چاپخانه‌که‌ی راده‌ستبکات و ده‌ستی به‌سه‌ردا بگیریت. ئه‌گه‌ر بیتو هه‌تا ئه‌و کاته‌ ده‌نگی نه‌بی، حوکه‌که‌ی به‌غیابی به‌سه‌ردا جیه‌جی ده‌کریت."

هه‌روه‌ها له‌ لاپه‌ره‌ی دووه‌می هه‌مان ژماره‌دا، چاوپیکه‌وتنیکی دووردریزی روژنامه‌ی (سه‌باح) تورکی عوسمانی له‌گه‌ل نوینه‌ری هه‌لاتوو دکتور ره‌زا نوره‌گ بلاوکردوته‌وه‌، ئه‌وه‌ی له‌ ئه‌سکه‌نده‌رییه‌وه‌ گه‌راوه‌ته‌وه‌ بو‌ ئه‌سته‌مبول. له‌یه‌کیک له‌ پرسیاره‌کاندا پیی و تراوه‌:

- ئایا هیچ هه‌و آلیکت سه‌باره‌ت به‌ مه‌ولانزاده‌ خاوه‌نی سه‌ربه‌ستی هه‌یه‌؟
- ئه‌و چۆته‌ ئه‌سکه‌نده‌رییه‌وه‌ له‌وئ نه‌خۆش که‌وتوه‌وه‌، له‌وئشه‌وه‌ چۆته‌ ئه‌سیناو هه‌شتا هه‌ر نه‌خۆشه‌وه‌ له‌جیدا که‌وتوه‌وه‌. من بینیم.
- چی ده‌وت؟

- ئەو دەلەتتە گەوایە ھېچ رۆلئیکى لە جولانەوہ کۆنەپەرستانەکەدا نەبووہ. ئەو دەلەتتە کە عەبدولحەمید ئەوى بە یەکیک لە دوژمنە سەرسەختەکانى خۆى لەقەلمداوہ.

- لە یەکیک لە رۆژنامەى تەیارى نەزیر فەوزى کە بەو دواییە دەرچووہ، لە یەلدز باس لە پیلانئیک کراوہ لە لایەن مەولان زادەوہ چنراوہ، کە باس لە پێویستى پیدانى بەرتیل دەکات بۆ ئەم پلانە و بۆ سەرپێخستنى جولانەوہ کۆنەپەرستانەکە بووہ، ھىچى پى نەوتى لەم بارەيەوہ؟

- پىي و تەم ئەو پلانئیکى بۆ لا بردنى عەبدولحەمید ھەبووہ و عەونوللا ئەلکازمیش پێشنیاری ھاوکاریى خۆى کردوہ، بەلام ئەم پەسەندى نەکردوہ چونکە متمانەى پىي نەبووہ و ھەستىکردوہ کە عەونوللا سیخورى یەلدزە.

لە ۱۱ى جونى ۱۹۰۹شدا، رۆژنامەى (LA TURQUIE) لە لاپەرەى دووہمى خۆى و ستامبول لە لاپەرەى یەکەمى خۆیدا، ئاگادارىیەکی فەرمییان بۆ کردۆتەوہ کە ئەمە دەقەکەیتى: " لەبەرئەوہى ئەحمەد جەودەتى خاوەنى رۆژنامەى ئىقدا م و عەلى کەمالى سەرنووسەرو ھەروەھا مەولان زادە ریفەعتى خاوەنى سەربەستى، نەچوونەتە بەردەم دادگای سەربازى، ھەربۆیە بریار لەبارەیانەوہ دەدریت کە ئەوان یاسایان پێشیل کردوہ بەغیابى حوکم دەدرین و داواى پێویست لەوانە کراوہ کە بايەخ بەمە دەدەن دەست بەسەر مولک و مالەکانیاندا بگرن."

ھەروەھا لەرۆژى سێشەممەى ریکەوتى ۱۵ى جونى ۱۹۰۹دا، رۆژنامەى "STAMBOUL" لە لاپەرەى دووہمى خۆیدا ھەوائئیکى لەژیر ناوئیشانى "مەولان زادە" بۆ کردۆتەوہ نووسىویەتى: "رۆژنامەى ئەسینا رۆیشتنى بەو زووانەى مەولان زادەى بەرپۆھەرى سەربەستى پێشوویان بۆ ئەمریکا راگەیاندا. مەولان زادە لە لایەن عوسمانییە سورییەکانەوہ لە ئەرکانساس بانگێشتکراوہ،

دهچنیت بۆنۆهوی چهند وانیهک لهو ولاته پێشکەش بکات. ئافەرینیان
لی بیت!"

له رۆژی ۲۲ ی جولای ۱۹۰۹ شدا، "STAMBOUL" له
لایرهی دوهمیدا و لهژیر ناویشانی "کۆنەپرستان" دا،
نووسیویەتی: "دوینی دادگای سەربازی بەغیابی مهولان زاده
ریفعتی خاوهنی سەربەستی بە ۱۰ سال دوورخستنهوه و داخستنی
چاپخانهکهی سزادا. ههروهها میرزاده عومەر لوتقی بەگ که به
دهرویش وهدهتییهوه پهیوهستیوووه رۆژنامهی قۆلکانیان
دامەزراندوووه لهپاش هاتنهناوهوی هیزه سەربازییه
ههلسوراوهکانهوه دیارنهماوه، بهشیویهکی غیابی سزای زیندانی
ههتا ههتایی لهزیندانی قهلاکاندا بو براههوه."

que les bataillons d'infanterie de marine et des pupilles ont prêté le serment de coopérer entièrement avec l'armée de la liberté pour le maintien de la Constitution.

L'amirauté vient de communiquer au même département les documents portant les signatures apposées à cet effet par les officiers et les hommes précités.

D'autre part les officiers de marine publient dans les journaux des lettres déclarant, au nom des marins sous leurs ordres, qu'ils agiront d'accord avec l'armée constitutionnelle pour assurer le maintien de la Constitution.

Les Réactionnaires

Les fauteurs de la sédition

Le Sultan aurait livré les noms de tous les meneurs de la sédition. Voici cette liste publiée hier soir par le *Courrier d'Orient* :

Le maréchal Chakir pacha, premier aide de camp du Sultan ;

Le contre-amiral Saïd pacha, fils de S. A. l'ex-grand-vézir Kiamil pacha ;

Le second chambellan Emine bey ;

L'« esvabdjî bachi » Ilias bey ;

Haliss effendi, ex-mustéchar du ministère de la Liste Civile ;

Nadir agha, 3e mussahib ;

Ismail Kémal bey, député de Bérat ;

Mourad bey, directeur du *Mizan* ;

Mevlanzadé effendi, directeur du *Sabah* ;

Nazif Sourouri bey, ex-conseiller d'Etat ;

Ali Kémal bey, rédacteur en chef de l'*Ikdam* ;

Derviche Vahdéli, directeur du *Volcan* ;

Dr Noureddin pacha, médecin particulier du Sultan.

le palais

et calmé,

omplisse.

enfants,

qui l'at-

quant, la

était ce

poison.

iz fut la

ent. Et

du 27

30 mai

la belle

borné à

résigna-

excuses.

rti pour

vivra en

plaise à

ne

acha

-

a dont

organi-

a pris

quitté

chaban-

on fils

banque

n.

mil et

t dans

casino

e bar-

à une

pour

ui :

ancien

reveu.

Giamil

qu'il

jours

ur de

Eren-

nou-

es fils

ARRÊTATIONS, RELAXATIONS.

Le prince Barhaneddine serait parti. On continue à le dire; mais la nouvelle semble douteuse. Il paraît au contraire que le prince s'est réfugié simplement auprès d'une de ses sœurs; mais ceci encore demande confirmation.

** Le prince Sabshedine, qui était détenu au Séraskérat à propos de ses rapports avec l'Ahrar, dont quelques-uns de ses membres ont été compromis dans cette affaire, a été remis en liberté, l'enquête ayant prouvé qu'il n'avait pas trempé dans la machination hamidiennne. C'est ce qui ressort d'une communication officielle.

** Par contre, l'un des instigateurs de la rébellion, Nadir agha, du palais, aurait été condamné.

** Moussa effendi, ancien président de la municipalité du 9e cercle, a été arrêté, de même que l'ancien mutessarif de Scutari, Hamdi. Mais celui-ci s'est jeté à la mer du bord du vapeur qui le conduisait en ville et s'est noyé. Son cadavre a été repêché hier et conduit au cimetière dans un tombereau.

** Le commandant d'artillerie Férid bey, le capitaine Kiazim bey et deux autres officiers de Sélimié, ont été arrêtés comme instigateurs de la mutinerie de Sélimié.

** A Péra, une cinquantaine de personnes ont été arrêtées.

** L'Hadam dit que l'ex-chambellan Raghîb pacha a été arrêté à Bostandji et conduit au Séraskérat.

** On annonce que Mevlanzadé Rifaat bey, directeur du *Serâssat*, a été arrêté, avant-hier soir, à Erenkeuy et conduit au Séraskérat.

** Nous avons annoncé hier l'arrestation à San-Stéfano, de Chukri effendi, *defterdar* en disponibilité et propriétaire d'une imprimerie à Stamboul. Le *Serâssat* annonce que Chukri effendi s'est adressé par un billet à Emroullah effendi, député de Kirk-Kilissé, le sollicitant d'intervenir en sa faveur et lui promettant de lui céder la moitié de son établissement. Emroullah effendi a fait parvenir ce billet à la police.

** Les fameux mouchards Tcherkez Mehmed et Kénan pachas, qui avaient été exilés le lendemain de la proclamation de la Constitution le premier à Etrénos (Brousse) et le second à Yalova, seraient amenés ici pour être jugés par devant la Cour martiale.

de
Co
na
l'a
Fr
an
ret
ma
et
Ta
cor
de
cha
l'ar
ha
I
len
l'ar
pré
ins
sés
Un
C
et l
con
tion
se r
à E
sera
org
cas
E
D
une
lino
tirés
Le
à De
gard
plac
leme
L
Le
Salot
et de
avec
ajou
trans
**
trice
nique
Av
entré
trou
sage
Sulta
Saltar
voitur
vous

mal (Bérat) et qui se sont
commencé à y
va-t-on enta-
égard aussi-
Chambre lui
sera décidé à
lecture, dit
ge, plusieurs
sont rappor-
djina) répond
rié, mais que
Constitution
appliquées. Il
de sa dé-
e, déclarant
une partie de
rimée. Le rè-
lire deux ar-
tement consi-
ractère légal,
verait foulée
décision gou-
pe est d'une
faut tenir
uldjina) fait
tion du gé-
ouve au con-
s statutaires
c'est à la
evient l'ini-
du régime
députés se
dispersés. La
être abso-
une démar-
e si, lui, se
quelqu'un,
de de levée
re, il faut
commande-
elle du par-
re qu'il n'y
en l'occur-
e prononcer
ours qui ne
onstitution.
violer le
berté de la
ment rendu

semble à su persévérer dans sa tâche. Le gouvernement ne lui a rien transmis et elle a su faire d'elle-même. Ce n'est pas se montrer courtois que de l'accuser de la sorte. Les absences peuvent être motivées par des causes multiples. Il serait inadmissible que l'on livre à la publicité les noms de représentants qui en ont eu deux ou trois.

Le président déclare que l'on se contentera de faire l'appel à 4 heures du matin et à 10 heures du soir.

La fugue de Riza Noûr bey

Le médecin militaire Riza Noûr bey député de Sinope, est le plus jeune des membres de la Chambre. On se rappelle qu'il y a quelques mois, il présenta deux motions par lesquelles il s'en prenait aux privilèges d'Abdul-Hamid. Plus tard, publiant dans l'*Hamid* des attaques virulentes contre Jeunes-Turcs, il eut l'honneur de voir sa prose reproduite dans le *Times*. Il faisait partie de l'Abrar et semblait partager les idées de Mourad bey lorsque la tournure prise par les événements l'obligea à s'expatrier.

Or, le docteur Arif Ismète bey a présenté hier un *takrir* dans lequel il est dit que les journaux ayant signalé sa présence au *Carre avec Mevlanzadé*, il convenait de l'inviter, par le canal du commissariat, à rentrer à Constantinople, le rétablissement de la tranquillité dans la capitale n'excusant plus son éloignement.

Invité à expliquer sa proposition, Ismète bey dit que cette absence constitue une faute, puisqu'il n'a pas demandé de congé, et que, si on lui notifiât la décision prise à son égard, il voudrait peut-être fournir des explications.

Artas effendi et Ecmer Feïzi effendi s'y opposent, la lecture des journaux ayant dû permettre à l'absent de constater que rien ne met plus obstacle à son retour.

Arif bey (Kirk-Kilissé) ajoute que le règlement prévoit une peine disciplinaire pour tous ceux qui sont ainsi en contravention.

Rahmi bey fait observer qu'il s'agit d'une situation exceptionnelle.

Néanmoins, l'assemblée décide d'ap-

qu'en
verain
Haladj
trop long
lequel c
place le
gouverné
confiance
con de
éligible
formé de
décisions
de loi, et
qui résu
organique
aux décis
statuant
Hakki
tion, so r
bilité au
conseil de
possibilit
autrement
(Kirk-kili
voit la ré
cas extrac
Repos
La cont
Daltche
que le pa
avec des
leurs et p
tions).
Haladjie
6 à 8 mo
le vote no
est exami
commissi
autres par
aurait de s
que (8 m
8 mois en
La com
a accepté
Quant a
parer à l'ir
radé imp
accepter u
l'ouverture
date norm
par le disc
C'est tr
tout le me
Dans le
sident Riza

as nous
ivres et
il nous
ffisam-
simples

arabe ;
nisé et
ronon-
gnifiant
y et du
ermine
». *Tog*
dit au-
g-ra a
l'aigle
e plus
t de la
nifica-
racine.
nnus ;
t aussi
de la

appelé
roux »
présen-
es ar-
Ogouz
le mot
ouran
s tous
n. sont
r em-
ou le
figurés
forme
ne par
signa-
à cet
est le
aux
le en-
ne le
late à
s trois
imal.
et les
tendu
con-
pièce
chée,
à faire
irs.

ion,
mée.

A

s
effets
t dis-

le gouvernement ottoman que tout retard
mis à solutionner cette question d'une
façon satisfaisante déterminerait les puis-
sances à des mesures directes et immé-
diates.
(Ag. de G.)

LES EFFETS DU « DJOURNAL »

En disant hier ce que nous pensions
du *djournalisme*, nous étions amené à
établir la différence qui existait entre un
djournal de *djournal*dji professionnel,
et la délation manuscrite d'une person-
nalité lettrée, notoire ou même simple-
ment considérée comme incapable de se
livrer à un acte pareil.

Sans relever ici les accusations portées
contre Mévlanzadé, directeur du *Serbesti*,
au sujet de ses rapports avec Yildiz, —
rapports qui, au dire de nos confrères,
en faisaient un instrument entre les mains
de ceux qui s'appliquaient à semer la
division pour en tirer ensuite parti au
plus grand profit de la réaction, — nous
ne pouvons nous baser que sur le *djour-
nal* d'Ali Kémal dont la plupart des jour-
naux ont publié le texte intégral, et sur
ce qui a été écrit par d'autres au sujet
du rôle de Mourad bey, directeur du
Mizan.

Les uns de nous l'idée de chercher à éta-
blir quelque analogie entre la valeur
morale ou littéraire de ces trois per-
sonnes, mais le but de leur campagne
étant le même, on tolérera que nous les
associions dans un groupement impartial,
chacun poursuivant dans un journal dif-
férent la réalisation d'une idée unique :
rétablir l'absolutisme.

Était-ce par conviction ? Tout porte à
croire que ce fut par intérêt. Nous som-
mes dans un milieu particulièrement
sensible aux considérations matérielles
et Moustapna Assim effendi, le vénéra-
ble député de Constantinople, faisait l'autre
jour à la Chambre allusion aux es-
sais de réaction au moyen de pièces d'or
toutes reluisantes.

L'or a fait faire des choses étonnan-
tes, et les journaux grecs avouent main-
tenant avoir été trompés par tant de cy-
nisme et un aplomb qu'on ne rencontre
d'ordinaire que chez les gens qui sont
guidés par les indications de leur consi-
cience. Un pareil aveu est bien fait pour
nous être agréable, mais là n'est pas la
question.

La question, c'est de relever ce que
peut le talent mis en service d'une cause
déplorable. Les tristes événements de
ces derniers temps sont là pour indi-
quer l'étendue du mal dont ce talent est

tra-
pré-
l'on
S
tive
fait
rait
plus
pres
et l
sum
On

O
s'ètr
triot
fait
les c
mier
juill
çon
une
Cette
tagé
nent
paie
aura
avio
sise
celle
Qu
des c
tact
naiss
que
sés
subir
celle
d'Ab

God

La
ce qu

A l'
du sal
espér
sont s
rial s
ciles,
Voic

rial :
De l
jusqu'
Oyoun
garde
Kavak
localité
jusqu'
Saradj
toutes
Top-k

Le 2

LES
VÊPRES CILICIENNES

LES RESPONSABILITÉS

== FAITS ET DOCUMENTS ==

PAR

MGR MOUCMEGH

Archevêque des Arméniens

D'ADANA

8 O²a
455

ALEXANDRIE
TYPO-LITHOGRAPHIE CENTRALE I. DELLA ROCCA

—
1909

proclamée par la Constitution, n'était qu'un grand mot dont eux, les Jeunes-Turcs, n'entendaient pas faire une réalité. Le chauvinisme turc sonnait le glas lugubre de la fraternité et de l'égalité naissantes des races, le glas de toutes les belles espérances que la Constitution avait fait naître dans le cœur des Chrétiens, trop longtemps opprimés et persécutés au nom et pour l'amour de ce même principe inhumain de l'hégémonie de la race dominante.

Lorsque, par l'entrée à Constantinople de l'armée victorieuse de Chevket Pacha, le Comité reconquit le pouvoir, il ne put ou ne voulut pas, pendant quelque temps, s'occuper de la tragique situation de la Cilicie qui, là-bas, payait du meilleur de son sang la rançon de la Constitution.

Les journaux turcs furent unanimes à déplorer les atrocités d'Adana et à en attribuer la monstrueuse paternité à Abdul Hamid. Cette attitude de la presse jeune-turque autorisait les Arméniens à penser que la sympathie de la *minorité influente* des Turcs leur était acquise en cette tragique occurrence et que le Gouvernement constitutionnel régenté par elle ferait son devoir en châtiât sévèrement les coupables et en indemnisant les victimes.

Voici, à titre documentaire, quelques extraits de la presse turque de l'époque :

Du *Tanin*. — Abdul Hamid a voulu faire servir à ses fins l'association des *Fedakiaran*, le parti de *Mevlânâzade*, celui de *l'Akrar* ainsi que *l'ittihadî Mouhamédî*, et, aussitôt qu'il a jugé que le moment propice était venu pour agir, il a donné l'ordre des massacres. Grâce à l'armée, la Constitution fut sauvée; mais les pauvres Arméniens du vilayet d'Adana furent les victimes de cette monstrueuse machination.

Du *Serret-i-Finânî*. — « La tuerie d'Adana est l'œuvre des réactionnaires, et le Gouvernement local est responsable de l'incendie qu'il n'a pas empêché. »

Discours prononcé à Tarsons par un officier turc, membre du Comité. — « C'est le monstre Abdul Hamid qui est l'auteur et l'instigateur de ces massacres; mais je suis heureux de vous annoncer qu'à l'heure qu'il est ce brigand est détrôné. C'est cet assassin qui semait la haine et la discorde entre les divers éléments de la nation ottomane. Le sort des Arméniens d'Adana est maintenant confié à la Commission d'enquête envoyée de Constantinople. Si les individus suspects sort

Reconciliation de journalistes

Sur l'initiative de quelques notables arméniens, les directeurs des quatre journaux arméniens se sont réunis, l'autre jour, chez Tokatlian, pour préparer le terrain de leur réconciliation. Après un long échange de vues, ils ont déclaré par écrit qu'ils s'abstiendront dorénavant de toute publication ayant un caractère personnel pour ne s'occuper que des intérêts réels de la patrie.

Les réactionnaires

AVIS OFFICIEL

Le nommé **Derviche Vahdetti**, directeur-propriétaire du journal **Volcan** et fondateur de l'Association des Mouhammédés, et **Hadji Movlanzadé Rifat bey**, propriétaire du journal **Serbes** sont accusés d'avoir fomenté les troubles réactionnaires et d'avoir pris la tête du mouvement du 31 mars 1909. Ces individus sont recherchés par la cour martiale et leur domicile est inconnu. Avis est donné à la gendarmerie de se saisir de leurs personnes là où il se trouveront, et si quelqu'un dans la population connaît l'endroit où ils se trouvent, il lui est enjoint de l'indiquer.

28e 10 mai 1325/1909.

Avis aux pharmaciens

Le ministère de la police nous prie d'annoncer que, par une circulaire à prévenu toutes les pharmacies de la capitale qu'il leur est interdite, sous les peines les plus sévères édictées par la loi, de délivrer des médicaments à base de poison, sans une ordonnance de médecin.

Le ministère de la police a été amené à prendre cette mesure à la suite de la constatation que des individus cherchaient à se procurer du poison, dans un but criminel.

Poids et mesures

ellan du
à, séna-
ont été
ain.
se trou-
ar saluer
ment M.
nce, avec
, et un
maurice,
de d'An-

de m'atteler à la besogne, je demande qu'on
me laisse la bride sur le cou et que l'on me
mette au vert.

Le Fifre

Les Réactionnaires

Les débris de l'absolutisme

Mevlan zadé Rifaat effendi, directeur du *Serbesti*, en fuite et de domicile inconnu, est cité à comparaitre le 10 juin prochain devant le tribunal de commerce, où il est assigné par l'OEsterorientalische Handelsgesellschaft pour s'entendre condamner à la restitution de presses et à la confirmation de la saisie. Il pourrait au besoin, se faire représenter. Sinon, il sera procédé par défaut.

Enquêtes et interrogatoires

Les 1re, 2me et 3me commissions d'enquête ont continué hier encore leurs enquêtes. Quelques dossiers ont été transmis à la cour martiale:

Un témoin à décharge a été entendu en faveur d'Abdul Véhab effendi, professeur au Lycée de Galata-Sérai.

L'interrogatoire du capitaine Mahmoud Nédim effendi, des Dardanelles, a été clos. Les dossiers ont été envoyés à la cour martiale.

L'interrogatoire de Derviche Vahdéli, du *Volcan*, a encore occupé la 1re commission durant la plus grande partie de la journée. Des confrontations ont eu

les
de la jus-
r à la cour
s;
ffendi, an-
our: Halli
; de Jaffa;
ni effendi;
lahié (Ada-
im Edhem
s nomina-
t d'Adana,
P.
erre
que les
Constan-
gnier leurs
les jour-
partement
tous les
durant les
aux offi-
tinople, à

ta
la
L
no
ap
vi
be
ka
E
di
ge
pe
re
se
fr
lt
q
s
n
n
F
n
b
d
d
s

خلع عبد الحميد

اسباب الفتنة العسكرية

قال صاحب كتاب سقوط عبد الحميد ان تمرد الجنود الذي حدث في الاستانة في ١٣ ابريل سنة ١٩٠٩ ودعا الى خلع عبد الحميد هو اهم الحوادث التي حدثت في المملكة العثمانية واغربها فانه لولا ذلك التمرد لما ساد حزب الارتجاع ولو برهة وجيزة ولا حدثت مذابح اطنه ولا زحفت الجنود من مكدونية على الاستانة ولا خلع عبد الحميد . لكن سبب ذلك التمرد غير معروف تماماً او ان الذين يعرفونه لا يريدون ان يبوحوا به او انهم قتلوا او نفوا او دهشوا بتعاقب الحوادث التي تلت ذلك حتى تعذر عليهم الكلام . ومن رأي الكاتب ان التمرد اكثر من سبب واحد وان من اسبابه الاموال التي رشا بها عبد الحميد الجنود . لكن

اثبات ذلك اثباتاً يفي كل ريب متعذر لان المجلس الحربي لم يعلن ما اكتشفه من هذا القبيل ولو ان الامور التي ذاعت ثبتت التهمة اثباتاً يكاد يفي كل ريب فقد اعترف تاجر آغا انه رشا الجنود لكي يجاهروا بالعصيان وايد الباش آغا اعترافه هذا . ووجدت في بلدز تقارير (جرنالات) كثيرة ثبتت ذلك مثاله ان طيار بك المستشار السابق كتب في تقريره الى عبد الحميد ما ترجمته : ان اكثر الجنود في حامية الاستانة وافقوا على التمرد برئاسة مولان زاده رفعت . ويمكننا ان نثبت ذلك لشوكتكم اذا اردتم وسيثقون بعد قليل على الجمعية فعبوديتي لشوكتكم تضطرني الى القول بان لا بد لكم من الانفاق بسخاء »

وقد ورد طلب المال في تقريره او جرناله مراراً كقوله « اذا اردتم ان تفيحوا وتعرفوا كل ما هو جار فلا بد لكم من انفاق المال بكثرة » وكقوله « ان عون الله وفتح الله لا يشقان بجلالكم اذا لم ترسلوا خادمكم غالب بك بخمسة مئة ليرة » وكقوله « اذا لم تنفقوا فيستحيل على هذا العبد ان يتحمل المسؤولية ويبقى في الخدمة » . وكقوله « اذا لم تساعدوا بالمال هذه الجمعية (الجمعية المحمدية) كانت العاقبة وخيمة جداً وكونوا على ثقة ان لا احد يعلم ان المال منكم »

وقال توفيق بك في تقريره (جرنال) له ما ترجمته « ان المبعوثان الذين ظهروا بمظهر العدوان لشوكتكم مستأصلون قريباً وقد علمت ذلك الآن بعد البحث فلتطمئن ذاتكم المقدسة » لكن وجود هذه التقارير لا يثبت ان الفتنة كانت من تدبير عبد الحميد اذ يشمل انها

dit :
« Le premier incident qui mit à profit le sultan Hamid fut la faute du Comité de dévoiler ses batteries. Il l'exploita avec avantage. D'ailleurs les interrogatoires établissent que depuis le 12 juillet, il recourut à des moyens de délation plus bas et quand il eut confiance en eux, il oublia ses serments et ses déclarations. »
4° — En outre, les questions des Fédakiarans et des Ahrars, les publications et les attaques contre le Comité accrurent encore ses espérances qui lui faisaient entrevoir deux faces : l'une, les résultats de la première Douma russe ; l'autre, le succès absolutiste du chah de Perse. Il résolut dès lors de les imiter. Car il n'y a pas de doute que quelques jours après la proclamation de la Constitution il s'était déjà repenti de l'espérer et finalement accorda
5° — Ce qui prouve clairement les rapports du sultan Hamid avec la réaction, c'est l'assassinat de Hassan Fehmi bey. Les journaux remis par Tayar bey, membre du conseil d'Etat, ainsi que son interrogatoire ont établi cette vérité. Le sultan Hamid, qui était très heureux des attaques du *Serbisti* contre le comité et le ministère, était irrité des critiques de ce journal à son égard. Aussi désirait-il vivement la disparition de Mevlan Zade. Il est patent aujourd'hui qu'en présence de tetuudji Moustapha et par l'intermédiaire du moussahib Halil bey il fit proposer à Tayar bey de supprimer Mevlan Zade ; mais que celui-ci ayant demandé une somme de trois mille livres, il résolut d'avoir recours à un autre moyen. Telle fut la cause du meurtre de Hassan Fehmi. D'ailleurs Mevlan Zade lui-même, dans un des derniers numéros du *Serbisti* avoue que le meurtre fut perpétré par le palais et non par le comité. Cependant, les rumeurs qui circulaient autour de ce meurtre servirent encore la cause de Hamid. Car l'attribution de l'assassinat au comité indisposa contre ses membres l'opinion publique.

en majorité. C'est un principe admis dans tous les pays jouissant depuis de notre nouveau régime.
C'est à cette seule condition membres de l'assemblée nationale consentir à leur nomination secrétaires d'Etat et à participer du conseil, responsables comme
Pourquoi ne met-on pas en application qui consoliderait si brillamment nos espoirs d'avenir. Pourquoi s'y opposer ? C'est la réponse à ces questions que nous croyons, cause quelque embarrassante, et le fait ajourner indéfiniment l'élaboration de son programme. »

en majorité. C'est un principe admis dans tous les pays jouissant depuis de notre nouveau régime.
C'est à cette seule condition membres de l'assemblée nationale consentir à leur nomination secrétaires d'Etat et à participer du conseil, responsables comme
Pourquoi ne met-on pas en application qui consoliderait si brillamment nos espoirs d'avenir. Pourquoi s'y opposer ? C'est la réponse à ces questions que nous croyons, cause quelque embarrassante, et le fait ajourner indéfiniment l'élaboration de son programme. »

**CONSULAT
DE FRANCE
A CONSTANTINOPLE**

Liquidation Judiciaire « JOSEPH GIRAUD »
Les créanciers de la liquidation « JOSEPH GIRAUD » vérifiés ou affirmés par provision, sont informés qu'ils sont convoqués en date du 23 avril 1906 à se présenter en personne ou par mandataire dans la salle des audiences du Tribunal consulaire de France mardi 25 mai courant, à 10 heures, pour entendre les propositions du Sieur JOSEPH GIRAUD leur débiteur et délibérer.
Constantinople, le 20 avril 1906
LE G

SOCIÉTÉ DES MINES DE K...
Avis aux actionnaires
Le conseil d'administration a l'honneur de vous adresser ci-joint le rapport annuel et le bilan de l'exercice 1905-1906.

monopoles
s auprès

E

loux mil-
rtain que
s, ce dé-
e.

aussi de
depenses
peuvent

il a dé-
unt cette
:

passé et
s les au-
en assise
œuvre est

mprunter
arfaite et
évolution
bligés de
ns. Nous
s les cir-

amme du
établissement
et de la

nte, c'est
Il est fa-
est ma-
st certain
venus du
t millions
ant aussi
rmes pro-

ns vingt
ugmenta-
réalisée
ouveaux.
s. La si-
hez nous,
s grands
nt mettre
lation est
existent
prospé-

Je ne sais.

— Comment, que pouvait-il faire ! On affirme qu'il se procurait des fusils Gras et des munitions et qu'il les expédiait en Roumélie. Que dites-vous à cela ? Cela ne vous paraît pas suspect ?

— Je ne puis rien dire. Tous les députés et les autres personnages politiques que j'ai vus à Athènes démentaient unanimement ces bruits.

— Pourquoi avez-vous vu des députés là-bas ?
Je fréquentais les députés pour me renseigner. J'ai eu des relations avec un grand nombre pour diverses questions.

— Que fait Ali Kémal ?... N'est-il pas à l'hôtel ?

— D'après ce que j'ai entendu, il n'a même pas mis le pied en Grèce. On ne sait où il est allé.

— N'avez-vous pas parlé avec Ismaïl Kémal bey des journaux qu'envoyait Ali Kémal à Yildiz ? Qu'en dit-il ?

— Il en a été question. Il le critiquait sévèrement.

— Si vous le permettez, je vous poserai encore quelques questions : pendant votre séjour en Egypte, n'avez-vous pas rencontré Noureddine Farouh bey ?

— D'abord, il était au Caire. Puis à Alexandrie, dit-on. Ensuite je l'ai vu à Athènes. Il parlait même de revenir ici.

— N'avez-vous aucune nouvelle sur le propriétaire du *Serbisti*, Mevlanzadé ?

— Il est allé à Alexandrie. Il y est tombé malade. Puis il s'est rendu à Athènes, encore souffrant. Il gardait le lit. Je l'ai vu.

— Que dit-il ?

— Il prétend qu'il n'a nullement participé au mouvement réactionnaire. Il dit même qu'Abdul-Hamid le considérait comme son plus violent ennemi. Depuis longtemps il aurait travaillé à son détronement.

— Dans un des journaux de Tayar ou de Nadiri Fevzi, saisis à Yildiz et publiés récemment, on parle d'un plan ourdi par Mevlan Zedé et de la nécessité de l'acheter. Ce plan concernait la perpétration du mouvement réactionnaire. Ne vous en a-t-il pas parlé ?

— Il m'a dit qu'il avait conçu un plan pour détroner Abdul-Hamid, que le fameux Avnoulah et Kazmi lui avait même offert sa coopération, mais qu'il ne l'avait pas acceptée, parce qu'il n'avait pas confiance en lui. Il pensait qu'Avnoulah était un intermédiaire de Yildiz.

— Encore une question, je vous prie : vous apparteniez au parti de l'*Ahrar*. Qu'est devenu ce parti ? Quel est son rôle ? s'est-il dissous ?

— Je ne sais ce qu'il est devenu.

— On dit qu'Izzet ourdit en Egypte une insurrection sur une vaste échelle. En savez-vous quelque chose ? Est-ce sérieux ?

— Izzet était venu et reparti avant mon arrivée. Son fils aussi y serait venu. Izzet avait acheté la majeure partie des actions de l'*Meayaa*. Mais ce journal a beaucoup baissé.

177
I
Sm
vou
qu'
a v
mo
lais
E
bie
11.
une
le p
par
siet
Aus
tem
ou
E
rau
ded
*
pro
non
du
Au
A
s'es
sou
loc
bles
Cor
L
cuc
Eli
Hin
Arc
etc.
E
Jo
laq
tion
Con
Le

de des fonds
gettable de
d payer ce
et puis son-

qu'il faut
nt car c'est
Chambre va
On demande

Elle le sont
erre les de-

qui veulent
tétés à ven-
nent n'a pas

discussion sur

relève la né-
afin qu'elle
or cela nou-
s portons.

ture des dé-

mais on dé-
de tous les
C'est-à-dire

l'les dépen-
istère de la

ministère de
aussi.

ministère des
veut parler,
éc ar nt que

adi propose

pera de cette demande.

— S. A. le Khédive Abbas Hilmy pacha s'est rendu à Eyoub, visiter la mosquée et le turbé du porte-étendard du Prophète

— Aujourd'hui, l'amiral Gambel pacha sera présenté au Souverain par le ministre de la marine Aarif Hikmet p cha. au cours d'une audience qui leur sera accordée à 5 heures à la turque.

— Artin effendi Mustédjian, inspecteur judiciaire de Monastir, a été transféré en la m'me qualité à Salonique, et remplacé par Arthin effendi, inspecteur à Sivas.

— Un télégramme annonce que Moussa qui sous le nom de Mehmed avait accompagné Derviche Vahdéli à Smyrne et était parvenu à se sauver, vient d'être arrêté au village de Ghazi, dans le sandjak d Erthogrul.

— La cour martiale vient de donner un nouveau délai à Dievdet bey directeur, Ali Kémal bey rédacteur en chef de l'Ihdam, et Mevlanzadé Rifaaat bey directeur propriétaire de Serb s' pour se présenter devant cette cour.

— Le grand vèzirat, a, par une circulaire tous les services de l'Etat dans la capitale et en province, prescrit de toujours donner la préférence sur les produits similaires à acheter à ceux de production indigène.

— L'ambassadeur d'Angleterre, le chargé d'affaires de France, le ministre de Serbie, l'ambassadeur de Perse, le chargé d'affaires d'Allemagne, ont conféré hier, avec le grand vèzir et le ministre des affaires étrangères

qué

N

sur

atic

reus

tente

natic

tisme

gues

Its le

après

Ar

unis.

som

Nous

barr

de l'

que

pour

L'

pour

vie

La

D

L

esse

d'us

livre

amb

Le

mai

ger,

pour

Il

Qu

de f

chau

près

imit

ville.

Les « djournals »

Les *djournals* découverts à Yildiz viennent de mettre en lumière les ignobles et dangereuses intrigues dont l'Yildiz abhorré était le centre.

Les *djournals* présentés par Taïar bey, ex-conseiller d'Etat, examinés actuellement par la Cour martiale, sont ainsi conçus :

La plus grande partie de la garnison de Constantinople est d'accord pour faire éclater une révolution dans la capitale.

On apportera de cela toutes les preuves que l'on pourra désirer.

Sous la conduite de Mevânîzâde Rîjâat bey, on attaquera l'Union et Progres dans quelques jours. En tous cas le sang coulera.

En ma qualité de fidèle serviteur de Sa Majesté, j'insiste qu'il ne faut pas qu'elle épargne en ce moment-ci l'argent nécessaire.

(Extrait d'un autre « djournal »
dudit Taïar bey)

... Maintenant que S. M. a pris connaissance de toutes ces menées avec leur programme, qu'elle sache qu'Avnoullah et Fe-thoullah beys, peuvent rendre secrètement de très grands services S. M. s'en convaincre

comme atteint ; s'a
mée et le Comité U
rempart de la Cons
lommies.

L'enquête a dém
foule d'individus d
en barque de Galat
à Galata dans l'uni
bateliers par leurs
devaient être dist
le Comité avait m
leur était destiné. C
la Constitution sav
qui pouvait facilem
ignorance. Ce sont
en hodjas et sous
ont été les instigat
la révolte.

Les ennemis de l
pas et ne peuvent
rance. Oui, parmi l
il y avait des sarik
les pillards. C'est
leur faute ne pent
lité. S'ils ont pris
pas parce qu'ils ét
naissions beaucoup
lisme est à la haut
leur vertu. A mesu
que l'esprit se deve
rait. Soyons conva
partisans du libéra
se trouvent parmi

qu'on pas.

Communications officielles

D'après une publication du journal *Ittihad* le gouverneur de Péra passant en voiture par une rue étroite à six heures de la nuit d'avant-hier, les gendarmes de garde l'auraient arrêté et conduit à Galata-Sérai.

Un pareil fait ne s'étant point produit, le gouverneur, tout en démentant la nouvelle, invite ledit journal à ne pas publier des faits

*** Le propriétaire de l'*Ikdam*, Ahmed Djev-det, son rédacteur en chef Ali Kâmel et le propriétaire du *Serbesti*, Mevlanzadé Rifat ne s'étant pas présentés à la cour martiale dans le délai de quinze jours qui leur avait été accordé, ils seront considérés comme ayant contrevenu à la loi et seront jugés par défaut. Les recommandations nécessaires ont été faites à qui de droit pour la sequestration de leurs biens.]

DOIT LES ÉPREUVÉS

s aussi, que ces
entre parlemen-
maux, s'établiront
and bien des deux

ottomane

présence de Salih
inoplé se rattache
l'une agonee télé-
ottomane en notre
de cet organisme
lire de grands ser-
même très pro-

omanes

à l'étranger

6 juin: Le prési-
ue a reçu aujour-
uité la mission ot-
e Ghazi Ahmed
tli bey et Sami
ai notifier l'avène-
ned V.

(Ag. Nat)

réponse à la noti-
t au trône du Sul-
lières a exprimé

améro, le lieutenant de vaisseau Mazi
effendi, un camarade de Hassan Baba,
exécuté; Feizi bin Mehmed, de Scutari,
ouvrier à l'arsenal de Tophané, accusé
d'avoir endossé l'uniforme militaire le
jour de la mutinerie et d'avoir circulé
dans les rues armé d'un fusil; le soldat
Mabmoud et les sergents Husséin et Issa,
de la caserne de Sélimié.

Mevlanzadé

Les journaux d'Athènes annoncent le
prochain départ pour l'Amérique de
Mevlanzadé Rifaat, directeur de l'ex-*Ser-
best*. Mevlanzadé, invité par des Syriens
Ottomans établis dans l'Arkansas, irait
faire des conférences dans cette contrée.
Grand bien leur fasse!

** Trois individus du nom de Moussa,
Aziz et Zékéria, ont été arrêtés à Ada-
bazar (sandjak d'Ertoghroul) et envoyés
à Constantinople pour être mis à la dis-
position de la Cour martiale.

Les détenus

à la prison militaire

Par suite des grandes chaleurs qui se
font sentir depuis quelques jours en
notre ville, les détenus dans la maison
d'arrêt du ministère de la guerre, dont

peiner et trouve
rafraichissements
sons.

Le prix des co-
sers affiché dans
bateau.

Le prix du bill
Pis. 30 pour la 1
seconde (le méj
payeront la moitié

Ces billets sero
chèts des village-

Le bateau devr
neurs fixées, le
trouver munis de
à l'avance.

Afin d'assurer
un autre bateau
pour la même
nombre des voya-

Le bateau s

...issus à Pro-
reries à Bey-

t délibéré au
autorités de
squ'à nouvel
écales de ce

es a délibéré
takrir du
estait contre
ale accusant
asables des

d-vézir aura
te et lui dé-
nt que tout
résultat de
nement a
timents de

ance extra-
là-dessus,
des Armé-
main.

RRE

informe le
nt dans ses
d'adjudica-

paire; car-
de soldats
beque; em-
de piétons
6.01.

on de ces
, devront
ats de la-
à lundi,

met en
res su-
rogram-
à 75 000,
ure kgr.
à 6 500,
O à 338,
à 4 350,
(450 gr.)
50 à 300
fférents
jaunes :
papier
chaque

enter à
ndance
à 7 h.

es clos,
e jour
Les
fate fi-
infor-

036.001 livres turques pour la confec-
tion de 343.482 décorations ou médailles.

La Ville

Ambassade de Russie

M. Tcharikow, nouvel ambassadeur de Russie à Constantinople, est arrivé, hier, par le bateau russe. Le bateau s'est arrêté à Buyukdéré pour permettre à l'ambassadeur de débarquer.

Memdoun bey, adjoint à l'introducteur des ambassadeurs, est allé à l'ambassade et a présenté à M. Tcharikow les souhaits de bienvenue de S. M. I. le Sultan.

De leur côté Moukhtar bey, secrétaire-interprète du grand-vézirat et Saaded-dine bey, secrétaire-interprète du ministère des affaires étrangères, sont allés saluer le nouvel ambassadeur de la part de Husséin Hilmy pacha et de Rifaa

Les réactionnaires

La cour martiale a condamné, hier, par contumace, Mevlanzadé Rifaa bey, propriétaire du *Serbest*, à 40 ans d'exil et à la fermeture de son impatiérie.

Emirizade Eumer Loutfi bey, qui s'était associé à Derviche Vahdéli pour la fondation du *Volcan* et qui a disparu depuis l'entrée de l'armée d'opérations ici, a été également jugé hier, par défaut. Il a été condamné à la détention perpétuelle dans une enceinte fortifiée.

Distribution de prix

La distribution solennelle des prix aux élèves de l'école gréco-française de jeunes filles de Cadikeuy que dirige avec tant de zèle Mlle T. Varidhou, aura lieu dimanche prochain, le 25 juillet à 4 h. p. m., au Club grec de Cadikeuy.

Le prochain Grand Cirque

Il nous revient que l'actif impresario M. Arditty, directeur de la troupe de comédie de l'Amphithéâtre, a obtenu des autorités militaires la concession d'une bonne partie du Champ de Mars, au Taxim, pour y ériger un cirque.

Les travaux commenceront incessamment. Le choix de la troupe n'est pas encore fait, mais il paraît que c'est une troupe actuellement à Paris qui viendra inaugurer en septembre la nouvelle construction.

Nous souhaitons à M. Arditty plein succès.

(v. de
cal
dar
lay
nur
pers
chè
aux
tabl
nopl
Le

5.00
Un
ture
nouv
La
18/29
Siège
Les
vent,
cov, tra
sin Ce
Un
la cais
voir p
Cor

قۇناغىكى تىرى دەربەدەرى مەولان زادە رىفەعت و چالاكىيە رۆژنامەھوانىيى و سىياسىيەكانى لە تاراوگە

مەولان زادە رىفەعت، پاش گەرانەھەي بۇ ئەستەمبول و مانەھەي ھەژدە مانگ لەو شارەو ئەنجامدانى كاروچالاكىي رۆژنامەھوانىي، لە كاتىكدا سوپا گەيشتەبوو دەروپەرى ئەستەمبول، دووبارە لە رۆژى پىنجشەممەي رىكەوتى ۲۱ى ئەبرىلى ۱۹۰۹دا، ولاتى بەرەو مەنفا جېھىشتەھو ژيانى دەربەدەرىي دەستىپىكردەھو رۆژنامەكەشى لەبلاوكردەنەھو ھەستاو دواتر دەست بەسەر چاپخانەكەشى لە ئەستەمبولدا، گىرا. ئەو سەرەتا خۆي گەياندە چانقەلاو لەويوھ بۇ نزمىرو لەرىگاي دەرياوھ لەگەل مابەينچى فايھق بەگ، رويان لەمىسر كردو لە ۲۶ى ئەبرىلى ۱۹۰۹، لەبەندەرى ئەسكەندەرىيە دابەزىن و ھەر ئەو رۆژە گەيشتە قاھىرە. ئەو لە ئوتىلى عەدەن پالاس جىگىربوو، لەوئ ژمارەيەك لەبەرىس و ئەندامانى فيرقەي ئەحراريش ھەك : نوردەين فەروھى ئەمىندارى گشتى و و دكتور رەزانوربەگ نوينەرى سىنوپ و ئىسماعىل بەگ لەوئ بوون. ئەوان لەوئ گەنوگويان لەبارەي رىكخستەھەي فيرقەي ئەحرارو ھەولدان بۇپەيداكردنى سەرچاھەي دارايى بۇ بەريوھەردنى كارەكانى ئەو رىكخراوھ كرد. مەولان زادە زور لە قاھىرە نەمايەھو پاش چەند رۆژىكى كەم گەرايەھو بۇ ئەسكەندەرىيە.²¹

رۆژنامەي (الاهرام)ى مىسرىي كە لەرۆژى ۲ى جولاي ۱۹۰۹دا، چاپ و بلاوكرائەتەھو، لە كۆتا ھەوالى دواستونى لاپەرەي سىيەمىدا، ھەوالى ئەھەي بلاوكردۆتەھو گوايە پەيوەندىي بە رۆژنامەي (ئىجىبىش مۆرنىنگ) كراھو پاگەندەي ئەھەي ھەيە كە "عيزەت پاشا ئەلعبىد" كە لە ئەسكەندەرىيە نىشتەجىيە، خانويەكى بە برى ۱۲ ھەزار فرەنگ لەسالەكەدا بەكرئ گرتوھو مەولان زادە رىفەعتى خاھەنى رۆژنامەي سەرەستىيىش كە بەھو دوايىيە فەرمانى داخستنى دراوھ، لەلای ئەو لەو

²¹ Mustafa COŞKUN, MEVLANZADE RIFAT BEY'İN GAZETECİLİK HAYATI VE SİYASİ FAALİYETLERİ, S 101-102.

خانوه میوانه. "شایه‌نی باسه، ئەحمەد عیزەت پاشا (۱۸۵۵-۱۹۲۴) سکرێتێرو راویژکاری یەكەمی سوڵتان عەبدولحەمیدی دووهم بوو، دەسەلاتیکی گەورەشی لە ئەستەمبول هەبوو، پێشتر سەرنووسەری رۆژنامە "سوریا" و دواتریش رۆژنامە "دیمەشق" بوو، پاشان لە ئەستەمبول بوو موفەتشی عەدلیەو پاشان قازی دادگای بازرگانی و زمانی ئینگلیزی و فەرەنسی و عەرەبی و تورکی دەزانی، ئەو کۆری هەلو پاشای کۆری عومەر ئاغا بوو، هەندیک دەلێن لەخیزانیکی کوردی دەولەمەندی دیمەشقە کە بە بەخێوکردنی مەروماڵات و بازرگانیه‌وه خەریکبوون، پاش کۆدەتاکە ی ئیتحادو تەرەقی، لە کار لابراو تۆمەتی زۆری درایه پال، ئەو ئەستەمبولی بەجێهێشت و رووی کردە ئەوروپا و لەم ماویە هاتبووە میسر.

شایه‌نی باسه، مەولان زاده، زۆر لەمیسر نەمایه‌وه، بەئکو لەگەڵ دکتۆر رەزا نۆر بەگ بەمەبەستی ببینی میر سەباحەدین و ریکستەه‌وه چالاکردنەه‌وه ئۆپۆزسیونی عوسمانی سەرەتا چوونە ئەسینای پایتەختی یۆنان و لەوێشەوه بەبانگێشتی میر سەباحەدین چوونە پارێس. لەوێ مەولان زاده زۆری هەولدا میر سەباحەدین ببینی بەلام نەیدۆزییەوه. دواتر لەسەر پێشنیاری نۆرەدین فەروح سەردانی شەریف پاشای خەندانی کردو شەریف پاشاش داوای لێکرد کە پێکەوه دانیشن سەبارەت بەدۆخی وڵات و ئۆپۆزسیۆن و پێکەوه کارکردن قسەبکەن. لێرەوه چیرۆکی کارکردنی نزیککی ئەو دووانەو هەولدان یۆ چاپکردنەه‌وه رۆژنامە سەربەستی لەپاریس دەستپێکرد.

شەریف پاشا، لەبیرەوه‌رییەکانیدا بەدرێژی پەیمان و ریکەوتتی هەردووکیانی گێراو تەه‌وه لەژێر ناوێشانی "گرفتنی سەربەستی" دا نووسیبووەتی: "کۆمەلە ی ئیتحادو تەرەقی، لەرێ ی پراکتیزەکردنی دووبارە ی زولم و ستەمەکانی دنیای عوسمانی و، بەتایبەت دروستکردنی تراژیدیای ۳۱ مارت و رووداوەکانی تەرەوه، بەتەواوەتی خۆی لەولاتی عوسمانییدا سەپاندو، ئیدی لەبەر ئەه‌وه ی

مهیدانی بۆ چۆل بوو و رووبهرووی هیچ نارهزایهتییهک نهدهبووه، بهناشکرا کاری بۆ بهدییهاتی ئامانج و ئارزووی بهرژهوهندیپرستانهیی خۆی دهکردو، ههموو ناوهروکیکی خۆی دهخسته مهیدان.

منیش، به رهچاوکردنی ئەم بارودۆخه، بۆ پارستنی مهشروتییته و بهتاییهت بۆ روونکردنهوی منیشک و بییری خهڵک، بهرنامهی دهکردن و بلاوکردنهوی رۆژنامهیهکم لهگهڵ ئازادپهههوانی تردا دارشت. ئەو کاتانه "مهولان زادهش لهمیسرهوه هاتبوو بۆ پارێس. لهگهڵ ئەودا خهرجی بلاوکردنهوی رۆژنامهی "سهربهستی" مان کردو، پهیمانیکمان لهسهر ئەو بابته بهست. ئیمه لهم مهسهلهیهدا، بهرامبهر به ههموو مرۆفه بیرئازادهکانی قۆناغی رابردوو که وادیاربوو کاریان بۆ ئازادی و مهشروتییته کردوو، خاکییوون و سادهیی خۆمان نواندو، ریگامان بۆ کردنهوه. ههر لهبهر ئەمهش، بۆ ئەو مهسهلهیه، سهربهخۆییکی تهواومان به مهولان زاده دابوو.

پهیمان

ئەم پهیمانه، سهبارته به دهکردن و بلاوکردنهوی رۆژنامهی سهربهستی، بهپێی ئەم مهرجانهی خوارهوه لهئێوان شهریف پاشای کوری خوالیخۆشبوو سهعید پاشای سهروکی شوری دهولتهی پێشوو و مهولان زاده رفعت بهگی خاوهن ئیمتیازی رۆژنامهی "سهربهستی" دا، لهدهرهوی ولاتی عوسمانی مۆرکراوه:

۱- شهریف پاشا تا ئەو کاتهی بهناچاری لهدهرهوی ولاتی عوسمانی دهمیننیهوه، بهئێنی دههات مانگانه بری (۲۵۰۰) فرانکی فەرمنسی بۆ پێویستهکانی رۆژنامه دابین بکات و، بهرامبهر بهمه، داوای تاقیکرنهوهو جیههچیکردنی ئەم بهرنامهیهی خوارهوه لهروژنامهکهدا دهکات.

۲- رۆژنامهی "سهربهستی" ههفتهی جارێک لهپاریس دهههچێ.

۳- پاراستنی ههمیشهیی ی مهشروتییته و ناساندنی بنهماکانی مهشروتییته بهخهڵک، ئهرکی رۆژنامهکه بن.

۴- روژنامهکه، داوای قەدەغەکردنی سەربازو سوپا لەکاروباری سیاسیدا بکات و ، لەو بارەیهوه خەلک ناگادار بکاتەوه.

۵- روژنامه، دەبی پێک نەهێنانی کۆمەڵەی نەهینی و دەست تێوەرنەدانی ئەم جۆرە کۆمەڵانە لەکاروباری حکومەت بپاریزی.

۶- پێویستی و چاکای بوونی پارتە سیاسیهکان، بەمەرجی دەست تێوەرنەدانیان لەکاروباری حکومەتدا، بۆ خەلک شی بکاتەوه.

۷- لەبەر ئەوەی دەست وەردراوێتە هەلبژاردنی ئەنجومەنی نوێنەرائی خەلک و فیئلی تیدا کراوه، داوای نەمانی ئەم ئەنجومەنی ئیستا و سازکردنی هەلبژاردنێکی تر بکات.

۸- هەروەها پێویستە داوابکات سەربازو سوپا، بە پێی یاساکی ئەوروپا، مافی هەلبژاردنیان نەبێ.

۹- دەبی لە یاساییکردنی وازهێنانی کەسیکی سوپایی لە پۆستەکە، لەکاتی هەلبژاردندا بۆ نوێنەرایەتی پارلەمان، بدوێ.

۱۰- دەبی بەرامبەر بەو ماف و دەسەلاتەیی که مەشروتییەت بە بەریوەبەریکی دەدات، مافی پاشایەتیش بپاریزی.

۱۱- دەبی کۆمەکی پارەو نووسینەکانی کەسیک بۆ روژنامهکه که گومانی بی ناموسی لێ دەکری، وەرنەگیردرین.

۱۲- پێویستە هەردوولا ناگیان لە بری ئەو پارانە بی که وەک یارمەتی لەدەرەوه دێت.

هەردوولا سویند بەشەرفی خۆیان دەخۆن که مەرجەکانی ئەم پەیماننامەیه بەجێ بپێنن و، داوای مۆرکرانی پێکەوه دەست بەکار دەبن.

پاریس ۲۲ی تەموزی ۱۹۰۹

شەریف " 22

بهم شیوهیه ، خولی دووهمی روژنامهی سهر بهستی بهپالپشتی مادیی شریف پاشا لهپاریسهوه دهستی به چاپ و بلاوکردنهوکرد. ئەوهی که لهسهر ههمان ریبازی پیشووی خوی سهارهت به بهرگری له نازادی و مافهکانی گهل و کوتینی دهسهلاتخوازی و شهرهنگیزی ئیتحدو تهرقی و ئەو تاوانانهی که لهماوهی دهسهلاتداریتیبیان له دهستیکی قوناغی دووهمی مهشروتیبتهوه له ئیمپراتوری عوسمانیدا ئەنجامیانداوه.

دهبیت بوترنیت که بلاوکردنهوهی سهر بهستی و کاریگهریی وتاره رهخنهیبهکانی ههر له پاریس و له دهرهوهی ئمپراتوریبهکه نهوهستا، بهلکو ویرای ههموو ئەو ههموله چروپرو ریگیانانی که دهسهلاتداری ئیتحدو تهرقی بو ریگرتن لهزمکردنی سهر بهستی بو نیوخوی ولات گرتبوویانههر، بهلام هیشتا نهیاندهتوانی بهتواوهتی هانتی سهر بهستی بو نیوخو راگرن. بهلکو هیشتا ئەو روژنامهیه بهچهندین شیوهی ریگهی خوی بو نیو ولات تهی دهکردو دهگهیشته دهست خوینهرانی. جا چ له ریگهی پۆستهوه بیت که لهپاریسهوه له زهرفی داخراودا رهوانه دهکرا که پۆلیس نهیدهتوانی بیکاتهوه یان تیکهلاوی روژنامه فهرههسییهکان دهکراو رهوانهی ئەستهمبول و شارهکانی دیکه دهکراو دهگهیشته دهستی کتیبخانهکانی بهیئوغلو یان کتیبخانه فهرههسییهکان و دهرۆشرا. ئەوهی که دلهر اوکی لهلای دهسهلاتداران و دهزگای ئیستخباراتی عوسمانیی دروستکردبوو که نهیاندهویست وتاره رهخنهیبهکانی سهر بهستی لهپاش کودهتاکهی ۲۴ی ئەبریلهوه رای گشتیبیان لی بوروژینی و نارامیبیان لی تیکدات. لهبهرئهوه بریاریاندا ریگهی توندترو شیوازی دیکه بو ریگرتن لههاتن و خویندنهوهی سهر بهستی بگر نههر.

ههر لهژیر ناونیشانی "روژنامهی سهر بهستی"، روژنامهی ستامبول/ STAMBUOL لهلایهرهی سنیهمی خویداو لهروژی ۱۳ی ئوگۆستی ۱۹۰۹دا، نووسیویهتی :

" رۆژنامەى سەربەستى كەپشتر مەولان زادە رىفەعت لە ئەستەمبول دەريدهکرد، پاش رووداوهكانى ۱۳ى ئەبريل لەدەرچوون وەستا. ئەم رۆژنامەيه لەم رۆژانەدا لەپارىس دەستى بە بە بلاوكردنهوه كردۆتەوهو وتارى زۆر توندى دژى ئەم حكومەتە دەستووربىيهى ئىستا تىدايه. ھەر بۆيه ئەنجومەنى وەزيران بربارىيدا بەگوڤرەى مادەى ۳۵ لەياساى نوڤى رۆژنامەوانىي، رىگە لە بلاوكردنهوى ئەم رۆژنامەيه بگريت و لەسەر ھەركەسێك بچەسپیت كە ئەم رۆژنامەيه ھەلدەگريت بەبرى ۲ بۆ ۱۵ لىرە سزادەدریت. "

رۆژنامەى فەرەنسى "Les Nouvelles" یش كە لە رۆژى چوارشەممەى رىكەوتى ۲۵ى ئۆگۆستى ۱۹۰۹دا، چاپ و بلاوكراووتەوه، لە ستونى يەكەمى لاپەرەى يەكەمبىدا باسى لە رووداوهكانى دەولەتى عوسمانىي و چالاكى ئەوانە كردوو كە لەدەر موه دژى دەسلەتدارانى ئەودەمى ئىتحدوتەرەقى ھەلسوراون و نووسىويەتى: " ئىستاكە رۆژنامە بەناوبانگى سەربەستى ھەيه كە لەپيش رووداوهكانى ئەبريل لە قوستەنتىنيە دەردەچوو، ئەو رۆژنامەيهى بۆتە پنتى كۆكردنهوى ھيزەكان و پاساوى كودەتاي يەلدزىبەكان، بەو ھيرشە توندەى دەبكرده سەر كۆمىتەى ئىتحدو تەرەقى. ئىستاكە كاتى ئەو ھاتوو كە سەربەستى شانە جەنگاوەرەكانى خۆى لەكەنارى رووبارى سىنەو چاندووو لەھەلمەتتىكى سەرسەختانەى بىسنور لەدژى پياوانى دەولەت لەتوركىاي نوڤدا بەرپۆدەبات. "

سەبارەت بە سزادانى خوينەرانى سەربەستى لەلایەن دەزگا ئەمەنىيەكانى حكومەتى ئىتحدو تەرەقىيەو، رۆژنامەى STAMBUOL كە لە رۆژى چوارشەممەى رىكەوتى ۲۲ى سىپتەمبەرى ۱۹۰۹دا، چاپ و بلاوكراووتەوه، لەژىر ناونيشانى "قۆلبەستكردى كۆنەپرستان"دا، نووسىويەتى :

" كاپتن عەبدوللا بەگ، دوینی ئىوارە كەسنىكى قۇلبەستى كىردوۋە بەناۋى حوسىن حىلمى ئەفەندى. ناوبراۋ بەرپوۋەبەرى رۇژنامەى سەربەستى ئىزمىرى توركىە كە لە سەمىرنا دەردەكەۋىت. سالى رابردوۋ ئەم ئەفسەرە دەريايىە جاروبار چاۋى بە حوسىن حىلمى ئەفەندى كەۋتوۋە كاتىك بە سەمىرنا تىپەرپوۋە. ئەم رۇژنامەۋانەى سەمىرنا كە بۇ چەند رۇژنىك لەئەستەمبول بوۋە، لەباخى تەپەباشى چاۋى بە عەبدوللا ئەفەندى كەۋتوۋە. ئىۋارەى دووشەممە لەۋ ماۋەيەى لەۋى بوون، ئەۋ دوۋانە لەبارەى رەۋشى سىياسى ۋلاتەكەۋە قسەيان كىردوۋە و حوسىن حىلمى بىزارىى خۇى نەشاردۆتەۋە رايگەياندوۋە "كە رۇژىمە كۆنەكە ھىشتا باشتىر بوۋە" كاتىكىش حوسىن حىلمى كە زىياتر گەرم بوۋە بەجۆرىك نىۋەپەردەى لەسەر ئەۋ خواستە تاۋانكارىيانە ھەلمالىۋە كە دەبوۋ نەخشەى بۇ بكىشىت.

ھاۋرىيەكەى كە لەۋ جۆرە قسانە بىزاربوۋە، دوۋ پۇلىسى سەربازىى بانگىردوۋە، رۇژنامەنوۋسەكەى سەمىرنايان دەستگىر كىردوۋە بۇ لىكۆلىنەۋە بردوۋىانە بۇ غەلەتەسەراى. دانپىدانانەكانى گواستراۋتەۋە بۇ ھىزە ئۇپەراسىۋنەكان كە رەۋانەى دادگاي سەربازىيان كىردوۋە. لەكاتى پىشكىنىى ئەۋ داۋاكرادە، ژمارەيەكى زۆر رۇژنامەى سەربەستى، ئەۋەكەى مەۋلان زادەى پىبوۋە كە لەپارىس چاپ و بلاۋكرادەتەۋە. بىروا وايە كە ئەۋ لەگەل ئەۋ رۇژنامەيە پەيوەندىى ھەيەۋ پەياميان لەنىۋاندايە."

پارکی تەپەباشی لە ئەستەمبول لەسالی ۱۹۰۹

دیاره راپۆرتە ئیستخبیاراتیەکانیش، ھەوالی جۆراوجۆریان سەبارەت بە دەستاوودەستکردنی رۆژنامەیی سەربەستی و خوینەرانی گەیاندوو، لەو روووە ئاماژە بە کۆمەڵیک کراوە لەمالیکدا لەنێو باخی سولتان ئەحمەد کە رۆژنامەیی سەربەستیان خویندۆتەو. لەراپۆرتیکی دیکەدا، باس لەمنداڵیکی یونانیی کراوە کە لەکەناری شەقامیکی قازیکۆی رۆژنامەیی سەربەستی دابەشکردوو. لەیەکیکی دیکەدان باس لەناردنی پۆستیک کراوە بۆ دایکی عیرفان بەگی سەرۆکی پاسەوانەکانی دەستەیی ئەرکانی گشتی و رۆژنامەیی سەربەستی تێدابوو، ئەوەی وایکردوو پۆلیس ھەلکۆتتە سەر مالی عیرفان بەگ و بپیشکنن. ھەرۆھا لە خویندنگایەکی ئامادەیی لە دەوربەری گەرەکی سلیمانی لە ئەستەمبول سەربەستی بەدەست ھەندیک لەخویندکارەکانو بوو، کە گومان دەکریت لەریگی کتێبخانە فەرەنسییەکان یان بالیوزخانەیی ئێرانووە گەشتتیتە دەستیان و

داواکراوه که بهر یوبه رایه تیی خویندنگاکه سزای نهو خویندکارانه
بدات.²³

ههروهها مهولان زاده ریفعت، وهک وه لاندانهوهیهک بهو تومهتی
"کونهپرستی" که رۆژنامهکانی سهربه ئیتحادیهکان دهیانخستهپالی و
ههروهها نهو سزایهشی که دادگای عورفی سهربازی بهغیابی دژی
نهو و ههروهها دستبهسهرداگرنتی مال و چاپخانهکهی دهریکردبوو،
له لاپهراهی چوارهمی یهکهمین ژمارهی رۆژنامهی (مهسروتیهت
/Mècheroutiette) دا، که له لایهن شهریف پاشای خندانوه وهک
نۆرگانی پارتی ریفورمی دستووری عوسمانیی لهپاریس له ۱۵ی
نۆکتوبری ۱۹۰۹دا، بلاوکراوتهوه، نامهیهکی ئاراستهی شهوکهت
پاشای سهروکی دادگای سهربازی حکومهتی کودتایی ئیتحادیهکان
له نهستهمبول کردوو. مهولان زاده، لهنامهکهیدا دهلیت که پیشتر
داوای کردوو نامهکهی له رۆژنامهکانی نهستهمبولیشدا بلاوبکریتهوه،
بهلام جگه له رۆژنامهی (طنین) که نهویش پههراغرافیکیی لی
لابردوو، هیچ رۆژنامهیهکی دیکهی نهستهمبول بلاوی نهکردوتهوه.
وهک وترا، نامهکهی مهولان زاده وهک پرۆتستویهک نووسراوه
لهدژی بریاری ناگادارکردنهوهو دهکردنی بریاری دهستگیرکردنی
که له لایهن دادگای عورفی و مهجلیسی حهربهیهوه دهکراوه. نهو
بریارهی که نهمه دهقهکهیهتی :

" سهرنجی ههموو پیاوهکانی پولیس رادهکیشین که داواکراو
دهرویش ومهدهتی، دامهزرینهری ریکخراوی ئیتحادولموسلمین/
یهکیتی موسولمانان و خاوهنی رۆژنامهی "قۆلکان"، ههروهها ناوبراو
مهولان زاده ریفعت بهگ، خاوهنی رۆژنامهی "سهربهستی"
تومهتیار به هاندان و وروژاندن لهجولانهوه کونهپرستییهکهی له
نهستهمبول له ۱۳ی مارتی ۱۳۲۵ (۱۳ ئهبریلی ۱۹۰۹) روویدا،
نهوانهی ویرای فرمانی مهجلیسی حهربهیه بو گهران بهدوایاندا، هیشتا

²³ Mustafa COŞKUN, MEVLANZADE RIFAT BEY'İN GAZETECİLİK
HAYATI VE SİYASİ FAALİYETLERİ, S 106-108.

نهېنراونه تهوه و نازانریت ئیستا که له کوین. پیاوانی پوئیس لهوه
بهرپرسیارن که نهوان لهههر کوئ بن که بینیاننهوه دهستگیریان
بکن. پوئیسته نهوانهش که شوینیان پی دوزانن ههرزوو
دهسه لاتدارانین لی ناگادار بکه نهوه.

مهولان زاده، سه رهتا داخ و که سه ری خوی لهوه دهرده بریت که
لهو بریاردهدا ناوی خراوته پال ناوی دهر ویش ومحدتهی
سه رنوسه ری قولکان و ده لیت :

" جهنابی مه عالیتان دوزانن که من وهک قوربانیه کی رژیمه
کونه که و به تومتهی لایه نگرپی له شازاده محمهد رهشاد که نهو کاته
شازادهی جیگروه ئیستا که خاوهن شکویه له تورکیا، ههوت سالم به
دور خراوهی له یه من به سه بر دووه.

دهمهوئیت لهو باره یهوه قسه بکه که پیشتر نه مکر دووه
نهمدهوئیت بیگه یمنه نهو ئاسته، نه گهر بو خوتان نهو ئه رکه بکیشن و
چاوئیک به دوسیه که مدا له بابی عالی بخشین، نهو کاته ژماره یه کی
زور په یام ده بینن که من بو فه رید پاشای سه دری نه عزمی نهو کاتم
رهوانه کردووه نهوانهش به روونی ئاکاری منتان له سایه ی رژیمه
کونه که دا پیده لئین.

کاتیک گهرامهوه نهسته مبول، تئیینیم کرد که دوخه که زور خراب
به ریوه ده چیت، له لایه که وه خه که حماسیه که به جوش و خوشیه وه
خه ریکی خو پیشان دان بوون و له لایه که ی تریشه وه کومیته ی ئیحادو
ته رقی خه ریکی کو کرد نهوه ی نه نامبوون به نووسینی ناویان له
لیستیکدا له به رام بهر موچه دا! نهو پیاوهش بیری ده کرده وه که
پیاوهکانی کومیته که به شیوه یه کی راسته خو بو له لای خویدا رابکیشیت.

نهو دیاری و به رتیلانه ی دهران به نه حمهد رها به گی سه روکی
مه جلیس، ههروه ها بو خوشکه که ی و له گهل هاوریکانی شی. نهوانه
زه مینه یان بو حمه میدیه کان خوش کرد. نهوه سه ربه ستی بوو،
روژنامه که ی من، که بو یه که مین جار سه رنجی گستی بو نه م

به‌دکاریه راکیشاو جهختی له هه‌لسوران به‌شێوهی دروست و دادپه‌روه‌رانه کرده‌وه. به‌لام رمخه‌وه ئامۆژگاریه‌کانمان له‌رووی مملانی و حه‌ساده‌تیه‌وه لومه‌کرا.

رێگه‌م پێده‌ن جارێکی دیکه بۆتانی روون بکه‌مه‌وه ئاماژه به‌وه بده‌م که، نه‌وه سه‌ربه‌ستی بوو، رۆژنامه‌که‌ی من، که بۆ یه‌که‌مین جار رایگه‌یانده که عه‌بدولحه‌مید دوو ملیۆن پاوه‌ندی به‌قاچاخ له بانکه بیانییه‌کان بردووه. هه‌روه‌ها به ئاشکرا نه‌وه راستیه‌ی راگه‌یانده بۆ راکیشانی سه‌رنجی گشتی بۆ نه‌وه به‌کاره‌ینانانه‌ی که سولتان نه‌م پره‌ی بۆ ته‌رخان ده‌کات.

هه‌میشه رۆژنامه‌که‌ی من بوو که هه‌وایی سه‌بارته به‌و پادا‌شخانه بلاوه‌کرده‌وه که سولتانی پێشوو ده‌یدا به‌ پیاوه‌کانی، له‌نیو ئه‌وانه‌دا: مه‌لا عوریانی زیده‌ی سیخوری به‌ناوبانگ. بۆ وریایی له‌و مه‌ترسییه‌ی له سه‌ر ده‌ستوو هه‌یه، نه‌م پاسه‌وانانه لوتبه‌رزیه‌ی چاوی کوێرکردبوون. نه‌وان ئاگاداریه‌کانی ئیمه‌یان به‌ بایه‌خ وه‌رنه‌گرت و به‌شێوه‌یه‌کی قوول له‌گۆی پێنه‌دانه‌کانیاندا نغووبوون.

ته‌نانه‌ت نه‌وان له‌وه‌ش نه‌سله‌مینه‌وه که بده‌مانچه وه‌لامی نه‌وه ره‌خانه بده‌نه‌وه که به‌ قه‌له‌مه‌کانمان ئاراسته‌یان ده‌کرا. به‌و شێوه‌یه، یه‌کیک له‌ هاوکاره‌کانمان که حه‌سه‌ن فه‌همی بوو، گیانی خۆی له‌پێناوی نه‌م نه‌رکه نیشتمانییه‌دا به‌خشی.

له‌لایه‌کی دیکه‌وه، به‌لگه‌ی سه‌لمینه‌رو ره‌تنه‌که‌روه بۆنه‌وه‌ی که ئیمه له‌گه‌ڵ جو‌لانیه‌وه کۆنه‌په‌رسنیه‌که‌دا نه‌بووین نه‌وه‌یه که، سولتانی پێشوو بۆ چه‌ندین جار له‌ دژمان وه‌ستایه‌وه‌وه قسه‌یکرد، چونکه رۆژنامه‌که‌مان نه‌وی بیزارکردبوو. من دوو مانگ زیندانی کرام به‌ تۆمه‌تی ته‌شه‌هیر به‌ شیخوولئیسلامی پێشوو. هه‌موو نه‌وه داوایانه‌ش له‌دژی من به‌رزکرا‌بوونه‌وه، زاده‌ی کارو هه‌لسورانی هاوشێه‌ن له‌لایه‌ن منه‌وه.

من کۆکراوهی ههموو روژنامهکهه له بهر دهستهو ته حدات ده کهه که له تهواوی رابردوو و ئیستادا، یهک وشهش ببینیتهوه بیسهلمینیت یان پینانییدات که من کۆنهرست بوویم یان کۆنهرستم!!

هۆکاری راستهقینهی شوێشی ئهبریل بهدکاریی و سکاندالهکانی کۆمیتهی ئیتحادو تهرفی بوو له ئهستهمبول و لهوه زیاتر نییه. من نازادیخوازم و بهرگریکاریکی سهسهختی مافی گهلم. ئهوه من بووم یهکهمین گردهوونهوهی پرۆتیتستویم دژی رهشوووسی ئهوه یاسایه کرد که بههاندانی کۆمیتهی ئیتحادوتهرفی ئامادهکراوو بوو سنووردارکردن و کۆتوبهنگردنی دهبرینی چاپهمنیی و ئهوه روژنامانهی که قیله گلاوهکانیانی ئاشکرا دهکرد. لهو سهربهشهوه، لهو پروایهدام مافی ئهوهه ههیت که بلیم ئهوه توومهتهی ئاراستهی من کراوه چروک و شهزمهزاریه.

سهبارت به چوونهدهروههه له ئهستهمبول، ئهوهیه که : من دهمهویت یاسا لهسهرو ههموو هیزیکهوه بیت ، بهوهش که یاسای سهربازی ههر بهناو یاسایهه بریارهکان زیاتر پشت به حزو ئارهزوو دههستیت تاوهکو ئهوهی خهخۆریی بیت بو دادپهروهریی. پیم باش بوو که بو نازادکردنی خۆم، ماوهیهک بلاوکردنهوهی روژنامهکهه ههلهپهسیرم و له ئهستهمبول دووریم. بهتایهت، روژیک پیش رویشتم زانیم که ئهندامانی کۆمیتهی ئیتحادو تهرفی بریاریانداوه ریوشوینی فره توند دهرهق بهمن بگرنههر، ئهوهش ریوشوینیکه که له ئیعدامکردن کهمتر نییه.

وا بیر ناکهوهه که ئهم رویشته شتیک ببینیتهئارا، یان بیته سوکایهتییهک، ههروهها تکام وایه ریگهه پێ بدهی بهوه کۆتایی بهنیم که لیت بپاریمهوه که بیهکی ئهوهش ئهوهیه : ههر تومهتیک که دهشیت لهبارهی منهوه بیت بلاوی بکهروهه. من ئامادهه بو وهلامدانهوه."

وادیاره، پیکهوه کارکردنی شهریف پاشاو مهولان زادهو ههروههها بهردهوامبوونی چاپ و بلاوکردنهوهی سهربهستی لهپاریس، بههوی کیشهی داراییهوه و نهمانی متمانهوه لهنیوان نهو دووکهسه، بهردهوام نهووبیته و بوویته هوی دابرا و وهستانی سهربهستی له پاریس. وهک لهبیرهوهرییهکانی شهریف پاشادا دهردهکهوئ که ناوبراو تهنیا نهکی مادیی چاپکردنی روژنامهی گرتوتهئهستوو نه بو خوئی خهرجی ژیانی ستافی بهریوهبهردهکهی گرتوتهئهستوو نه پیشی خوشبووه هاوکاریی دهرمهکی لهلایهکی دیکهوه وهریگرن. نهو سهرنجی خوئی سهبارت به کیشهی دارایی نیوان خوئی و مهولان زاده نوسیوووه دهلیت:

" بهی ی نهو مهرجانهی که لهسهروهه باسیان کراوه، بری پارهی داواکراو درا به مهولان زاده. نیتر لهوه بهدوا خهرجی بهکریگرنتی خانوویهک و پیویستیهکانی نیشتهجیبوون و نهخووشی و قهرزو گهشتهکان، لهخهرجیهکانی تر زیاتر بوون.

مهولان زاده، ۲۳ی ئابی ۱۹۰۹ لهنامهیهکی خویدا، دواى ههنديک خویندنهوهی خوئی بو رووداوهکان، دپته سهه باسی نهمانه: " بری نهو پارهیهی که پیمان درابوو، لهبهه گواستنهوهی ئاپارتمان و خهرجی ی هوتیل و نهو کومهکانهی دراونهته ههنديک کهس کهوا گومان له هاورییهتییان دهکری، تهواو بوو (!!!) لهبهه نهمهش، بو پاراستنی ئابروی روژنامهکهو، بوئهوهی بتوانین ژماره ی پینجهمی روژنامهکه دهربکهین، تکایه تهواوی یان بهشیکى بری نهو پارهیهی که برپاره لهسهههتای مانگی نهیلولدا... بدری، به بی درهنگ خستن بو مان بنیرن (!!!) ههروهه داواکارم (۱۰۰) فرانکی پاشماوهی خهرجیهکانی مانگی ئاب بخهنه سهه نهو بره که بهگهپشتنی نامهکه بوئمانی دهنیرن."

شایهنی باسه، ناوبراو، لهدوا دیرهکانی نامهکهیدا، نهمانه ی خوارهوه دهخاته بهرچاو: " ههموو کاتیک چاو مروانی بهخشندهیی

بهریزتان دهکەین و ، تکام وایه، بۆئەوهی کاروبارەکانمان دوانەکەون،
داخوایههکانمان بهجی بهینن...چاوهروانی بهریزتان دهکەین."

ناوبراو لهنامهیهکی تریدا که ۲۱ی تشرینی یهکهمی ۱۹۰۹
نوسیویه، دواى ئەوهی دێته سهر باسی ئەو قەرزە که لهئەنجامی
گەشتەکهی پارێسهوه بۆ ئەتینا له "مهکی بهگی" وەرگرتوووه، ئەو
خەرجیانەش که بۆ سێ هاورپی خۆی کردوون که هینشتا بهتهواوی
شارەزای پارێس نهبوون و ، دواى ئەوهی چەندین هۆی تریش
دههیننیتەوه بهر باس، وهها بهردهوام دهی: " بهکورتی، نیستا
بودجهکهمان ۷۰۰ فرانکه(!!!) و خەرجیهکانی پینشتەر (!) سەد یا
دووسەد فرانکیک ماوتەوه(!!!) بهکورتی کهمی بودجه هاتۆته
پێشهوه بهرامبهر بهمه، لهلایهکهوه بهههواى ئەمهه که یارمهتییهکهمان
بۆ بی، چاوهروان ماینهوه (!) بهلام لهگەڵ ئەمهشدا، من دهستم کرد
بهدانانی رێ و شوینی ئیداری پێویست بهداخهوه نه کهس یارمهتی
دهداین، نه من بۆ قۆنتەرات و بهلێندهرایهتی سهرم لههیچ لایهنیکی
دهدا. بیرم له بهکارهینانی بری پارهی تهرخانکراو بۆ ژبانی خۆم
کردهوه. خۆی ئەو بری پاره تهرخانکراوه، بهزۆری بهشی خەرجی
ژبانی دهکرد، بهلام کاتیک سەد فرانکم لێ کهمکردهوه[و: بۆ
روژنامه] زیاتر تووشی گیروگرفتی کردم.

لهبهرئەوهی کاتی خۆی لهژێر ئەشکهنجهدا نازاری زۆرم بینیبوو،
لهباری تەندروستیشهوه وهز عێکی باشم نهبوو. پێویست بوو تهگیرو
رێ و شوینی تەندروستیش دابننیم. ههموو ئەمانەش، پێویستیان به پاره
ههیه. ههروهها پێویست بوو بهگۆران و ساردبوونی ههوا، ههندیک
جل و پۆشاکى گهرمیش بکرم. ئەگەر چەندین جاریش سهرنجی ئەوانم
سهبارەت بهم مهسهلهیه راکیشابى (!) بهلام دواى تى گهیشتم ئەم
خەرجیه زیادهى ئەوان قازانج و سوودی ئیمه تییدا نییه(!!!) لهدواایدا
قەناعەتم پهیداکرد که بهوهی ههیه ئیداره بکهین. بهلام دواتر ههر
نهخۆش کهوتم.

لهبەر ئهوهی كهلوپهلی ژووری نوستن و تهختهكان (تهختی نوستن) زۆر تۆكمه نهبوون و بهرگهی سهرمایان نهدهگرت، بهناچاری دهستیکی تری سێ كهسیم (بۆ خۆمان و خزمهتكارێك) كری. (بهلام، لهگهڵ ههموو ئهمانهشدا، دیسان دهكړی ههر بهمانهشهوه ئیداره بکهین). سههرای ئهمانه، سێسهدهو پهنا فرانکی تریشم خهرج کرد. ههموو پسولهکانی ئهمانم لایه(!!!) بهم شیوهیهتیر بودجهکهمان زیاتر روهی لهکهمی کرد (نایا ئهمه چ ئارامگرتن و قهناعهتکردنیکه) خۆ ههموو كهلوپهلهکانیش هینشتا ههروا ماونهتهوه. بهلام پیوستیمان بهپارهی ئاماده ههیه. (بهم شیوهیه!).

لهبەر ئهوه من راستگویانه هاوکاری لهگهڵ ههموو كهسێك (نهك تهنیا ئهو كهسانه)دا دهكهم. بۆئهوهی کهمی بودجهکه (بهو شیوهیهی که دیاری کراوه) پربکریتهوه، تهنیا یهك ریگه چاره شک دهبهم، ئهوهش ئهوه بوو که نامهبهکم نووسی بۆ دایکم له ئهستهنبوول و داوای لێ کرد ئهو خانوهی وا نیو دانگی به میراتی بۆ من ماوهتهوه، بیخاته بارمتهو پارهکهیم بۆ بنێری.

من دایکی خۆم باش دهناسم، هیوام وایه، ئهو ژنه بهجهرگ و نازایه، ههرچۆنیک بی لهماوهی (۲۰-۲۵) رۆژدا پارهکهم بۆ بنێری و، بهو جۆره کهمی بودجهکه پر ببیتهوه".

ناوبراو لهدریژهی نامهکهیدا، وهها دهلی: " بهلام تا ئهو کاته، بههۆی ئهو ههلو مەرجهوه که هاتیوه پیشهوه، لهبهرئهوهی نهدهتوانرا رۆژنامهکه بهبی وهستان و دوابهداوای یهك دهربهکهین، (خۆی له خۆی دا ئهو ههلو مەرجه دهركردنی رۆژنامه شیواو نهبوو)، ئهو ههفتهیه دهركردنی رۆژنامهکهمان داواست (پانی به پیچهوانهی بهیمانکهوه نهجولاینهوه).

لهبهر نهبوونی پاره، نهمتوانیبوو ژماره یانزهی رۆژنامهکه دهربهکهم. دهبی به ناچاریهکی پر له نازارهوه چاوهروانی گهیشتنی

پاره له ئهستهنبوولهوه بکهه، تا ژماره دوانزه ی روژنامهکه دهه بکهه (ئهگه بهشپوهیهکی کراوهتر بدویم، پیم وایه ئیوش ههستنان به ناچاریه دلتهزینه کردوه!) بهکورتی، ئهوانه ی وا باس کردن، ناوه رۆک و چۆنیهتی رووداوهکان بوون.

(له بهر ئه مه دهنگ کهوتنی گهیشتنی پاره، ده پێ بههوی جیا بوونه وه مان). ئیستا ئه گه بری هزار فره نکمان به پریگه ی ههواله ی تله گرافیه وه بو بنیرن، زور باش ده پێ. شایه نی گوته، ده توانرێ بری ئه وه پاره یه، له بیری پاره ی ته رخا نکراو بو مانگی داها توو هه لئبگیری. بهم جو ره روژنامه کهش به شپوهیهکی بهرده وام ده بچی و، سه رنجی کهس رانه گیشتی. هه موو کاتیکی چاوهر پری متمانه و سه رنج و بایه خ پیدانی نه جیبانه ی ئیوهم به رامبه ر به خوم."

ماوه یهک پاريسم به جیه یشت و، رویشتم بو کهنا رهکانی ده ریا له (هه ندای) مه ولان زاده له تله گرافیکدا، به پێ هه یچ روونکردنه وه یهک، داوا ی هزار فرانکی لئ کردم. منیش بهم شپوهیهکی خواروه وه لامی ئه م تله گرافه م دایه وه: " له بهر ئه وه ی کیشه یهکی گرنگی وه ها پێویستی به گفتوگو و راوژیکی تایبهت هیه، تکام وایه تا گه رانه وم له ماوه ی چهند روژیکی تر دا، چاوهر وان بمینه وه - شه ریف"

به رامبه ر بهم وه لامه ی من، دووباره به پریگه ی تله گرافه وه شتیکی تری بو ناردوم و، باسی تیدا بو کردم که به په له پێویستی بهم پاره یه هیه.

منیش دووباره، له پریگه ی تله گرافه وه بو م ورد کرده وه که تا روونکردنه وه ی پێویستی لئ وه رنه گرم و ها ورا نه م له هه ر کاریکی که ده کری، هه یچ شتیکی نا کهم: "مه ولان زاده ئه وه ندی، تکایه بههوی نامه وه روونکردنه وه ی زیاتر مان بو بنیرن - شه ریف"

دوا به داوا ی ئه مه بو ئه وه ی گو زا رشت بکات له دلگرا نی ی خوی به رامبه ر به ئی مه، نامه یهکی بو کاتیکی تایبهتی من نارد بوو:

"ئاغای گهوره و نازیم"

ئیوه لهن باشتر ئاگادارن که هموو کاروباره هاوبه‌شه سیاسی و ئابووریه‌کان و... هتد، همووی له‌سهر بنه‌مای ئاسایش و متمانه به‌ریوه‌ده‌چن. به‌ناچاری من هه‌ندیک به‌ندی په‌یمانی مۆرکراو له‌گه‌ل حه‌زهرتی پاشادا (واته شه‌ریف پاشا) و هه‌ندیکی تریش پاشا خۆی جیبه‌جیی و پیره‌وی نه‌کردوون. به‌مانه، هه‌ندیک ئاسته‌نگی ده‌ره‌کییش زیاده‌بوون. ئه‌وسا ئیتر بی‌بروای یه‌ک له‌ نیوان هه‌ردوو لادا په‌یدا بوو. له‌به‌رئه‌وه ئه‌و هه‌ستی ریزو حورمه‌ته‌ی که من به‌رامبه‌ر به‌ حه‌زهرتی پاشا هه‌مه، ئه‌م شته‌م پی باش نییه‌و لئی دل‌گرانم. له‌به‌ر ئه‌وه، ریکه‌ستنه‌وه‌و دارشته‌وه‌ی سه‌رله‌نووی په‌یمانکه‌ بو به‌ریوه‌چوونی کاره‌کان، پیویستیه‌کی گرنگن.

راییکردنی حیسابی رابردوو، به‌پیی ی فه‌رمانی به‌ریزتان له‌نامه‌ی پیشوودا، شتیکی پیویسته. حیسابی رابردوو به‌م شیوه‌یه‌ی خواره‌ویه:

هه‌موو ئه‌و پیری پاره‌ی ئاقچه‌یه‌ی که حه‌زهرتی پاشا داویه به‌من، به‌گه‌شتی به‌شی ده‌رکردنی (۱۳) ژماره‌ی رۆژنامه‌که‌ی کردوه. پاره‌ی (۱۰) ژماره‌ له‌ مانه‌ دراوه به‌چاپخانه. پیویسته بوتری، ژماره‌ی (۱۳) هه‌شتا ده‌ر نه‌چووه، پاره‌ی ئه‌و دوو ژماره‌یه‌ی تریش، به‌ پی ی ئاگاداری مۆله‌تی حه‌زهرتی پاشا خۆی، بو هه‌ندیک ورده پیویستی و چه‌ند لاپه‌ریه‌کی تر که چاپم کردوون، وه‌ک قه‌رز ی چاپخانه له‌لامان ماوته‌وه.

وه‌هه‌م بیستوهه که حه‌زهرتی پاشا دوای نامه‌که‌ی من که روونکردنه‌وه‌ی پیویستی تیدا هه‌بووه، پاره‌ی ژماره‌ی (۱۲) ی رۆژنامه‌که‌ی، به‌ناوی خودی به‌ریزو گهوره‌یه‌نه‌وه داوه. پاره‌ی ژماره‌ی یانزه‌ی رۆژنامه‌که‌ش، ئه‌گه‌رچی له‌نیو به‌لگه‌وه ده‌فته‌ری قه‌زه‌کانی حه‌زهرتی پاشادا ناسرابوو، به‌ریزیان په‌سه‌ندی نه‌کردووه، به‌ لیزانی و تیگه‌یشته‌ویی خۆیانه‌وه، قه‌زه‌که دووباره کهوته‌وه ئه‌ستوی من. شایه‌نی گوته، له‌و باره‌یه‌وه تووشی

شهرمزارییهکی گهوره بووم. بهم شنیویه، ئیستا نزیکهی (۶۰۰) فرانک قهرزاری چاپخانم. ئەمەش بەگوێرەیی پەیماننامەکه وادەکات. ئەم قهرزه پاره‌ی ژماره (۱۳) که هه‌مووی ده‌کاته (۱۶۰۰) فرانک، له‌لای حەزرتی پاشا وایته به‌رچاو که بودجه‌که که‌مەو نەماوه.

بەم جووره، ئەمە هه‌مووی باری راستەقینه‌ی چۆنیتی مه‌سه‌له‌کان بوو که پیشکەشی حەزرتی پاشای ده‌که‌م. به‌لام راستیه‌که‌ی له‌بەر ئەوه‌ی له‌نامه‌کانی پیشتردا باسی ئەمانه‌م به‌هه‌موو ورده‌کاریه‌که‌کانه‌وه کردبوو، دووباره‌کردنه‌ویان به‌شێتیکی پێویست نازانم. به‌گوێرەیی پەیماننامەکه، من قهرزاری حەزرتی پاشا "شەریف پاشا" و کابرای چاپخانه‌شم. به‌لام ئەگەر پاره‌ی کرێی خانووی لێ که‌م بکریته‌وه، که پیشتر حەزرتی پاشا به‌لێنی دابوو بێگرێته‌ ئەستوی خۆی و، دواتر خستووێته‌ سەر بودجه‌ی گشتی و، ئەگەر سێسه‌د فرانکی پاره‌ی لاپه‌ره چاپکراوه‌کانیشی لێ دابشکینری ئێ که به‌ره‌زامه‌ندی پاشا خۆی چاپ کراون، ئەوا کۆی هه‌موو قهرزه‌که، له‌گه‌ڵ پاره‌ی هه‌ردوو ژماره (۱۳) و (۱۱) دا، خۆی له‌ هه‌شتسه‌د فرانک ده‌دات. به‌واتایه‌کی تر، بودجه‌که‌مان بێ هه‌شتسه‌د فرانک کورتی هیناوه (بێری هه‌وت سه‌د فرانکی ئەمەش، بۆ دانه‌وه‌ی قهرزکه‌ی ئەتینا خه‌رج کراوه، یانی به‌شێویه‌کی راستتر، بودجه‌که‌مان ته‌نیا سه‌د فرانک که‌می هه‌یه). ئەگەر حەزرتی پاشا بیانووی، ده‌توانم سه‌باره‌ت به‌و سه‌د فرانکەش به‌لگه‌یه‌کی رسمی‌ی قهرزیان بۆ مۆر بکه‌م و، کاتیک، وه‌ک پیشتر باس کردبوو، پارکه‌م له‌ئسته‌مبۆله‌وه‌ گه‌یشت، پێیان ده‌ده‌مه‌وه. ئەگەر هات و پارکه‌م نه‌گه‌یشت، ئەوا ئەمە ده‌بی به‌ قهرزیک که پێویسته‌ له‌ یه‌که‌م هه‌لی گونجاودا بدریته‌وه.

ئێستاش له‌بەرئەوه‌ی که سه‌ری مانگه، ئەگەر ورده‌کاری‌ی شاراه‌وه‌ی حیسابه‌کانی رابردووتان لا په‌سه‌ند بی، پێویسته به‌ریزتان بایه‌خ به‌م داواکاریه‌ پچووکه‌ی به‌نده‌ بدن بۆ به‌رده‌وامی‌ی کاروباره‌کان، به‌مه‌رجیک په‌یوه‌ندی‌ی ره‌سمیمان له‌گه‌ڵ حەزرتی پاشادا هه‌ر له‌ سنووری کاروباری رۆژنامه‌که‌دا بمینیته‌وه. پێویسته

حزرتی پاشا نهم حیسابه‌ی خواره‌وه، که له‌گه‌ل حیسابه‌که‌ی رابردوودا هیچ جیاوازییه‌کی نییه، ئیمزا بکه‌ن، بۆ درپژمپیدانی کارو، بۆئه‌وه‌ی که هستی گه‌وره‌یی و ده‌روونم بریندار نه‌بی و، کاروبار مکه‌ن به‌خوشی و ئاسوودهی به‌ریوه‌ به‌م .

حیساب

- فرانک

۱۶۰۰ فرانک وه‌ک کرئ ی مانگیک بۆ ده‌رکردنی چوار ژماره‌ی رۆژنامه. بۆ (۴۰ توپ لاپه‌ره‌ی کاغزو پیدایستی ترو، هه‌روه‌ها بۆ خه‌رجی چاپکردنی لاپه‌ره‌ی جیاواز که هه‌ر دانیه‌کی به‌ ۴۰ فرانک چاپ ده‌کرئ. جئ ی قسه‌یه، خه‌رجی ی ۱۶۰ پۆسته‌ری گشتی و پۆسته‌ی تاییه‌ت، هه‌ر یه‌که به‌ ۴۰ فرانکه)

۶۰۰ فرانکیش بۆ دا‌بینکردنی خه‌رجی ی ژیان و کرئ و نووسه‌رو کرئ خانوو.

- کۆی گشتی ده‌کاته ۲۴۰۰ فرانک.

تا ئه‌و کاته‌ی داوای به‌شداریم له‌ کاروباری کۆمه‌له‌دا لئ ده‌کرئ و، له‌م باره‌یه‌شه‌وه داوای ده‌کرئ راسته‌وخۆ یارمه‌تی ی هیچ لایه‌ن یاخود که‌ستیکی تر وه‌رنه‌گرم (ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر بره‌ پارمیه‌کی زۆریش بی). پئویسته‌ داواکاریه‌کانمان، که هه‌ندیک جار دینه‌ پێشه‌وه، به‌زوو‌ترین کات جئبه‌جئ بکرین و، دواتر داوای حیساب بکرئ و، ئه‌مه‌ش به‌ مافیک دا‌بنرئ، چونکه له‌هه‌ندیک بارودۆخدا ده‌رفه‌تی روونکردنه‌وه‌مان نابئ. دره‌نگ خه‌ستی کاروباره‌کانیش تا به‌رچاو خه‌ستی روونکردنه‌وه، ده‌بی به‌هۆی زه‌ره‌رو زیانیکی گه‌وره‌تر.

براگیان، تکایه به‌شئویه‌کی شایسته و دروست ئه‌م شتانه به‌ حزرتی پاشا رابگه‌یه‌ن و، دواتریش بریاری به‌ریزیان و چۆنیه‌تی

ههلس و كهوتى من به شيوهيهكى نووسراو ديارى بكن و بۆم بنيرن. ئهفاندم، ههموو كاتىك بههيواي سهرنج و بايهخ پيدانى برايانهى زياترى ئيوهم".

مهولان زاده رفعت²⁴

شەریف پاشا پىي و ايه ئهوه مهولان زادهيه كه پهيمانهكهى خۆى شكاندوووه دهلايت :

"بهخويندنهوهى نامهكانى مهولان زاده، به ئاشكرا روون دهبيتتهوه كى لهپيشدا ئهوه پهيمانهى شكاندوووه كه خۆى بهشيوهى (پهيمانى شهرفهمندانه) ناوى هيناوه.

لهههموو ئهمانهش بهدر، لهماوهى چهند مانگىكدا بهروونى ئهوه بۆ خهلك دهركهوتتوه كه مهولان زاده كهسكه زۆر ههز له رابواردن و خوشگوزهرانى خۆى دهكات. ئهوه شتىكى ئاشكرايه كه داواكاريه بى كۆتاييهكانى بهو ئهنزازيهى كه باسى كردون، پيوست نهبون. لهسهروى ههموو ئهمانهشهوه، لهكاتىكدا زۆر پيوستيمان پى ي ههبوو، لهناكاو رۆى بۆ سهفهر و گوزراو، بهو جورهش بوو بهمايهى بىزارى ي ههموو لايهك."

وادياره رويشتنى مهولان زادهو جيھنشتنى شەریف پاشا و دووركهوتنهوهى له فيرقهى ئهحرار و دواتر گهرانهوهى بۆ ئهستهمبول له ۲۹ى تهموزى ۱۹۱۲، پاش ئهوهى حكومهتى ئهمهد موختار پاشا فهرمى لىخوشبونى بۆ دهرکرد، شەریف پاشاى لهمهولان زاده تورهدربى بۆيه له بيرهوهرييهكانيدا بهچندين وشهى ناشرين ناوى بردوووه.²⁵

²⁴ شەریف پاشاى خەندان، سەرچاوهى پېشوو، ل ۹۳-۱۰۱.

²⁵ ههمان سەرچاوه، ل ۱۰۲.

پاش ئەوھى مەولان زادە رىفەعت پارىسى بەجىھىشت، گەرايەوھە
مىسرو لەوئى ھاوکارى خذىوى عەباس حىلمى پاشاى بۆ چاپکردن و
بلاوکردنەوھى سەربەستى دەستکەوت.

پروفېسور "اکمل الدین احسان اوغلى" لەو کتتېبەيدا کە سەبارەت
بە تورکەکان لە مىسر و کەلەپورى رۆشنىبىريان، بلاوکردۆتەوھە،
سەبارەت بە ھەولەکانى مەولان زادە رىفەعت بۆ چاپکردن و
بلاوکردنەوھى رۆژنامەى سەربەستى لەمىسر، نووسىويەتى: "
مەولان زادە رىفەعت کە لەبەر ھەلستکارانى کۆمىتەى ئىتحادو تەرەقى
بوو، لە سالى ۱۹۱۰دا، ناچاربوو لەپاش رووداوى (۳۱ى مارت)ى
بەناوبانگ تورکيا جىبھىلەيت. ئەو لەمىسر ھەستا بە بلاوکردۆتەوھى
رۆژنامەى (سەربەستى) کە پىشتىر ئەو رۆژنامەىە بلاوھەکرایەوھە. ئەو
بۆ ماوھىەک ئەم رۆژنامەىەى بەناوى (يکى سربىستى) / سەربەستى
نوئى) لەدوو لاپەرە بەتورکىي و دوو لاپەرە بە فەرەنسىي
بلاوھەکردهوھە. پاش ئەوھى رىگە بە مەولان زادە نەدرا لە
بلاوکردنەوھى بەردەوام بىت، کەسنىکى فەرەنسىي بەناوى "ھىزىرى
غوزىيە / Gouze" وەک سەرنووسەر دانرا. وىراى ئەوھى کە
مەولان زادە رىفەعت، ھەوت ژمارەى لەو رۆژنامەىە لەمىسر
چاپکردووه، ئەو لەو پىناوھدا ھاوکارىي خذىوى بەدەستھىنا. بەلام
ژمارەى يەکەمى نەبى کە لە ۱۷ى يەنايەرى ۱۹۱۰دا،
بلاوکر اوھتەوھە، ئەوانى دىکە نەبىنراونەتەوھە.²⁶

بلاوکردنەوھى سەربەستى لەمىسر لەلايەن مەولان زادە
رىفەعتەوھە، دىسانەوھە بۆتە ھۆى دلەراوکتى دەسەلاتدارانى
ئىتحادوتەرەقى لە ئەستەمبۆل و لەھەولى رىگرتن لە بلاوکردنەوھى
ئەو رۆژنامەىە لەقەلەمپرەوى ئىمپارتورىيەتەکەدا بەردەوامبوون و
وەک پىشوو سزاشيان بۆ ھەركەس ديارىيکردووه رۆژنامەکەى پى
بگىرەيت، ئەوھش لە چاپمەنىيە ئازادەکانى ولاتانى دەرەوھدا وەک

²⁶ الاتراك في مصر و تراثهم الثقافي، تقديم : رجب طيب اوردوغان، طبعة دار الشروق الاولى،
القاهرة، ۲۰۱۱، ص ۳۲۹.

پیشینکردنی ئازادییهکان و سەرکوئکاریی چاپمهنیی ئاماژی بۆ
کراوه.

لهو رووهوه، روژنامهی فهرهئسی "L Europe Future" که
لهروژی شههمهی ریکهوتی ۱۲ی مارس ۱۹۱۰دا، چاپ و
بلاوکراوهتهوه، لهژیر ناونیشانی "ئازادی روژنامهوانیی و تورکه
لاوهکان" دا، نووسیویهتی:

" روژنامهی سهربهستی ئازا که نوینهری ئوپوزسیونییکی
راستهقینهی رژیمه نوییهکه بوو و له پایهتهختی ئیمپراتورییهکه
سردرایهوه، ئەو روژنامهیه ئەمڕۆ کۆچیکردۆته دهرهوهو ئەمڕۆ
روژنامهی ستامبول و تویهتی که راگهیهندنیکیی فهرمیی له ئوفیسی
روژنامهوانیییهوه رایگهیاوندوه که ههرکس ببینزیت که سهربهستی
ههڵگرتوه، ئەوهی که ئیستاکه دهمانین له قاهیره بلاودهبنیهوه،
تووشی سزا دهبنیت به لیسهندنی بری ۲ بۆ ۱۵ لیره که دهکاته
سهدوپهنا فرهنک... ئەمه ئەو ریگهیهیه که بهرجهستهی لیرالیزی
تورکه لاههکان دهکات، ئەمه ئەو ریگهیهیه که ئیمپراتورییهکهی پێ
دهبوژیننهوه!!!"

وادیاره رۆشنبیرانی عهزب و لایهنگرانی ئیتحاد و تهرهقپیش
لهمیسر که بهوردیی ئاگاداری رهوتی رووداوهمکانی ئهستههبول و
خولیا قورخکاری و میلناریستی و دهسهلاتسهپینی ئەو ریکخراوه
باله سهربازیهکهی نهبوون و لهژیر کاریگهریی پرۆپاگهندهو دروشمه
بریهدارهمکانی پیشکهوتن و جامیعهی عوسمانیی و بهرهو
شارستانییهت و دژایهتی کۆنپهرستیدا مهستبوون، ناماده نهبوون
پیشوازیی لهکهسانی وهک مهولان زادهو بلاوکردنهوهی روژنامهی
سهربهستی و دهرخستنی راستیهکان و ئەوهی دهگوزهری بکهن و
وهک ههولیکیی ناومخت و بهقازانجی کۆنپهرستی و دژایهتی بنهماو
پرهئسیپهکانی شورشی سالی ۱۹۰۸ لهقهلهمیان دهداو پشتگیریی
سیاستی فشارکردنی حکومهتی میسرییان کرد بۆ ریکگرتن

لهبلاوکردنهوهی روژنامهکهو ههروههاکهوتنه پهلاماری مولان زاده ریفعتیش له بلاوکرارهکانیاندا.

لهو سهربهنهوه، گوڤاری (الجامعة) که فهرح ئهنتوان دامزرینهی بوو، له بهشی دووهمی سالی حهوتهمیدا که له پهنایهی ۱۹۱۰دا، چاپ و بلاوکرارهتهوه، له وتاری سهرنوووسهریدا بهناونیشانی "لهبارهی باسی عیزهت پاشای ئهلعابید لهمیسرو ریگرتن له خاوهنی سهربهستی بو بلاوکردنهوهی روژنامهکهی" تیایدا وتاریکی دریزی دوازه لاپههیهی نووسیه. لهم وتارهدا سهرهتا باسی سیاسهت و رووهکانی هاتوه که لایهکیان ههوال و رووداوو ئهوی تریشیان رمان و شروفهکاریی و ههسهنگاندنه و گوڤارهکه ههولهدات لهرووی دووهمیشهوه قسه لهرووداوو سیاسییهکان بکات که لهدهولهتی عوسمانییدا روودهدهن.

پاشتر، دپته سهر باسی پارلهمان و ئهرکهکانی و بایهخدانی به مهسهله گشتیهکان و دابهشکردنی دهسهلات لهگهل دهزگای جپبهجیکردن. سهرنوووسهر، پارلهمانی عوسمانیی به سهرهتایهک دهزانیت که چاوی زوری لهسهرهوه هن لهدهروهه که جوشی ناگری ئه کوانوه روژهلاتیه دهدهن و ههشن بهنهینی دهیانویت بیکوژینهوه. ههروهه دهنووسیت که چون نووسهر دهتوانیت سهبارهت به بهم مهسهله گرنگانهی که کاریگری لهسهر میژووی روژهلات ههیه بی دهنگ دانیشیت.

پاشان وتارهکه دپته سهر باسی روژنامهی سهربهستی و خاوهنهکهی، که حکومهتی میسری ریگهی به دههکهوتنی نهداوه. ئهوه دهلیت که سهربهستی پاش راگهیاندنی دهستووور له ئاستانه دامهزراوه به ههلهستکارانی کومپتهی ئیتحادو تههقی کردوویانهته زمانحالی خویان. ئهم روژنامهیه له ئهستهمیبول و مک هاوشنیهی روژنامهی فهرهسی "ئینترنسیجان" سهردهمی روشفور پهلاماری تهواوی وهزارهتهکانی حکومهتی داوه به چاک و خراپ، بهراست و گالته رهخههی لی گرتوه. ئنجا دهلیت که گهلی عوسمانیی تازه بهسهر

ئازادیددا كەوتوو ەو ەك گەلى فەرەنسىي نىيە كە ئازادىي ەلقولاولى
 ژيانىتى... لەكاتىكدا رۆژنامەي سەر بەستى لە ئاستانە نووسىويەتى كە
 كۆمىتەي ئىتحدادو تەرەقى كۆمىتەي كافرە فارمەسۆنەكانەو بەو پرۆژە
 ياسايانەي لەپار لەمان دەرىدەكەن خوازىارى رووخاندنى شەرىعەتى
 ئىسلامىيەو رىگە لەسەربازەكان دەگرن فەرىزەي نوێژ بەجىبەئىنن و
 پارەي حكومەت بۆ خويان تالان دەكەن و لەخۆشى و خوانەكانياندا
 خەرجى دەكەن و سەربازى داماويش بە جلو بەرگى شەرەو جىدە ەئىلن.
 خەلكە سادەو ساكارەكەش كە ئەم قسانە دەخوێننەو زۆر بەيان باومەرى
 پىدەكەن، ەسەر بۆيە ئەو پەلامارە بۆ سەر ئەنجومەنى مەبعوسان لە
 ئازا ەو ى ۳۱ مارتدا كە بۆ خۆش بەختى بەو شىو ەيە كۆتايىيات كە
 خوێنەر دەزانىت.

ەمەدىسان وتارەكە دەكەوێتەو ە باورەكارىي گەلى فەرەنسى و
 عوسمانىي و دەلىت : گەلى عوسمانىي و ەك گەلى فەرەنسى لەسەر
 ئازادىي رانەها توو و لەفەرنسا حكومەت بە ەيزەو حىزبەكانىش
 توكمەن و ئەو قسانە ئاسايى وەردەگىرئىت. بەلام گەلى عوسمانىي
 حكومەتتىكى ساواي ەمىيە كە ناكړئ دەستى لى بەردات لەكاتىكدا ەيزە
 كۆنەپەرسنەكان دەيانەوئىت لەدژى يەكبىگرن. چونكە چەندىن
 كارمەندى بالاي پىشوو ەن كە خەلكانى دىكە پاش دەستور شونىيان
 گرتونەتەو و ەزارەها كارمەندى بچۆكلەش ەن كە لە كارەكانىيان
 دەكراون، ئەوانەي لەو دۆخەي پاش دەستور تورەن. ئەمە جگە لەو
 پىرە سىياسەتكارانەي كە ئولفەتلىان بە شىوازە كۆنەكەو ەرتوو ەو
 لەسەر شىو ەي نوئى پاش دەستور رانەها تووون و لەو مەملانىيەي
 نىوان نەوى كۆن و نويدا لەدژى گەنجان وەستاونەتەو ە. ەسەر وەها
 ئەوانەي بەگەندەلىي لەرژىمى پىشودا پىگەو پۆستى گەورەيان
 بەدەست ەئىناو ە ئىستاكە بە ەوى ياساو ەگەل كەسانىكى لاتدا يەكسانن.
 پاشان دىتە سەر پىاوانى ئىنىي و وپراي ئەو ەي كە باسى ەندىكىيان
 دەكات كە بە مەسىحى و موسلمانەو ەگەل شۆرشە نوئىكەدان، بەلام
 ەندىكى دىكەيان بە لەمپەر لەبەردەم كاروانى شۆرشەكە دەزانىت بۆ

چەندىن مەبەست... ئنجا باس لە ھەندىك لەنووسەرانىش دەكات كە پىيان واىە خەلكى ھەموو كات ھەزى بە رەخنەيە لەدەسەلات و ئەوانىش كەوتوونەتە رەخنەو خەرىكى بەرھەستىن. كەسانىكىش لەرووى دلسۆزىيەو بەعەقل و دادپەروەرىيەو بەرھەستكارن بەلام لەژىر كاريگەرىي پىرۆپاگەندەو ھەوالى درۆدان. پاشان دەلەيت: دۆخى پىش راگەياندى دەستوور ھىندە خراب بوو، ئىستاكە ھەرچىيەك ھەبى ناگاتەو بەو ئاستەي پىشوو و مادام تاقىمى كۆنەپەرسىتى ھەيە پىويستە لەسەرمان گوئ بەوانە نەدەين لۆمەي دەستوور دەكەن و پىمان دەلەين ھەستەن داواي مافەكانتان بکەن و رىگە مەدەن سەتەمكارىي و قورخكارىتان دەرحەق بکەن! ئەو راست نىيە كەسىك بلىت "ھەموو شتىكم پى بەن يان ھەموو شت دەروخىنم و دەگەرئەمەو بۆ كۆنەكە" دەبىت ھەر بەرەيەك كەمىك لەمافەكانى خۆي چاوپۆشى بکات ھەتاو مەكو دەستوور دەچەسپىت و لاينەگرانى كۆنەپەرسىتى و پاشەكشە لەو رەتەردنەو ھەيە تووشى بىزارىي راستىنە دەبن.

سەرنووسەرى (الجامعة)، پاش ئەو ھى داواي يەكگرتووىي لەھەموو لاىەك دەكات لەدژى بەرەي پاشكەوتووخوازيي، ئنجا دىتە سەر باسى مەولان زادە رىفەعت و رۆژنامەكەي و دەلەيت: "تەنانەت لاينەگرانى ئەم حىزبەش / مەبەستى رەخنەگرانى كۆمىتەي ئىتتەحادىيەكانە (سەردەشتى) دوانەكەوتوون لە ھاندانى رەگەزە جىاوازەكان بۆ ھەلسان و داواکردنى ماف و جىاوكەكانيان. تەنانەت توركەكانىش لەوانە (وەك خاوەنى سەربەستى) وايان لىھاتووە زىاتر لە عەرەب دلەيان بە عەرەب دەستووتىت، ھەروەك لە قسەي مەولان زادە رىفەعتەو وەرىدەگرىن كە لەگەل يەكىك لە رۆژنامە فەرنەسىيەكاندا لە ئەسكەندەرىە كەردوونى. ئىستاكە خاوەنى رۆژنامەي سەربەستى دەيەوتىت لە رۆژنامەكەيدا چىمان پى بلىت كە لەنىوماندا بلاوى دەكاتەو؟! ئايا دەيەوتىت بلىت كە دلەي بە رەگەزە عوسمانىيەكان دەسووتىت و حىزبى ئىتتادو تەرەقىش بەرامبەرى نادادپەروەر بوو؟! سوپاس بۆ ئەو غىرەت و دل پى سووتانەي، ئەمە زىاتر لە دوو

ډیر زیاتری ناویت، نهوښی له روژنامه‌ی (نوفل) دا بلاوکردو ته‌وو نهونده بهسه. یان دهیویت بیسه‌لمینیت که حیزبی ئیتحدادو تهره‌قی سته‌مکارو زوردارن و دهولته‌یان کردو ته گهمیه‌ک له‌نیوان دهولته‌تانی بیانیدا! نه‌م‌ه‌شی له پیش‌وودا له ئاستانه وتوو و له دووباره‌کردنه‌و شدا سوو‌دمه‌ندی هیه. ئیستا‌ک‌ه‌ش وه‌ختی هم قسانه نییه به‌لکو کات کاتی کار‌کردنه... جه‌دل ماوه‌یه‌کی دیکه کاتی دیت، پاش پینج سالی دیکه وهره‌وه نه‌ی چاکه‌کار و داوای گه‌نگه‌ش‌وو موجدله بکه! وزیرای نه‌وش پی‌ی ده‌لین: نوم‌تی عوسمانی شیوه‌ی حیزبی دهسه‌لاتداری له ئیستادا به‌لاوه‌ گرنگ نییه که زورینه‌ن له مه‌جلیسی مه‌بوسان و سه‌یری ناو و نازناوی ناکه‌ین، به‌لکو پیش هر شتیک حیزبیکي ری‌ک‌خراوی ده‌ویت توانای دل‌سوزی بو دستور چ‌سپاند‌یت و تواناشی به‌کاره‌کانی نه‌ک به‌قسه‌کانی ه‌بی و له پارله‌مان زورینه‌ بیت و پیاوه‌کانیشی پلانیکی داریژراویان ه‌بیت له‌سه‌ری برؤن. سه‌ری‌که‌ون و په‌رت نه‌ین، حیزبیکي ناوامان بو بین چ‌ ناویکی لیده‌نین بینین و وابکه‌ن حوکه‌ی نوم‌ته‌که‌ بکات. نه‌گه‌ر له نوم‌ته‌که‌شدا حیزبیکي وه‌ها نه‌بیت له غه‌یری ئیتحدادو تهره‌قی، واده‌زانی نوم‌تی عوسمانی و ناگاداره‌کانی چوارین و عه‌قلیان نییه که کاروباری حکومت راده‌ستی حیزبه‌ بچوکه‌کان بکات که نامانجی دژبه‌یه‌کیان ه‌یه و به‌هیزی هاوشیوه‌ ملمانی ده‌کن، به‌وه‌ش سیاستی ده‌ولت ئیفلیج ده‌بیت و پیشوی ده‌کو‌یت‌وو نه‌وساش پیوستی بو سته‌مکاری و قورخکاری زور ده‌بیت بو گه‌رانه‌وی نه‌زم، به‌و شیوه‌یه‌ی که له‌کاتی پارله‌مانی یه‌که‌مدا روویدا.

پیده‌چیت حکومتی میسری وای ببینیت که نه‌وی خاوه‌نی سه‌ریه‌ستی له روژنامه‌که‌یدا له ئاستانه له‌پیش ۱۳ی ئه‌بریل (۳۱ مارت) نووسیه‌یه‌تی، که ئاستانه‌ی خسته‌ گیزاوه‌وه، به‌س بووه، هر‌بو‌یه‌ لیره‌ مؤلته‌ی بلاوکردنه‌وی روژنامه‌که‌ی پینه‌داوه. نه‌ویش مافی خو‌یه‌تی که گازه‌نده له ده‌ست‌یو‌ردانی حکومت له نازادیی شه‌خسی و فشار له‌سه‌ر چاپه‌مه‌نی بکات هه‌تا هم راده‌یه. ئیمه‌ش

هر چه نده له بیرو بوچوونهکانی له گهلی ناکوکین به لام (ریگری له نازادی چاپه مهنی) یمان پی باش نییه، هوکاره که ی هر چیهک بیت. چونکه وهک ده لنین نازادی (یه که به که و دابهش نابیت). به لام پیده چیت حکومت ریگهی له روژ نامه که گرتبیت نهک تهنیا له بر ئو حزه ی بو داخستنی دهر که ی پهرتوون و ناکوکیه له نئو میسر سه بارهت به کاروباری عوسمانی، نهک وهک تهنیا موجه له یه کیش بو حکومتی عوسمانی که خاوه نی سهروه ریبه له میسر به لکو. ده شیت که ئه م هوکاره له هه مووی گرتبیت. چونکه به ریزیان تومته بارن به هه لاتن له دادگای عورفی سه بازی له ناستانه که بو دادگای بانگی کردوه و ئه ویش ناماده ی نه بووه! ئه گهر ناماده بووایه م دادگای بکرایه و دیوانی حه ربیه ئه ستوپاکی رابگه یاندایه، گومانمان نه ده کرد حکومتی میسر ریگهی بلاو کردونه و ی روژ نامه که له ولاته که پیدا لی بگرتایه مادام ئه و بی (پیشینه ی تاوان) بووایه!!

پاشان وتاره که ده لیت: ئایا ده توانریت له م به شهدا قسه له خاوه نی روژ نامه ی سه ره به ستی بکه ین و به وشه یه کیش ئاماژه بو میوانی نو ی میسر نه که ین که عیزهت (پاشا) عابیده!!

به مشیویه وتاره که ی گو قاری (الجامعة) بو تیکه لکردنی کاغه زه کان له مه ولان زاده ریفه ته وه ده پهرینه وه بو سه ره په لامارو هیرشکردنه سه ره ئه حمه د عیزهت پاشا ئه لعابیده.

جورجی زیدان یش، له ژیر ناو نیشانی "حوکمی عورفی و عه رب له ده وله تی عوسمانی و ده ستووریدا" نووسیویه تی: " حکومتی میسری کاریکی باشی کردوه که موراعاتی لایه نی حکومتی عوسمانی کردوه و ریگهی له خاوه نی روژ نامه ی سه ره به ستی گرتوه به ریپیدانی ئه م روژ نامه که ی بلاو بکاته وه، به لام به بی ریپیدان و به ناوی که سیکی بیگانه وه بلاو بکرتوه. ئیمه نازانین که ده وله تی ئه م که سه بیگانه یه یارمه تی ده دات که روژ نامه که ی بلاو بکاته وه، له گه ل ئه وه ی ده زانین که ولاتانی شارستانی موجه له ی ئه هلی

دهستووری عوسمانی دهکهن. لهگهل ئهوهی که ئهم روژنامهیه زمانه تورکییه یان فهره نسییه که هی کاریگهری لهسه ره عهرهب نییه.²⁷

شایه نی باسه، مهولان زاده له میسر جگه له بلاوکردنهوهی روژنامهی سه بهستی، چهن دین وتارو نامیلکه دوو کتیبیشی چاپ و بلاوکردهوه، که یه کیکیان سالی ۱۹۱۰ او سه بهارته به رووداوهکانی یهمهن و شوهرشهکانی له دژی دهولتهی عوسمانی و سالانی دوورخستنهوهو زاندا نیکردنی خوی بوو که بو تهلعت پاشای وهزیری ناو خوی ئاراسته کردبوو بهناوی: "یمن حقه ده داخلیه طلعت بگ افندی یه آچیق لایحه" و دووهمیشیان سه بهارته به رووداوهکانی ۳۱ مارت بوو بهناونیشانی "انقلاب عثمانیدن بر بیراق یاخود ۳۱ مارت ۱۳۲۵ قیامی" بوو، لهسالی ۱۹۱۱ بلاو یکردهوه.²⁸

دیاره مهولان زاده، چهن جاریک له نیوان میسرو پاریسا له هاتوچو دا بوو، تا دوا جار له ژیر فشاری حکومتی عوسمانی و به هاوکاری ئینگلیزهکان، خدیوی میسریان رازی کرد که فرمان به پو لیس میسری بکات هه لکوته سه ماله که هی. وهک له ژماره ۶۲۸ ی روژنامهی "طنین" ی عوسمانییدا که له روژی چوارشه ممه ی ریکه تی ۱۹ ی مایسی ۱۳۲۶ به رامبه ر ۱ ی جونی ۱۹۱۰ دا، چاپ و بلاو کراره وهوه له ژیر ناونیشانی: "مصرده گلیر / له میسروه هاتوه" نووسراوه که په یامنی ره که یان له قاهره وه نووسیویه تی، چوار پینج روژ له وهو بهر پو لیس شوینی نیشنگه ی مهولان زاده ریفعه تی پشکنیوه ده ستیانگرتوه به سه ره تهواوی به لگه نامه و کتیبه کانی دا. ئهوان ئه و پئوستیانه یان ده ستبه سه رداگرتوه که بو چاپکردنی بلاو کراره که یه تی که ئیدعای ده کات له شوینی تره وه هیناویتی به لام له به ره تدا له چاپخانه ی ئه لمونه یه ده وه چاپکراوه و به شیکه له بلاوکردنهوه ی بیری کونه په رستان. شایه نی وردبوونه وه په نده که

²⁷ جرجی زیدان: الرحلات الثلاث. الأستانة - أوروبا - فلسطين، تقديم: محمد علي فرحات، المركز العربي للأبحاث ودراسة السياسات، بيروت، ۲۰۱۷، ص ۱۲۷.

²⁸ اکمل الدین احسان اوغلی، سه رچاوه ی پینشو، ل ۲۷۷-۲۷۸.

حکومەتی مەشرووتەیی عوسمانیی ئەم کارەیی بەهاوکاریی ئینگلیزەکان بۆ چۆتەسەر کە شایەنی ریزلنگرتتە. ئەوەش ھۆکاری وەستانی رۆژنامەکەیی مەولان زادەییە... ئیستاکە کۆنەپرستان ھەموو یەک یەک ریگەیی ئەرۆپایان گرتۆتەبەر، مەولان زادە رویشت، عیزەت عابید رویشت..."

ھەر وەھا رۆژنامەیی (STAMBOUL) لە رۆژی ۱۱ی ماری ۱۹۱۰دا، لە لاپەرەیی یەکەمی خۆیدا ھەوالیککی بلاوکردۆتەوھو نووسییویەتی:

"مەولان زادە ریفەعت خاوەنی رۆژنامەیی سەربەستی بەناوبانگ، لە میسرەوھ دەچیت بۆ ئەسینا و لەوئ دەست بە بلاوکردۆنەوھو رۆژنامەکەیی دەکات کە لەچاپ و بلاوکردنەوھ دواکەتوبوو."

بەم شێوھە، مەولان زادە لەمیسر دیپۆرت کراو ناچاربوو ئەوئ بەجیھانییت و رووبکاتە ئەسینا. لەوئ لەبارو دوخیککی زۆر خراپدا ژیاو دواچار لەوئ لەگەڵ ھاوڵاتیھەکی یونانی عوسمانییدا ریکەوت کە لەبۆاری رۆژنامەوانی کاریدەکرد، دوو ھەفتەنامە بەناوی "فاروق" و "جیھاد" ھوھ بە چاپخانەیی بەردین، بلاو بکەنەوھ، کە یەکەمیان ۳ ژمارەو ئەوھ دووھمیشیان ۱۱ ژمارەیی لئ بلاوکرایەوھ. بەلام فشاری حکومەتی یونانییش بووھ سەرباری فشارەکانی دیکەو مەولان زادە ھەموو ریگایەکی لیگیرابوو، توانای گەرانەوھو بۆ میسر و پاریس نەبوو. شایەنی وتتە، ھەر لەم ماوھەیدا بوو کە لەئەستەمبول مەملانئیی سیاسی تادەھات لەئێو حکومەتی دەسەلاتداری سەر بەئیتحادو تەرەقی و ھیزی ئۆپۆزیسیونی لیبرال کە خوئ لەحیزبی تازەدامەزراوی "حریت و ائتلاف / ئازادی و ھاوپیمانی" دا دەبنینیەوھ، کە لە ۲۱ی نۆفەمبەری ۱۹۱۱دا، دامەزراو بڕوای بە عوسمانییت و ناوھەندگراییی حکومی و مافی کەمینیە رەگەزییەکان ھەبوو، ھەر وەھا بەشیک لەئەندامانی پێشووی حیزبی ئەحراریش گرتبووھخۆ کە لەدەرەوھ گەرابوونەوھ. ھەربۆیە پێدەچیت ئەوانە پەيوەندییان بە مەولان زادەوھ کردبیت و بەھۆی سولتان محمد

ره‌شادیشه‌وه، گرینتی پاراستنی گیانی و سه‌لامه‌تیان پی دابیت و داوای
گه‌رانه‌میان لی کردبیت. له‌به‌رئه‌وه مه‌ولان زاده ریفعت بریاربیدا
پاش دوو سال دهر به‌دیری و چالاکی له دهر مه‌وه دژی ئیتحادیه‌کان،
بگه‌رئه‌وه نه‌سته‌میول و خوی راده‌ستی پو‌لیس بکات و رووبه‌رووی
دادگا ببیته‌وه بو سه‌لماندنی بیتاوانیی خوی.

اجازته المتتادة التي تنتهي في غرة نوفمبر

وتقر به العمون الحفلة الجلية التي اقامها حذ
الفاضلين فؤاد بك حلمي ما مور مركز منه
والدكتور رزق الله افندي موسى مفتش
المركز احتفالا بوداع حضرة العامل الذ
باسي افندي بقطر المنقول الي وظيفة كاتبه
بيوليس مصر . وقد حضر الحفلة كثير من
ذوي الآداب الراقية والتربية الصحيحة فبا

سكة زراعية - شرعت نظارة الاشغال
الصومية في انشاء سكة زراعية بين قنوس وصان
البحر بميدرية الشرقية مع انشاء سكة حديدية
ضيقة بين تلك البلدتين

كثيوس المناء والولاء ثم منحت الموائد
حوت مائدة وطاب من الطعام والشراب .
والكل اصف على نقل عامل امين نشيط
عندهم احسن الآثار واجمل تذكور

عزت العابد - اتصل بجريدة ذي
اجشن مورنن نيوز اشاعة مؤداها ان
عزت باشا العابد مقم الان في الاسكندرية

لبنان وجيش الدستور - بله
الاكتابات في جبل لبنان لاجانة اسامواوا

وفد اكثرى منزلاً يبلغ ١٢ الف فرنك في
العام واضيف الي هذا الخبر ان مولان زاده

ابطال الجيش الدستوري الذين قتلوا بسب
القتلة الاخيرة ٣٨٩١ قمرشاً

صاحب جريدة سربستي التي صدر الامر
مؤخرا بالقائها نازل على عزت باشا ضيفاً

نہ محمد عزیزت پاشا نلعا بید

partie du respect
croyants.

apporteur de la
ournement à la
les autres arti-
e accueille cette
ans des deux opi-
posent avec une
a ratification sem-
nombre, lorsque
mal bey, qui se
ssibilité que l'as-
e aussi illogique
t le droit d'ap-
pagner du droit
e avec les trois
ble, car il y est
tion.

du prestige du
que c'est en in-
ématique religieuse
a étouffer toute
a appuyé, assu-
une seule chose
survivre du genre

figurent plusieurs personnalités de la
haute finance parisienne.

Le journal « Serbesti »

Le journal turc *Serbesti* publié jadis
à Constantinople par *Mevlânzâde Rifâat*,
avait cessé de paraître à la suite des
événements du 13 avril. Ce journal a
commencé à reparaitre ces jours-ci à
Paris et renferme des articles très vio-
lents contre le gouvernement constitu-
tionnel actuel. Aussi le conseil des mi-
nistres a-t-il décidé, conformément à
l'art. 35 de la nouvelle loi sur la presse,
d'interdire la distribution de cette feuille.
Ceux qui seront trouvés porteur de ce
journal seront passibles d'une amende
de 2 à 15 livres turques.

Aux Orientaux

Deux personnalités que le gouverne-
ment ottoman a pu toujours trouver
prêtes à servir les intérêts de ce pays,

aux non élèves.
bre. Elle a port
de l'instruction
est même qui se
bérations: « Et
consolation et u
pense à l'aveni
cessaires pour a

Ce n'est pas
la révolution ac
tenir, et pour ce
aurons beau c
toutes les bran
chez nous. Des
vilisation nous
nous sommes r
vérité. Mais cet
progrès ne nous
traire un puiss
n'est ni cent, ni
que nous voudr
rope si l'état de

Mais ce qu'il
les fruits acqu
faits, et que le
nuellement pou
turques. Si les
s'y instruisent
nous regagnero
senties. Sinon
l'argent d'abord

شہرئف پاشای خندان ۱۸۶۵-۱۹۵۱

دکتور رها نوربهگ ۱۸۷۸-۱۹۴۲

lisme. A Athènes, N. Nicolaïdès, celui-là même qui a été expulsé de Paris pour ses menées hamidiennes, intrigue, complot, inonde la presse et les offices de publicité de sa prose. Nabi bey, ministre de Turquie à Athènes, à qui incombe actuellement la très délicate mission du conflit turco-grec, est-il à même de surveiller les menées de son ami Nicolaïdès ? Ne serait-il un peu gêné, ce ministre plénipotentiaire de la Jeune-Turquie qui, il y a à peine un an, rédigeait des rapports d'espionnage sous la dictée de son patron et bienfaiteur Munir, ci-devant pacha et ambassadeur de Turquie à Paris ?

Ce dernier, du reste, ne chôme guère ; avec un noyau de séparatistes et quelques anciens fonctionnaires hamidiens en déconfiture, il fait du journalisme anonyme.

Enfin, nous avons le fameux journal *Serbesti*. Il paraissait à Constantinople avant le *Journées d'avril*. Cette feuille a été le point d'appui, le prétexte du coup d'Etat yildizien, par ses violentes attaques de surenchère contre le Comité « Union et Progres ». *Serbesti* est venu planter sa cocarde bataillenne sur les rives de la Seine. Il mène ici une campagne acharnée contre les hommes d'Etat de la Turquie Nouvelle.

Ce qui est plus inquiétant, c'est que, de temps en temps des journaux de Constantinople élèvent leur voix au diapason du *Serbesti*. Il n'y a qu'une petite différence de forme, et cela par crainte de la Cour Martiale qui siège à Stamboul.

Voici un spécimen que je relève de la revue des gazettes du journal le *Stamboul*. La feuille, intitulée le *Néologos*, dit :

« A la tempête politique de la semaine dernière a succédé un calme presque plat, qui est favorable à la solution pacifique de la question crétoise. Cet heureux changement est dû à l'attitude énergique des grandes puissances envers le gouvernement ottoman, prise à la suite de la note provocante de ce dernier au gouvernement hellénique, et qui, formellement, déclarèrent qu'elles ne permet-

(1) Voir les *Nouvelles* des 24 juin, 2 et 15 juillet, 3 août.

alors la suspension

erle municipal vient
ecture que ces travaux
demande ce qu'il doit

gue Hamid

lonique ayant annoncé
ayant plus rien à voir
de la villa où loge Ab-
occupait de lui donner
Yeni-Gazeta passe en
s qui pourraient lui être
trouvé une masse, en
et en ture.

ture: *Yildizi seanuk*
(le éteinte); *Duchgun*
(du déchu); *Ichiksiz*
(ombre); *Kizil Keuchk*
(); *Keutu Kichu yourdu*,
(s); *Sorgousouz Sultan*
sultan sans voix con-
Euzlu Damu (le toit

tte tous ensuite pour
nomination actuelle.
e aussi: *A Fabri cötter*,
proximité de la rive.

Faits Divers

Arrestation d'un réactionnaire. — Le capitaine de frégate Abdullah bey a fait mettre avant hier soir en état d'arrestation, au jardin des Petits-Champs le nommé Husséin Hilmi effendi, directeur-proprétaire du *Serbesti-izmir*, journal turc paraissant à Smyrne.

L'officier de marine avait fait l'an dernier occasionnellement la connaissance de Husséin Hilmy effendi, alors qu'il se trouvait de passage à Smyrne. Le journaliste smyrniote, arrivé depuis quelques jours à Constantinople, avait rencontré Abdullah bey lundi soir au jardin des Petits-Champs. Au cours de leur conversation qui roula principalement sur la situation politique du pays, Husséin Hilmy effendi n'avait pas caché son mécontentement et déclaré même que l'« ancien régime restait encore préférable ». Husséin Hilmy s'échauffant de plus belle, aurait même dévoilé à demi les intentions criminelles qu'il aurait conçues.

Son interlocuteur, outré de ce langage, appela alors deux policiers militaires et fit arrêter le journaliste smyrniote. Celui-ci, conduit à Galata-Séraf, a été soumis à un interrogatoire. Sa déposition a été communiquée au commandant intérimaire de l'armée d'opérations qui en a référé à la Cour martiale. Le prévenu, fouillé par les agents, a été trouvé porteur d'un grand nombre de numéros du *Serbesti*, de Mevlanzade, publié à Paris. On croit qu'il est en correspondance avec ce journal.

Illustration continue.

L'accident de Buyukdéré. — Au sujet de l'accident d'embarcation que nous avons relaté avant-hier, un lecteur nous transmet les détails complémentaires suivants :

Les personnes qui se trouvaient dans l'em-

sont réputées les plus belles de tout le pays. Le chef de village, je n'ai pas dit le Sud, à douze heures, Prizrend-Scutari. C'est un fait intéressant, quatre ascensions de superbe s'étend sur le point le plus élevé, lignes successives convaincra que l'air en ce pays : on ne fait pas le service où les premiers généraux étaient ceul Européen, avant l'absence, pénétré en l'extrême difficulté l'on suit et dont ingénieurs, serpent bord des précipices communication. Au où le pied trouve à tireurs peuvent rés dans le pays, pres réservée à qui en corte d'hommes de lité où je trouvais couleur locale accer mir enroulé dans obtenir plus ; ces et ne mettent leur un luxe de fusil Mannlicher fait pa le cadeau qu'on m que j'étais sans fu

Ces tribus vivent assez prononcé : el tien qu'une organi un groupe de mai s'étendant quelque est gouverné par t

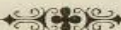

خدیوی عباس حیلمی دووم (۱۸۷۴-۱۹۴۴)

situation actuelle est intenable, tant qu'elle ne sera pas modifiée, la paix de l'Europe sera à la merci d'un incident de frontière, coup de fusil imprudent d'un Serbe, d'un Bulgare ou d'un Turc.

Ne vaudrait-il pas mieux en finir tout de suite et régulariser la situation par un Congrès, comme nous le proposons dans notre dernier numéro? Cette idée de la réunion d'un Congrès pour établir un état acceptable, dans les pays situés entre le Danube et l'Adriatique a frappé quelques bons esprits. Nous avons reçu plusieurs lettres qui l'approuvent ou la discutent. Nous en ferons le résumé critique dans notre prochain numéro.

La Confédération Balkanique

Le *Mali Journal* du 27 février, déclare que la Serbie ne doit consentir à entrer dans la Confédération balkanique que si on lui permet d'acquérir, contre une compensation pécuniaire, le Sandjak de Novi-Bazar.

La liberté de la Presse et les Jeunes Turcs

Un vaillant journal le *Serbesti* faisait aux représentants du nouveau régime à Constantinople une opposition d'ailleurs fort justifiée. On le supprima dans la capitale de l'Empire. Il émigra.

Aujourd'hui, le *Stambou* dit qu'une note officielle du Bureau de la Presse annonce que celui qui sera trouvé porteur du *Serbesti* qui, comme on sait, se publie maintenant au Caire, sera passible d'une amende variant de 2 à 15 livres turques.

Quinze livres turques représentent environ trois cent cinquante francs.

Si quelque mauvais plaisant glisse un numéro du *Serbesti* dans la poche de la redingote d'un vieux Turc,

فاتحة الاحاديث

السنة السابعة

الجزء الثاني

مجلة علمية اجتماعية تاريخية أدبية

القاهرة - يناير (كانون الثاني) سنة ١٩١٠ - محرم سنة ١٣٢٨

فاتحة احاديث شهرية

في المسائل العثمانية

على ذكر اقامة عزت باشا العابد في مصر ومنع صاحب

جريدة سرلستى من نشر جريدته فيها

ليست السياسة من مواضع الخجالات كأخبار . ولكن أي كاتب يرى البيا، الذي
يبني الآن في السلطنة العثمانية ويطاوعه فكره وقلمه على الوقوف بازاء ذلك البناء وقفة
المشاهد المتفرج لا وقفة المتعجب المشارك . وهذا ذلك «السياسة ضرمان» . الضرب الاول
أخبار وحوادث . والضرب الثاني تأملات وافكار لاستفراج النتائج . ويدعى
الضرب الاول في اصطلاح السياسيين (السياسة الأجنبية) ويدعى الضرب الثاني شرح
السياسة وفلسفتها . وهذا واجب على المجلات لا جائز لها . فلا جناح علينا اذا قمنا في
كل جزء من الجامعة هذا الباب لهذه الاحاديث الشهيرة عن السياسة العثمانية
ومسائلها الكبرى

ان البرلمان العثماني يبحث منذ نشأته في الاساس الذي تقوم عليه كل أمة . وجميع منافع الام العثمانية ومصالحها الكبرى تعرض عليه منعمة ومنعمة ومصحة ومصحة ليرى رأيه فيها . فهو يبحث في الحرية ويحددها ويقيددها . والعمل وينظمه ويضع اللوائح له . ومسائل الجنسية التي اشتبكت في الدولة العثمانية اشتباك الحابل بالنابل ويسمى لتسكينها وتمهيدتها . وتنازع الوزارة والبرلمان السلطة . والامتيازات الاجنبية . واصلاح الوزارات وتطهيرها من ادرانها الاولى . ونوسيع سلطة الولايات او توزيع السلطة عليها . وتناقص فيه الاحزاب ونسقط ثم تنهض الخ الخ - وحول هذه الاعمال اليومية التي هي شغل أهل السياسة الساعل ام من جنسيات مختلفة تفكر قياماً وقعوداً وتشرّب أعتاقها الى زيادة من الحرية والعدل وصلاح الحال . وبعضها يسأم ويتجمل فلا يتحمل . وبعضها (يسر حسواً في ارتقاءه) والافضل ان لا تقصر هذا المل . وحول ذلك كله . اي حول البرلمان والحكومة والام المشتبكة بهما المنتسبة اليهما ام كبرى اجنبية تنظر من بيدالي غيلان تلك المراحل الشرقية الجديدة التي يراد منها ان تطلع لآبناء الشرق طاماً مديناً حديثاً . وهم يراقبون ما يصاه ان يخرج منها . والبعض منهم يشارك بشهامة (او لصلحة) في ايقاد النار تحت تلك المراحل والبعض منهم عمل سرّاً او مآلاً لا لاجسادها .

فكيف يسع الكاتب ان يقف ساكناً بازاء هذه الحركة الهائلة التي لا مثيل لها في تاريخ الشرق وسيكون لها اعظم تأثير على قارة كبرى بل قارات ويستغل بعد ذلك عنها بشيرها .

وقد اجتنبنا في الجزء السابق الخوض في المسائل العثمانية لانه الجزء الاول الذي نقتحم به الجامعة حياتها في الشرق بعد عودتها من الاقطار الاميركية . لا سيما وانها قادمة من واقعة سياسية وقعت بشأن جمعية كانت في باريز . والذين كانوا يقرأون جريدة الجامعة وهي في نيو يورك ويتذكرون عريضةا الى مجلس المبعوثان التي قدمتها اليه بالنيابة عن نحو ٩٠ مهاجر سوري من ادياب المهاجرين وعليها تواريخهم بخط ايديهم والجواب الذي ورد عليها بشأن هذه العريضة من جناب العلامة سليمان افندي البستاني الذي كان تقديمها بواسطة حضرته - يعطون المراد بتلك الاشارة .

وتزيد افتتاح الكلام بجريدة (مرستي) التي ابت الحكومة المصرية الاذن لها بالظهور في مصر وذلك لنقول كلمة بنسط فيها رأينا بطلاً تماماً تظهر فيه الفكرة الاحلية التي يجب علينا ان لا ننساها ولذلك جعلناها محور كلامنا . ان جريدة (مرستي) نشأت

لما كنا نفعل احسن مما يفعلون بل ما كنا نقدر على ان نفعل فعلهم . وعلينا ان نجعل هذه الفكرة نصب اعيننا على الدوام ونفقا لما ذكرناه آنفاً وهي : ما دام في الدولة العثمانية خوف من حزب التقهر - وهذا الخوف موجود حتى الآن بدليل بقاء الديوان الحربي العرفي - فن واجباتنا جميعاً ان لانسمع ملاماً في الدستور بين وان لا يهاب بالذين يقولون لنا انهموا وطالبوا بحقوقكم ولا تتركهم يستأثرون ويستبدون بكم . وبهم يستأثرون ويستبدون كما يقولون وافرض استبداداً هذا التماسك والاتحاد فيما بينهم على سياسة معلومة يريدون صيانة الدولة بها اذ لانصان بغيرها في هذه الامة التي هي يابل الام في هذا الطور الاول من اطوار الدستور فهذا الذي يدعونه استبداداً احب اليانا الف مرة من ذلك - واث تعلم مرادنا بقولنا « ذلك » - ان العثمانيين قضوا مئات من السنين وهم يعملون كما تعامل الانعام السائمة وكانوا ساكتين فلا يلبق باحد ممن يريدون الاصلاح باخلاص وصدق ان ينهض حيننا يعطى الحرية ويقول « اعطوني كل شيء او اهدم كل شيء لاعود الى القدم » وهذا يقتضي ان يتسامح كل فريق في شيء من حقوقه بضع سنوات لكي ترسخ قدم الدستور ويأس انصار حزب التقهر من الزدة بأساساً حقيقياً لرؤيتهم رضى جميع الامة عن الحالة الحاضرة وحينئذ يبق المجال متسعاً لكل فريق من العناصر الثمانية ان ينهض باسم الدستور وتحت حمايته الى منازعة الحزب الحاكم السيادة والمنازع في الامة . والا فتكون منازعتهم ذلك منذ الآن منازعة تضعفهم وتلقي الشقاق بينهم وتشلغهم عن تأسيس الاصلاح وتطهير الدوائر في العاصمة والولايات مؤدية حتاً الى نصرة حزب التقهر . ولذلك نرى احوال هذا الحزب لا يفتأون عن حث العناصر المختلفة على النهوض للطالبة بحقوقها وامتيازاتها . حتى الاتراك منهم (كصاحب سربسقي) اصبحوا اشد غيرة على العرب من العرب انفسهم كما يؤخذ من كلام مولان زاده رفضت صاحب سربسقي مع احدى الجرائد الفرنسية سيغ الاسكندرية . واليوناني تذكر انه صديق قدم للعربي فزحف بجامله ويذكره اختلاط دمها قديماً في سوريا وما بين النهرين في عهد بزنطيه . والعربي الذي كان موظناً في الاستانة قبل الدستور ويكره ان يتسبب للعرب ويعاقب بالسجن من يقول انه عربي او سوري اكتشف بفتة في احدى زوايا نفسه عاطفة جديدة وهي الثغاني في حب العرب والسورين . (سلاطة روسية) كما يقول الافرنج في امثالم منذ بضع سنوات قوي ساعد الملكيين في فرنسا يساعد الاكليروس والجيش وذلك في حادثة دريفوس المشهورة . فاجترأ احد الملكيين على ضرب رئيس الجمهورية المسيو لوبه

فأصاب قبته وحقن بعض رؤساء الجيش على الجمهورية فاصبحوا يتآمرون عليها . فلما رأى الجمهوريون الخطر على الجمهورية تركوا منازعاتهم ومخاضاتهم واتحدوا يدًا واحدة لنصرة الجمهورية . واستوى في هذا الاتحاد الجمهوريون والراديكاليون والراديكاليون الاشتراكيون والاشتراكيون والاشتراكيون الموحدون والاشتراكيون المستقلون حتى الفوضويين انفسهم وبعد ان كانوا جميعاً يتنازعون في مبادئهم ومشاريعهم تنازع الخصوم والاعداء سكنوا بعضهم عن بعض وعقدوا هدنة ووجدوا احزابهم توحيداً وثيقاً في حزب دعوه العصاة الجمهورية Bloc . واستمر هذا (البلوك) يحمل باتحاد واتفق في وزارة والدك ورسوم اميل كوم بضع سنوات حتى أعادت الحكومة النظام الى الجيش والبلاد وسنت قانون الجمعيات الدينية وزال الخطر عن الجمهورية . فمادت الاحزاب الى منازعاتها

فبازاء حزب التبرق الميثاني يجب ان يكون للدستور بين المئائتين (بلوك) ايضاً الى ان يزول الخطر عن الدستور الميثاني والحزبية المئانية . وهذا (البلوك) هو المهادة التي اشترنا اليها بين العناصر بضع سنوات

فماذا يريد الآن صاحب جريدة سريستي ان يبلعنا اياه في جريدته التي رام نشرها بيننا ؟ يريد ان يقول لنا انه غيور على العناصر المئانية وانه لم ينصفها حزب الاتحاد والترقي ؟ شكراً لتعبته وهذا لا يقنضي أكثر من سطرين وقد نشرها في جريدة التوفل مكنتي .

ام يريد ان يثبت ان حزب الاتحاد والترقي مستبد ظالم وقد جعل الدولة العوبة بين الدول الاجنبية (فهذا قد قاله فيما مضى في الاستانة وما في الاعادة اعادة . وليس الوقت الآن وقت هذه الاقوال كلها بل الوقت وقت الافعال اي تنظيم الوزارات والاستثناء عمن يمكن الاستثناء عنهم من الموظفين في العاصمة والولايات اقتصاداً في التفقات وتطهير المحاكم وتنظيم البوليس لتقوية سلطة الحكومة وقرار الامن وانشاء موارد للرزق زراعية وصناعية وتجارية وتسهيل سبل المواصلات وتقوية مالية الدولة وجيشها وبحريتها . واما الجدل فسيجيء وقته بعد زمن . بعد خمس او ست سنوات عدا ايها الفاضل واطلب المناظرة والمجادلة . ولكننا مع ذلك نقول له . ان الامة المئانية لا تنهما صبغة الحزب الحاكم الان باكثر منه في مجلس المبعوثان ولا ننظر الى اسمه ولقبه . ولكننا قبل كل امر تريد حزباً متظلماً فامرا اثبت اخلاصه للدستور وقدرته بافعال لا باقوال ويكون صاحب الاكثرية سيئة البرهان ورجاله خطة مخطوطة يجرمون عليها . وينتصرون فلا ينتقون ولا يتحاذلون . ويسقطون فيستمرمون متمسكين كالنبات المرصوص . والامة ونعتي المتأدين والمنتهين في الامة مجبوتهم

ويؤيدونهم . جيشونا بحزب كهذا الحزب وسموه بالاسم الذي تريدونه واجعلوه بحكم الامة . واذا لم يكن في الامة حزب كهذا الحزب غير حزب الاتحاد والترقي المحبون الامة العثمانية ومتأديبها ومنتهبها انما لا عقل لها لتلقي زمام الحكومة الى احزاب صغيرة ذات اغراض متضاربة لتتنازع بقوى متكاثرة فتشل سياسة الدولة وتحل فيها القوضى وتفس الحاجة حينئذ الى الاستبداد لاعادةالنظام كما وقع في البرلمان الاول

ويظهر ان الحكومة المصرية قد رأيت ان ما قاله صاحب سريسي في جريدته سيء الاستانة قبل قسنة ١٣ ابريل التي برح الاستانة بعدها قد كان كافياً فلم تأذن له بنشر جريدته هناك ومن حق ان يسكو من تعرضها لحرية السخفية وعضتها على حرية المطبوعات الى هذا الحد . ونحن وان كنا على خلاف معه في مبادئه لا نلصق له منع حرية النشر (أي كان سببه لان الحرية كما يقولون (واحدة لا تفرق ولا تنقسم) ولكن لعل الحكومة منته من نشر جريدته لا رغبة فقط في سد باب الشقاق والتزاع في مصر بشأن المسائل العثمانية ولا بحماة فقط للحكومة العثمانية صاحبة السيادة في مصر بل ايضاً - وربما كان هذا السبب هو الامم - لان حضرته منهم وفار من الحكمة العرفية العسكرية في الاستانة التي استدعته لها كنه ولم يحضر . ولو حضر وحوكم وبرأ ساحتها الديوان الحربي لما كنا نظن ان حكومة مصر تنتمه من نشر جريدته في بلادها ما دام بلا (صوابق)

وهل في الامكان ان تتكلم في هذا الفصل عن صاحب جريدة سريسي ولا تشير بكلمة الى ضيف مصر الجديد عزت (باشا) المابد

ان الامر الذي يسر ذكره كل منتصف يراقب الحوادث عن بعد ان عزت باشا لم يفعل فعل صاحب سريسي واجتنب محادثة مراسلي الصحف اجتناباً مطلقاً . واذا صححت الاخبار التي نشرت عنه كان عمله دليلاً جديداً على ما هو مشهور عنه من الدهاء وحسن السياسة . فقد قيل انه حين وصوله الى مصر زار دولة القومسيير العثماني وابلغنه رغبته سيء الإقامة في مصر وانه يود (زيارة) الاستانة اذا اذن له بذلك أولياء الامر وانه في مقدمة محترمي الدستور والمعتبرين بالحالة الحاضرة . وبعد ان حضر المؤدية التي حضرها ايضاً بضعة من نظار مصر وحصلت بسببها تلك الفصحى في مصر والاستانة ذهب ايضاً الى القومسيير العثماني وابلغنه انه لم يكن عالمًا بوجود حضرات النظار فيها ولولا ذلك لما حضرها . فاذا صححت هذه الاخبار فانها تثبت مسالته لا ولاء الامر سيء الاستانة . وليس لنا ان نقول انه يظهر امرًا ويظن امرًا فلنا الظواهر والبواطن لله . ولكن الذي لنا ان نقوله هو استغرابنا

Yemen halkinda

بن حننه

داخله ناظری طاعت بك افندی به

آجیق لایحه

۱۷۲
۱۷۱

بك افندی :

بوهفته آژانس نغرافنامه لری صنعا ، عسیر ، و حدیده نك محاصره ایدلك اوزرم بوند قزنی
اخبار ایتمكه بتون حیثی عثمانلیلر کچی بزی ده داغدار ایلدی . استقبال وطن حننه در فیه
دوشوندردی . ظن ایدرز که دوشونمکه حقی بزیرا اداره مز حاکیت ملیه اساسنه بنا ایدلش
بر اداره مشروطه در . هر عثمانلی کچی بزده ، نرده اولسه ق بو حاکیتک بر جزئی تشکیل
ایدوز . بنا علیه منافع و سلامت ملیه و وطنیه می دوشونمک ، اجتهاد و تبعات مخصوصه می
علاقه دارانک انظار اتباهنه ، اکثریتک قبوله عرض ایتمک جمله صلاحیت اسیاه و ملیه مزدن
اولدنی تصدیق و قبول ایدلیدر .

بو صلاحیتی محافظه و استعمال ایله یاره لر می ، درد لر می کوروب اخطار ایتمک صورتیه
اولسون « عرفان » کوسترمیه جک درجه ده مسکنت اختیار ایدر سه ک آتی دکل ، حال ییله
بزم ایچون طوفاندر .

بزده چشم امعان و ارسه آرتق کوروب اکلاملی بز که عالم مدنیت بزدن اعتماد و امنیتتی
قالدیر مشدر ، اضمحلالزه هر کسی طرفدار ایتمشدر .

جزیره الیریده دوام ایدن فجایع ، بسیلنه ن آمال و احتیاضات تأثیر ایتیه قورقارز که
حکومت مزک قوه اصلیه می اولان « صفت خلافت » تزلزله اوغرامسون . بو صفت معنویه
اولسه حکومت مزک بین الدول موقعی فاس سلطانلی در که سنه اینر .

لوم و منشی تعیین ایدہ جک بر
 مجبوری .
 موائلہ حکومتن آراودلہ بر
 اعزامی طلب ایتدیکنر زمان ،
 ہم بیله بدن کولمکہ باشلامش
 بدن حتی قومیسونہ احتیاج
 ین هرینک اجرا ایدیلہ جکنی
 نفسی زمانندہ صدر اعظمہ قارداش
 دہ بولان بر مملکت ایچون اوپله
 نہ میہ جکنی ، بی کناہرک قانک
 ع ایچین کیسه لک شایان نقرت
 دم .
 ہ باختلافاتک بدل ائتلاف
 ا ک ای چاره حکومتک تکلیفاتی
 سلاح اتمک اولدیندہ عجا تردد
 ک زمانی جو قدن گمشدر ، حکومت
 تون حرک تطیق ایدیلہ جکنی اعلان
 علیہ مادام کہ بو قارغشہ لندہ هر کہ
 باقیہ بلیور ، بو قدرده آراود
 رندہ اولدینی حالہ اولمکہ جلادر
 مہ قرار و بر مشدر .
 ین محادلاتہ ثابت و بر مک ایچون
 ناودلہ بر ہیئت تحقیقہ اعزامندن
 حکومت بو صورت حل قبول
 ہدردہ بالطبع عزت نفسندن
 اہ مجبور قالہ جسدر . لکن بو
 حکومتک فطانت و درایت سیاسی

مسودہ
 دون مسعودیہ زرعلیسی طولہ مانجہ پیشکاهنہ
 کلہ ک سہ شدر .

مصدرہ کیلر

قاہرہ مخارمض بازبیر :

مولان زادہ مک اقامتکھی درت بش لون
 اول پولیس معرفتہ نخری ایدلی ، بالجلہ
 اوراق و دستا بلری مصادره اونودی . نشر
 ایتدیکی باجاورہنی بورادہ باصانہ مساعده
 ایدلیور . کندیسی باشقہ بردہ باصدیروب مصرہ
 کتیردیکنی ادعا ایدیور سده ار تجماعیونک
 واسطہ نشر افکاری اولان مہمود المؤمند مطعہ
 سندہ باصدیرمقده اولدینی محققدر . المؤید
 مطعہ سندہ باصیلان ، و راق ملونہ طرفلر
 ایچمدہ هر طرفہ کوندرک ایتہ نیلیور . فقط
 پوستہ ادارہسی فرقدہ اولونجہ بوکادہ میدان
 ورمیور .

شمالاً : دقت و معاحہ انشاء و غیرتدر کہ
 حکومت مشروطہ عثمانیہ بومعاوتی ، بو خدمتی
 ایدلر ہب انکلیردر . مولان زادہ یہ غریہ
 سی جقارمق ایچون کزیدن کزلی بہ محبصات
 ورنلرک ایسہ انکلیرلر اولمادیننی الہ تقدیر
 و تخمین ایدرسکنر .
 بورادہ کی مر محفلر ہب برر بر آورونلک
 بولی طوتدیلر . مولان زادہ کندی ، عزت
 نایہ کندی منیردہ خدیو حضر تریلہ برایی
 کرہ ملاقادن و عرض و داعدن سوکرہ کندی ،

بالغ مذکورہ مک ۳۲۶ سہی بودجہت
 ادخالہ ، فراغ وانتقال معاملاتک دواثر بلدیہ
 اوغرا تیلمدن اجرا اولونسی دواثر وارداتک
 تناسفہ سبب اولدینی جہتہ باب عالیہ
 اشعاربہ والیوم استخدام ایدلگدہ اولان
 بش آئی مأمورسہ ، بش آئی مأموری
 دعا علاہ و ترفیق اولونسنہ دائر ہیئت صحیہ
 ریاستدن مورود مطالعہ قرائت اولہرق احوال
 فوق العادہ ظہورندہ دواثر بلدیہ طرفلرندن
 اجرئی آئی مأمومورلری سہ استخدام ایدیلہ .
 بیلدیکندن دائمی اولہرق دہا بش مأمورک
 استخدامنہ لزوم اولمادیننہ ، امانت ہیئت فیہ
 رئیس موسیو اوریکک پروژسک طبع اولہرق
 اعضاہ توزینہ و نشر امانتی نامہ استقراس
 اولتان مبالغہ بر باقہدہ امانتجہ محافظتہ
 بدینجی دائرہ بلدیہ طرفلرندن لزومی اشعار
 ایدلش اولان ایکی طرفی دویسہ برنجی دائرہ
 اوطہ جیلرینک تربید معاشاتی خشنہ دائرہ
 مذکورہدن کوندریلن تذکرہ مک بودجہ
 تدقیقاتی اکال ایدلدیکنہ منی عدم قبولہ قرار
 ویرلشدر .

بیروت والیکلی

بیروت ولایتی والیکلنہ شہورای دولت ملکہ
 دائرہسی رئیس بورالین ک تعیین اولونش و کبیت
 تعیین عرض عنہ علنا فلشدر .

تدریسات ابتدائیہ

هر نقطہ نظر دن بویوک بر مکملیت عرض

tes
ce télégra-
sée au So-
aété parle-
ministres
S, Pétroff,
r acclama-
le 45 mem-
parlemen-
e.
g. de C.)

ER

e Vienne,
Les funé-
la Cham-
Pattai, au
fait l'éloge
, ensuite,
annonce
ue le Dr
s plus en
à Vienne
était ins-
ancé dans
cipal d'a-
(1885) au
Il se mit
provoqua

Le général Lamotte pacha, inspecteur des fortifications relevant du 2me corps d'armée, est parti, hier soir, pour Andrinople.

— Nous avons annoncé la nomination de Zia pacha comme ambassadeur de Turquie à Washington. Une augmentation a été portée aux allocations de cette ambassade.

— On a préparé un projet de trois articles relativement à la reconstruction des prisons. D'après ce projet la prison centrale de Stamboul sera transférée à Zeitin-Bournou; la maison d'arrêt sera transférée dans un local qui sera nouvellement construit près du ministère de la justice. Quant aux prisons en province elles seront divisées en trois catégories.

— Quelques chefs des tribus Haïdaranli ont demandé l'aman aux autorités de Maamouretz-ul-Aziz.

— Mevlanzadé Rifaat, propriétaire du fameux *Serbesti*, se serait rendu d'Egypte à Athènes où il aurait commencé à publier son «journal».

— Un incendie a détruit hier soir deux chambres à Sivadjihan, sis à Mahmoud-Pacha, Stamboul.

— Au dernier moment, M. Ch. Laurent, conseiller financier, a remis hier son départ à aujourd'hui. Il quittera donc notre ville par l'Orient-Express.

— Le projet concernant la protection à accorder à l'industrie indigène, après avoir été modifié avait été présenté au grand-vézirat. Ce projet a été adopté et sera soumis à la Chambre.

— On annonce de Tanger que les officiers et sous-officiers, instructeurs turcs au Maroc, qui se trouvaient à Hyaina, ont été rappelés à Fez et seront remplacés par des instructeurs français. (Ag. F.)

— On télégraphie de Berlin que M. Bethmann-Holweg, chancelier de l'Empire allemand, partira pour Rome le 19 mars. (Ag. It.)

sa
nis
qu
vai
ma
mc
par
lio
rép
étr
cri
po
leu
dia
cet
déc
pré
nov
tai
arr
I
ava
mo
crit
tric
xer
cou
var
tre

گهراڻهوهی مهولان زاده ريفعهت و خهبات بؤ نازادبی ژنانی عوسمانیی

له رۆژی ۱۹ی مارس ۱۹۱۲دا، رۆژنامهی STAMBOUL له لاپهړه دووهمی خویدا و وهک ههوالیک گهراڻهوهی مهولان زادهی راگهیاندوو نووسیویهتی:

"مهولان زاده ريفعهت بهگی بهرپوهبهری پېشووی سهر بهستی که دوای رووداو مکانی ۱۳ی ئهبریل چووبووه ئهوروپا، دوینی لهریگی هیلی عوسمانیی خدیوی، گهیشتهوه ئهسته مبول. هه ئهوه نهی گهیشته له لایهن پۆلیسهوه قۆلبهستکرا."

ههروهها STAMBOUL له رۆژی ۲۱ی مارس ۱۹۱۲دا، ههوالی دوورخستتهوهی مهولانزاده رادهگهیهنیت و دهنوسیت:

"وهک راگهیهندراوه، مهولان زاده سهرنوسهری پېشووی رۆژنامهی سهر بهستی، ههروهها ئهوهی که قۆلبهستکردنیمان لهکاتی گهیشتهوهی راگهیانده، له ریگی گهیشتهی خدیوییهوه رهوانهی مهنفا دهکریت بؤ بۆرسه دووردهخرینتهوه."

بهگویره ههوال و زانیاریهکان، مانهوهی مهولان زاده له مهنفا نپوخوییهکهی له بۆرسه نزیک به چل رۆژیکی خایاندوو هه پاشان له لیخوشبوونیکی گهیشتهیدا نازاد کراوه ریگی گهراڻهوهی بؤ ئهسته مبول پیدراوه، وادیاره ئهوهش ریکهوتنیکی نیوان حیزبی حوریهت و ئینتلاف و ئیتحادو تهرفی بیت بؤ هپورکرنهوهی ململاتییهکان و نامادهکاریی بؤ ههلبژاردنهکانی پارلهمان.

STAMBOUL له دووشه ممهی ریکهوتی ۲۹ی ئهبریلی ۱۹۱۲دا، لهژیر ناویشانی لیخوشبووندا، نووسیویهتی:

"بهیانی رۆژی شه ممه فهرمانیکی ئیمپراتوریی راگهیهندراوه بؤ ئهریکردنی بریاریکی ئهجومهنی وهزیران سهبارته به لیخوشبوونی

هه‌نده‌کیی بۆ ئەو زیندانیی‌کراو و دوورخراوه سیاسییانە‌ی لەم لیستە‌دا‌یه. ژمارە‌ی ئەوانە بۆ ۲۵۰ کەس بە‌رزده‌بنه‌وه و که ناو و کاره‌کانیان له لیستە‌که‌دا هاتووه."

شایه‌نی باسه ناوه‌کان به‌ مورا‌د به‌گی سه‌رنوسه‌ری رۆژنامه‌ی میزان ده‌ستپێ‌ده‌کات، ناوی مه‌ولان زاده ریفه‌عتیش له‌ئێ‌و لیستە‌که‌دا‌یه.

هه‌ر ئە‌م رۆژنامه‌یه له رۆژی ۲۷ی مایۆی ۱۹۱۲دا، له‌لایه‌ره‌ی ۳ی خۆ‌یدا، هه‌واڵێ‌کی له رۆژنامه‌ی یۆنانی (The Proods) هه‌وه راگواستوو هه‌و ده‌لێ‌ت که ئە‌و رۆژنامه‌یه زانیویه‌تی که مه‌ولان زاده ریفه‌عت لی‌خۆ‌شبوونی به‌ده‌سته‌ئێ‌ناوه، هه‌روه‌ها پاش چه‌ند رۆژێ‌کی که‌م ده‌ست به‌ بلا‌وکردنه‌وه‌ی رۆژنامه‌که‌ی "سه‌ربه‌ستی" ده‌کاته‌وه."

مه‌ولان زاده، پاش ئازادبوون و گه‌رانه‌وه‌ی بۆ ئە‌سته‌مه‌بو‌ل، یه‌که‌مه‌ین کاری هه‌ولێ‌ی بۆ‌دا، بریتییوو له ده‌ستپێ‌کردنه‌وه‌ی چاپ و بلا‌وکردنه‌وه‌ی رۆژنامه‌ی سه‌ربه‌ستی، بۆ ئە‌م مه‌به‌سته‌ش چه‌ندین جار داواکاریی به‌رزکرده‌وه تاوه‌کو مۆ‌لته‌ی چاپکردنه‌وه‌ی سه‌ربه‌ستی پێ‌ده‌نه‌وه‌و ئە‌و بریاری قه‌ده‌غه‌کردنه‌ی له‌سه‌ر هه‌لگه‌رن که له‌سالی ۱۹۰۹ه‌ خرابوو هه‌سه‌ری، به‌لام هه‌موو جارێ‌ک له‌لایه‌ن دیوانی هه‌رییه‌وه داواکه‌ی رهنده‌کرایه‌وه. پاشان دوا‌ی توندوبوونی مملانی سیاسییه‌کان و هه‌له‌وه‌شاندنه‌وه‌ی پارله‌مان و لاوازیبوونی ده‌سه‌لاتی ئێ‌تحدییه‌کان، له‌پاش جوولانه‌وه‌که‌ی "خه‌لاسکار زاپتان/ ئە‌فسه‌رانی فریادرس" له ۱۷ی یۆلیۆی ۱۹۱۲دا،²⁹ که‌لایه‌نگری حیزبی حوریه‌ت و ئێ‌تیلاف بوون، هه‌روه‌ها دامه‌زراندنی حکومه‌تییکی غه‌یره‌حیزبیی به‌سه‌رۆ‌کایه‌تی ئە‌حمه‌د موختار پاشا، مه‌ولان زاده ده‌رفه‌تی گونجاوی بۆ چاپکردنه‌وه‌ی رۆژنامه‌که‌ی ده‌ستکه‌وت و دوا‌ی ۱۲ رۆژ جارێ‌کی تر خولی چواره‌می بلا‌وکردنه‌وه‌ی سه‌ربه‌ستی ده‌ستپێ‌کرده‌وه، ئە‌وه‌ی به‌هه‌مان رێ‌بازی ره‌خنه‌گرانه‌ی پێ‌شووه‌وه له‌ره‌خنه‌گرتن به‌رده‌وام بوو. دیاره بلا‌وکردنه‌وه‌ی

²⁹ بۆ‌زیاتر بر‌وانه: ئێ‌ریک جه‌ی زوچەر، سه‌رچاوه‌ی پێ‌شوو، ل ۱۶۰-۱۶۱.

سەربەستی لەم خولەشدا ھەر چەند مانگیکی خایاند، چونکە لە ۲۳ی یەنایەری ۱۹۱۳دا، ئەفسەرانى ئىتحدوتەرقى لاوازی حکومت و شکستەکانیان لە جەنگى بەلقاندا قۆزتەھوو کودەتای سەربازیان ئەنجامدا. بەھوش دەسەلاتى رەھای ئىتحدادییەکان تاوھکو کۆتایى یەکەمین جەنگى جیھانىی لەئیمپراتۆرییەکەدا سەپینرا، بەھوش ئەو ئازادییە ھەندەکییەى کە بۆ عوسمانییە لیبرالەکان رەخسابوو بەتەواویى پێچراپەھوو کارو چالاکیى سیاسى و چاپەمەنییان وەستا. بەلام ئەمجارە ئىتحدادییەکان بەبەرنامەییەکی توکمەترەھوو کەوتتەکارو پلانیکیشیان بۆ زنجیرەییەک ریفۆرم لەبوارى کارگىری و پەرورەدیى و یاسایى و کۆمەلایەتیشدا ھەبوو کە گرنگترینیان ناناوئەندگەرایى ئىدارى و سىکیولارىزەکردنى بواری دادگەری و فێرکردن و ریفۆرم لەبوارى خیزان و بایەخدان بەرھوشى ژنانى عوسمانیى.

سەبارەت بە ژنان، ئاشکرایە کە لەقۆناغى دووھمى مەشروتییەت لەئیمپراتۆریى عوسمانییدا، بەتایبەتى لەسەرەتاکانى دەیەى دووھمى سەھەى بیستەم و پێش ھەلگىرساندنى یەکەمین جەنگى جیھانى، لەگەڵ گۆرانکارییە سیاسى و کۆمەلایەتیییەکان و خولایى مۆدیرنیزەکردن و لیبرالیزەکردنى دەولەت و کۆمەلگا و گەنگەشە ئایدیۆلۆژیەکان، قسەکردن لە مافەکانى ژنان و شوپیان لەکۆمەل و ھەرۆھەا دامەزراندنى ریکخراوى ژنان و بلاوکردنەھوى بیرو بروا فیمسنیستیەکان سەبارەت بە خیزان و ئەرکى ژن و خەونە ئایندەییەکانى، بوونە مەسەلەو بابەتیک کە بۆ یەکەم جار بەشێوھى بەرفراوان و زانستییانە لە سەر شانۆى رۆشنییریى و کۆمەلایەتیى، بەتایبەتى لە شارى ئەستەمبولى پایتەختى ئیمپارتۆرییەکە، قسەى لێوئەدەکرى و بیروکەى نۆی پێشکەش دەکرى. دیارە ھەر لەپەرەوئیزی ئەم دۆخەشدا یە کە دواتر ژنانى کوردیش لەئەستەمبول، تیکەل بەم رەوتە دەبن و ریکخراوى تاییەت بەخۆیان بەناوى "کۆمەلەى تەعالى ژنانى کورد" لەسالى ۱۹۱۹ دا، دادەمەزرینن. پێویستە بوترتیت کە زۆرینەى ھەرە زۆرى پێشەنگانى بانگشەکردن بۆ مافی ژنان و

ئازادبىيان لەئىمپىراتورىيەكە كەسانىكى بەرگەز كوردى وەك قاسم ئەمىن و دكتور عەبدوﻻﻝ جەودەت و زىاڭوڭ ئالپ و مەولان زادە رىفەعت بەگ بوون.

وەك دەردەكەوتىت، مەولان زادە رىفەعت كە لەم قوناغەدا بواری كاری چاپمەنىيە ئەهلى رەخنەگرانەى سىياسىي لىڭىراو، زىاتر رووى لەچاپمەنىيە بواری كۆمەلەيەتتىي و لەبووارەشدا خەباتى ژنان لەپىناو ئازادىي و مافەكانى كردوو. ئەوئى "ئوفرا بىنگو" بە هەولئىكى جىددى لەم قوناغەى ھوشيار بوونەوئى نەتەوايەتتىدا دەرخىنئىت كە بى لەبەرچاوگرنتى رەگەزو ئاين ئەنجامدراو.³⁰ رۆھات ئەلاكوئم، سەبارەت بە رۆلى پىشەنگى مەولان زادە لە بواری بانگەشە بۆ ئازادى ژنان و تىكۆشانى لەپىناوى يەكسانى و بەدەيھىيانى مافەكانىيان، نووسىويەتى:

" يەك لەم كەسايەتتىيە كورده سەرنجراكىشانەى ئەستەمبول بىڭومان رەفەعتى مەولانزادەيە كە لەكوردەكانى سلېمانىيە، سالانىكى دوورودرئىز لە ئەستەمبول ژياو، لەوئى وەك رۆژنامەنووسىك كاری كردوو. بەم ھۆيەو گەلئىك جار گىراو، دوورخراوتەوئى بووتە ئامانجى زنجىرە فشارئىكى سىياسى. لەكۆتايىدا دەخرئىتە لىستى سەو پەنجا كەسىيەكەو و دەنئىرئىتە تاراوگە. تاسالى (۱۹۳۰) كە مئىژووى كۆچى دوایيەتى ژيانى لەژئىر مەرجەكانى تاراوگەي لە سوورىيە بەسەر بردوو. رەفەعتى مەولانزادە بەر لەوئى بنئىرئىتە تاراوگەى سورىا، كچئىكى بەناوى (عولوييە) خانم (۱۸۹۳-۱۹۶۴) خواستوو، دوای ھىنانى ناوى دەبئىتە عولوييە مەولان، لەسالى (۱۹۱۳) ھو بەرئىبەرىي عولوييە مەولان، بەناوى جىھانى ئافەرت-ھو لەئەستەمبول گۆشارئىكى ئافەرتان دەست بەدەرچوون دەكات. ناو ناو ھەستانى تىكەوتئى، تا سالى (۱۹۲۱) بىلابووئەوئى بەردەوام بوو، نزيكەى (۱۹۴) ژمارەى لئى بىلابوكراتەو.

³⁰ OFRA BENGIO: Kurdish awakening : nation building in a fragmented homeland, University of Texas press, Austin, USA, 2014, p178.

جیهانی نافرمتان له‌ئێو نافرمتانی عوسمانییدا بێ ئه‌وه‌ی جیاوازی له‌ ناین و رییازی ناینی و ئه‌ختیکی بکا، بووه‌ته‌ دهنگی ته‌واوی نافرمتانی عوسمانی. له‌م ده‌ماندا به‌ئێو ئه‌و (وه‌رزبیانه‌)ی نافرمتان ده‌ریان کردوه‌، یه‌ک له‌ جدیدیترین و ناسراوترینی گۆڤاره‌کان (جیهانی نافرمتان)ه‌. گۆڤاره‌که‌ هه‌ر به‌و ناوه‌وه‌ چاپخانه‌یه‌کی هه‌بووه‌. وه‌ک دواتر باسی لێوه‌ ده‌کەین نیزامنامه‌ (په‌یره‌و پرۆگرامی) کۆمه‌له‌ی ته‌عالی نافرمتانی کورد که‌ له‌سالی (١٩١٩) دامه‌زراوه‌، له‌و چاپخانه‌یه‌ له‌چاپدراوه‌. ئه‌مه‌ش ئه‌وه‌ پێشان ده‌دا که‌ ده‌رگای گۆڤاره‌که‌ له‌رووی هه‌ر هه‌موو نافرمتانی عوسمانی و‌الاکراو بووه‌، نافرمتی رۆم، ئه‌رمه‌نی، کورد، ئه‌رنائوت (ئه‌لبانی) و‌ چه‌رک‌ه‌س له‌گه‌ل گۆڤاره‌که‌دا په‌یوه‌ندی جیا‌جیا‌ن هه‌بووه‌.

ده‌رچوونی جیهانی نافرمت، کاریگه‌رییه‌کی زۆر به‌ریا ده‌کا. هه‌ندیک له‌ ئۆرگانه‌کانی میدیای ئه‌وروپی، شوپینیان بۆ ده‌رچوونی ئه‌م گۆڤاره‌ ته‌رخان ده‌کرد، بۆ نمونه‌ وه‌کو: Berlin Tageblatt که‌له‌ئه‌لمانیا ده‌رچوووه‌ و‌ Dagny که‌ له‌سوید ده‌رده‌کرا، Odette Feldmann ی رۆژنامه‌نووسی ئه‌لمان، له‌ رییۆتازیکدا که‌ له‌گه‌ل عولوییه‌ مه‌ولاندا ئه‌نجامی داوه‌، عولوییه‌ مه‌ولان ئه‌وه‌ راده‌گه‌یه‌نی که‌ بیره‌وه‌ی ده‌رکردنی گۆڤاریکی وه‌ها بۆ یه‌که‌مجار له‌لایه‌ن هاوسه‌رییه‌وه‌ هاتوه‌ته‌ گۆرئ.³¹

بایه‌ته‌که‌ له‌ژماره‌ ٣٣ ی گۆڤاره‌ سویدییه‌که‌وه‌ له‌ له‌ریکه‌وتی ١٤ ی ئۆگۆستی ١٩١٣دا له‌ ستۆکۆلم به‌ناونیشانی "دونیای ژنان و‌ نوریه‌ خانم". گۆڤاریکی ژنانی تورکی و‌ سه‌رنووسه‌ره‌که‌ی "بلاوکراوته‌وه‌. شایه‌نی باسه‌، ئۆدیئا فیلمان له‌ ئه‌سته‌مبول چاوپێکه‌وته‌که‌که‌ی ئه‌نجامداوه‌، سه‌ره‌تا به‌وردیی پیناسه‌ی ئه‌و گۆڤاره‌ ده‌کات که‌ چه‌ند مانگیکه‌ له‌ئه‌سته‌مبول ده‌رده‌چیت و‌ له‌پیناوی ئازادیی ژناندا تیده‌کۆشیت. پاشان باسی ناوه‌ندی ده‌رچوونی گۆڤاره‌که‌ی کردوه‌ که‌

³¹ رۆهات نه‌لاکۆم، کورده‌کانی ئه‌سته‌مبولی کۆن، وه‌رگیرانی: ئه‌حمه‌د تاقانه‌، هه‌لئیر، ٢٠٠٥، ١٤٨-١٥٠.

لهمالئیکدا بووه به لافیتهی سورو سپی ناو نیشانه کهی نووسراوه و لهوی چاوی به مه دام مهولان زاده ریفعت بهگ کهوتوو که نوریه خانمه، ئەو خانمهی که هاوسەرگیری له گهل روژنامه نووسی و سهر نووسهری روژنامهی سهر بهستی، مهولان زاده کردوو و بوخوشی سهر نووسهر و گوڤاری تایبعت بهخوی هیه. ئودیتا پاش ئەوهی باسی پیشوازی کردنی دهکات له لایهن دوو خانم هوه و پاشتر نوریه خانمی بینوه ده لایت که پیمو ابوو ژنیکی تورکیی ئەوروپیزه ده بینم که چهن زمانیکی بینگانه وهی وهک ئینگلیزی و فرهه نسبی و سوپسری له ادایکیه وه فیر بوو بیت، به لام ههر ژنیکی ئاسایی تورکی بینوه که چهند به لگه و پیزانینیکی له لایهن بهر پرسیانی تورکیه وه پیدراوه وهک گهنجینهیه کی بهنرخی بنه مال کهی پاراستونی. ههروه ها باس لهکات و شویی کار کردنی ژنهکان دهکات و ئایندهی بهردهم ژنانی تورک کراوه ده بینیت.

دوای ئەوهی ئودیتا له گهل نوریه خانم ده که ویته گفتوگو، پرسپاری لهبارهی جلوه برگی ژنانی تورکیی و حیجاب هوه لیدهکات و ئەویش به پاریزه وه وه لام ده داته وه و پپی وایه پۆشینی ههر بهرگیکی ساده و داپۆشینی سهر و گهر دن ئاساییه ته نه نهت ئەگهر بهرگی ژنه لادییه کیش بیت و بوخوشی له سهر کردنی شه بقیه پی خوش نییه. دواتر باس لهو بابهتانه دهکات که نوریه خانم رهوانه ی گوڤار مه کهی کردوون بو بلاو کردنه وه، لهوانه : مافی ژنان له یونانی کۆن، ههروه ها بابهتیکی به ناو نیشانی "به ره و پیشکهوتن" له گهل چهند شیعریکدا. له م دیداره دا، جوانی رهونه قی رووی نوریه مهولان سهرنجی ئودیتای راکیشا وه پپی وایه ئەو پپچهوانه ی زۆر بهی ژنانی تورکه که به هوی ئەوهی ههوا ی پاک هه لنامژن و له ژینگه یه کی داخراودا ده ژین رهنگیان زهر دو روو خساریان لاوازه. ههروه ها پاش پرسپاری لهوهی چۆن نوریه خانم ئەو هه موو زانیاریه فیر بووه، نوریه خانم رایگه یاندوو بوخوی زۆر هه ولده دات و ده خوینیت هوه میرده کهشی زۆر شتی فیر کردوو، ههروه ها وتویه تی که پپی خوشه له سه فه رهکانی میرده کهیدا بو دهر وه

لهگهلی بئیت و سهبارت به "پیره لوتی"ی چیرۆکنوسی فهرنسی ناودار ههر له نووسینهو تورکییهکانهوه ئاشنای بووهو ئامانجی گوڤارهکەشی لهپیناو بلاوکردنهوی هوشیاری و هاندانی پهروهردیهکی مهعقوله لهخیزانداو هاندانی ژنانیشه که کاربکهن و به رهنجی شانی خۆیان بژین، نهک تهنیا ههر لهمال دابنیشن و پشت به میردهکانیان ببهستن. دواتریش ئهو باسی لهوه کردوه که بوخوی هیچ مندالیک نییهو کاتی خوی بو گوڤارهکەمی تهرخان کردوهو راشیگهیاندوه که دهستوهردان له سیاسهت و حیزبایهتی ناکهن و بیروکەمی بلاوکردنهوی ئهو گوڤارهش هی میردهکەمی مهولان زاده ریفهعت بهگه.

دیاره کۆمهڵیک ژنی خاوهن بههرهوه قهڵهم لهم گوڤارهدا بابتهیان بلاودهکردهوه، لهوانهش جگه له عولویه مهولان: نازیز حهیدەر، ئەمینه سهحەر، موکهرم بطقیس، نیعمهت جهمیل، عهتییه شوکران، عهلیه جواد، سهدیقه عهلی رز، نهبیله عاکیف، سهفیه بیران و یهشار نهزیهه بوون.³²

جیهانی ئافرهتان، که له (۲۸ ی مایسی ۱۹۱۳) دامهزراوه و ئورگانی بلاوکاروهی کۆمهڵهی بهرگری له مافهکانی ئافرهتان : (Mudafaa-I hukuk-I Nisvan Cemiyeti) بووه که بهرگری له مافهکانی ئافرهتان دهکرد که خاوهنی مافی یهکسانن لهگهڵ پیاواندا. ئەم کۆمهڵهیه دهراگاکانی بو ههموو ئافرهته عوسمانیهکان دهکاتهوه بئ ئهوهی جیاوازی ئاین و رییازی ئاین به بهرچاوهوه بگری لهپیناو ههر ههموو ئافرهتانی عوسمانی له تیکۆشاندا بووه. بو نمونه ئافرهتیکه بهرگریکاری مافهکانی ئافرهتان که ناوی نهزیهه محیدین بووه رهخنهی له عولویه مهولانی ئەندامی ئەکتیفی کۆمهڵهکه گرتوه، بهوهی که ئەم کۆمهڵهیه لهلایهن رفهعتی مهولانزادهی هاوسهری

³² SONGÜL KEÇECİ KURT, II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ OSMANLI KADIN DERGİLERİNDE AİLE VE EVLİLİK ALGISI, BELLETEN: DÖRT AYDA BİR ÇIKAR, Cilt : LXXIX, Sa. 286, Aralık 2015, s 1077.

عولوییهوه مهولانهوه دامهزراوه، بهو جوړه ههولئ داوه، عولوییه مهولان گچکه بکاتهوه. نهگمر پښووست به چرکردنهوه ههئ، لهبارهی کومهلهی بهرگریی لهمافهکانی ئافرهتان (جمعییهتی مودافهعهی حقوقی نسوان)یش و ئهو گوڤارهی جیهانی ئافرهتانیش که کومهله دهریکردوهو ئهو لیکولینهوانهی کراون لهبارهی رهخنهو رمخنه لی گرتنهوه، رفعتی مهولانزاده که روشنبیریکی کورده، وهکو کهسایهتییهکی گرنگ دینه بهرچاوان.

لهم گوڤارهدا کهناوی جیهانی ئافرهتانه، ناوه ناوه بابتهی ئافرهتی کوردیان لهبابتهی ئافرهتاندای جئ بو دیدو بوچوونی کوردهکان کراوتهوه. لهژماریهکی گوڤارکه روونهپوشینی ئافرهتانی کورد و جل و بهرگی ئافرهتان و جیاوزییهکانی لهکوردهستان سهرنج رادهکیشی.

لهم سالانهدا، ئافرهتیک (کچیک) بهناوی (بهلقیس خانم) بو یهکهه جار که سواری فرۆکه دهئ به ئاسمانهکانی ئهسته مبولدا دهفرئ. ئهم بابته لهم سالانهدا دهئته رووداویکی گهوره. لهژماریهکی دیکهی گوڤارهدا ئهوه رادهگهینرئ که رفعت مهولانزادهی روشنبیری کوردو سورهیاه بهدرخان، کهوتونهته پهیوهندی کردن به دهسهلاتدارانی دهولت و رییان بو ئهم فرینهی بهلقیس خانم خوش کردوه... له ژماره (۱۰۰) ی گوڤارهدا، لهبارهی ئهو ئافرهته کوردهی ناوی قهرهفاتمهیه... نووسینیک لهبارهی ئهو سهفهرهی ئهسته مبولییهوه دردمچی و لهنووسینهکهدا کوردیوونی قهرهفاتمه دیاردهکا. لهلایهکی دیکهوه وینهیهکی قهرهفاتمه که سالی (۱۸۶۷) لهگوڤاری (Le Tour de Monde) دا درچوو بوو لهم ژماریهدا دهئته وینهی سهر بهرگ.

لهههندیک ژمارهی ئهم گوڤارهدا که ناوی (جیهانی ئافرهته)ه ناوناه پهندی پیشیان و قسه بهناوبانگهکان بلاوده کریتنهوه، بو نمونه له ژمارهی (۱۲۳) ...ههندیک قسهی گرنگی ههندیک له سیما کورده ناسراوهکانی وهکو عهبدو لالا جهودمت، کامهران بهدرخان و نهحمهدی

خانی بلأوده کړیته هوو لیرمدا نه حمدهی خانی وهک شاعیریکي کورد
 دهناسینری. له (۱۲۲) ژماره ی جیهانی نافرمتاندا، نووسینیکي
 نافرمتیکي کوردی بهناوی (فاتو نالی) یوه دردمچی. فاتو نالی له
 نووسینه کهیدا باس له کوردیکي بهدیل گیراو دهکا. ئەم کورده
 بهسته زمانه ی ناوی قاسم بووه لهجنگی بالکاندا بهدیل کهوتووته
 دهست بولگارمکان. له روژنامه کهدا وینه ی قاسمیشی تیدایه، ئەو
 نیگهرانییه ی تووشی بووه، له وینه کهدا بهروونی دیاره. فاتو نالی له
 نووسینه کهیدا دهیوئ سهرنج بو نازاری قاسم و ئەو مروفانه ی وهک
 قاسمن رابکیشی.³³

ههروهه سهارهت به چالاکی مهولان زاده ریفعت بهگ لهم
 بوارهو تایبهت به بابتهکانی، نالاکوم دنووسیت : " لهبابهتیکي
 سهرنجراکیشدا، لهژماره (۱۶۳) بهولاره، رفعت مهولان دهپته
 بهریوه بهری گوڤارمهک. له لایهکی دیکهوه، به نامانجی ئەوه ی
 سهرلهنوئ بهرپرسیاریهتییان به بیری پیاواندا بهینتهوه، رفعتی
 مهولانزاده ئەم جارهمان سالی (۱۹۱۴) گوڤاریکی دیکه ی بهناوی
 جیهانی پیاوان "ارککلر دنیاسی" دردهکا. یهک لهگهورهترین
 نامانجهکانی گوڤارمهکه هینانهدی نزیکیونوه بووه لهنیوان جیهانی
 نافرمتان و جیهانی پیاواندا. گوڤارمهکه بلأوکر دنهوه ی چهمی (جیهانی
 مروڤ) بهناو کومهلدا بهنامانج دهگری.³⁴

لهراستیدا گوڤاری جیهانی پیاوان تاچه ژمارهیهکی له ۱۹ ی
 بهنایهری ۱۹۱۳دا، درچووه و تیایدا ههولی پيشاندانی کیشه ی ژنان
 دراوه له دیدو تیروانینی پیاوانهوهو ههولدراره بهرپرسیاریتی پیاوان
 لهههمبهر ژناندا وهبیری پیاوان بهینریتهوهو هانی پیاوانی داوه که
 هاوکاری ژنانی عوسمانی بکن لهبهدیپینانی مافهکانیان و گهیشتن
 بهخهونهکانیان، جگه لهوه ی باسی گرنگی خیزان کراوه وهک
 یهکهیهکی کومه لایهتی و پاشان چونیتی پیکهینانی خیزان به شیوه ی

³³ روهات نه لاکوم، سهرچاوه ی پيشوو، ل ۱۰۱-۱۰۲.

³⁴ روهات نه لاکوم، سهرچاوه ی پيشوو، ل ۱۰۰.

سونهتی له کۆمهڵگای عوسمانیدا رهنهکراوه بهوهی که له لایهن چهند ده لاینیکهوه ریکدهخریت و ههریهک له پیاو و ژنهکه ناگادارن و مهک ئهوه وایه که گریهست له نیوان دوو تهرمدا بههستریت که هیچ ههست و سۆزیکیان بۆ یهکتری نییهو خیزانیکی پرکیشهو خهباری لی دهکهوینتهوه. مهولان زاده ریفعت بوونی هاوسۆزی و هاوفیکری و هاومهزاجی و هاوشیوهکانی دیکه، به پنیوستی گرنهگ له بنههکانی خیزان زانیوه، ههریوه داوایکردوه که پیاوان و ژنان له پیش هاوسهگریدا پنیوسته یهکتری بناسن و لهیهکتر تییگهن، بهویست و ئیرادهی خویان یهکتری ههلبژیرن، ههر ئهوهشه بنهههه خیزانیکی بهختیارو سههرکهوتوو پیکدینی و وادهکات ژن و پیاو بتوانن وهک خیزانیک له ژیر بنمیچیکدا بژین و بهردهوام بن. بۆئهوهش چهندین وینهی خیزان و هاوسهری هاوچهرخ لهو گوڤارهدا دابهزاندوه که ئامازهن بۆ خوشهویستی و بهختهوهری و یهکسانی.³⁵

مهولان زاده ریفعت بهگ، یهکیکه لهو رۆشنیره دهگمهناهی سهردهمهکهی خوی که بهوردی بیری له کیشهکانی ژنانی کۆمهڵگای کردوتهوهو پالپستی خوی بۆ بهدیهنانی مافهکانیان و خهباتیان له پیناو بهدیهنانی یهکسانی پینانداوه. ههروهها داوا کردوه که توێژه نهخویندهوارو نهفامهکانی کۆمهڵگا لهو کیشهیهو مافهکانی ژن بهناگابهینرینهوه، ژنان دهبیته لهکۆمهڵگای عوسمانی ههروهک ژنانی دنیای هاوچهرخ شوی شیاوی خویان لهتهواوی پیگهکانی ژیان بهدهستین و لهرووی کۆمهلایهتیشهوه تهواوی مافهکانیان بینندهی و پیاوی پابهندکردوه به پشتگیری ئهو خهباتهی ژنان. له روههشوه پی وایه که گوڤاری جیهانی پیاوان دهتوانیت ئهرکی هوشیارکردنهوهی پیاوانی عوسمانی سهبارته به مافهکانی ژنان و تیروانین له کیشهکانیان بهشیوهیهکی رۆشنیرانه ببینیت و بانگهشه جیهانیکی نوێ بکات که دژی ههلاواردنی رهگهزی و

³⁵ Mithat Kutlar, "Osmanlı Kadın Dergileri ve Erkekler Dünyası Dergisi", Ankara Üniversitesi KASAUM Fe Dergi, 2/2,(2010), S7-9.

پواز لئیدان بی له نئیوان ژن و پیاودا بهو بیانوو هی لهرووی فیزیکییهو
تاییه تمهندییهکانیانهمه لهیهکتری جیاوازن. ئەو بانگهشه بو جیهانیک
دهکات جیهانی مروقایهتیی بییت و یهکسانی رهگهزی لهرووی یاسایی
و ئینسانییهمه تئیدا بهدییت و لهوشدا ئومیدی به لاوان و نهوهی نوئ
و بلاوکردنهوهی روشنبیری و خویندهواری بووه لهئویاندا.³⁶

---

³⁶ ههمان سهراچاوه، ل ۹-۱۰.

à l'exception du *Sabah*, nos
es ne se livrent à aucun com-
pomp de la loi sur la presse,
e Conrart le silence prudent,
par contre tous les frais de

vention et la Russie

re, le *Tanin* analyse longue-
essives tentatives russes de
après avoir affirmé que toute
e paix comportant l'annexion
aine à l'Italie sera repoussée
e-Porte, ajoute :

sera la situation des puissances ?
lectivement, violant la neutralité
ine attitude hostile contre nous ?
d'elles, la Russie par exemple,
le séparément, et de quelle fa-
rvisage les mobilisations russes
le rappel de Constantinople d'un
rcophile avec son premier drog-
duit à croire que la Russie pré-
sention.

lle attitude serait de nature à
conflit entre les deux gouverne-
ais l'Empire ottoman ne pourrait
t devant des menaces étrangères
on droit de souveraineté sur la

— M. Pristch, nouveau délégué des bonhol-
d'rs allemands au conseil de la Dette publique
ottomane, est arrivé à Constantinople et est déjà
entré en fonctions.

— M. Belym, inspecteur des prisons en Belgi-
que, a été décoré de la 3me classe du *Médjidié*.

— Assim bey, directeur du service péniten-
tiaire au ministère de l'intérieur, a été nommé
membre titulaire de la Société générale des pris-
ons de Paris.]

— Il est inexact que l'amiral Lambrey ait été
désigné comme successeur de l'amiral Williams
pacha.

— Mevlan Zade Rifaat bey, ancien directeur
du *Serbesti* qui s'était rendu en Europe après
les événements du 13 avri arrivait hier à Con-
stantinople par l'*Osmanié* de la Khedivial Mail
Line. Aussitôt débarqué il fut mis en état d'ar-
restation et conduit à la préfecture de police.

— M. Pissard, directeur-général de la Dette
Publique ottomane, a visité hier Nail bey, mi-
nistré des finances et M. Crawford, conseiller
financier.

— Les amis de Riza Tewfik bey lui ont offert
avant-hier soir un dîner chez Tokallian, à l'oc-
casion de sa libération. Et ce n'est qu'un com-
mencement des « compensations ».

— L'ambassadeur d'Angleterre a visité hier le
baron Marschall von Bieberstein, représentant de
l'empereur Guillaume.

concert qu'il compte
les remplaçait M. F.
Sabri bey, empêché
concert, a été rempli
une jeune virtuose,

Nous avons sou-
des qualités précieu-
cette pianiste, mais
eu l'heur de l'entend-
cha nous a charmé
en interprétant avec
concerto pour 2 piano

Mlle Babayan paci-
agilité et tous les pas-
faciles dont était héri-
jeune virtuose les a
plus grande aisance
précis et fort bien nu-

Des applaudissem-
salué ce morceau.
ment Mlle Babayan
avons un regret à fi-
ne se fasse que trop

Et après avoir noté
braves artistes il est
celui qui sans nul co-
ce régal artistique :
du Me G. Hegyei. Il
comme lui seul sait
charmeur, passionné

chaîne à Paris et au congrès des beaux arts, qui se réunira à la fin de cette année à Munich.

— On annonce que **Mevlanzadé**, ancien directeur-rédacteur en chef du **Serbesti** et dont nous avons annoncé l'arrestation à son arrivée, lundi matin, par le paquebot du **Khedivie**, sera envoyé en exil à **Brousse**.

Le sénateur **Moussa Kiazim effendi**, ex-chéikh-ul-islam, a eu hier une entrevue avec **Talaat bey**, gérant du ministère de l'intérieur.

désintéressés ; On
faire par
tican.
Les le
aperçu,
gisonna
deur les
partir et

ent l'u-
électo-
ornées
ées mu-
es élec-
anifesta-
té créés
(. Ot.)
Sander-
one on

de Paris

marché est irrégulier. Dea
ent sur la rente française
tre 93.80. Fonds interna-
exception de la rente Ita-
n nouveau recu à 93.90.
Transvaal 45. Balla 375.
lent 401 francs.

(Ag. N.)

TIQUE

les Dardanelles

continue avec raison a
ernement impérial et
es intéressées. La fer-
aux navires de com-
me grave atteinte aux
de l'Empire. Et
dit que la Sublime
sposée à rouvrir le
s international. Mais
s obstacles qui annu-
lité. Des informa-
alent en effet la pré-
de navires ennemis
man.

Porte a reçu encore
orçant que des ha-
aliens croisent aux

Tout cela empêche
ra du chemin. D'ait-
quer que dès le dé-
gouvernement impé-
ri des traités établis.
léroit pour assurer
itale. Mais, pour évi-
e tant au commerce
le pays, il avait per-
commerce le passage
our où l'ennemi est
ustration intempes-
t.

ministres a consacré
ande partie de sa
ette question. La
e par Saïd pacha,
eif a d'abord exami-
int de vue du droit
is reconnaissent au
ndre telle mesure
la défense du pays
connaissent égale-
blime Porte de fer-
s d'une attaque ou
contre la capitale.
traités concernant
t été étudiés à la
nistres ont été tous
leur désir de voir
a navigation com-

Hassén Hassib effendi, directeur-général
des postes et télégraphes; Sinapien ef-
fendi, adjoint au ministre des travaux
publics; le D. Feridoun effendi, M-zhar
effendi, Ruchdi effendi, tous les trois
anciens généraux de brigade, rayés des
cadres; O-man effendi, ancien général
de division et gouverneur de Médine;
Robert Yazdjian effendi, directeur du
bureau des statistiques au ministère du
commerce et des travaux publics; Saïd
bey, adjoint au secrétaire-général du
susdit ministère; les journalistes Ismaïl
Fak; Foad Chakri bey, Hussén Hamy,

Mevlan zâde Refaat bey, directeur du
Serbessi; la femme de Chérif effendi;

Hassén Tassim effendi, moubassébedji de
la caisse des retraites; Mufid, frère de
Hamdi, ancien gouverneur de Scutari;
Abdulkerim Hadi effendi, membre du
conseil de l'instruction publique; Izzet
bey, directeur du palais impérial d-
Yıldiz; le commissaire de police Bedro
Sézi effendi; Kémal bey, directeur de
la presse intérieure; Hakkî et Djémal
bey, censeurs de journaux; Fazl bey,
fils de Hassan pacha, ancien ministre de
la marine; Evaghélos oghlou Penayoti
directeur de l'école grecque de Yaova;
Yani, de Nizé; Ghénédjiolopoulos, di-
recteur de l'école grecque à Guagnéli;
Yorghî, fils de Vassil, de Galata. Parmi
les autres se trouvent un très grand
nombre de militaires rayés des cadres
et des hodjas ou sofas.

La question crétoise

Le gouvernement hellène a donné l'as-
surance à la Sublime Porte qu'il n'ac-
ceptera pas à la Boule les représentants
de la Crète qui arriveraient à Athènes.

La mobilisation de l'armée russe

Le gouvernement russe continue à
concentrer sur la frontière de Karso
troupes de Kazan.

L'ambassadeur ottoman à St-Peters-
bourg, Turkhan pachaa, en, dans le
cours de la semaine dernière, une en-
trevue de ce sujet avec le ministre des
affaires étrangères russe, M. Sazonow.
Le ministre a de nouveau affirmé que
les troupes arrivées au Caucase n'étaient
destinées qu'à compléter le corps d'ar-
mée de cette région. Turkhan pachaa
a communiqué cette affirmation à la Su-
blime Porte.

Il ressort des informations parvenues
ici de St-Petersbourg, disent les journaux
turcs, que la Russie renforce aussi la di-
vision de Sébastopol.

nam bey, grand
eic, etc

Depuis Do-
crète de la Lib-
lé par les tro-
les indications
gramme que n-

Le cotège
encante réser-
berté, à l n. 4.

On remarqu-
satisfaction du
l'enthousiasme
jets sans distinc-
au devant de
bonheur de fé-
sire impérial.

A l'apparition
troupes présent-
beré présenter
les musiques j-

Après un coup
périale, c'est-à-
est donné à Mal-
commencer le d-

Aussitôt la m-
périale et le cor-
premier corps d-
place en tête des
de marche de
Liberte, et sava-
bey, chef d'é-
Rami bay, ains
schman et Fua-
héval.

Arrivé devant
tu premier cor-
jeslé et vient p-
revillons impéri-
lent.

Voici d'abord
inère si fécond
mpeccable. l'en-
rière attitude, s-
carlate, emblè-
ent dans les cœ-
lent si bien le
roisme de la na-
magnifiques de-
ature ces jeun-
bientôt l'armée o-
les horizons touj-
sur les champs d-
acts, et toujours
tantique réputa-
eur confiée à lei-

Ils sont immé-
lets de Couléti,
nés.

Puis, c'est le t-
Ecole du génie
mériques comm-
Ecole navale et
ous remarquable
itre par un ensei-
ui dénotent un

de Turquie à Vienne, a été nommé par l'empereur d'Allemagne grand officier de la Couronne de Prusse.

— Le *Proodos* apprend que Mevlanzadé Rifaat bey, qui a été amnistié, recommencera dans quelques jours la publication de son journal *Serbesti*.

— L'*Indépendant* de Salonique annonce que quelques professeurs ou maîtres d'école bulgares des vilayets de Salonique et d'Andrinople, condamnés par les tribunaux, seront expulsés du territoire ottoman.

— Le gouvernement britannique aurait remis à Teyfik pacha, ambassadeur ottoman à Londres

نوریه عولوبییه مولان (۱۸۹۳-۱۹۶۴)

ریکراوی بهرگریی لهمافی ژنان

"I den eviga mänsklighetens namn" börja dessa vackert textade intyg. Därefter nämnes fostermodren vid namn och hon tackas i statens namn för hvad hongjort för nationen och för släktet. Intygen undertecknas af de officierande ministrarna och man förvarar dem som dyrbara familjedokument.

Måndagen den 23 juni besöktes Nagyvarod, en vacker och liflig liten stad. Vi mottogs af representanter för staden, och jag blef genast föreställd för ordföranden i K. P. R. och hörde till mig glädje hvilken plats kvinnorna intaga i stadens lif. En klok och duktig ung kvinna, som har en rätt framskjuten ställning i ett finansiellt företag, lyckades för kort tid sedan förmå styrelsen att ändra de kvinnliga biträdenas arbetstid. Förut räckte deras konjortstid till kl. 8 på aftonen, nu få de sluta kl. 6. Hon påpekade därvid, att flickorna, om de hade någon tid för sig själva, säkerligen skulle arbeta med mera lust och energi, mera intensivt. Hon hade rätt, som styrelsemedlemmarna medgifvit, och för mig är det en glädje, att kvinnor överallt i världen numera begära och ofta lyckas ernå en mänskligare tillvaro för sig själva och sina medsystrar.

På aftonen hölls ett rösträttsmöte i Nagyvarods rådhus, och dagen därpå gjorde vi det omnämnda intressanta besöket i Nagyszalonta och därpå åtskilliga besök i barnens fosterhem.

— — — Jag vill sluta med att meddela en sak, öfver hvilken jag är viss att Ni skola glädja Er med mig.

Och det är, att i Ungern behöfver intet barn dö af hunger och ingen mor duka under af förtviflan. De som ansvara för ledningen af den präktiga, lifaktiga nationen ha upptäckt, att landet ej äger större värden än dess söner och döttrar och att sörja för dessa under uppväxningen är att öka hela nationens hälsa och rikedom. Jag hörde också, att ehuru männen från början startade detta system på grund af omtanke om släktets tillvaro, ha de alltjämt sökt råd och hjälp af kvinnor, och detta åter har resulterat i att kvinnorrörelsen alldeles påtagligt gått framåt.

Till Dagnys läsekrets i landsorten.

Som Dagny önskar vara ett enande band mellan Sveriges kvinnor samt har till sitt mål att tillvarata allas intressen på skilda platser, få vi härmed uppmana våra läsarinor i landsorten att de, för att underlätta denna vår uppgift, ville till tidningens redaktion insända sådana notiser, som utöfver lokalintresset innehålla saker af vikt för kvinnorrörelsen i dess helhet.

Kadinlar Dünjasse och Nurieh Hanum.

En turkisk kvinnotidning och dess redaktör.

"Kadinlar Dünjasse". Detta är turkiska och betyder Kvinnornas värld, och det är namnet på en daglig tidning, som sedan några månader ges ut i Konstantinopel, redigeras af en kvinna och hvars program är: kvinnornas frigörelse.

Man kan förstå, att det skulle vara lockande nog för en kvinnlig journalist, tillhörande ett af de s. k. kulturländerna, att under sin vistelse i Konstantinopel uppsöka sin turkiska kollega, den kvinnliga chefredaktören för Kadinlar Dünjasse, och taga reda på efter hvilka linjer och på hvad sätt hon söker arbeta för sina instängda turkiska systrar.

Det är också detta som Odette Feldmann, medarbetare i Berliner Tageblatts veckoblagga Frauen-Rundschau, gjort, och vi taga oss friheten att här meddela hennes egen beskrifning på hennes intervju med Kadinlar Dünjasses redaktör, Nurieh Ulviah Hanum.

Adressen visade hän till en akrok i det vackra Stambul, ett litet torg, omgifvet af gamla förfalna hus och hvars enda prydnad var ett par stycken vanvårdade träd. Ett af husen var dock påfallande byggt än de öfriga, och en skylt med turkisk inskrift i hvita och röda bokstäver gaf det ett visst anseende. Detta var också i själva verket det hus, hvari tidningens tryckeri, redaktion och expedition, såväl som Madame Rifaat Beis alias Nurieh Hanum, privatvåning inrymmes.

Nurieh Hanum är själf gift med en journalist, Mewla Na-Sade Rifaat Bei, redaktör af tidningen Serbesti. Det är från denna tidnings tryckeri Kadinlar Dünjasse utgår.

Men låt oss nu följa med Odette Feldmann på hennes besök och lämna ordet åt henne.

På höger hand i entréen för en med linoleummatta belagd trappa upp till "Haremlik", den för kvinnorna reserverade delen af huset. Det är här som Nurieh Hanum — i förbigående anmärkt sin mans enda hustru — inrättat sin redaktionsbyrå. Rummen ligga två trappor upp. Vid öfversta trappan taga tvänne damer emot oss. Den ena svartklädd, med stora, melankotiska ögon i ett påfallande blekt ansikte, den andra i blått, med frisk färg och små, intelligenta ögon. De taga oss i hand och gå därpå framför oss genom ett ofantligt långt förnak, där det endast finnes några stolar samt divaner längs väggarna, för öfrigt är rummet alldeles tomt. Man skulle kunnat tro sig vara i en danssal. Så stiga vi in i arbetsrummet, som likaledes är möbleradt med endast några stolar samt väggdivaner, plus ett amerikanskt skrifbord.

Den svartklädda damen försvinner, och vi ana nu att den blåklädda är Kadinlar Dünjasses redaktör. Vi taga plats på en divan, och så börjar samtalet. Vi hade tänkt oss att i spetsen för kvinnornas tidning finna en af dessa europeiserade turkinnor, som tala lyska, franska och engelska som sitt moderspråk, med förtjusning läsa Pierre Loti och berättä om sina resor i Europa. Men Nurieh Hanum förstår endast turkiska, något som hon nästan med stolthet omlalar. Hon har aldrig

Arbeta för Dagny

genom att gynna dess annonsörer

velat följa med sin make på hans utländska resor, och hon känner Pierre Lotis namn endast genom turkiska tidningsartiklar. Det hela tyckes mig emellertid dubbelt så intressant, då jag finner att det är en turkinna, stolt öfver sin turkiskhet, ej påverkad af västerländska emancipationsidéer, som arbetar för kvinnornas frigörelse.

Jag frågar Nurieh Hanum efter hennes tidnings t e n d e n s. Hon svarar: Att föra mina systrar ut ur okungheten, skaffa dem utväg att förtjäna sitt uppehälle, väcka deras insikt om nödvändigheten af en förständig uppfostran, visa dem en högre tillvaro än deras nuvarande passiva existens såsom en mans hustrur — detta är målet med min tidning. Vi ha mycket att göra, Madame.

— Och regeringen har inget att invända mot Era sträfvan?

— Tvärtom! Regeringen uppmanar oss. Man är, som det tyckes, mycket belåten med vårt arbete. Emellertid sväla vi på intet sätt med partipolitik. Min makr spelar censur för oss och stryker allt, som äfven på det allgånaste sätt verkar politisk.

Nurieh Hanum omtalar därefter, sätt det var hennes make, som väckte tanken hos henne på att ge ut en kvinnotidning. Hon har inga barn och således godt om tid, som hon gärna vilje använda på något nyttigt sätt. Hon hade redan tidigare varit medarbetare i turkiska tidningar, och nu skriver hon dagligen ledaren i sin egen. Medarbeterskor fattas ej. Hvarje dag medför en omfattande post, ur hvilken Nurieh Hanum och hennes sekreterare (damen i svart) väljer ut det bästa; på chefredaktörens skrifbord ligga omkring hundra artiklar färdiga för trycket. De ha skickats in från de mest skilda delar af Turkiet. Äfven på läsarinor är det ingen brist. Kadınlar Dünyasıse går ut i en daglig upplaga på 5,800 exemplar.

Samtalet afbrötes för ett ögonblick. En turkisk tjänst flicka i röd kamkotta, kort kjol och med utslaget hår bjuder omkring turkiskt kaffe i små persiska skålar, som man måste placera i små sulfverställ. Nurieh Hanum själf tar inte något.

Samtalet fortsättes. Vi tala om de turkiska flickskolorna, och Nurieh Hanum förklarar, att en utvidgad undervisning för flickor är en af huvudpunkterna på tidningens program. Nu lära våra flickor endast att läsa och skriva och något handarbete, säger hon, vi begära, att man tar de europeiska skolorna som mönster. För att uppfostra till ålder komma turkiska flickor och kvinnor till nyttigt arbete, ämna vi grunda ett stort varuhus i Stambul, hvilket skall skötas uteslutande af kvinnor. Jag skall själf öfvertaga ledningen af det. Alla försäljerskor och arbeterskor skola vara turkinnor. På det sättet skola vi lära kvinnorna, att arbete ej är någon skam. De turkiska kvinnorna förstå inte det af sig själfva.

— Och på hvad sätt har Ni förvärfvat alla Era kunskaper, Hanum Effendim?

Jag har lärt mig det mesta själf. Redan som flicka läste jag mycket. Sedan har min man lärt mig en del. Jag ägnar hela min tid åt studier. Jag promenerar ogärna och går nästan aldrig utom porten. På sex månader har jag inte satt min fot på gatan.

Jag ser förvånad på Nurieh Hanums friska, rosiga ansikte. Man ämnar endast sällan bland turkinnorna, som nästan alla äro sjukligt bleka, så friska färger. Och det hos en, som nästan inte alls rör sig i det fria.

Tjänarinnor i den röda kamkottan kommer tillbaka. Vi dricka en kopp te med kakes. Men Nurieh tar inte heller denna gång något. Det tyckes som om det inte vore artigt om värdinnan i Turkiet åt tillsammans med sina gäster.

Till slut börja vi tala om dräkfrågan. Man skulle tro att en turkisk feminist skulle ställa sig fiendlig mot den för alla turkinnor föreskrifna dräkten. Men Nurieh Hanum vill inte höra talas om en revolution på detta område. Dock vilje hon ha bort de ohygieniska svarta slöjorna. Hon hade inte heller något emot att kvinnorna äfven i staden skulle bära landdräkten, ljusa slöjor om hufvud och hals och en lång, brokig klädnad, som höljer in figuren. Men att begagna hatt, som de otrogna, visa hår och hals — aldrig!

— Det skulle vara mig omöjligt, sade Nurieh Hanum, af detta skäl, framför allt har jag aldrig velat resa till Europa. Jag i hatt — afskyvärd! Jag skulle dö af skam!

Min följestagerska och jag se öfverraskade på hvarandra. Skola vi hastigt ta af oss våra hattar för att skona henne från den förhatliga synen. Men hon småler redan mot oss. Och hon ber, att jag skall komma ofta till henne och prata med henne.

Vi stiga upp och taga afsked. Nurieh Hanum skynar hastigt framför oss genom det långa förnåket till trappan, där den svartklädda damen åter uppträder. Nytt afskedstagande, denna gång med handtryckningar. Därvid öfverlämnade Nurieh Hanum en packe tidningar, alla de nummer af Kadınlar Dünyasıse, som hittills kommit ut.

Jag vill ta ett nummer på måfå ur packen och här redogöra för dess innehåll. Det är nr: 5. Som ledare den femte i en serie artiklar af Nurieh Hanum öfver kvinnornas ställning genom historien, denna handlande en artikel benämnd "Mot framåtskridandet", hvari utvecklas att endast genom kvinnornas framåtskridande kan staten räddas. Härpå följa en liten skiss med illustrationer, "Den lilla Decians frestelse", två dakter, "Det röda baneret", ett förhålligande af den osmanska halfmåneflaggan, och "Till de olyediga männen", en uppmaning till männen att gifva kvinnorna de rättigheter, som religionen förkunnar dem. I öfrigt fylldes innehållet af notiser, upplysningar, råd, m. m.

Odette Feldmann slutar sin beskrifning af Kadınlar Dünyasıse och dess redaktör med ett uttala som sin åsikt, att denna måttfulla kvinnorörelse, som hållit sig fri från överdrift och dum efterhärming af utländsk, otvivelaktigt är det rikliga för Turkiet och att man måste önska oframgång åt sträfvan, som gå ut på att väcka upp turkinnan ur hennes halfslummer och uppfostra henne till allvarligt arbete. Och, tillägger hon, lyckas Nurieh Hanum att realisera sina drömmar, skall en gång Kadınlar Dünyasıse nämnas med ära i Turkiets historia.

På förekommen anledning får redaktionen meddela, att det är refererat af fröken Anna Sörensens föredrag vid Fredrika-Bremer-Förbundets årsmöte, som återges i nr 32 af Dagny.

Annonsera i DAGNY!

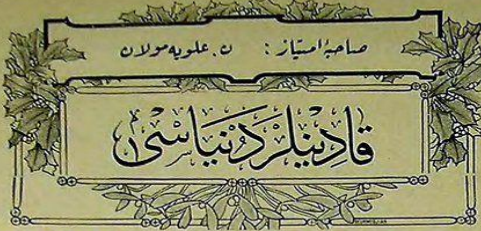

ٲمحمد سورميا بهدرخان ١٨٨٣-١٩٣٨

نسخه سی
۶۰ پاره دد
آدرس
تور خانیه جوارنده
سروچی مسجد
۱۱ نومبر
کوندریلان مقالات
درج ایلسون ایلسون
اعاده ایلتز

نسخه سی
۶۰ پاره دد
ایونه بدلی
ستلکی پوسته اجرتیه
۱۰۰ اتی ایلی ۶۰
غروشدر
مالک اجنتیه ایچون
ستلکی ۳۸ اتی ایلی
۲۰ قراقدر

KADINLAR DUNYASSI "MONDE FÉMININ." "Constantinople."

فادینلق ' حقوق و منافع مدافعه ایله ، جماریتس کوثری نصر اولور مصور غنهدر
صهاضمن جنس و مذهب تفریق ایتمکسیرین محترم عثمانلی خانقاری آمارینه کشادهدر

یاقیس شوکت خانم انندی
عشای کج قادیلنک ابات قهرمانی
یاقیس شوکت خانم انندی ، عشای مدافعه حقوق نسوان جمعی اعضاستدن و « قادیلر دنیاسی » مجله ره یازمهدر. یازمکی بازار کونج هوا ساعده اولدنیس قهرمانی
آکستانتانوسده طیاره . کجی ساحه - ننده طیاره اله شیران اده کجکدر.

ویژه ی به لقیس شهوکت خانم به برگی گو قاری جیهانی نافرمتان

نسخہ می

۶۰ پارہ در

اپو بہ بدل

تہلکی پوسٹہ اجرتیہ

۱۰۰۰ الٹی الٹی ۶۰

غروشدر

تکات اینتیبہ ایچون

سنہ کی ۳۸ آئی آئی

۲۰ فراتقدار

صاحب امتیاز: ن. علویہ مولان

کادینلار دنیاسی

KADINLAR DUNYASSI

"MONDE FÉMININ." "Constantinople."

نسخہ می
 ۶۰ پارہ در
 آدرس
 نوز عتقا ۱ جوازتہ
 سرولی مسجد
 بومس و ۱۱
 نغار
 کوندریلان عقالات
 درج ایفاسون ایفاسون
 اعادہ ایڈتاز

قاریتق * حقوق و مانی مدافعہ ایڈر * جمہ ازلسی کوثری نیر اولور * مصور شہادور
 حاضرتل جنس و مذہب خریق اینتکسوزن عتزم ختالی سائلری آگازیتہ کتادور

حیات ناکدن برصغہ موسیقی

Kalın Esertir Kırphansol
 Bilgi Maruzat Vakfi
 ۱۰۰۰

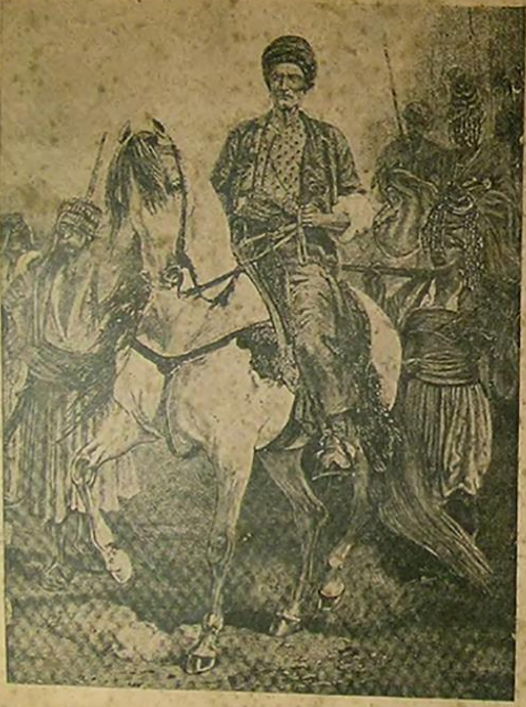
سنه سي
۶۰ ياره در
آدرس
بيت و درر كده سي سي
مطبعه سي
انطار
گوردي لان مقلات
دنيج ايسون ايسون
اطلام ايسون

مساجد ايساز: نوريه قلميه سريره مسوله: ايسه مگر

قازينگار دنيا سي

سنه سي
۶۰ ياره در
۱۰ اونه بدلي
شاهكي پوت ايسرتيه
۱۰۰ اتي ايسه
خروشدر
ماتك ايشيه ايسون
سه لني ۳۸ آسي آسي
۲۰ فراقدر

قازينگار: حروف و حروف مدامه ايسه و جماري سي گوري لني اولوم مسور شهادر
مهاضفر جيس و مذهب خورني ايسه سون عترم شهالي شاهاري آتاربه كنده در

بجاهدۃ منقوره قازا قاطنه
بنايل و ايسانه جوهر حماست ...

وينهي قهر مفاطمه لسه سر بهرگي گو قاري دنياي ژنان

رقیبی ست - نومبر ۱۰

پندرہم آگسٹ

۶ کلون تان ۱۳۲۹ - ۲۲ ستمبر ۱۱۳۳

نسخہ ۶۰ پاره

نسخہ ۶۰ پاره

آبہ بندی

آدرس

نورستان، چوتھہ سرف المیہ سولان
نومبر ۱۱، پوسٹ نمبر ۱۲۰
گورنمنٹ پلان درج ایسٹون
ایسٹون ایڈیٹر

سنگی پوسٹ ایجنسی
۱۰۰ آئی کی ۶۰ نمبر
علاقہ ایشیہ ایسٹون سنگی
۲۸ آئی کی ۲۰ نمبر

از کنگز دنیا

صاحبزادہ شاہنشاہ قندوبلی، مولانا وادیق اعظمی کتبر ایڈیٹور ایڈیٹور ایڈیٹور ایڈیٹور

ایڈیٹوری

دوران پوسٹ - سلطان محمد زبیر، قندوبلی، پلاٹین، آفریڈیوم، قندوبلی،
سولان، حلقہ دیپتک ایسٹون ایڈیٹور، طبعاً ایڈیٹور، طبعاً ایڈیٹور،
دیش ویش گورنمنٹ ایڈیٹور

احمد شوقی دیش متخصی

بہرگی ژمارہی یکمہمی گوفاری "جیہانی پیوان"

دەرکوتنه‌وه‌ی مه‌ولان زاده ریفعت له پاش جهنگ و به‌شیک له چالاکیه سیاسی و روژنامه‌وانییه‌کانی

پاش کوده‌تای ئیتحادیه‌کان له یه‌نایه‌ری ۱۹۱۳ و سه‌پاندنی ده‌سه‌لاتی ره‌ها و تاکره‌وی خویان به‌سه‌ر ئیمپراتورییه‌که‌و وابه‌سته‌کردنی بالاده‌ستی تو‌رانیزم و هک ئایولوژییایکی ره‌گه‌ز په‌رستی و فراوانخو‌زیی فهرمی حوکی دکتاتوری سیکوچه‌ی ئهنور- ته‌لعت-جه‌مال پاشا و وابه‌سته‌کردنی ده‌وله‌تی عوسمانی به ئه‌لمانیای فراوانخو‌زو گلاندنیان به یه‌که‌مین جهنگی جیهانییه‌وه، که کارساتیکی گه‌وره‌ی به‌سه‌ر جیهان و گه‌لانی ئیمپراتورییه‌که‌دا هینا، ئوپوزسیونی سیاسی به‌ته‌واوه‌تی له‌م قوناغه‌دا کپکراو ریگه به‌هیچ بیرو چالاکیه‌کی دژبه ده‌سه‌لات و پروای فهرمی ئیتحادیه‌کان له ده‌وله‌تی عوسمانییدا نه‌درا. به‌لام پاش شکستی عوسمانییه‌کان له‌جه‌نگدا دو‌خه‌که گورانیکی خیرای به‌سه‌رداهات.

مه‌ولان زاده، که هیچ زانیارییه‌ک سه‌بارت به ژیانی له‌و قوناغه‌ی سه‌ره‌مه‌دا به‌رچاو ناکه‌وئ وادیاره و هک هه‌ر نازادیخو‌زایکی دیکه‌ی کورد و عوسمانی، چالاک و کاری سیاسی لئ قه‌ده‌غه‌کراوه. به‌لام دوای شکستی ئیمپراتورییه‌که له‌جه‌نگ و هه‌لاتی سه‌رانی ئیتحادیه‌کان، راسته‌وخو مه‌ولان زاده له‌سه‌ر شانوی سیاسی و چالاک به‌ره‌ه‌ستکاری و نازادیخو‌زیه‌کانی دهرده‌که‌وئته‌وه. ئه‌و که هه‌میشه نه‌یاریکی سه‌ختی ئیتحادیه‌کان بو، هه‌موو ئه‌و کارساتانه‌ی که له‌ماوه‌ی ده‌ سالی پینشو‌دا به‌سه‌ر و لاتدا هاتبوو، به‌ ئوبالی نه‌وانیدا ده‌داو پی و ابو که ئه‌وان راسته له‌جه‌نگه‌که دو‌راون به‌لام له‌نیوخو‌دا، خواست و ماته‌وزه‌یه‌کی گه‌وره‌یان هه‌یه بو خو‌گونجاندن له‌گه‌ل دو‌خه‌که‌و به‌دوای دهرفه‌ندا ده‌گه‌رین بو به‌ده‌سته‌پینانه‌وه‌ی ده‌سه‌لات له‌قاوغي‌کی تردا. هه‌روه‌ها مه‌ولان زاده که بو خو‌ی له‌ فیرقه‌ی حوریه‌ت و ئیتتلافه‌وه نزیکیوو، پی و ابو ئه‌وانیش له‌دو‌خیکی وادا نین که بتوانن درکی ئه‌و کارسات و نه‌هامه‌تی و له‌مه‌په‌ره قورسانه‌ی

داھاتوو لەبەردەم وەرچەرخانیکى نوێى ئىمپراتورىيەكە و گۆرانى رىشەيى سىياسى و کۆمەلایەتییى و ئابوورىیدا بکەن. لەبەرئەمە، ھەر زوو دواى جەنگ بریاریدا کە خۆى و ژمارەيەك لە ھاوبیرەکانى وەك : ئەمین عالی بەدرخان، عەزیز بابان، راجیب بەگ و محەمەد فایەق بەگ، کە دوژمنیکى سەرسەختى ئىتحدادییەکان بوو، ھەفتەيەك پێش راگەیاندى فەرمى ئاگر بەستى مۆدۆرۆس، لەروژى ۲۲ى ئۆکتۆبەرى ۱۹۱۸دا، دامەزراندن پارتيکی سىياسى رادیکال بەناوى (رادىقال عوام فرقهسى / پارتي رادیکالى خەلک) رابگەيەن³⁷ و روژنامەيەكى روژانەش بەناوى "انقلاب بشر / شوړشى مروّف" وەك زمانحالى پارتەكە لە ۲۵ى ئۆکتۆبەرى ۱۹۱۸هوه، چاپ و بلاوىكەنەوه، كە خودى مەولان زاده خاوەن و بەرپوێبەرى بوو.

لەپاش سەركوتى تەواوى ھیزە ئۆپۆزسىۆنەكانى ولات لەماوهى پینچ سالى رابردوودا، دامەزراندنى پارتي رادیکالى خەلک بەسەرۆكایەتییى مەولان زاده ریفەعت بەگ، یەكەمین ریکخراوى سىياسى ئۆپۆزسىۆنە كە لەدەرەوهى پارلەمان دامەزراوهو جەخت لەسەر گۆرانکاری ريشەيى بکاتەوه. ئەم پارتە پێى لەسەر یەكسانى تەواوی رەگەزەكانى عوسمانیى و ھاولاتیبیون و ناناوهندگرایى سىياسى و پیداکرتن لەسەر بەها نیشتمانییەکان و دیموکراسى و ھەلبژاردنى نازادو ناچینایەتییى کۆمەلایەتییى و دامەزراندنى ستراکتوریكى نوێ بۆ حكومت دادهگرت.

³⁷ بۆ زیاتر برۆوانه :

Bünyamin KOCAOGLU: MÜTAREKE İSTANBULU'NDA ADEM-İ MERKEZİYETÇİ BİR OLUŞUM: RADİKAL AVAM FIRKASI, Muhafazakar Düşünce Dergisi yıl 2006, Cit 2, S181-180.

روژنامه‌ی "انقلاب بشر" یش که له‌روژی ۲۷ یه‌نایه‌ری ۱۹۱۹مه، ناوه‌که‌ی گۆراوه بۆ "حقوق بشر / مافی مروّف" وهک زمانحالی پارتي رادیکال، کۆمه‌لێک هه‌وال و باسی زۆر گرنگ و تاییه‌تی له‌خۆگرتوه، ئەم روژنامه‌یه که له‌دوو لاپه‌ره پیکهاتوه، جگه ناساندنی به‌رنامه‌ی نامانجه‌کانی پارتي رادیکال و بلاوکردنه‌وی هه‌واله‌کانی روژ و ئەو وتارانه‌ی سه‌باره‌ت به‌ مه‌جلیس و حکومه‌ت و گۆرانکاریه‌کانی، سه‌باره‌ت به‌ هه‌واله‌کانی دهره‌وه‌و کۆبوونه‌وه‌کانی کۆمه‌له‌ی گه‌لان و قسه‌کردن له‌ ئاگره‌سته‌که‌و هه‌والی شاری ئەسته‌مبول و ویلايه‌ته‌کانیش، زانیاری له‌خۆگرتوه. له‌مه‌ش زیاتر هه‌والی شکست و هه‌لاتنی سه‌رانی کۆمیته‌ی ئیتحادو ته‌ره‌قی و په‌رده هه‌لدانه‌وه له‌سه‌ر تاوانه‌کانیان دژی گه‌ل و ولات و پینداگری له‌سه‌ر دامه‌زاندنی دادگا بۆ سزادانیان و هه‌واله‌کانی بابه‌تی جیاواز بلاوکراوته‌وه. هه‌روه‌ها چه‌ندین وتار بۆ دهرخستنی مینته‌لیته و زهنیه‌تی ئیتحادو ته‌ره‌قی و روونکردنه‌وی پایه‌نوێکانی لیبرالی حوکمی هاوچه‌رخ و باسکردنی عداله‌ت و مافی مروّف و ئازادیه‌کان و پینداگری له‌سه‌ر فرمه‌گه‌زیی ئیمپراتۆریه‌که‌، به‌تاییه‌تی شاری ئەسته‌مبول که به‌شاری یۆنانی و ئەرمه‌نی و مۆزائیکی ره‌گه‌زی ویناکراوه، چاپ و بلاوکراوته‌وه.

شایه‌نی باسه، ئەم روژنامه‌یه چه‌ند بابه‌تیکی زۆر گرنگی له‌و قۆناغه‌دا بلاوکردۆته‌وه، که په‌یوه‌ندیان به‌ کورده‌وه هه‌یه. بۆنمونه، له‌ لاپه‌ره‌ی یه‌که‌می ژماره‌ی ۲۱ ی خۆیدا، که له‌روژی هه‌ینی ریکه‌وتی ۱۵ ی ئۆقه‌مه‌به‌ری ۱۹۱۸دا، چاپ و بلاوکراوته‌وه، بابه‌تیکی له‌ژێر ناونیشانی "اوراق وارده. ژین کرد مجموعه‌سی محررلرینه / کاغزه هاتوه‌کان. کۆمه‌له‌ی دهره‌ینه‌رانی ژینی کورد" بلاوکردۆته‌وه باسی گرنگی بلاوکردنه‌وی گۆفاری ژین ده‌کات بۆ گه‌لێکی وهک کورد که هه‌رچه‌نده خاوه‌نی فه‌زیله‌تن به‌لام له‌کاروانی خۆینده‌واری و شارستانی به‌جیماون و ته‌شکیلاتی سیاسییان تاقی نه‌کردۆته‌وه له‌مه‌حرومییه‌ندا ژیاون. هه‌رپۆیه له‌گه‌ل ئەو

پیشکەوتنەى ئىستاکە لە جیهان و ھەرەھا وڵاتى عوسمانىشدا ھاتوتەئارا ئەم جۆرە کارانە بايەخىكى گەورە بۆ کورد ھەيە و دەبىت مەوداى ھۆشيارى فرەوان بىت. چونکە ھەر ھۆشيارىيە مەلەت بەھىز دەکات و ھەستى دادپەرەرى و خۆشەويستى ئازادى تىدا بەھىز دەکات. وڵاتانى وەک فەرەنسا و ھەرەھا ئەمەرىکاش بەھۆى ئازادى و سەر بەستىيەو جیھانىان گرتوتەباوھش، جا چ کورد و چ تورک و ھەموو رەگەزەکانى عوسمانىيە دەبى بۆ ئەمە ئامادەبن...

ھەرەھا لەلایەرى يەکەمى ژمارەى دواى ئەو واتە ژمارە ٢٢، کە رۆژى شەممەى رىکەوتى ١٦ى ئۆفەمبەرى ١٩١١د، چاپ و بلاوکرەوتەو، کامەران بەدرخانى کورى ئەمىن عالى، بابەنتىكى بەناونىشانى " کوردستان مسئلەسى / پرسى کوردستان " نووسىو، لەو بابەتەدا سەرەتا داخ و کەسەرى خۆى سەبارەت بە دۆخى وڵات و شىوہى دەولەتدارى و سىياسەتى حوکمدارانى پىشوو دەر دەبىرەت و باس لەدەرکەوتى جولانەو رەگەزىيەکان دەکات لەبەلقان و ئەوروپا، پاشان ئەو دۆخە نالەبارە دەخاتە روو کە لەکاتى يەکەمى جەنگى جىھانى لە وڵاتەکەدا بەسەر عەرەب و کورد و ئەرمىياندا ھىناو. ھەرەھا ئىستاکە دۆخىک ھاتوتەپىش کە حوکومەتە کۆنەکان ناتوان سەبارەت بەھەلومەرجە نوپىەکە کە لەئەروپا و ھەموو شونىيەكى دىکە دەرکەوتەو، وەلامدەر بن. دواتر دىتە سەرباسى رەوشى کوردستان و دەلەيت کە رۆژنامەکان باس لە مەغدورىەتى عەرەب و ئەرمەنى و يونانى و تورک دەکەن و ھەموو مەلەتەکان مافى مىللى خۆيان دەخوازن. بەلام ئەوہى سەپىرە کە بۆچى باسنىک لە کوردستان ناکرئ. لەگەل ئەو ھەموو غەدەرى کە دەرەحق بەکورد کراو و لەو لایەنەو بىروايەكى پوچ ھەيە کە لەکلاورۆژنەى تورکانەو سەپىر کورد دەکرئ، لەکاتىکدا کورد لە ھىچ کاتىکدا تورک نەبوو. لەکاتىکدا کوردو تورک پەيوەستەگى مۆرووىي و ئابىنيان پىکەو ھەيە، تواناى ژيانى ھەر مەلەتەک پەيوەستە بەتواناى بىر مەندەکانى بۆ ژيانەو بەشارسانىيەکردنى مەلەتەکە. رەگەزە جىاوازەکانى دەولەتى عوسمانىيە

که دستوور هه‌موو مافه‌کانیانی له‌بهر‌چاو‌گرتوو، ریز له‌مافه‌کانی
تورک و یۆنایی و عه‌رب و ئه‌رمه‌نی و جوله‌که ده‌گریت و بابه‌تی
باسن. سه‌باره‌ت به‌ کوردان و حکومه‌تی عوسمانی له‌کوردستانیش،
هه‌روه‌ها له‌لایه‌ن نوینه‌رانی کوردیش له‌ مه‌جلیس و زانایان و
شاعیران و پیاوانی ژیر ئه‌م دۆخه‌ له‌بهر‌چاو‌بگرن.

کامه‌ران به‌درخان ۱۸۹۵-۱۹۷۸

دیسانہوہ، کامہران بہدرخان، لہ لاپہرہی یەکەمی ژمارە ۲۳ی
 رۆژنامەیی "انقلاب بشر" دا، کە لەرۆژی یەکشەممەیی ریکەوتی
 ۱۷ی تۆقەمبەری ۱۹۱۸دا، چاپ و بلاوکراوەتەوہ، وتاریکی
 بەناونیشانی "کوردلەر . تاریخی و اجتماعی تەقیقات / کوردەکان .
 وردبوونەوہیەکی میژوویی و کۆمەلایەتی "بلاوکردۆتەوہ، ئاماژەیی
 بەبایەخی نووسینی رۆژەلاتناسان بە کوردو کوردستان داوہو لەو
 رووہوہ ناوی چەند نووسەر و سەرچاوەی جیاوازی ھیناوە کەلەبارەیی
 میلەتی کوردو ولاتی کوردستان و دۆخی ئابووری و کۆمەلایەتی
 کورد لہ لەکۆن و نویدا نووسویانە. ئەوانەش وەک ئەکسزەمینەفۆن،
 ئیستراپۆن، اورسکارمان، سیر جۆن مالکۆلم، دکتۆر فریچ و ..ھتد.
 ھەر وەھا لەم بابەتەدا ئاماژە بەزمانی کوردیی و مەم وزینی ئەحمەدی
 خانی وەک شاکاریکی شیعەر و ئەدەبی و ھەر وەھا ئەو کتیبەیی کە
 دکتۆر فریچ سەبارەت بە بنەمالەیی بەدرخان بەگی بۆتان
 نووسیویەتی، کراوہ.

ھەر وەھا لہ لاپہرہی دووہمی ژمارە ۲۷ی ئەم رۆژنامەییە، کە
 لەرۆژی پینجشەممەیی ریکەوتی ۲۱ی تۆقەمبەری ۱۹۱۸ دا، چاپ و
 بلاوکراوەتەوہ، کامہران بہدرخان، لەژێر ناونیشانی "کورد ارمنی
 مودتی / ھاوسۆزیی کوردو ئەرمەن" دا، باسی لەپەیوہندی دۆستانەیی
 لەدیرینەیی ھەر دوو گەلی کورد و ئەرمەنیی کردووە بەدریژایی
 میژوو کە دووربوون لەناکۆکیی بەلام بەموداوییە ئەو پەیوہندییانە بە
 چەندین ھۆکار، کە گرنگترینیان کاریگەریی ھۆکاری دەرەکیی و
 پیلانگیزیی پیاوانی حکومەتی عوسمانیی بوو، ئەو پەیوہندییانە
 تووشی ئالۆزیی نەخوازرانو بۆتەوہ کە بەزیانی ھەردوو لایان
 شکاوەتەوہ. پاشان نووسەر دیتە سەرباسی تاییەتمەندییە میللییەکانی
 کوردە چەندین نمونە لەکتیبە بیانییەکان سەبارەت بەکورد دەھینیتەوہ،
 کە یەکیکیان ئەوہەکی "میستەر ھۆبەردە" بەناونیشانی "گەشتیک بۆ
 میژووتامیاو کوردستان" کە سالی ۱۹۱۷ لہ لەندەن چاپکراوہ.
 ھەر وەھا باسی لہ ئاکارو مەملانێی روسەکان و ئینگلیزەکان کردووە لہ

ویلایه‌ته‌کانی رۆژه‌لآت و پنی وایه که په‌یوه‌ندییه‌کانی کوردو نهرمه‌نیی به‌ره‌و ه‌اوسۆزی زیاترو ناینده‌یه‌کی باشتر هه‌نگاوده‌نیت.

دیاره، مه‌ولان زاده‌و رۆژنامه‌که‌ی، هه‌روه‌ها عولووبیه مه‌ولانی ه‌اوسه‌ریشی که بایه‌تی له‌م رۆژنامه‌ها هه‌بووه، تووشی لئیره‌سینه‌وه‌ی یاسایی بوون و له‌لایه‌ن دادگاوه دۆسیه‌ی تاییه‌تیان بۆ کراوته‌وه. هه‌ر له‌لایه‌ره‌ی دووه‌می ژماره ۲۷ی انقلاب بشر، بابه‌تیک به‌ناویشانی "باب عالی و انقلاب غزه‌تسی" باسێک له‌م باره‌یه‌وه هاتوه که حکومه‌ت و بای عالی ده‌یانه‌وێت به پاساوی چه‌مکیکی کۆنی وه‌ک "تخدیش اذهان" و به‌ده‌ر له یاسا بنه‌ره‌تییه‌کانی تاییه‌ت به نازادیی رۆژنامه‌گه‌ریی مامه‌له له‌گه‌ل رۆژنامه نازاده‌کاندا بکات. هه‌ر بۆیه داواده‌کات که بیری کۆن فری بدریت و به ده‌ستوورو یاسا‌کانی پاراستنی نازادیی مامه‌له‌بکرنیت و کۆتایی وتاره‌که‌ی به دروشمی: بژی یاسا‌کانی نازادیی چاپه‌مه‌نیی و تیکبشکیت مینته‌لیته‌ی کۆن" ده‌هینیت.

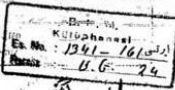
شایه‌نی باسه، له‌پاش نه‌وه‌ی که "کورد قادیلری تعالی جمعیت / کۆمه‌له‌ی پێشکه‌وتنی ژنانی کورد" یش له ۲۲ی مایۆی ۱۹۱۹ له نه‌سته‌مبول دامه‌زرا، نیزامنامه‌که‌ی له چاپخانه‌که‌ی گو‌قاری قادیلر دنیا له "دیوان یۆلۆ" چاپکرا که عولوبیه مه‌ولان به‌ری‌وه‌ی ده‌برد. به‌گوێره‌ی "باربارا هینینگ" نه‌م ه‌اوسه‌ره‌ی مه‌ولان زاده ه‌اوکارایی نه‌و کۆمه‌له‌یه‌ی کردووه‌و کاری له‌گه‌ل کردوون.³⁸

وادیاره مه‌ولان زاده هه‌ر به‌ ب‌لاوکردنه‌وه‌ی ب‌لاوکراوه‌ی زمانحالی حیزبه‌که‌یه‌وه نه‌ه‌ه‌ست‌اوه، به‌ل‌کو رۆژنامه‌یه‌کی به‌ ناوی "عقل / ناوه‌ز" له کۆتایی سالی ۱۹۱۸دا، چاپ و ب‌لاوکردۆته‌وه، هه‌روه‌ها خولی پینجه‌می سه‌ر به‌ستیشی ب‌لاوکردۆته‌وه که خۆی خاوه‌ن و به‌ری‌وه‌یه‌ری بووه‌و هه‌ول‌دان بۆ ده‌ستخستنی ژماره‌کانی کاریکی زۆر گرنگه

³⁸ Barbara Henning: Narratives of the History of the OttomanKurdish Bedirhani Family in Imperial and Post-Imperial Contexts, University of Bamberg Press Bamberg, 2018, p400.

چونکه پندهچیت چندین ههوال و زانیاری و بابتهی گرنگی سهبارت بهو قوناغهی دهولتهی عوسمانیی و کوردستان له خوگرتبیت. ئیمه تنیا ژمارهیهکیمان کهوتوته بهردهست که لئی نووسراوه " اون ایکنجی سنه نمره: ۶۵۸ چهار شنبه ۲۳ حزیران ۱۹۲۰" واته سالی دوازدههههه. لهه ژمارهیهدا، جگه له چندین ههوال و بابته سهبارت به جولانهوهی نهتهوهیی و فیرقهی حورییهت و ئیئتیلاف و هیرشی توند بو سهر ئیتحدادو تههقی، له ژیر ناونیشانی "سوء قصدچی ابراهیم افندی"باسی دهستگیرکردنی ئیبراهیم نهفندی دهکات که لهلایهن ئیتحدادو تههقییهوه پیشتر نیردراوه که اسماعیل کهمال بهگ لهگهل مهولانزاده ریفعت له ئهوروپا بکوژیت.

ههروهها، مهولان زاده لهه قوناغهدا چ له ریگهی رۆژنامهکانییهوه یان به کردار ههولیداوه هانی خهباتی سهندیکیایی بدات و بهشداریی تیدا بکات. ههروهک لهه ههوالهدا دهیخوینینهوه که رۆژنامهی "STAMBOUL" دا له رۆژی پینجشممهی ریکهوتی ۱۹ی ئوگۆستی ۱۹۲۰دا، بلاویکردوتهوهو نووسیویهتی که ناوبراو وهک خاوهنی سهههستی، لهگهل ژمارهیهک نوینهری رۆژنامهو ریکخراوه نیوخوییهکانی نهستهمیول، له رۆژی سیششممه، ریکهوتی ۱۷ی ئوگۆستی ۱۹۲۰، بو کۆبونهوهیهکی ئامادهکاریی بو دامهزراندنی "کۆمهلهی نیشتهجی کریگرتهکان" ناماده بوون و داویان له تهواوی نوینهری کۆمهلهو ریکخراوهکانیش کردوه بو کۆبونهوهی داهاتوو ئاماده بن، ئهوهی که له رۆژنامهکانهوه رادهگهینریت.

تیرماه ۱۹۸۱ خورشیدی شماره ۸
اردوستان ماهنامه دانشمندانه ماهنامه دانشمندی
پهلو ۳۶ شماره: ۱۳۴۱
موسسه انتشارات ایران، تهران

انقلاب

سابق و مدیری : مولان زاهد رامت

آیه : « ما را با این سوره ۳۰ آتی آتی ۱۸۰
آیه : « سوره ۲۰ : ۲۲۰ »
موسسه انتشارات ایران، تهران
ایران اینگونه امروزه علاوه بر اینها

فآبی ۱ خورشید

رادقال عوام ، مسلک مزویع افکاری [یوی غریبه]

فآبی ۱ خورشید

یهودی باقه لاری

۱ -
پلاش ایلی پوریلو !
یهودی باقه لاری شده که ترمبار ، لفظه ،
استیو اولون طرقله یغدا آتیار ایله یولون
پومار اوغیرلیز ، ساریله یولون پیله یولون
ایستکلر ایستکلر سیرت کشف ایستکلر
ایستکلر ایستکلر کندی اولونه یولون پیله یولون
شیه ایستکلر ، مالکوه ، سسکل کج کج
کفله ، نظرات الصادیه لیه استنلال این کزک
سلع کج کج ساریله یولون پیله یولون
شهرک الصادیه ترمبار یولون پیله یولون
طرقله عیان کازلار ، بلکه ، ساریله یولون
عامدر ، ایله کزک ، ساریله یولون
ایدر ، ساریله یولون پیله یولون
میهانی ، ساریله یولون پیله یولون
استاده ایستکلر واردر ، کزک ایستکلر
غریبه ایستکلر پیله یولون پیله یولون
ایستکلر پیله یولون پیله یولون

حکومت بیکی شکلی

مبارزه شرایی ، بردها جرح عدم مسا
خوشنمیکندمد ، حکومت ، عسکر توکنت
الفاقی قبول ایش و مدنیته خاترمی تیل
اولمن ولسون دینیگ وروچی عسکر وانی
ایستکلر ، آقیق ، یولون پیله یولون
کفله ، ساریله یولون پیله یولون
دولت و ، ه مایه اداره ، ساریله یولون
ایستکلر ایستکلر پیله یولون پیله یولون
بایدرد ، ساریله یولون پیله یولون
ادارمن ، خاترمی تیل و ایستکلر کزک
آزکی نشانه سارک و خرساریان افشاریه
مدنی تری کفله ، د اولون پیله یولون
غریبه ایستکلر ، هیو یو ، اقیق و
ساریله یولون پیله یولون پیله یولون
ایستکلر ایستکلر پیله یولون پیله یولون
یولون پیله یولون پیله یولون

اولانکومت ساریله یولون

اولانکومت ساریله یولون ، عسکر کزک
یولون پیله یولون پیله یولون ، چونکه
فرق یولون ساریله یولون ، بوزک
پلاش کج کج کفله
حکومت ساریله یولون پیله یولون
مالکوه ، نظریه آرقه آرقه ، دایه یولون
فرقتک ساریله یولون پیله یولون
ایستکلر مشترک ایستکلر یولون پیله یولون
آوقون ! آوقون !
ایستکلر ایستکلر پیله یولون پیله یولون
دایه یولون پیله یولون پیله یولون
عسکر کزک کزک کزک کزک کزک
کزک کزک کزک کزک کزک کزک
کزک کزک کزک کزک کزک کزک
کزک کزک کزک کزک کزک کزک
کزک کزک کزک کزک کزک کزک
کزک کزک کزک کزک کزک کزک

تیرماه ۱۹۸۱ خورشیدی شماره ۸
اردوستان ماهنامه دانشمندانه ماهنامه دانشمندی
پهلو ۳۶ شماره: ۱۳۴۱
موسسه انتشارات ایران، تهران

حکومت بیکی شکلی

مبارزه شرایی ، بردها جرح عدم مسا
خوشنمیکندمد ، حکومت ، عسکر توکنت
الفاقی قبول ایش و مدنیته خاترمی تیل
اولمن ولسون دینیگ وروچی عسکر وانی
ایستکلر ، آقیق ، یولون پیله یولون
کفله ، ساریله یولون پیله یولون
دولت و ، ه مایه اداره ، ساریله یولون
ایستکلر ایستکلر پیله یولون پیله یولون
بایدرد ، ساریله یولون پیله یولون
ادارمن ، خاترمی تیل و ایستکلر کزک
آزکی نشانه سارک و خرساریان افشاریه
مدنی تری کفله ، د اولون پیله یولون
غریبه ایستکلر ، هیو یو ، اقیق و
ساریله یولون پیله یولون پیله یولون
ایستکلر ایستکلر پیله یولون پیله یولون
یولون پیله یولون پیله یولون

اولانکومت ساریله یولون

اولانکومت ساریله یولون ، عسکر کزک
یولون پیله یولون پیله یولون ، چونکه
فرق یولون ساریله یولون ، بوزک
پلاش کج کج کفله
حکومت ساریله یولون پیله یولون
مالکوه ، نظریه آرقه آرقه ، دایه یولون
فرقتک ساریله یولون پیله یولون
ایستکلر مشترک ایستکلر یولون پیله یولون
آوقون ! آوقون !
ایستکلر ایستکلر پیله یولون پیله یولون
دایه یولون پیله یولون پیله یولون
عسکر کزک کزک کزک کزک کزک
کزک کزک کزک کزک کزک کزک
کزک کزک کزک کزک کزک کزک
کزک کزک کزک کزک کزک کزک
کزک کزک کزک کزک کزک کزک
کزک کزک کزک کزک کزک کزک

حکومت بیکی شکلی

مبارزه شرایی ، بردها جرح عدم مسا
خوشنمیکندمد ، حکومت ، عسکر توکنت
الفاقی قبول ایش و مدنیته خاترمی تیل
اولمن ولسون دینیگ وروچی عسکر وانی
ایستکلر ، آقیق ، یولون پیله یولون
کفله ، ساریله یولون پیله یولون
دولت و ، ه مایه اداره ، ساریله یولون
ایستکلر ایستکلر پیله یولون پیله یولون
بایدرد ، ساریله یولون پیله یولون
ادارمن ، خاترمی تیل و ایستکلر کزک
آزکی نشانه سارک و خرساریان افشاریه
مدنی تری کفله ، د اولون پیله یولون
غریبه ایستکلر ، هیو یو ، اقیق و
ساریله یولون پیله یولون پیله یولون
ایستکلر ایستکلر پیله یولون پیله یولون
یولون پیله یولون پیله یولون

اولانکومت ساریله یولون

اولانکومت ساریله یولون ، عسکر کزک
یولون پیله یولون پیله یولون ، چونکه
فرق یولون ساریله یولون ، بوزک
پلاش کج کج کفله
حکومت ساریله یولون پیله یولون
مالکوه ، نظریه آرقه آرقه ، دایه یولون
فرقتک ساریله یولون پیله یولون
ایستکلر مشترک ایستکلر یولون پیله یولون
آوقون ! آوقون !
ایستکلر ایستکلر پیله یولون پیله یولون
دایه یولون پیله یولون پیله یولون
عسکر کزک کزک کزک کزک کزک
کزک کزک کزک کزک کزک کزک
کزک کزک کزک کزک کزک کزک
کزک کزک کزک کزک کزک کزک
کزک کزک کزک کزک کزک کزک
کزک کزک کزک کزک کزک کزک

حکومت بیکی شکلی

مبارزه شرایی ، بردها جرح عدم مسا
خوشنمیکندمد ، حکومت ، عسکر توکنت
الفاقی قبول ایش و مدنیته خاترمی تیل
اولمن ولسون دینیگ وروچی عسکر وانی
ایستکلر ، آقیق ، یولون پیله یولون
کفله ، ساریله یولون پیله یولون
دولت و ، ه مایه اداره ، ساریله یولون
ایستکلر ایستکلر پیله یولون پیله یولون
بایدرد ، ساریله یولون پیله یولون
ادارمن ، خاترمی تیل و ایستکلر کزک
آزکی نشانه سارک و خرساریان افشاریه
مدنی تری کفله ، د اولون پیله یولون
غریبه ایستکلر ، هیو یو ، اقیق و
ساریله یولون پیله یولون پیله یولون
ایستکلر ایستکلر پیله یولون پیله یولون
یولون پیله یولون پیله یولون

تیرماه ۱۹۸۱ خورشیدی شماره ۸

رادقال عوام ، مسلک مزویع افکاری [یوی غریبه]

فآبی ۱ خورشید

اوراق وارڈہ :

ژین کرد مجموعہ سی محرر لیتہ

محرر بکرا! ژین نامیلہ بر مجموعہ، بر مجموعہ
فریدہ ساحہ انتشارہ وضع ایتمسکیز . الاول
بونی بیان ایدہ ہمکہ مجموعہ کزہ فریدہ تسمیہ
ایندیکمک مندرجاتی متین یا خود مندر .
جانک مفید و مقصود اولو اعتباریہ دکلدور .

عموماً کردلک حقدہ بساہ دیگمز صدافتنہ اتنادا
سویا بومر، ژینک مندرجاتی نہ فی دوندہ قدرت
قلبیہ سندیہ فنانت وارد . بوکا هیچ شہہ صر
بو قدر . مجموعہ شاخوان اولدینمہ بر سبب بالکنز

بر سبب وارہ اودہ کرد ، کردیوقانتک کرد
دریاسنک جوہر فضیلتدن و کرد کاشنک ورد
معرفتدن محروم اوامیدر . اینتہ مجموعہ کیزی
اویوقلغہ نسبت ایدوب سادہ بولئیوم . محرر بکرا
ژینک های هوی سیاستدن بی خبر و ولولہ
سیاستدن تمامہ آزادہ و صرف عالمی اسامیر تعقیب
ایدہ جگنی بازیورسکیز . اگر بو مجموعہ اور و یادہ
یعنی عالمی بر محیطدہ انتشار ایتہ ییدی و بندہ
انتشاری خبر ایتہ ییدم شہہ صر سوزیکزہ
انسانر و سنا عالمہ ہر نسخہ سہ ، اوقور و صحائف

تأسیس و تمسکیل نشیک تشویق ایسہ تمسکیل

سیاسیہ دن محروم بر مات از زمان طرفندہ جہالت
خرابالری اوزدینہ علم کاناہہ فی قوروق هیچ
بر ماتہ تصایب اوامدینی کبی کردلرودہ نصیب
اولمہ جقدور . چونکہ بوئشبت بوئشبتک
موفقتلہ نتیجہ علمی اوزون زمانہ و اوزماندہ
بر ماتم فدا کارانک قبولہ متوققدر . سزویاہ
بر عصرہ حق دیہ پایرز اویاہ سنیہ تصادف
ایتمسکیز کہ مانکیزی از بندہ قورنارمہ یہ
مجموعہ رسکیز . ایتمدیگیز وانیہ موفقی اولدیگیز
تقدیردہ سزودہ مانکیزدہ الی الابد محکوم،

فضلہ اولوق بر مزہ ای ، نورلر ، سز اللہ حضورندہ
ناریخ حضورندہ محجوب قالہ جقسکیز . محجوبیت
مستقبلہ دن کندیکیزی وقایہ ایچون قنڈا کار
لقندہ آخیر فدا کار اقلردہ بولونکیز . مشفق
آغابکیز اولان ترک ، مرحمتلی پدرمز ، خاقان
اعظمز ، خانغہ مزدن رابطہ سیاسیہ مزری
قطع ایتمیوب بالعکس اورابطہ یی دہا تأیید و تأیید
ایتمککہ برابر ملی تأسیساتہ خلاصہ ملی مخازینہ
نائل اونی ایچون بوتون قدرتکیزی کوزتریکیز .

خزینہ معرفتہ حس عدالتی ، عدالت حقیقیہ

کردستان میهنشاهی

عجبا نه دن ، نه ایچون تاریخی و سیاسی موجودی بین المللی بر معلومیت ده کس ایچین اولان کردستان موضوع بحث اولمور .

اوراددهده . موصوما قتل ایدلش دلی قاتیلار اولدورولشنجیب قادیلر ، باهاسز و اکثریا آنامز ، باهاسز ییملر ؛ یاوروجقلر ، اویسانی نوغهین اولر ، آرقن قایدی آجیلمه چی اولار بیکار و یوز بیکلر جه در .

آده صره قولانجه ایلیشور . کرد ترکدن آری دکلدر ، دیوردر . حتی بریموت نقدی کچن کون ، بچون کوردلرک حقوق ؛ کوردلرک مروض قالدقاری ناعما . بد شایخی بیلس میونامده

موضوع بحث ایچور بیکر . مریز لیک سولانک مقابل ، اولر تورک دیکلمده اولک ایچون ،

کیر بک ذمال جه بیوراب بیوراب

یوستیم قاتی ترک ایجه لی بز . بوقسه ترک بند بره چکلر . تورک ، کورد اولامادین کی

کوردلرک هیچ بز زمان تورک اولماز . یونلر بوش و بیوده قیامتدر . بالخاصه دوز بائی باشلی بر حرته . ناک اولمایان ملانرک ایکیچی برمانی تمیل ایچک ایست مسی بک کوشج اولور .

تورک در اولر ؛ تاریخی ، دینی و ایظه لرله برینه باغلیده و یوباشک قولانی ایچون کوردلرک تورکک مایلرخی اونوتهماری دکل پالمکس اک زینی و سر ادلی بر صورتده ملنارنه ؛ ملی قیادت و توتلره صاد لهری ایجاب ایدو .

بو حقیقتی ؛ بک ساده و چیلای اولان بو حقیقتی هر کس کورملی و دیلیله اقرار ، قلیله تصدیق ایجه ایدر . قیامتتاری ، اجتهاداری کی ؛ هوسلرنک ده اصل و اساسی مجبول بر طاقم مرشد ؛ ؛ لک مغفل فنکری آئللی بردها النفات ایدلرک ایدر . مریز آتاق .

بو عملکتک باشنه کجوب ؛ اداره ما کنه سنی آله آلانلر مع التأسف خارجی تشییقاتک تأیراننه معروض قالجهمه قدر چورویچی و اولدورویچی سقیم اداره سیستمی ترک ایتمه دیلر .

طبیعی و ضروری مطالبی ، انک حقیقی و انک مشروع تمایلاتی عارضی هوس و دوشونلجه لره قدا ایتمه دیلر .

عارضی سیستمورم . زیرا طبیعی اولمایان ، عداستی ، قوتی بر سواحدن اخذ ایچمن ؛ طبیعی قانونلره مستند بولیمان مؤسسولر چالسنور ؛ ناپایدادر ؛ کوسکورد . انک اوفقی برمدمه نیک تأثیرله دور یلیر ، یقار و بیقیلیرلر .

مستقر و پایدار اوله یله چک مؤسسولر ، برنسیلر ، قانونلر احکام طبیعی قنص ایچمیلر دره

شمدی به قدر خارجی و داخلی سیاستنی - بعضی مستثنی زمانلری اولنجه برابر . معین بر هدفه طوغری توجیه ایچمن و بر آ ز سرسری برنوشایخی ذهنیتنه مالک اولان عتباتی دولتی رجالتک نه قدره و جب شرم در داخلی سیاستده اعمار و تمدین اساسلری برینه انک زیاده رعایت ایستکاری برنسیب عتباتی حوضه نالکله ادخال ایدیلن اقوامک کیردیلرخی بر صورتده معی واقعا و یوزی متعاقب معنوی زبیر کنن محروم قیلان معنوی ساق کنه یلورنه و ویک بلا ایچمکتی . بونک اولر اوقده یاقینده بک چوق ؛ بک آجی و بک فعیج تمولرخی کوره یلورز .

عتباتی دولتک بالقان موازنه سنده وحقی آورویا موازنه معنوی می حرکتنده عرقی - ججایا و قایلرلر دن بک عالی خدمتدر و منلر بکله دیی آرنا وودلی ؛ حکومت ایچک صلاحیتی جلالن ایکی اوج سر کرده مک چاپیشانی یوزدن ضایع ایدلی . بوضایع ضروری و مایمی ایدی . زیرا عتباتا دولته اورادده مسعود ایدک قلد .

گوردلر

تاریخی واجتماعی تدقیقات

عشائر و مهاجرین مدیریت محومیسی سوئک
مفعل طرفنده «دوتور» فریخ « طرفدن تألیف
ایدیلوب؛ براین شرقی آقاده: «تجه طبع ایدیان» کردلر
عنوانی و تاریخی، اجتماعی تدقیقات محمولی اولان مهم
برآرک - ۳۸۴ - صحیفه بالغ اولان برشمی جلدی
توجه مانه.

واقعا اوروپاده - کردلر و کردستان - خفته
انتشار ایدن اثرلر متعدددر .

استطردا شوقی عرض ایدم که: روسلر اردمنتا
و کردستانه عالم کتایزکده هم برشمی تألیف ایشلردر
یتسویوخ آقاده میسی طرفیدن نشر ایدیلن و (۸۳۰۷)
کله بی اختیار ایدن، کردجه - روسجه - آلتانجه لغت
شون نواقصیه براس بو مختلف آثارکده مبلین بریدر.

«کهریج» دارالفنون معلملرین آتور یازیشی
متخصصی دوتور «سج» ک متاسلمی تدقیقات
طبیعیسی؛ انگلیزجه ایران تاریخی مجری «سرجون
مالکوم» ک مدعیاتی آوستریا مورخ «مشهوری
«عالم» ک بو خصوصده کشریاتی شایان عالمه در.

حتی یونان مورخانین «استرابون» و «اکس
ناتون» ده کردلر و کردستانه اشتغال ایشلردر .

آلتاساده بو کونک مشهور کردلولوغ بروفیسور
«اوسفارمان» در .

«اوسارمان» فارس و سایر ایران کردلری خفته،
اخیراً موکری کردلرینه داتر جسم لسان و ادبیات
مجموعه لرجه نشره باشلشدن .

شوقی به قدر موقع اعمازه چیتمش اولان درت
قسم (۱۱۵۰) بیک یوزاللی بیوک صحیفه به بالغ اولویور.
کردادیانی تدقیقات «کهریج» دارالفنون تاریخ
قدیم معلملرین - سج - ده اشتراک ایتدیلم .
مطالعه می شروع کرده در: «بوادیات پک اشدانی بر
حاله اولایوب برظالم شترلر، شریکلر و صالحلردن

اشناسا نامس واختلافده یودیمکدر .
موملمادی ساحل زیاده ویاقره نیک اورنه سنده
انام بوری ویا بری اولدینی؛ اقلجه سرجاق ویا
صفوق، اووا ویا طالعاق؛ اهالیسی جوق یاخود
آزرعاتجه فیض و برکتی جائز ویاخود بو خصوصده
قدر اولوب معدنیاتی محتوی اولانسته کوره اورده
ساکن اولانلر اوزرنده مختلف تأثیرلر اجرا ایدر .

محیط معنوسک ارتدین ویا قهر؛ سربیه ویا
ومغارجه ترق ویا مدنی؛ بدایع و معمال ایله التلی
ویا الفتنسز، سفاهات اسرافانه مال یاخود بداندن
محبت، منشیت وفعال یاخود عطاشه مروض اولما
سنه کورده . اورده اسرار حیات ایدن اناسلر
اوزرنه تأثیراتی ختالف ایدر .

باین سرتی ایشلرکده لایه می خصوصده
علوم طبیعی و ریاضیه، تاریخ، حقوق، اقتصاد
اخلاق، علم اجماع کبی علوم بزه معاونت ایدر .
بو سطرلردن سوکره فتح ایلمه کتاری زماندن
اعتبارا نه تانیق نه منتهی مسعود ایدمه یین سقیم طرز

اداره سرتی سرتی وعلی وعلی ایشلری ذاتا مکملور
بدیحت ایدن اسور ادارتکده هر ششیدن اول ذکر
ایتمکدن واداره خصوصسندره رهبرلرکدن اسلافراحت
ایله یه چکدر علمی تدقیق اسولرینه قوشی اولان
سکانه لکسزدن . جهل کیشمزدن نیت اولدیی
قدیمتله تظاهر ایدر .

اوت شوقی اعتراف ایدمک اینساب ایدرک بو
کونی بیله اداره آدمی اولوق طایفه یین ذوالکده
بر اکثری حوند «موریتارینه هیچ بر زمان بو
علم اسه ک که ذاکله قائماتله در .

ایشته مهاجرین مدیریت محومیسه سک کردلر
خفته تاریخی اجماعی تدقیقات عنوانی ترجه می بو

اعتبار ایله بیوک رحمن منو بیله قارشلایور
هیچ او یوزار؛ سربیه شلیتوسق عدا کتاری
اشانسنده معروف برکورد؛ سیاه اشکازک برقطعه
سرتک مهم اموزشی اووزلرینه یوکتمش سابق
ناظرلرمدن برینه سراجعله؛ برهست ایتویوسنده
جریان ایدمچک عدا کرات اشانسنده کوردستانک
حقوقی محافظه اینک مقام خلافت و حکومت عتایه به
اولان سربویطیه، انذار الملک اوزره کدرلر سرتک

گورد ارمنی مودتی

پوکسک و مقدس سینی درین هام
انراک قیرلسی؛ قوّه حکومتک عال و دوراندیش
انرازه انتقالی سعادتی؛ مشتاق و متحسری
اولدینمز مشهوره و جدائیز طوغری به ؟
بوک بویوک نایبه زئی نایک انجک باشلور .

عشایی نازجک و بوندن اول نازخ عمومی
عالم هرچ را اختلاف و نزاعی قید انجده بیکی اومنی
و کورد ملتی سوک ایام عبراتی حیات طرفده
مع اناسف بر برینه قاریش . هرچ اجلی و طبعین
اولانان ساهلرک تاثیریه هر یکی طرف شفقی
سورنده متاثر و متضرر ایدن غیر مساعده بر
وضعت آلمشی .

عصر لدربری عینی قلمه اوستده و عینی صاف
و تیر و عیله انجده مک قریلی مشرک حیات؛ مشرک
سجیه؛ مشرک منافع جنبری داخلده ک حاروصیبی
برقادش مجتله بر برینه سینی قوونی بر سورونده
یاغل اولوق باشانان . بایکی پوکسک قابلین
ملک بدینک سرزوشنی اون کلونو زنجی عسکرک
نصفتن سوکره باشلامشدر .

پوکسک نصف عصر چهره کاشانی طایفان
برحاله کیزن ان انقلابک؛ ملل مختلفه اوزوندده اجرا
ایشیک تاثیرات ایله مدینه اجتماعی و سیاسی
سایمی، اداری حیات بر برینلرده وقوع اولان
عظیم تحولات و تکامله قارشی عشایی دولنک
کوسردیک لایقیدی، مدحت لایقیدی با احتوا
انجک فلاکت نکوزدر .

ایشته بوملم دوردده ماسد عیظدن استفاده
ایدن روس نفوذ و تلقیاتی دورر ایله متناجب
مظن راهسول سیاست شرق ولایتلری داغلرینک
اقلیمی کی روح وجدانی معصوم ایکی آسوده
ملتی ارمنی و کوردی؛ نه بسلام طایف عامانرک
وقیلر بر برینه قارشی تحریک ایدیلور و آس
حق قائل بر دولک مشرک قاریش بر سورونده
آجلده دی .

شونی قید و ایضاح انجک ایجاب ایدرک
ارمنی و کورد مللرینک دینی و اجتهادی عقیده لر
تایرلیه یعنی مسلمانلق و حریتلایق سونوقیه
بر لرینک اوزدرلینه آخلمری احتمالی مفقود

ایجه بنابر خصم اومعدن و زواقدر؛ بنلکلی محافظه
وادامه ایدیلور؛ و ماضی حیاتی نمیزد . ارمنی
کورد اختلافاتک آنزلی طوغریدن طوغری به
ایکی ملت آزمنده احداث ایدیلان بر طاق موقت
غیر مشروع جریا لردن انبساط انجش اولدینی
نظا هر ادر .

ارمنی و کورد اختلاف قنده بی مدخل - بولتان
اومنی خارجی تأثیران و عشایی حکومتک اسینی
در پانک دولتی - مسکول و غیر معلول هر چند معین
بر ادر ارمه بیتمه مالک اولان و انچه ساس ک تازیله
احرای حرکت ایدن بو ذوات - حیاتی قدر نلردن
ملکلت ایچون نافع بر منبع قوتده دسار اولوق
استفاده ایدمه دکری - اومنی کورد مللرینک
کریزه عناصری ائلا ایدر مکه برابر عرب
بر اختلاف شتی نتیجه سنده کاشانی جهان
مدینه بر کورد و ارمنی قتالی و ایکی ملت
آرمنده دوشمزدن دوشمه نعدت ایدن بعض
معلی و قهره شکلده کوسروردک نتیجه من
حاله مفقود اولوقه برابر اجنبی مؤثرک و عشایی
حکومتک بین الملل - موصلیتی موقتا تأمین ایدم .

چک بر سیتم آتیب ایدیلور دی .
بورسینک کینه؛ بشو حقیقتلرک اینواقف
اولمانلر؛ کورد ایله ادمینک مودت و محبت و وداد
وصیبت دولو اوار تاریخه بیتمه بیگانه اولانلر
ایله شرقی لاشرندده قلمه صوامش ظالم بر کورد
ملتک موجودتی قیاسی برورده ایله یورلردی .

حق بر باطل قاضت رجال علمی بیه تحت
نفوذنه المشره آله راهه مده کورد لر زمانیزک
آبورلر ایدر ارمنی اختلافی کورد ملتک به قدر
خشین بقاراقه ره مالک اولدینتی و آتوری - جا بامسک
شون شدیمه یوماندده محافظه موجودیت ایدنکشی
آزاده ایدر کی حقه و حقیقت مسلمان ملل لدر .

بوگون روسل طرفدن شرق ولایتیزده
باشلان تحریکک تک تحقق ایتیمی و بر سر عمر مرکز
ذکر ایشیک اوزره ولایت شرقی اصلاح
ایلمک اوزره انگیزه مفتشتر جلباتک خصوص
سندگی اذروی دوله روسیه تک ممانت ایدن

نظا هر ادر .

باب عالی و انقلاب غریبه سی

استانبول رفیقمرکز دون نشر ایدیلن خبر
صیح ایسه تخدیش ذاتی موجب مقالات
نشر ایشی هانسیله هر نه منر حقه انتقبات
قانونیه اجراسی خصوسی باب عالیدن عدلیه
نظارتنه یازلش .

بر یو جوادنی اوقودینیز کی قانون اساسینک
اون ایکنسی ماده سنده بر کرر کوزدن کچیردک
اسول حکما کوزن جزا قانونیه مطبوعات قوت سنده
تذقیق ایتدک . باب عالیک بویه بر اصره صلاحیت ادر
اولانلایقین کوردک و آتدن دولان بو حرکت
قید احتیاطله تالی ایدیلی لازم کله بیکه حکم
ایدک . بونکله بر ارغنه مرکز بریحی نورسوندن
بوکونه قدر اولان بوتون یازلرینیز ده تکرار
حده دن کچیردک .

تولیم صیح ایسه هم قانون اساسی
هم اسول مشروطیته باب عالیک متجاوزان
بر کلتدنه . بولوغش اولدینت قائل اولوق
تخدیش آذسان ؛ باب عالیک بوکته تصییر
بر اساد انجک ایسته ایله جزم ایچما سیمه یه
قادر یخیر باشانیلان کله آکلوق ایسته دیکمز
آچی حقیقتی دور ؛ بوقه علمی بر سورنده
تشریح انجک ایسته دیکمز اداری اصول لر می در ؟
هر کس اجتهادنده حرکت کی دی ؟ قانونک هانسی
ماده سی زئی بوندن منع ایدم بایر ؟ شیمه یه
قدر ملک باشادنی (بی خبر ایشاق) دوری
کالی کدیمی ؟ آئزده قلابیسنه چاپیشتی ایست .
دیکمز بر قسم و طنکده تخدیش آذهان موجب اولور
قورقوسینه اهان چیماسمی راضی اولام .
آنک محافظه سی بولنده هیچ بر تدبیر و شونه .

بایم ؟ باب عالی و بوکله ذهنیق چوقدن ترک
ایتمی ایجاب ایدر دی . توفیق باشا حضرتلری
کی آورو بانک مراکز - مدینه سنده بولوش
اولان بر بر ساستده نظا ایدر دیک بوکله ذهنیق
چوقدن آتیش دور . نایه علیه شمدیه یه قدر
بر کولایقبات رسب واقف اولادیندن استانبول
رفیقمرکز بوخیری قید احتیاطله تالی ایدیلور
و آتدن دولتی شمدیلرک زنده بریحی - سوله موده .
باشانین حرمت مطبوعات - قهر اولسون
اسکی ذهنیق .

تجدیدات قانونیه

تجدیدات قانونیه

عقل

ولن عهد حشر نکر ننگ ننگ اولہ امری

پندرہ روزہ اخبار

سرسنی غزہ مزارک تعطیل نامہ سی عیا

پندرہ روزہ اخبار

ہبت مجرمہ و کلار مزارک اجراء

مستحضری

پندرہ روزہ اخبار

خطاب

پندرہ روزہ اخبار

خطاب

پندرہ روزہ اخبار

خطاب

پندرہ روزہ اخبار

نیدار مخانه‌ی سهر بهستی له ئهسته‌مبول

Celui-ci, persistant dans sa manière de voir en ce qui concerne les logements, c'est-à-dire dans la majoration de 400 o/o, laisse toute liberté pour les immeubles de rapport.

Les habitations construites après la promulgation de la nouvelle loi pourraient également être cédées en location au prix désiré.

Par rapport aux logements, le Conseil d'Etat n'a introduit dans la loi que cette seule modification et a décidé de transmettre le projet au conseil des ministres.

Les personnes dont les noms suivent ont assisté le mardi 17 août, soit en leur propre nom, soit comme représentants ou directeurs de journaux ou d'associations, à une réunion préparatoire de la Ligue des mandataires.

A l'unanimité ils ont décidé de prier tous les journaux représentés ou non à la réunion, toutes les sociétés, tous les syndicats, associations ou groupements professionnels, industriels ou commerciaux de vouloir bien se faire représenter par des mandataires dûment accrédités à la prochaine Assemblée constitutive de la Ligue, qui sera annoncée par la voie de la presse.

MM. Anagnostidès, du *Proodos*.

MM. A. Bayba, président du Cercle des Ouvriers Catholiques de Constantinople.

J. Bert, de la Ligue de Solidarité Française.

Calothéos, directeur du *Proia*.

J. Fua,

D. Kanakari, président de la Fédération des employés des banques et de la Ligue des professionnels de la Mécanique.

Kiazim et Nihad beys, de l'*Ikdam*,

P. Le Goff, directeur du *Stamboul*,

J. Loria, du journal la *Nation* et de la Fédération Sioniste.

Loutfi bey, directeur-administrateur de l'*Illéri*,

Margaritis, directeur du *Chronos*,

Nardea, avocat,

T. Naoum, du *Patris*,

H. G. Nersessian, directeur du *Vertchin-Lour*,

Pailares, directeur du *Kosnhore*.

Rifaat bey Mevlanzadé, du *Serbesti*.

Sedad bey Simavy, directeur du *Der-Saadet*,

Selim bey, du *Vakit*,

Thomas, de la *Presse du Soir*,

Voutyras, directeur du *Néologos*.

Une délégation de 5 membres a été désignée.

Constantinople, le 18 août 1920.

LA LIGUE

Les Soviets et Broussiloff

Répondant à des bolcheviks qui dénonçaient le danger que représente le général Broussiloff pour les Soviets, vu sa popularité dans l'armée, Trotzki déclare que le général est soumis à un contrôle excessivement sévère et que, par conséquent, il

مهولان زاده ريفعت و خهبات له پیناوه نه تهوايه تیی کوردیی

ئوه راستییه کی روونه که مهولان زاده، نزیک به بیست سالیکی تهمنی وهک لیبرالیکی رهنه گرو به ره هلسنکاریکی عوسمانیی دژ به حوکی سولتان عهبدولحه میدو دواتر ئیتحادیییه کان به ریکرد، به لام به هوی ئه گور انکارییه خیرایه کی که پاش جهنگ به سهر ئیمپراتوری عوسمانییدا هات، ئه به به خیرایی به ئاراسته ی نه تهوايه تیی کوردیی و کارکردن له پیناوه دا رویشته.

شایه نی باسه، مهولان زاده، ویرای ئه وه ی له دهر وه ی کوردستان ژیا بوو، ههروه ها پهروه دهیه کی ئهسته مبولیانیه ی هه بوو، به لام زور پیش ئه قوناغش و وهک کورد زادهیه کی ئهسته مبولیی، له سه ره تایی کارو چالاکی و ژیا نی سیاسییدا، په یوه ندیی به ربه ره که سایه تیه ناسراوه کانی کوردی وهک : سهید عهبدولقادی نه هریی، سهید ته ها، حوسین پاشا به درخان، بابانزاده کانی ئهسته مبول وهک ئیسماعیل بابان و عهزیز بابان، شهریف پاشا، عهبدولرحمان و ئه مین عالی و جه لادته و سوره یا به درخان و باقی دیکه ی دهسته بژیری کوردی چالاکی ناوه وه دهر وه ی ئهسته مبوله وه هه بوو. ههروه ها وهک پیشتر بیزرا، مهولان زاده، بروایه کی قوول و پتهوی به فره رنگی و یه کسانیی مافی ره گزو ئاینه جیاوازه کانی نیو دهوله تی عوسمانییدا هه بوو له چوارچیه ی دهوله تیکی نازادو دیموکرات و ناواهندگه رادا. دواتر وهک سه ره تا ئماژه ی بو کراوه، ئه ئه ندامیکی ریکخراوی کومله ی تهعاون و ته ره قی کورد بوو که له سالی ۱۹۰۸ دامه زرا، ههروه ها به شداریشی هه یه له گهنگشه هزریی و سیاسییه ی که پیشتر له کایه ی روزه نامهوانیی کوردییدا بیزراوه، به شیه یهک دهوانریت بی دوودلی بلین که مهولان زاده ریفعت بهگ خاوه نی بیریکی نه تهوايه تیبانه ی کوردیی روه و رهوان بووه .

بۆ نموونه، لهوتاریکیدا بهناونیشانی " محترم هتافه کورد غزتهسی مونسسلیرینه / بۆ دامهزرینه بهریزهکانی رۆژنامهی ههتاوی کورد " که له ژمارهی ۲ی گوڤاری (هتاو کرد) له بهرواری ۲۱ی تشرینی دووهمی ۱۳۲۹ بهرامهر به ۴ی کانونی یهکهمی ۱۹۱۳دا، به تورکیی بلاوکراوتهوه، پێ لهسه گرنگی خهباتی نهتهوهیی و تیکۆشان لهپیناو نایندهی نهتهوهی کوردو پێشکهوتن و گهشهاندنی کۆمهڵگای کوردیی دادهگری و ههولهکانی نهتهوهخووانی کورد و ریگای کوردایهتی لهو بواره بهرزدهنرخینی. پاشان سهرنجی خۆی لهسه دۆخی ههوکهی خهباتی کوردو پێویستی رۆل و خۆریکخستنهوهی دهستهبژیری کوردان لهتاراوگه بهچاولیکهری بزاقی شوڕشگیری ئهرمهیه هاونهژادهکانی کورد دهربریهو داوی هاوکاریی کوردو ئهرمه و چاکسازی لهبواری زمان و فهرهنگ و روشنبیری کوردیی کردوو مهترسی خۆی لهناپندهی کوردستان پێشانداوه داوی کردوو کورد خۆی بیر لهحالی خۆی بکاتهوه. ههروهها وهک ولامیکیش به وتارهکهی پێشووی هاوڕیی "دکتور عهبدوڵلا جهودهت" که له یهکهمین ژمارهی ئهو گوڤارهدا بلاوکراوتهوه، پێی وابوو ناکرێ بێ هیچ ریکخستن و بهرنامهو چاکسازی و ئامادهکارییهک لهلایهن دهستهبژیری کوردان له نهستهمبول و تاراوگه، لاوانی کورد رهوانهی کوردستان و ئهنهدۆل بکریتهوه. مهولان زاده، لهو وتارهکهیدا دهنوسیت:

"کارو چالاکییهکانی ههتاوی کورد سهبارت به پێشخستی کوردو گهشهپێدانی کۆمهڵگاکهی و بههیزکردنی بنهماکانی مانهوهی کۆمهلایهتی کورد شایستهی ریزلینان. بێگومان کاتیک که ئهم گوڤاره پیر بههویه کارهکانی خۆی ریکخست و بهردهوام بوو له ههولدان بۆ بهدهستهپێدانی ئامانجهکانی، ئهو کاته نهتهوهی کورد" زیندوو دهکریتهوه" و دهگاته ئامانجی دوارۆژی خۆی.

بهچاوی خۆمان ههموو گهلان دهبینین که چۆن بازنهیهکی نهتهوهییان بۆ خۆیان دروست کردوووه ریگای پێشکهوتن و

گه شهکردنیاں گرتوتتهبر. ئهو گهلانهی که ناگایان له نتهوهکهی
خویان نییه و خاوهنی ئایدیالیکی نتهوهیی نین، دواکهوتوون و له
کومهلگای مروقایهتی بهجیماون و رۆحیان تیدا نهماوه. بی رۆح بوون
و زیندوونهیوونی گهلنیک شتیکی ئازاردهره. لهراستییدا زۆر سهخت
و پر ئازاره که خهک مهحکوم کرابیت به مردن و نهمان لهنیو دنیای
شارستانیدا.

ههتاوی کورد ههولی جیهجیکردنی ئهرک و ئامانجیکی دواروژی
زۆر بهرزو پیروژ دهات. ههولی ریگرتن لهفهرامۆشکردن و نهمانی
کوردهکان دهات که ژمارهیان شەش بو حهوت ملیون دهبی و پشتیان
یهکهو لهیهک بنهچهوه هاتوون. ههر لهبههر ئهمهش بهئهرکی خومی
دهزانم که بهناوی کوردایهتییهوه پیروزیایان لئ بکه.

ههست بهوه دهکری که کارو چالاکییهکان سهبارهت به
دهستیپیشخهری بو باشترکردنی بارودۆخی پاریزگاکانی خورههلات
روویان له زیادیوون کردوه، ئهرمهنهکان که هاونهژادی ئیمه
بهداوی ههبوون و کهسایهتی خویاندا دهگهرین، پنیوسته ناگاداری ئهو
هاونهژادانهمان بین و چاومان له کارو چالاکییهکانیان بیت.

وهک دهزانریت کوردو ئهرمهنهکان هاونهژادن و لهگهلی
"ئوردو"وه سهرچاوهیان گرتوه، میژووی کونی ئوردوکانیش
لهشاخهکانی فلهستینهوه ههتاکو شاخهکانی رهواندوز تیپهر بووه.
پیتهکان و ئهدهبیات و زمان و نهژاد و نهرتیمان لهگهله ئهرمهنهکاندا
یهک بووه، بهلام دواتر ئهوان ئاینی مهسیحییان ههلیژاردو خویان
لهئیمه جیاکردهوه. بهم دوایبانهش ئهوان پنیسکهوتن و بو بهدهستهینانی
ئامانجیکی نادیار ههنگاویان ههنگرت. ههر ئهم جموجولانهش
بوونهته هوی ئهوهی ئهمرۆ ئیمهی کورد و ئهرمهن لهیهکتری
جیاینهوه.

من چهزدهکهم که ئهم دوو هاونهژاده یانی کوردو ئهرمهن دهست
بدنه دهست یهک و پیکهوه بنهمای ژیانیکی باش دابنن. بهلی کورد

دواکهوتوون و ئهرمه نهکان تۆزیک پینشکهوتوون، بهلام با کهس تهسهوری ئهوه نهکان که هیچ کات ئهوه داخوازییهی ئیمه نایهته دی، با ئیمهی کورد تۆزیک خۆمان دهرخهین و جوولهیهک بکهین، دواى ئهوش گومانان نهییت که کات ئیمه یهک دمخات.

ئهرکی ئیستای ئیمهی کورد ئهوهیه که خۆمان بیر لهحالی خۆمان بکهینهوه و چارهی خۆمان بدۆزینهوه. دیاره هیچ کوردیک نایهوی لهلایهن هاونهژادهکهیهوه بتوینریتهوه و قوت بدریت، هیچ کوردیک نایهویت نهژادهکهی کۆتایی پی بیت و لهئینو دنیای مروقایهتیدا دیار نهمینن. لهبهر ئهوش پیویسته ههر کوردیک لهگهڵ ئهوهدا بی که دهبی " کورد بو خوی بیریک له حالی خوی بکاتهوه و چارهیهک بو خوی بدۆزیتهوه "

باشه وشیارکردنهوهی کوردهکان و پیناساندنی مافهکانی ژیان بهوان و دیاریکردنی ریگای گهشهکردنی کۆمهڵگاکه و پینشکهوتنی خویان پهیههندی به چ شتیکهوه ههیه؟ من لهم بارهیهوه وهکو بهریز د. عهبدوولا جهودت بیرناکهمهوه. به بی ئهوهی که ئامانجیکی دیاریکراو ههبییت بوچی گهنجی کورد رهوانهی ئهندهۆل بکرین؟ هیشتا زوهو بو ئهوهی ئامۆژگاری وها بکریت. چونکه هیچ ئهنجامیکی لئناکهوتنهوه. بهر لهههموو شتیک بو وشیارکردنهوهی کوردو پیناساندنی مافهکانی ژیان بهوان و پیناساندنی ریگای پینشکهوتن و گهشهسهندن، پیویستمان به زمان ههیه. پینشختنی زمانیش له ریگای گۆرانکاری و ریفورمی زمان و ههمهگیرکردنی زمانهوه مومکین دهبی شپوهیهک که خزمهتی ئامانجی دواروژ بکات. بو سادهکردنی نووسین بهزمانی کوردی و ئاسانکاری لهبهردهم دهربرینی کوردیدا، پیویستمان به زیندووکردنهوه و باشرکردنی پینهکانی ئوردو ههیه که پیتی کۆنی ئیمهن. نووسینی زمانی کوردی بهو پیتانهی که ئهمرو بهکاریان دههینن، کاریکی مومکین نییه و بههوی ئهوهشوه ناتوانین بهدواى بهدیهانتی ئامانجهکهماندا بکهوین، چونکه بی سوودهو ئهنجامیکی ئهوتوی لی ناکهوتنهوه، ئهگهر بتوانین پینه کۆنهکانمان

زیندوو بکهینهوه و بهپیی میتوده تازمهکان بهکاریان بهینین، لهگهل نهوهشدا ریزمان و فسرهنگیکی کوردی پیشکەش به خەلکی کورد بکهین که دواکهوتوو ماوهتهوه، ئهو کاته دهتوانین بلین که ریگهی گهیشتن به ئامانجمان گرتوتهبهر. پرواناکهم ئهناجمدانی ئهو شتانهش کاریکی سهخت و زهمهت بێت. چونکه [سوپاس بو خودا] که ئهمرو ژمارهی زاناو کهسانی رهوشت بهرزو شارهزای زمان روویان له زیادبوون کردوو و زورن. پیویسته ئهمانه کۆبکرینهوه دهزگایهکی زانستیان بو دابمهزیت. گومانیش لهوهدا نییه که ههموو جوره کاریک له قسهکردن بههیزتره. هیوادارم کاربهدهستانی هیقی جی بهجی کردنی ئهم ئهرکه نهتهوهیبهش بکهنه ئامانجی خویان. ئهگهر ئهو دهزگا زانستییه له ئهستهمبول دابمهزیت سوودی زیاتری لیدهکهوتیهوه. لهو بارهیهشهوه دهتوانم ئماژه به ئهزموونی ئهرمهنه هاونهژادهکانم بکهم.

ئهووان کاتیک ههستیان له پیویستی شوێشی نهتهوهیی و کومهلایهتی کرد، یهکسر گهنجهکانی خویان رهوانهی گوندهکان و ئهنهول نهکرد، بهر لهههموو شتیکی لهشاریکی ئهوروپاییدا زاناکانی خویان کۆکردهوهو بیریان له ئامانجهکهی خویان کردو سهبارت بهوش بریاریان وهرگرت، دواتریش بو بلاوکردنهوهی بریارمکان و جیبهجیکردنیان، بهرهو دهورو بهری ئیمه هاتن. با ئیمهش وهها بکهین، بهر لهههموو شتیکی پیویسته ئامانجهکانمان یهک بخهین و دواي ئهوش بگهرینهوه بو کوردستان.

مهولان زاده ریفعت 39

39 مالمیسناژ : جقاتا هیقی تلهبیا کوردان، وهرگیرانی له تورکییهوه: زریان روژهلاتی، پێشهکی و پێداچوونهوهی: عهبدوڵلا زهنگهنه، سلیمانی، بنکهی ژین، 2008، ل 338-342.

تاریخ تاسیسی :

غرة ذی القعدة

۱۳۳۱

درج اولئیان آثار اعاده اولغز

زمانا : ۲

صاحب امتیاز

ومدیر مسئول :

باباره عبدالعزیز

آثار نه نویسی نادریشه

عدد : ۲

هتاوگرا

۴ محرم الحرام سنه ۱۳۳۲ شمعدیلک آینه بر نشر اولوتور ۲۱ قسمرین نانی سنه ۱۳۲۹

شامده ملیتی محافظه ایدن کردلردن بر عاتقه

استانبول

رسدی کتابن مطبعه سی

۱۳۲۹

دكتور عبدوللا جهودت ۱۸۶۹-۱۹۳۲

هەروەها شوکران واحیدە، سالی ۲۰۰۵ کتیبیکی بەئینگلیزیی لەسەر ئیسلام لەتورکیای هاوچەرخدا نووسیوە و لەبەشی حەوتەمیدا، کاتیک باسی لە هەلۆیستی نەڕینی "سەعید نرسی" کردووە سەبارەت بە مەسەلەی سەر بەخۆیی یان ئۆتۆنۆمی کوردستان لە پاش جەنگدا، خولیای مەولان زاده ریفەعتی بۆ سەر بەخۆیی کوردستان و دامەزراندنی دەولەتیک هاوشیوەی دەولەتی ئەرمانیی راگەیاندوووە لەوبارەییوە نووسیویەتی:

" نرسی بە ئاشکرا لە رۆژنامەکاندا بەرھەڵستی بریتانییەکانی دەکرد، لەسەر و ئەوانەشەو وریایی دەدا سەبارەت بە پیلانەکانیان لەبۆاری سیاسەت و هەلۆکانیان بۆ بینینی ناکۆکی لەئێو عولەمادا. هەرچەندە، پیش ئەوەی زیاتر بە وردیی ئەمە بکەین، بابەتیک دیكە یایەخدار کە بە بریتانییەکانەو پەیوەست بوو، جیگە ی نیگەران ی نورسیش بوو، دەبێت ئاماژە ی بۆ بکریت، ئەو ش مەسەلە ی کوردستان بوو.

ئەگەر ئەو وەبیربھێنریتەو کە لەکاتی دابەشکردنی خاکی ئیمپراتۆری عوسمانیی، بریتانییەکان، هەروەها فەرەنساش، چاویان خستبوو سەر هەریمی کوردستان و کێلگە نەوتییەکانی میسۆپۆتامیا. پلانی بریتانییەکان بۆ بەدیھێنانی زیاتری بەرژمەو نەدیھێنەکانیان لەناوچەکە، دامەزراندنی کوردستانی ئۆتۆنۆمی گرتبوو خۆ و بۆ ئەمەش ریکەوتننامە ی سیقەر چەندین بەندی لەخۆگرتبوو. بەو ش لەپاش جەنگ، بەلینی پێدانی ئۆتۆنۆمی لەلایەن بریتانییەکانەو بەکارھێنرا. لەرێگە ی هەندیک لەپیاوەکانی خۆیانەو وەک سەعید مەولا و ھاورییانی لە جەمعیەتی دۆستانی ئینگلیز و داماد فەرید پاشا، وەک ئامرازیک بۆ ھاندانی دانیشتوانی ناوچەکە بۆ یایخییون لەدژی دەسەلاتدارانی عوسمانیی. هەروەها بۆ لەمپەر دروستکردن لەبەردەم ھێزە نەتەوہییەکان. ژمارەیک ریکخراوی دیكە لەم بواردادا دامەزرینران کە یەک لەوانە "جەمعیەتی تەعالی کوردستان" بوو، کە

سه‌عید مه‌ولا له‌وشه‌وه تیبوه‌گلابوو و ده‌ستنیژی بریتانییه‌کان بوو. ئەو هه‌روه‌ها له‌نورس‌یش نزی‌کبووه بۆ‌ئەوه‌ی پشت‌گی‌ری به‌ده‌سه‌ته‌پینن.

به‌لام هه‌روه‌ک له‌پێشدا و هه‌روه‌ها دواتریش، ئەو به‌ره‌هایی ره‌تیکرد‌ه‌وه‌و هه‌ر کار‌یکی ریسواکرد که زیان به‌یه‌کیتی له‌گه‌ل تورکان بگه‌یه‌نیت. یه‌ک له‌و که‌سانی لێی نزی‌کبووه‌وه سه‌ید عه‌بدولقادر بوو، سه‌رۆکی ئەو جه‌مه‌عه‌ته‌ی سه‌روه‌وه، ده‌وتری که نوورسی ئەم وه‌لامه‌ی داوه‌ته‌وه: "خوای گه‌وره له‌قورئانی پیروژ فه‌رموویه‌تی: خودا که‌سانیک ده‌هینیت که‌خۆشیان ده‌ویت و ئەویش ئەوانی خۆش ده‌ویت. من هیوا له‌سه‌ر ئەم ئیله‌امه‌ خوداییه‌هه‌له‌چنم و واتیده‌گه‌م که‌ئاماژیه‌که‌ بۆ نه‌ته‌وه‌ی تورک که‌ بۆ هه‌زاران سال و ه‌ک هه‌لگری ئالای ئیسلام له‌جه‌هانداهه‌لسوراوون. ناتوانم دواي چهند که‌سیکی که‌م له‌هه‌لگری بی‌ری ره‌گه‌ز په‌ره‌ستی بکه‌وم. من ده‌بیت خزمه‌تی ئەم نه‌ته‌وه‌ پال‌هوانه‌و هه‌روه‌ها چوارسه‌د و په‌نجا ملیۆن موسولمانی برای راسته‌قینه‌مان بکه‌م." وه‌رگرتنی چیرۆکیکی سه‌رنج‌راکیش له‌هه‌مان سه‌رچاوه‌وه زیاتر ئەمه‌ روون ده‌کاته‌وه، ئەوه‌ی له‌لایهن کۆنسولدیجی عه‌ساف به‌گه‌وه، که‌ نووسه‌ریکی به‌ناوبانگه‌، گێردراوه‌ته‌وه ده‌لێت:

رۆژیک له‌کاتی‌کدا له‌ئوفیسی چاپخانه‌که‌ دانیشتی‌بووین، پیاویک خوی به‌ژووریدا کردو پۆشاک‌یکی سه‌یری له‌به‌ردابوو، کلاویکی جۆری درێژی له‌سه‌ردابوو. مه‌ولان زاده، هه‌ر ئەوه‌نده‌ی بی‌نی هه‌ستایه‌ سه‌رپێ و ئاو‌ری لێ‌دامه‌وه‌ وتی:

کۆنسولدیجی عه‌ساف، ئەمه‌ پێشه‌نگی نووسه‌ره‌کانمانه‌.

ئمه‌ به‌ده‌عوززه‌مان سه‌عید ئەفه‌ندیه‌. یه‌کیکه‌ له‌زانا پێشه‌نگه‌کانمان.

له‌و کاته‌وه به‌دوا، له‌سه‌ر ئەوه‌ راهاتم ناوبه‌ناو چاوم به‌نوورسی بکه‌ویت، هه‌روه‌ها به‌راستی، زۆر سوو‌دم له‌گفتوگۆ پر زانیاریه‌کانی ده‌بینی. ئەو جاروبار سه‌ردانی ده‌زگای چاپه‌مه‌نییه‌که‌مانی ده‌کردو

پیکهوه قسهمان دهکرد، تهناهت ههندیگ جاریش دهچووینه دهرهوهو
سهردانی دهوربهری شارمهکهمان دهکرد.

نازانم چهنده پاش ئهمه درێزه ی کیشا، سهعید نوورسی ئهسته مبولی
جیهیشت. ناتوانم ئیستا که بیرم بکهو ئیتوه که ئهو گهرایهوه زیدی خوی
یان بو شوینیکی دیکه چوو. بهههرحال، ئهلمانهکان و هاوپهیمانهکانیان
تووشی شکست و بهزین هاتن، ولاتهکه دابهشکرا، و دهستیانکرد
بهوهی لههههه گۆشهپهکی ولاتهکه دهولهتییکی نووی دابمهزرینن.
ئهرمینیا، یهکیک بوو لهوانه. روژیک مهولان زاده ریفهعت بهگ پپی
وتم : ئهوان دهولهتییکی ئهرمهینی دادهمهزرینن، لهکاتیگدا که
ئیمپراتورییهتهکه دادهرمیت، ئیمهش دهبییت دهولهتییکی کوردیی
دابمهزرینن.

کاتیگ من بهسهرسورمانهوه تهماشام کرد، ئهو پپی وتم: من ناپاک
و خیانهتکار نیم، ئهوه من نهبووم که ئیمپراتوری عهلیهی عوسمانییم
ههلوهشاند، نهفرهتی خودا لهوهی ئهوهی کرد، ئهوان که ههموویان
وهک جهرده ههلاتن. بهدلنیاپیهوه هیزه نیشتمانییهکان ههن، بهلام
ئهوان هیواپهکی زور پیشکesh ناکهن. ئیمه لهسهردهمی مۆجیزهکاندا
ناژین. من بو بهدیعووزمهان سهبارت بهم مهسهلهیه دهنووسم، چونکه
ئهو خاوهن نفوزییکی زورمو داوای لئندهکهم پیمانوه پهیهوست بییت.

مهولان زاده، نامهکهی نووسی و رهوانهی کرد، پاشان دواي ده
روژ یان دوو ههفته دواتر، ئیمه له ئوفیسی چاپخانهکه لهگهل ههندیگ
میوان دانیشتیووین، ئهوان جهکالی حمید پاشا که وهزیری بههریه
بوو لهو کاتهدا، ههروهها لهگهل سهروکی دادگای سهربازبیش. ئیمه
سهبارت بهمهو بهوه قسهمان دهکرد، کاتیگ پۆستهچیهک خوی
بهژوردا کردو نامهیهکی دانا. ریفهعت بهگ، کاتیگ نامهکهی
دهخویندهوه رهش داگهرا! دیاربوو که ئهو توورهبوو، کاتیگ نامهکهی
خویندهوه، فرییدایه بهردهمی من و وتی :

ئەمە بخوینەو ووتویەتی که پشتگیری له بیرۆکهکەم ناکات.

پێم جوان نەبوو نامەکه بۆخۆم بخوینەو، هەر بۆیه بەدەنگیکی بەرز دەستم بەخویندەوێ کرد. جەکالی حمید بەگ و مستەفا پاشای سەرۆکی دادگای سەربازی، گوێیان گرتبوو. بە دەقیقی بیرم نایەتەو نامەکه چی وتبوو، نوورسی پێشنیاری مەولان زادهی بۆ دامەزراندنی [دەولەتی سەربەخۆ]ی کوردستان رەتکردبوو. هەر وەها وتیوی : ریفەعت بەگ، با دەولەتی کوردستان دانەمەزرێنن، با ئیمپراتۆریی عوسمانیی بیوژیننەو. ئەگەر تۆ پەسەندت کرد ئەم کارە بکە، من خوازیارم تەنانەت گیانی خۆشم بۆ ئەمە بەختکەم."

پاش بیستنی ئەمە، مستەفا پاشا ئاوری له ریفەعت بەگ دایەو ووتی : ریفەعت بەگ تۆ هەلە، بەدیعووززەمان راستە. ئەو کوردستان نییه که دەبێت دابمەزریت، بەڵکو ئەو ئیمپراتۆریی عوسمانییە که دەبێت چاکبکریت و بیوژنریتەو.⁴⁰

---

⁴⁰ Shukran Vahida: Islam in Modern Turkey: An Intellectual Biography of Bediuzzaman Said Nursi, Albany: State University of New York press, 2005, p 146-147.

سەئىد مولا كورى شىخولئىسلام نەجمەدىن ئەفەندى ۱۸۸۰-۱۹۳۰

بەدىعولزەمان سەئىد ئەفەندى ۱۸۷۸-۱۹۶۰

مستہفا پاشا یامولکی ۱۸۶۶-۱۹۳۲

شایه‌نی باسه. ئەو سەرچاوه کوردییانه‌ی که لەقوناغی پاش جهنگ باسی چالاکییه نەتەوایه‌تییه‌کان و دامەزراندنی ریکخراوه کوردییەکانیان لە ئەستەمبۆل کردووه، کاتیک ئاماژەیان بە دامەزرینەرانی جەمعیەتی تەعالی کوردستان لە ۱۷ دێسەمبەری ۱۹۱۸دا، بە رێبەری سەید عەبدولقادر کردووه، ناوی مەولان زاده‌یان نەبردووه، که‌چی کاتیک باس لە ناکوکییه‌کانی ئەو ریکخراوه‌و پەرتبۆونی دەکەن، ئاماژە بە مەولان زاده دەکەن وەک جیاپۆوه‌یه‌ک لە جەمعیەتی تەعالی کوردستان و دامەزرینەرێکی جەمعیەتی تەشکیلاتی نیجتیماعی کوردیی که لایەنگری سەر‌به‌خۆیی کوردستان بووه⁴¹ بە‌دژی ئۆتۆنۆمی لە چوارچۆیه‌ی عوسمانییدا. بە‌گۆیره‌ی بە‌ل‌گه‌یه‌کی بریتانیی که "باربارا هینینگ" پستی پێ بە‌ستووه، هەروه‌ها لە بە‌واداچوونی رووداوه‌کانی پاشتردا ئەوه‌مان بۆ روون دە‌بیت‌ه‌وه که مەولان زاده نەک هەر ئەندامێکی ئاسایی ئەو جەمعیەته‌ بووه بە‌ل‌کو لە دانیشتنه‌کانیشدا قسه‌که‌ری سەر‌ه‌کیی بووه. باربارا ده‌ل‌ئیت که رۆژ‌نامه‌ی سەر‌به‌ستی مەولان زاده لەم قوناغدا بۆته‌ زمانحالی جەمعیەتی تەعالی کوردستان.⁴²

سەبارەت بە هەلومەرجی ئەو کاتە، رەفیع حیلمی، لەژێر ناونیشانی "مەسەلە‌ی کورد لە ئەستەمبۆل" دە‌نووسیت: "کوردە‌کانی

⁴¹ "حەفان ئۆزگیلو" مەولان زاده بە سەر بە بآلی جیاخواری جولانەوه‌ی نەتەوایه‌تی کوردیی و ئەندامیکی کارای جەمعیەتی تەشکیلاتی نیجتیماعی کوردیی دە‌زانیت. برۆانه:

Hakan Özoglu: *Kurdish Notables and the Ottoman State. Evolving Identities, Competing Loyalties, and Shifting Boundaries*, State University of New York Press, Albany, 2004, p156.

⁴² Barbara Henning: *Narratives of the History of the Ottoman Kurdish Bedirhani Family in Imperial and Post-Imperial Contexts*, p 396-397.

شایه‌نی باسه، پروفیسۆر دکتۆر تیمۆجین فایق ئەرتان لەو کتێبه‌ دۆکیومینتارییه‌ی به‌ دواییه‌ سەبارەت میژووی تورکیا نووسبوویه‌تی، کاتیک باسی جەمعیەتی تەعالی کوردی کردووه، لە‌دوای سەید عەبدولقادر ئەمین عالی، ناوی مەولان زاده ریفعتی هیناوه.

Prof. Dr. Temuçin Faik Ertan: *Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Ankara, 2011, S 88.

(تورکیا) و بەتایبەتی کۆمەڵەکانی سیاسی کورد لە (ئەستەموڵ) کەوتووبوونە تی کۆشانیکی بی ووچان و تەقەلایەکی بەتین. لەگەڵ برارنەوهی شەڕ (موتارەکە) وە دەرچوونی گەورەکانی کۆمەڵە (یەکیەتی و سەرکەوتن) لە (ئەستەموڵ) و راکردنیان بۆ دەروەوی خاکی (عثمانی) ئەم کۆمەڵانە بە ئاشکراو بە بی ترس هاتنە میدان و بە (رەسمی) دواى حقوقی کوردیان خستە پیشەوه. (ویلسن)ی سەرەک جمهوری ئەمەریکا لەو رۆژانەدا (١٤) بەندەکەى خۆی بلاوکردەوه کە بەپێى ئەم (دەستوور) و بەلگەیه... هەموو قەومیەک مافی داواکردنی سەربەخۆیی پێ درابوو. لەبەر ئەمە (سیاسی) یە گەورەکانی کوردیش یالیان دابوو بە (دەستوور)ەکەى (ویلسن)ەوه و داواى سەربەخۆیی کوردستان و ازادی قەومی کوردیان ئەکرد. بۆ ئەم داوايه زۆر تى کۆشان و لەلای گەورەکانی سویند خۆرەکان گەلێ تەقەلایان دا. حکومەتی ئەو رۆژەى (ئەستەموڵ) کەوتیوه و یستایکی گرنگەوه و ئەنجامیکی سامناکی لە پیشەوه بوو. لەوه ئەترسا کە (کوردستان) و (ئەرمەنستان) ی لی جیابینتەوه و وا بەجاری پوچ بینتەوه و هیچی بەدەستەوه نەمینى. ئاگاداری ئەوه بوو کە کۆمەڵەکانی سیاسی کورد پەرهی سەندوه و لە زۆریه (ویلایەتەکانی خۆرئاوا/خۆرەهلات سەردەشتی) و شارە گەورەکانی کورددا بلاو بۆتەوه. بۆیهکە ویستی بە سیاسەت و بە هیمنی لەگەل کوردهکاندا بجوولیتەوه و یا بیانخلاقینى! هەر لەم سەرودمەدا "کلیمانسو"ی سەرەک جمهوری فرەنسه (بەیاننیک = ووتار) ی بلاوکردەوه. ئەمە بەتەواوی تورکەکانی پەشوکاند و بناغەى دەولەتی بەچەشنى (بوومه لەرزە) هینایە لەرینەوه. لەم ووتارەدا (کلیمانسو) بەناوی دەولەتە سویندخۆرەکانی ئەوروپاوه ئەیوت : " حکومەتی تورک (دەولەتی عوسمانی) ئەوهی لەبارانیه کە بتوانیت میلیتەیک بەرپۆه بەریت. لەبەر ئەوه متمانەى پی ناكریت و نابى قەومیەک کە تورک نەبى و تا ئیمرو لەژیر جمهوری تورک و سنەمی تورکا ژیاوه دووبارە بخریتەوه ژیر حوکمی". لەبەر ئەمە حکومەتی ئەستەموڵ کەوتە ترسیکی گەورە و ویستی لە کوردهکان نزیک بکەوتەوه و ماوهیان نەدا کە

دووی ئەم واتانەو یا (دەستوور) مەکی ویلسن بکەون. و بۆئەوێ هەگەرەکانی سویندخۆرەکان دووریان بخاتەوێ هەلیان لەکیس بەدا بە پەلە (لێژنەییکی وزاری) دامەزراند کە لەگەڵ کوردەکان بکەوێتە باسی مەسەلەیی کوردەوێ. ئەم لێژنەیی کۆلێنەوێ مەسەلەیی کوردی پێ سپێرا. ئەبوو لەو شتانه بگەریت کە بوو بەهۆی نارەزایی قەومی کورد. بێر لەو بکاتەوێ – کە بەو شەرته لەناو یەکیەتی عثمانیدا بمانتەوێ – چەشنە ئیدارەییکی بخاتە بەرچاوی حکومەت کە ئەبێتە هۆی رەزامەندی کورد. لەگەڵ نوێنەرەکانی کۆمەڵەکانی سیاسی کورد باسی ئەو بکەن کە بۆ کوردو کوردستان چی بە باش و بەکەڵکە بکریت. بۆ ئەوێ تێکۆشن کە کوردو تورک یەکی خەنەوێ بۆ ئەو هۆیانە بگەرین کە بناغەیی ئەم یەکیەتی یە دامەزرێنەوێ بەهیزی بکەن. لەلایەکی تریشەوێ چە حکومەتی تورک و چە غەزەتەکانی ئەو رۆژەیی (ئەستەمۆل) بە پێی سورشتی رۆژی رەش کەوتبۆنە باسی یەکیەتی ئەم دوو قەومە. یەکیەتی تورک لەگەڵ (برا!) کوردەکانیان. لە چاکی و قازانجی یەکیەتی ئەم دوو برا (موسلمان) ه . باسی شەریکیەتی کوردو تورکیان ئەکرد و خاکی عثمانیان بە هی ئەم دوو برابە دانەنا. دوژمنی ئەم وولاتەیان بە دوژمنی هەردوولا ئەژمارد. لە پاراستنی ئەم خاکە پێرۆزەدا کوردیش وەکو تورک بەشداربوو. دینی ئیسلام و شەرفی ناوی خۆشەویستی عثمانی – کە لەم دوو قەومە واتە لەکوردو تورک هاتوێ ناو- وەکو تورک ئەکەوتە سەر شانی کوردیش!.."

شکی تیا نیە کە ئەم پڕۆپاگەندەییە و ئەم هەول و تەقەلایە لەلایەن حکومەت و غەزەتەکانەوێ گەلی کەڵکی بۆ تورک بوو و کاریکی باشی ئەکردە سەر زۆربەیی کوردەکان. بەلام نیشتیمان پەروەرەکانی کورد و کۆمەڵەکانی سیاسی لەوانە ئەبۆون کە بەم واتانە تەفرەبخۆن و لەرئیی ئازادی کورددا لە تەقەلایەکیان دووا بکەون. ئەمانە

چاوهروانی ئەنجامی کۆبوونەوهو گفت و گۆکانی (لیژنه وزاری) یەکهیان ئەکرد. " 43

بلەچ شیرکوه، لەکتییەکهی خۆیدا، دەقی ئەو بانگێشتەیی بلاوکردۆتەوه، که لەلایەن ئیبراھیم ئەفەندی حەیدەریزادەو بە نوینەری سەدری ئەعزەم لەرۆژی ١٤ حوزەیرانی ١٣٣٥ بەرامبەر بە ١٤ حوزەیرانی ١٩١٩، بۆ یەکیەک لە ئەندامانی لیژنه کوردییەکهی ناردووه که ئەمین عالی بەدرخان بووهو تێدا هاتوووه که بەرژەوهندیی دەخوازیت جەنابیان لەو لیژنه وزارییە ئامادەین که بپاریه رۆژی سێ شەممەیی داھاتوو کاتر مێر دووی پاش نیوەرۆ لە بابی عالی کۆبیئەوه. شایەنی باسە، ئەم نووسەرە که بۆخۆی ئەحمەد سورەیا بەدرخانە، ناوی ئەندامە کوردەکانی نوینەری جەمعیەتی تەعالی کوردستانی نووسیوووه جگە لە ئەمین عالی، ناوی سەید عەبدولقادر ئەفەندی و موراڵ بەدرخانیشی داناووه دەلیت که هەر دوولا لەسەر ئەوه ریکەوتوون که ئۆتۆنۆمی یان سەربەخۆیی نیوخرۆیی بدیئە کوردان بەو مەرجەیی کورد لەئێو یەکیئە عوسمانیی بمیئێتەوهو هەروەها ئەم ئۆتۆنۆمیەش دەستبەجێ رابگەیندریئە و کار بۆ جیبەجێکردنی بکریئە. 44

وهدیج جوہیدە، لەنامەیی دکتۆراکەیدا لەوبارەییەوه نوسیویەتی : "بلاوکر اوہیەکی بەریتانیی سەرنجیکی جیاواز سەبارەت بەم رووداوانە پیشکەش دەکات، ئەو دەلیت تورکان هیچ داوایەکیان لە کۆمەلەیی تەعالی نەکردووه نوینەری خۆی بۆ وتووێژکردن سەبارەت بە کیشەیی کورد بنیئیت، بەلکو زیاتر بانگکردنیئە بووه بۆئەوهی روونیەکنەوه که لەسەر بنەمای چ دەسەلاتیئە لەگەڵ بەریتانییەکان لە ئەستەمبول دانوساندنیان سەبارەت بە چەند بابەتیئەکی تایبەت بە کورد کردووه. بە گۆیرەیی ئەم راپۆرتە، کارمەندانی عوسمانیی ئاماژەیان

43 رفیق حلمی : یادداشت ، بەرگی یەکمەم، بەشی دووم ، بەغدا، ١٩٥٦، ل ٢٠٥-٢٠٢.
44 الدکتور بلەج شیرکوه، القضية الكردية. ماضي الكرد و حاضرهم، مطبعة السعادة، مصر، ١٩٣٠، ص ٦٦-٦٧.

بهوه داوه که بابه تگه لیکى لهم شیوهیه پشیرکئییه که له گهل دهر وازه ی بالادا/ بابی عالی، نهوهی وهک نهوان جهختیان له سهر دهر کرده وه له ناستیکی وادایه که ئوتونومییه کی بهر فراوان بو کوردان دست بهر بکات.

دهگوتریت ریفعت بهگ، قسه کهری شیخ عبدالقادر، که بوخوی لهگفتوگوو دیدهنیه که دا نه بووه، وه لامی نهوه بووه که کورد به پینی بنه ماکانی (ویدرو و یلسن) کاری کردوه، نهو بنامایانه ی مافی داوه به ههموو نهتهوهکان له پیناو رزگار کردنی خویندا تیبکوشن. نهو گوتی، کوردان لهو باوهردان که تنیا بهریتانیا ده توانیت نازادیی و ناسایش بو کوردستان مسوگر بکات، بو نهو مه بهستهش نهوان دهستیان به گفتوگو و دانوساندن له گهل بهریتانیهکاندا کردوه. رفعت بهگ گومانی خوی لهوه دهری که تورکان بتوانن ئوتونومی به کورد بدن و لهو دیدوه که ناینده ی خویان به تهوایی روون نیه. سهبارت بهم خاله دهگوتریت که عهوک پاشا به توریهیهوه له قسه کهره که ی کوردان ههستاوه تهوه سهرپی و و پنیگوتوه که حکومتی عوسمانیه له ههموو کاتیکى دیکه به هیزتره و بریاریداوه دهست له بسته زه مینیک له خاکی خوی بو کس هه لئه گریت. ههروه ها فهمانیداوه به سوپای قهفقاسی تورکی که دژی ههموو سوپایه کی بیگانه راوستیت ههروه ها ریگه ندریت په نابهره ئه مره نییهکان بگهرینهوه شوینهکانی خویان له دهولته ی عوسمانیه دا. لهم کاتدا دهگوتریت عهونی پاشا تورهبوون و هه لچوونه که ی عهوک پاشای هیور کردوتهوه." 45

---

45 پروفیسور. دکتور وهدیج جوهدیه: جولانهوه ی نهتهومی کورد. بنه ماو په رسه ندنی، له ئینگلیزییهوه : ی. پروفیسور. د. یاسین سهردهشتی، چاپی بهکم، سلیمانی، 2008، ل 289-290. ههروه ها " د. احمد عثمان ابوبکر" یش بهشتیهستن به نووسری ئینگلیزی (ج درایش) و بهلگه نامه ئینگلیزییهکان له ژیر ناونیشانی "کیشه کوردیهکان و وهزارهت" ئه م باسه ی تومار کردوه. بروانه: کردستان فی عهد السلام، رابطه کاوا للثقافة الكردية، اربیل، 2002، ص 53-52.

مەسعود يەگان، لە کتێبه‌که‌یدا که کۆمه‌ڵێک بەلگه‌نامه‌ی بریتانیی سه‌باره‌ت به‌کوردستان وهرگێراوه، يه‌کێک له‌و بەلگانه‌ی داناو‌ه که باسی له‌م کۆبوونه‌وه‌یه‌ی نوینه‌رانی کوردو به‌رپرسیانی حکومه‌تی عوسمانیه‌. به‌گۆڕه‌ی بەلگه‌نامه‌که، کۆمیساری بالای ئینگلیزی له‌ ئەسته‌مبول له‌روژی ٢٣ی جولای ١٩١٩دا، پوخته‌ی وهرگێرانی راپۆرتیکي نافرهي سه‌باره‌ت به‌گفتوگۆی نیوان ئەندامانی لیژنه کوردیه‌که‌ی جهمعیه‌تی ته‌عالی کوردستان و حکومه‌تی تورکي له‌ئه‌سته‌مبول له ١٠ی جولایدا، به‌رزکردۆته‌وه، ئەو گفتوگۆیه‌ی له‌سه‌ر بانگیشتی "حه‌یده‌ریزاده ئیبراهیم ئەفه‌ندی، شیخولئیسلامی پێشوو و ئەندامی ئەنجومه‌نی ئەو کاتی کابینه‌که‌ی داماد فه‌رید پاشای سه‌دری ئەعه‌زم، بوو. ئەوانه‌شی له‌و کۆبوونه‌وه‌یه‌دا ئاماده‌بوون بریتیبوون له : سه‌ید عه‌بدولقادری گه‌یلانیزاده، ئەمین عالی به‌درخان، مه‌ولان زاده ریفعه‌ت، موقه‌دم ئەمین به‌گ، رائد عه‌ونی به‌گ، کۆبوونه‌وه‌که کاژمیر ٤ی به‌یانی به‌کاتی ئەسته‌مبول له‌روژی پینجشهمه‌ی ریکه‌وتی ١٠ی جولای له‌ و‌ه‌زاره‌ت به‌ریه‌چوو، و‌ه‌زیر عه‌بوک پاشاو عه‌ونی پاشای و‌ه‌زیری به‌حریه‌ش پێوه‌ی په‌یوه‌ست بوون.

سه‌ره‌تای گفتوگۆکه له‌لایهن حه‌یده‌ری زاده ده‌ستیپێکردو وتی که گوايه له‌لایهن والیه‌کانی کوردستانه‌وه، ته‌له‌گرافی ئەوتۆ سه‌باره‌ت به‌ لقه‌کانی جهمعیه‌ته کوردیه‌که هاتوووه که بانگه‌شه بو سه‌ربه‌خۆیی کوردستان ده‌که‌ن، ئەو رووی کرده سه‌ید عه‌بدولقادرو وتی : " پیمان باشه له‌م رووه‌وه روونکردنه‌وه بزانیین و ئەگه‌ر بتوانی داواکارییه‌کانی خۆت به‌ نووسین پینشکه‌ش به‌ ئەنجومه‌نی و‌ه‌زیران بکه‌یت." لیژنه‌دا ئەمین به‌گ ده‌لێت : " هه‌یچ فه‌رمانیکي فه‌رمیمان به‌ لقه‌کانمان نه‌داوه‌و ئەو ته‌له‌گرافانه‌ی که له‌والی ویلايه‌ته‌که‌انه‌وه گه‌یشتوون به‌ته‌واویی راست نین. ئەگه‌ر کۆپیه‌که‌انت پێیه‌ پێشانی بدن با وه‌لامی پێویستی بده‌مه‌وه."

حهیدهریزاده : پئویسته بروام پئیکهیت، ههروهک دهرانم کوردان
نایانهوئیت دهولتهتی عوسمانیی جئیهیلن، بهلام لهوانیه ههخهلهتابن.
ئینگلتهرا که سلیمانی داگیرکردوه، ههولدهدات کوردستانی مهزن
دروست بکات و پاریزگاکانی رۆژههلاتی (مههستی پاریزگا
کوردیهکانی باکووری کوردستانه/ سهردهشتی) بخاتهسه. ئهمه نهو
ریگیایه که دهیبینن.

مهولان زاده ریفعت: ئهگهر کارهکه بهم جوهره بیته، نهوا
ئینگلتهرا بوونی کوردستان و دهولتهتی عوسمانیی باشتر له فهرد پاشا
دهپاریزیت! چونکه کوردستانی مهزن زیاتر له ئهرمینیا ی مهزن زیاتر
بهرژ هوهندییهکانی دهولتهتی عوسمانیی دهپاریزیت و لانیکهم دهولتهتهکه
بهتهواوی و هک دهولتهتیکی موسولمان دهمنیتهوه.

حهیدهریزاده: بهتهواوی تئیناگهم مههستت چیه؟

مهولان زاده ریفعت: وهک دهرانی، سهدری ئهعهزم لهوتارهکهیدا
لهکۆنگره ی پاريس بهوه رازی بووه که ئوتۆنۆمییهکه ی فراوان بداته
ئهرمن، نهوش بهسروشتی حال وایکردوه نهتهوه ی کورد
موتنهسیربیت.

عهونی پاشا: ئهم ئوتۆنۆمییه فراوانه به زهوییهکانی ئیمهوه
پهیههست نییه و بهکۆماری ئهرمینیاوه له قهفقاس، پهیههسته.

مهولان زاده ریفعت: تئیناگهم چون سهدری ئهعهزم دهوانیت به
زهوییهکهوه پابهنبیت که هی ئیمه نییه!!

عهبوک پاشا: (به بیزاریهوه) کهواته فهرمانمان دهرکردوه و
تهواوی ریوشوینه پئویستهکانمان گرتوتههر بو پاراستنی
سنورهکانمان، نیگهران مهبه.

رائید عهونی بهگ: کهواته فهرمانی تهواومان بدهنی بو گرتنههری
ریوشوینی پئویسته له کوردستان.

ئەمىن بەدرخان : كەواتە بۇ گلەبىي و شكايەت دەكەن و پەلامارمان دەدەي؟!

حەيدەرىزادە : ئىمە شكايەت ناكەين، ئىمە لە لايەنگرى كوردان دۇنيان، بەلام دەمانەويت داواكارى جەمەتەكە بزائين.

سەيد عەبدولقادر : راگەيندراوئەكەي سەدرى ئەعزەم زۆر روونە، ئەو دەيويت قوربانى بە كوردستان بدات لەپيناوى ئەرمەندا.

حەيدەرىزادە: قسەكانى فەردىد پاشامان لەرووى پەرنسپەو پى خراب بوو، تەننەت پەريارماندا راستيشى بگەينەو.

مەولان زادە : ئەگەر شتەكە بەم شيوەيە، بۆچى تا ئىستا بۇ خەلكتان رانەگەياندوو؟!

حەيدەرىزادە: چاوەرىي لايوونەوى سەدرى ئەعزەمەكەمان دەكەين.

عەونى پاشا : با راشكاوانە قسە بگەين، ئەمرو چارەنووسيمان تارادەبەك چەسپاو نىيە، پيوستە بۇ ئامانجىكى هاوبەش كاربگەين. لە حالى ئىستادا، ئىمە چاوەرىي هاوكارىي و گوپرايەلى ئيوەين. كەي گەيشتە كاتىك بەو چەشنە بىرتان لىدەكەينەوو ئەوساكە پىتان رادەگەينەين. تا ئەو كاتە برون بايەخ بە كاروبارى خوتان بدەن!

مەولان زادە: بەلام لە پاش ئەو ئايا كات بەتەواوەتى تىناپەرىت بۇئەوى بايەخ بە كارى خومان بدەين؟! ئىستاكە خەرىكە چارەنووسى هەمووان لە كۆنگرەي پاريسدا ديارى دەكرىت. لەسەر هەموو حكومەت و نەتەوہەك پيوستە ريز لەو بېرارانە بگرىت كە لەوى دەردەچىت. هەربۆيە كۆمەلگاكەمان هەولەدات كە ناشتى و نارامىي لەكوردستان بپارىزىت لە پىناو نەتەوى كورددا.

ئەمىن عالى بەدرخان : ئايا حكومەتى عوسمانى دەتوانىت لىرەبەدوا گرىنتى بوونى كوردستان بكات؟! ئايا بە بوونى حكومەتتىكى سەربەخۆ رازى دەبىت؟!

عهونی پاشا : ئەگەر ئەر کارە بەدەستی من بێت، بەڵی پەسەندی دەکەم. حکومەت لێرە بەدواوە ناتوانیت ئەم شێوازو نمونەییە پاریزیت (مەبەستی ناوەندگەرایییە/سەر دەشتی) من لەگەڵ ئەر هیزانەدا بووم کە لەکاتی راپەڕینی ئیمام یەحیا رەوانە یەمەن کران، تەنانت ئەر کاتەش لەگەڵ ئیمام یەحیا گەیشتینە ریکەوتنێکی مام ناوەندی. من ئەر کاتە ئاماژەم بە پێویستی پێدانی ئەر دەسەلاتە دا، بەلام هاوڕیکانم گوێیان لی نەگرتەم و وتیان تۆ هەڵەیت، بەلام دواتر هەر کارەکیان بەو شێوەیە بەڕیکرد کە من پێم وتبوون. بەهوش کاریکی باشیان کرد، چونکە بەگرتنەبەری ئەم رێشونینانە، لەکاتی جەنگە کە ئیمام یەحیا بەر هەستی نەکردین.

ئەمین بەدرخان : ئەگەر دەتەویت جیاوگ بەهیتە کوردستان، باشتر نییە لە واقیعدا فەرمانێرەواپەکی کوردو بەرپرسیانی کورد رەوانە ی کوردستان بکریت؟!

عهونی پاشا : بۆچی نا؟! پێمان بلی کۆ بە شایستە دەزانی؟

سەید عەبدولقادر : تۆ دەزانی کە لەسەر پێداگری من، لەماوەی پێشوودا دوو والی کوردەم بۆ دیار بەکرو مەعمورەتولعەزیز (ئیلزیک) دەستنیشانکرد، لەگەڵ ئەهوش، بۆ روژی دواتر، فەرید پاشا دانی بەم بڕیارەدا نەناو ئەر هەمیشە دژی کوردانە.

عهونی پاشا : دلنیات دەکەمەوه ئەوه فەرید پاشا نەبوو کە دانی بە بڕیارەدا نەنا!

سەید عەبدولقادر : ئەه کۆ بوو؟!

عهونی پاشا : ناتوانم ئیستاکە ئەوه بێم!

گفتوگۆو گەنگەشەکه سەبارەت بەم بابەتە بۆ ماوەیهک درێژەى کیشاو بەلێنى دامەزراندنى والییهكى كوردو چەند بەرپرسیكى كورد بۆ كوردستان درا. "46

هەر بە پشتبەستن بە نامەیهكى میستەر هۆهلەر لە ئەستەمبولەوه بۆ میستەر تیلەر لە لەندن، حەقان ئۆزگیلو، نوسیویەتى كه مهولان زاده له وهلامى ئەو پرسیارهى كه بۆچی جهمعیەتى تهعالى كورد بى مۆلەتى حكومت دیدارى لهگهڵ بریتانییهكان ئەنجامداوه، وتویەتى:

" بەگوێرهى بنهماکانى ویلسۆن، ههموو نەتەوهیهک مافی یهوهى ههیه که بۆ خوێشگوزهرانى و سهرپیکهوتنى خۆى تیبیکۆشیت...کورد هاتوتهسەر ئەو باوهرى تهنیا هیژیک که نازادى و ئاسایشیان مسۆگەر بکات، بەریتانیای مەزنە. هەربۆیه بە شیایان زانیوه که له دەسهلاتدارانى بریتانى نزیك بنهوه. مهولان زاده ریفعت، پرسىارى كرد كه چۆن حكومهتى توركىی دهتوانیت هەر مافیكى ئوتونۆمى بۆ كورد مسۆگەر بکات لهكاتیکدا ئایندهى خۆى نادياره" 47

خویندنهوهیهكى سهرپىی ئەم گفتوگۆیه بەسه بۆئەوهى درك بهو راستییه بكریت كه دەسهلاتدارانى توركى خۆ بهلبیرالزانی عوسمانیى لهئەستەمبول، ئەوانهى خویان له لایهنگرانى حیزبى حوریهت و ئیئتلفادا بهرئیهرى داماد فهرید پاشای زاواى سولتان ومحیدهدیندا دهبینیهوه، ههروهك ئیتحادیه كۆنهكان و نەتەوهمیخوازەكانى شوینكهوتوى مستهفا كهمال، داواى هاوكاریى و گوێرايه‌لییان لهكوردان و رێبهرانیان و پاراستنى ئارامیى و ئاسایشى كوردستان دهكرد، بۆئەوهى رهوشى ناجیگیرى ئیمپراتورى عوسمانیى لهقوناغى پاش شكستى جهنگهكه تیبهرینن و مهسهلهى مافی كوردو ئایندهى كوردستانیان به داهاتوویهكى ناديار سپاردبوو. ئەم گفتوگۆیه

46 Mesut Yegen : İngiliz belgelerinde .Kürdistan 1918-1958 , Ankara, 2012, p 85-88.

47 Hakan Özoglu: Kurdish Notables and the Ottoman State. Evolving Identities, Competing Loyalties, and Shifting Boundaries,s 83.

دەرخەری ئەوھە دەسەلاتدارانی ئەستەمبول و شەخسی فەرید پاشای سەدری ئەعزەم بەراستی نە دۆستی کورد بوون و نە خواستوشیانە، وەک ھەندیک بەھەلە پێیان وایە⁴⁸، مافی کورد بەسەلمینن، بەلکو ئامادەبوون لەپێناو مانەوی خۆیاندا فشاری رۆژئاوا سەبارەت بە مافەکانی ئەرمەن لەسەر حیسابی کورد، بەسەلمینن و کورد بکەنە پارسەنگ و مەترسیی خوشیان سەبارەت بە خەونی کورد بۆ سەر بەخۆیی و ئەگەری دەستیوەردانی ئینگلیزەکان لەو مەسەلەییە نەشاردۆتەو و ویستووینە بەتوندیش رووبەر ووی ببنەو و ئەمەش بە ئاشکرا لەقسەکانی ھەیدەرزادەو دەردەکەوئ، بەلکو ویستوینە گەر زۆر ناچار بکرین بە پێدانی بەئینی دانانی والییەکی کوردو چەند بەرپرستیک کیشەیی پەرسەندووی دیاریکردنی چارەنووسی نەتەوھیی کورد لەپاشا جەنگەکو لەگەرمەیی کۆنفرانسی پاريسدا لەکو خۆیان بکەنەو تەنانت ھەولیانداو ئەو بەئینەش پشتگوێبخەن و جیبەجیبی نەکەن. ئەوھە دواتریش لە ریکەوتننامەیی سیقەر بۆ کورد چەسپینرا زادەیی ھەولەکانی شەریف پاشا و پشتگیری دەستەبژیری کورد بوو لەو داویانەو بەشیکیی چەسپاویش بوو لە تاکتیکیی ئینگلیزەکان بۆ ئەوھە لەئایندەدا سەبارەت بە گۆرانکارییەکان بیکەنە فاکتەری فشار بۆ سەر دەسەلاتدارانی ئەستەمبول و ھەلقولای خواست و ئیرادەو باویری فەرید پاشا و سولتان نەبوو، کە نوینەرانیان لەسەرەتادا ئامادە نەبوون ریکەوتننامەکە وازو بکەن و دواتر بەسەر یاندا سەپاندن.

قسەکانی مەولان زادە کە بۆخۆی لەم کۆبوونەوھەیدا بوو ھەو ئەندامیکیی نوینەراییەتیە کوردییەکە بوو، زۆر جینگەیی بایەخەن و دەردەکەوئیت کە ئەو بەردەوام پرسیار لەو دوور ووی و سیاسەتی خاقلاندن و دژبەکردەیی حکومەتەکەیی داماد فەرید پاشا دەکات و رەخنەیی دەکات. ھەر وەھا پێی وایە چاوەرێکردن و متمانەکردنی بێنەما بە بەئینە بیوادەکانی دەسەلاتدارانی ئەستەمبول دەبیتە ھۆی

48 بروانە : مەسعود عەبدولخالق : نەوھە یەکمەیی عەلمانییەتی کورد. ریشەیی ئیلحاد لە کوردستان، وەرگێزانی : سەرھەنگ عەبدولواھید، کتیبی خال [۳۰]، ۲۰۱۸، ل ۱۵۸

لهدهستچوونی دهرفتهتیکي گهوره لهدهست کوردو لهدوختیکي ههستیاری بهو شیوهیهدا که تیایدا چارهنووسی ئیمپراتورییهکهو نهتهوکهانی دیاریبیدهکریت، ناکریت مهسهلهی کوردستان و مافهکانی کورد به قهزاقهدهر و خانهی چاوهروانیی بسپێردریت و داو دهکات ئهگهر حکومهتی ئهستهمبول بهراستی خهمحوری مانهوهی ئیمپراتورییهکهیه بهیهگرتوویی دیدی راشکاوانهی خوی سهارهت بهمافی کوردو کوردستان رابگهیهنیت و سیاسهتی دووروویی بنینهلاوهو قومار به چارهنووسی کوردهوه نهکات.

لهراستییدا، کهسانی وهک مهولان زاده ریفعت و ئهندامانی هوشیاری ریکخراویی جمعیتهی تهعالی کوردستان لهم قوناغهدا ناحهقیان نهبوو له ئایندهی کوردستان نیگهران بن، چونکه نه حکومهتهکهی فهزید پاشا و سولتان لهئهستهمبول لهسهه ئهرزی واقع هیچیان دیار بوو، وهک بلهچ شیرکویش دهئیت: "ههفته لهپاش ههفته و مانگ لهدوای مانگ تیپهری فهزید پاشای سهدری ئهعهزم هیچ یهک لهبریارهکانی ئهه لێژنهیهی جیبهجینهدهکردو وادهی بی حیو ریی دادهنا، ئهوهی نیشتمانپهروهه کوردهکانی بیزارکردو وای لیکردن ههولئ نوئ بو دواکانیانی لهئیو بازنه سیاسییهکانی ئههروپاو ولاتانی دیکه بدن." 49 لههولاشهوه مستهفا کهمال که حکومهت خوی وهک پشکنهر رهوانههی ئهنهولئ کردبوو، لهکوردستان خهریکی خوکۆکردنهوهو ریکخستنی هیزهکان بوو تاوهکو لهئایندهیهکی نزیکدا بو بهرژهوهندی نهتهوهیی تورک بهکاریان بهئینیت و ههر ۱۳ رۆژ پاش ئهم کۆبوونهوهیهش له ئهرزروم یهکهمین کۆنگرهی خوی بهست. لهلایهکی تریشهوه، ئهمریکییهکان هاوشیوهی کۆمسیۆنی "کینگ کراین" کۆمسیۆنیکیان بهناوی "هاربۆرد" رهوانههی ئهنهولئ کردو پینشیاری ماندیتیههکی ئهمریکییان لهناوچهکه دهکرد بهقازانجی ئهرمهنییهکان. 50 ههموو ئهمانه نیگهرانیی و دلارهواکیی کوردانی

49 دکتور بلهچ شیرکوه، ههمان سهراچاوه، ل 67.

50 ئیرییک جهی زوچهر، سهراچاوهی پینشو، ل 224.

ئەستەمبولى توندتر دەکردو دەترسان لەئاینده ھەروەك روویدا سەریان
بى كلاًو بمىنیتەوہ.

سەید عەبدولقادرى نەھرى ۱۸۵۱-۱۹۲۵

İngiliz Yüksek Komiserliđi, İstanbul

23 Temmuz 1919

Lordum,

10 Temmuz'da Kürt Komitesi üyeleriyle Türk hükümeti arasında gerçekleşen görüşmelere ilişkin olarak gayri-resmi yollar-
dan elime geçen bir raporun tercümesini Lordlarının bilgisine
sunmaktan şeref duyarım.

Lordlarının sadık hizmetkarları
olmaktan şeref duyarım, efendim.

Yüksek Komiser

Eski Şeyhülislam ve şimdiki kabine üyesi Haydari Zade'nin da-
veti üzerine, Seyid Abdülkadir, Emin Ali Bedirhan, **Mevlanzade**
Rıfat, Yarbay Emin Bey ve Binbaşı Avni, 10 Temmuz Perşembe
günü saat 4'te Haydari Zade tarafından -kısa bir süre sonra eski
Savaş Bakanı Abuk Paşa ve Denizcilik Bakanı Avni Paşa'nın da
kendilerine katıldığı- Sadarette kabul edildiler. Toplantıda aşa-
ğıdaki görüşme gerçekleşmiştir:

Haydari Zade: Kürt Yüksek Komitesi'nin şubelerine ilişkin
olarak valilerden alınan telgraflardan, Kürdistan'da bağımsızlık

yanlısı ve hükümeti tanımayı reddeden çok sayıda örgüt kurduğunuz anlaşılmaktadır. Sizi davet etmek ve taleplerinizin tam olarak ne olduğunu anlamak üzere hükümet tarafından görevlendirilmiş bulunmaktayız. Dolayısıyla, isteklerinizi yazılı olarak kabineye iletir misiniz?

Yarbay Emin Bey: Şubelerimize yasal olmayan hiçbir emir vermedik. Valilerden aldığınız telgraflardaki iddialar tümüyle gerçek dışıdır. Eğer lütfedip telgrafların bir kopyasını bize gösterirseniz, o zaman size gerekli yanıtları veririz.

Haydari Zade: Bana inanmalısınız. Kürtlerin Osmanlı devletinden ayrılmayı istemediklerini ben de biliyorum; ancak aldatılmış olmaları mümkündür. Süleymaniye'yi işgal eden İngiltere büyük bir Kürdistan kurmaya çalışmakta ve doğu illerini de bu Kürdistan'a ilhak etmek istemektedir. Biz böyle görüyoruz.

Mevlânzade Rifat: Eğer böyleyse, demek ki İngiltere Kürdistan'ın ve dolayısıyla Osmanlı devletinin varlığını Sadrazam Ferit Paşa'dan daha iyi korumaktadır. Çünkü, büyük bir Ermenistan'dansa büyük bir Kürdistan, Osmanlı çıkarları açısından daha yeğdir; böylece hiç olmazsa tümüyle Müslüman olan bir ülke kalır.

Haydari Zade: Tam olarak ne demek istediğinizi anlamadım.

Mevlânzade Rifat: Bildiğiniz üzere Sadrazam, yayımlanmış bulunan Paris Konferansı'ndaki konuşmalarında, Hükümet'in Ermenilere geniş bir özerklik vereceğini kabul etmiş olduğunu belirtti; bu doğal olarak Kürt ulusunu oldukça müteessir etti.

Avni Paşa: Bu geniş özerklik bizim topraklarımıza ilişkin değildir. Kafkaslardaki Ermeni Cumhuriyeti'yle alakalıdır.

Mevlânzade: Sadrazamın bize ait olmayan topraklara ilişkin olarak nasıl taahhütte bulunabileceğini anlayamıyorum.

Abuk Paşa: (Sinirlenerek) Biz karış karış tüm sınırlarımızı korumaları için kumandanlarımıza emir vermiş ve gerekli tüm önlemleri almış bulunmaktayız. Hiç endişelenmeyin.

حیدم‌ریزاده نبیراھیم ئەفەندی ۱۸۳۱-۱۸۶۶

داماد فەرید پاشای سەدری ئەعزەم ۱۸۵۳-۱۹۲۳

دیاره به‌گۆیره‌ی سه‌رچاوه میژووویه‌کان، هه‌ر له یه‌نایه‌ری ۱۹۱۹مه‌وه، سه‌ید عه‌بدولقادر ده‌سته‌یه‌کی له ئەندامانی جه‌معییه‌ته‌که‌ی پیکه‌ینا به‌ ناوی "ده‌سته‌ی کورده‌ دیموکراته‌کان" بو‌ چاوپیکه‌وتنی نوێنه‌رانی هاو‌په‌یمانان به‌مه‌یه‌ستی گه‌توگۆکردن سه‌بارته‌ به‌ مافه‌ نه‌ته‌وایه‌تییه‌کانی کوردو دیاریکردنی چاره‌نووسی کوردستان و ئەو ده‌سته‌یه‌ چاویان به‌ دیلۆماتی ئینگلیزو شاره‌زای کاروباری تورکی (ئه‌ندرو ریان) که‌وت، ئەوان نیگه‌رانی خۆیان سه‌بارته‌ به‌ پشتگۆیخستنی داواکارییه‌ نه‌ته‌وایه‌تییه‌کان پێشاندو داوای پشتگیری بریتانیان کرد بو‌ سه‌ربه‌خۆیی کوردستان.⁵¹ پێده‌چیت مه‌ولان زاده ئەندامیکی ئەو ده‌سته‌یه‌ بو‌وێت چونکه‌ پاشان ئەندرو ریان تانه‌ی له‌ هه‌لوێستی پێداگرانه‌ی سه‌ربه‌خۆیخوازی و نه‌ته‌وایه‌تی ناوبراو داوه‌ ده‌لێت که‌ ئەو هه‌له‌په‌رستیکی سیاسیه‌و بادانه‌وه‌ی توندی به‌ره‌و ناسیونالیزمی کوردیی، به‌شیککی بچووککی بو‌ ئەو هانده‌ره‌ ده‌گه‌رێته‌وه‌ که‌ ده‌ست به‌سه‌ر زه‌وی بنه‌ماله‌که‌یدا له‌ باکووری میسۆپۆتامیا بگرێته‌وه‌!!⁵²

مه‌ولان زاده، وه‌ک ئەندامیکی چالاکی جه‌معییه‌تی ته‌عالی کوردستان و جیمتانه‌ی سه‌ید عه‌بدولقادر، له‌ هاوینی ۱۹۱۹دا، چاویان به‌ ئەفسه‌ری بریتانی میجۆر ئیدوارد ئۆیل که‌وت. ئۆیل به‌و پێیه‌ی ده‌بوو بچیته‌ کوردستان، به‌ریار بوو سه‌ره‌تا له‌گه‌ل مه‌ولان زاده سه‌ید عه‌بدولقادر بپروات، به‌لام ئەمه‌ سه‌ری نه‌گرت و دواتر مه‌ولان زاده پێی وابوو که‌ نابیت ئۆیل به‌ ته‌نیا بپرواته‌ کوردستان. هه‌ر بۆیه‌ داوای له‌ جه‌لادته‌ و کامه‌ران به‌درخان کرد که‌ له‌ رۆژنامه‌ی سه‌ربه‌ستیییدا به‌رپرسیار بوون، له‌گه‌لی بچن. ده‌وتریت خودی مه‌ولان زاده له‌گه‌ل ئەم گروپه‌دا هه‌تاوه‌کو مه‌لانییه‌ رۆیشه‌تووه‌. شایه‌نی باسه‌، خودی مسته‌فا که‌مال و به‌گۆیره‌ی به‌لگه‌کانی ژماره‌ ۶۳ و ۶۵ که‌

⁵¹ قادر سلیم شمو : موقف الكورد من حرب الاستقلال التركية ۱۹۱۹-۱۹۲۲، ده‌وک، ۲۰۰۸، ص ۱۴۹-۱۵۰.

⁵² Andrew Ryan, *The Last of the Dragomans* (London: Geoffrey Bles, 1951), pp. 155-156.

جفرەن و بۆ فەرماندەکانی لەشکرى ١٥ و ٢٠ و ١٢ى ناردووہ لە
ئەرزروم و ئەنکەرەو مالاتیە، دانى بە ھاوملیی مەولان زادەدا لەگەڵ
مىجۆر نۆئیل ناومو ئامانجى ئەم سەردانە، پەيوەندىيکردن بوو بە عەلى
غالب بەگى والى ئالازىز و خەلیل بەگى مۆتەسەرىفى مالاتیەو
پروپاگەندە بۆ دامەزراندنى کوردستانىكى سەربەخۆو رىگىرى لە
بەھىزبوونى تورکە نەتەوہىيەکان.⁵³

---

⁵³ Mustafa COŞKUN: MEVLANZADE RIFAT BEY'İN GAZETECİLİK
HAYATI VE SİYASİ FAALİYETLERİ , S 125;
Mustafa, Kemal, Atatürk: Nutuk, TORK DEVRİM TARİHİ ENSTITUSU,
Cilt : III, İstanbul, 1969S 61-62.

سیر ٹھنڈرو ریان ۱۸۷۶-۱۹۴۹

Major Edward William Charles Noel

ميجور ئيدوارد ولييهم چارلس نوئييل ۱۸۸۶-۱۹۷۴

Kemal Bey daha mutemet bulunduğu ve bu vasta ile muhabere buyurulması maruzdur. Şifre kalemi numara 365.

K. O. 13 Kumandan Vekili

Cevdet

Vesika, 62.

Şifre
Adet
23

Sivas, 9.9.1919

Erzurumda On Beşinci Kolordu Kumandanlığına
Ankara Yirminci Kolordu Kumandanlığına

Müstakil Kürdistan teşkili propagandası yapmakta olan İngiliz Binbaşı Mister Nowil, yanında Mevlanzâde Rifat Bedirhanilerden Kâmrân, Celadet ve Cemil Paşazade Ekrem Beyler namındaki zevat ile Malatyaya gelerek Elâziz Valisi Ali Galip Bey de kendilerine iltihak ile Bedirhanilerden olan mutasarrıfı liva Halil Beyle müştereken millet ve vatan aleyhinde icraata tevessül eyledikleri ve gûya postayı vuranları takip eylemek maksadiyle etraftan Ekkrat celbine kalkıştıkları istihbar edildiğinden Harputtan 15 inci Alay Kumandanı makinelitüfekte mücehhez bir müfrezei askeriye, Aziziyeden iki süvari bölüğü, Siverekten Malatyadaki Süvari On İkinci Alaya mensup bölük Malatya üzerine tahrik edilerek mumaileyhimin tevkifleri esbabına tevessül edilmiştir. Netice ayrıca arz olunacaktır.

Mustafa Kemal

Vesika, 63.

Şifre
Adet
21

Sivas, 9.9.1919

Diyarbakir On Üçüncü Kolordu
Erkânharbiye Riyasetine

Malatyada içtima eden millet hainlerinin bu defa da gûya postayı vuranları takip maksadiyle etraftan Ekkrat celbine tevessül eyledikleri mesmu oldu. Aziziyeden hareket eden Üçüncü Kolordu süvari bölüklerine en kısa yoldan

958

Malatyaya hareket emredildi. Binaenaleyh posta hırsızlarını takip etmek için uzaklaştırılmış olan On İkinci Süvari Alay bölümünün de hemen Malatyaya tahriki pek lâzımdır. Müstaceliyeti maslahata binaen alay Kumandanına bu husus tavsiye edilmiştir. Kolordudan da doğruca emir verilmesi rica olunur. Bugün ayrıca otomobil ile Malatyaya zabitan da gönderilmiştir.

Mustafa Kemal

Vesika, 64.

Şifre
Adet
18

Sivas, 9.9.1919

Malatayda On İkinci Süvari Alay Kumandanlığına

Harpur valisi ile Malatya mutasarrıfının İngilizlerin âleti olarak vatan ve millet aleyhinde icraata tevessül eyledikleri ve elyevm Malatya'da müstakil Kürdistan teşkili propagandası yapmak üzere gelmiş olan İngiliz Binbaşısı Mister Nowill ve hempaları Kâmran, Celâdet ve Ekrem ve Mevlânzade Rifat Beylerle birleşerek, gûya postayı vuranları takip eylemek üzere mutasarrıfın civardan müsellâh Ektrat talep eylediği anlaşıldı bu hususta tarafı âlinizden de malûmata intizar ediyorduk. Doğrudan doğruya millet ve ordu aleyhinde bir hareketi hainane teşkil eden bu teşebbüse karşı alayınız ne tertibat almıştır. Sürati iş'arına muntazırım. Hısnımansurdaki bölümünüzün takipten sarfınazar ettirilerek hemen Malatyaya celbi lâzımdır.

Mustafa Kemal

Vesika, 65.

Kemahta Meb'usu Sabık Sağırzadelerden
Halet Beyefendiye

İngiliz himayesinde müstakil bir Kürdistan teşkili maksadiyle propoganda yapmakta olan İngiliz Binbaşlarından Mister Nowill'in din ve milletlerini satmış Kürt Beylerinden Ekrem, Kâmran Ali, Celâdetle Malatyaya geldiği ve hükümeti merkeziyenin mürevvici efkârı yani millet ve vatan haini olan Harpur valisinin de bunlara iltihak eylediği ve

959

له سەرو بەندی توندبونەوهی مەملانێی تورکە کەمالییەکان لەگەڵ یۆنانییەکان و بایەخپێدانی بریتانییەکان بە مەسەلەمی کوردستان، ئەفسەریکی ئاسایشی یۆنانیی، لە مایۆی ۱۹۲۱دا، گەشتە بانیۆزخانەمی یۆنانی لە ئەستەمبول و خاویار بوو چاوی بە مەولان زادە بکەوت. لە چاوپێکەوتنەکاندا،⁵⁴ ئەو روونی کردەوه کە دەولەتی یۆنانیی دەیهوێت لەدژی کەمالیستەکان پشتگیری کورد بکات. ئەو وتی کە یۆنان نامادەیه هاوکاری مادیی و چەکداریی کورد بکات و لە بەغداوه چەکیان رادەست بکات گەر بیانەوێت پیکەوه کار بکەن و بریتانییەکانیش لەم بارەیهوه ئاگادارن. مەولان زادە، پاشا شەنوکەوکردنی بابەتەکە لەگەڵ هاوڕیکانی لە جەمعیەتی تەشکیلاتی ئیجتیماعی لە ئەستەمبول، لەسەر بەستنی ئەو پەيوەندییە ریکەوتن بە مەرجیک لەگەڵ کەسایەتییه سیاسییە بالاکانی دەولەتی یۆنانیییدا ریکەوتن بکەن. هەر بۆیه لە ۱۳ی جولای ۱۹۲۱دا، شەش نوینەری کورد کە یەکیکیان مەولان زادە بوو، ئەوانی تر: مستەفا پاشا، خەلیل بەدرخان، حەمزە ئەفەندی، فەوزی ئەفەندی و حەمدی پاشا بووک، لە ئەستەمبولەوه بەریکەوتن بەرەو ئەزمیر و لەهوی چاویان بە سەرۆک وەزیران وەزیری دادی یۆنانیی "دیمیترویس گۆناریس" کەوت و لەم کۆبوونەوهیهدا ریکەوتن لەبەرامبەر دامەزراندنی دەولەتیکی سەر بەخۆی کوردستاندا کە پایتەختەکەمی شاری موسل بێت و پالپشتیی مادیی و چەکداریی یۆنان، دژی کەمالیستەکان بچەنگن.⁵⁵

⁵⁴ وایبارە ئەمەین عالی بەدرخان و جەلادەتی کوری لەگەڵ مەولان زادەدا بوون و دیدارەکە لە ۲۵ی مایۆدا بووه، چونکە لەکاتی چاوپێکەوتنێکی ئەمەین عالی و سێر ئەندرو رابان، ئەمەین عالی هەوالی ئەم چاوپێکەوتنەمی خۆیان و ئەو نوینەرە یۆنانییەمی پێی راگەباندوه سەبارەت بە بینشیری هاوکاریی و هاویمانیی یۆنان و نەتەوییهیخوازانی کورد لە دژی تورکە کەمالیستەکان. بێروانە:

Dr. SALAH- R. SONYEL: THE ATTITUDE OF BRITISH HIGH COMMISSIONER SIR HORACE RUMBOL TOWARDS THE TURKISH NATIONAL MOVEMENT, 1 920- 1 923 , Belltin C LVIII, 14, s 191-192.

⁵⁵ Mustafa COŞKUN: MEVLANZADE RIFAT BEY'İN GAZETECİLİK HAYATI VE SİYASİ FAALİYETLERİ , S 125-126.

هەر چهنده، ئهو شهش نوينه ره كورده بهسواری كهشتی ههولياندا بچنه يونان، بهلام له راستییدا بریتانییهكان بریاری خوین دابوو سهبارت به بهستنهوی باشوری كوردستان به ولایهتی بهغداو بهسرهوو له مپریان خسته بهردم ریکهوتنهكه. یونانییهكایش، پاش ئهوهی له ئهیلولی ۱۹۲۱دا، لهسهر دهستی كهمالیهكان توشی شكستی سهربازی گهوره بوونهوه، جگه له پاشهكشه هیچ بزارهیهکی دیکهیان له بهردهما نهماپهوه، ههر بویه مهسهلهی كوردو كوردستان و ریکهوتنیان پشتگوخت. 56

نوینهرازی كورد پاش ماوهیهك دهچنه بهغدا بو تیگهشتن له ههلویتستی ئنگلیزهكان و لهویوه دهچنه باشووری كوردستان. وهك "موراد ئیسی" به پشتبهستن به بهلگهنامه فرهنسییهكان نووسیهتی، نوینهرازی له سلیمانی چاویان به سمكۆی شكاك دهكهوت، بریار دهن كه مهولان زاده بنیرنهوه بو ئهستهمبول بو ئهوهی به گشتی دۆخهكه بو هاوڕیانی روون بكاتهوه. مهولان زاده له ریگهی بهیروتهوه دهچینهوه بو ئهسیناو لهویوه بو ئهستهمبول، لهبهیروت بههوی "قشه مارتن"وه چاوی به كۆمیساری بالای فرهنسیی دهكهوت 57 و بوی روون دهكاتهوه كه بریتانییهكان بایهخی جیددی به مهسهلهی كوردستان نادن و ئهگهر فرهنسییهكان پشتگیری دامهزاندنی دهولتیکی سهربهخۆ بكن، ئهوا مهولان زاده به ناوی ههمو ریکخراوه كوردیهكانی ئهستهمبول و تهواری خانهوادهكانی باكورو باشووری كوردستان به بهدرخانییهكان و بابانییهكانیشهوه،

56 Murat Issi, "Mevlânzade Rıf'at Bey ve Kürdistan", Kürt Tarihi Dergisi, Ağustos- Eylül 2013, s.58.

57 لهوه دهچیت ههر لهم چاوییهكوتنهدا بیت كه مهولان زاده به فرهنسییهكانی وتیبت كه پشتر لهلاین ئینگلیزهكانهوه راسپێرداوه كه بچینه ئهنهزول و راپهرینیکی كوردی سهرتاسهری ههلبگیرسنیبت لهپیناو كهكردنهوهی فشار لهسهر یونانییهكان له بهرمكانی جگدا لهبرامهر كهمالیهكان. بروانه:

Barbara Henning: Narratives of the History of the OttomanKurdish Bedirhani Family in Imperial and Post-Imperial Contexts, p 433.

به‌لین دەدات کاربکەن بۆ دژایەتی هەر هەولێکی کەمالیستەکان بۆ پەلامارو دەستبەسەر داگرتنەوهی خاکی سوریا. لێرەشەوه فرەنسییەکان کۆمەڵەی گەلانیان لەوه ئاگادار کردەوه کە دەبێت کوردستان لەژێر ماندێتی فرەنسییەکاندا بێت و نفوزی بریتانییەکان لە ناوچە عەرەبێشێنەکانی میسۆپۆتامیا تێنەپەرێت. شارەکانی: ئەرزروم، وان، بدلیس، دیاربەکر، سێواس و خارپوت لە باکوورەوه هەتا سلێمانی لە باشوور لە چوارچێوهی ئەو دەولەتەدا بێت بە مەرجی پێدانی ئۆتۆنۆمی بە (ئەرمەن و ئاسووری و کلدانەکان). مەولان زاده، پێی وابوو کە ئەگەر ئەم بۆچوونە سەر بگرێت، کورد ئێشی بە ئینگلیزەکان نابێت و بوونی کەمالیستەکانیش لە ئەندۆل نابێتە رێگر، چونکە دەتوانرێت باکوورو باشووری کوردستان لەرێگەی رۆژئاواو سوریاوه بە دەریاو دەروەه بپەستریتەوه. مەولان زاده، پاش ئەمە بەیروتی بەرو یۆنان جێهێشت و لەوێ چاوی بە وەزیری دەروەو وەزیری جەنگی یۆنان کەوتوو. 58

سەرکەوتنی یەكجارەکی جولانەوهی کەمالیستەکان لەئۆگۆستۆس و سێپتەمبەری 1922دا، بەسەر یۆنانییەکاندا، زەمینی بۆ چەسپاندنی دەسەلاتی مستەفا کەمال و شکستی حکومەتەکەمی داماد فرید پاشا لە ئەستەمبول و هەلاتنی ئەندامەکانی رەخساند. 59 بەوش هیچ ئومیدیک بۆ جێبەجێکردنی رێکەوتننامەی سیفەر و بەدیھانتی مافە نەتەوهییەکانی کورد بە ئاشتی نەمایەوه.

ئەم گۆرانکارییانەی لە دۆخە سیاسی و چەکدارییەکەدا ھاتەپێش، کاریگەری نەرینی لەسەر ژیان و چالاکی کورده نەتەوهییەکانی ئەستەمبولیش ھەبوو. یەک لەوانەش مەولان زاده بوو، کە بە یەکیک لە دۆژمنە سەرسەختەکانی تورکە کەمالیستەکان و شەخسی مستەفا کەمال دادەنرێت. وەک مستەفا جۆشکون دەلێت، مەولان زاده ریفەعت جولانەوهکەمی ئەندۆلی بە سێبەری کۆمیتەی ئیتحادو تەرەقی دەزانی

58 ھەمان سەرچاوه، ل 59.

59 بڕوانە: ئێزریک جەمی زوچەر، سەرچاوهی پێشوو، ل 237-238.

و به ههراکه‌ی یان ئۆپهراسیۆنه‌که‌ی ئهنه‌دۆلی ناوده‌برد. ته‌نانه‌ت پێش ئه‌وه‌ش که مسته‌فا که‌مال له ئه‌سته‌مبوله‌وه‌ بڕواته ئهنه‌دۆل، مه‌ولان زاده له رۆژنامه‌که‌ی "حقوق بشر" سه‌رکرده‌کانی سوپای به‌دزیی و گهنده‌لیی تۆمه‌تبارکردبوو، مسته‌فا که‌مالیش له ۲۵ی مارتی ۱۹۱۹دا، له رۆژنامه‌ی "ینی گون / رۆژی نوێ"وه، هێرشێکی توندی کردبوو له سه‌ر مه‌ولان زاده‌و دواتر ناوبراو ئه‌م بابته‌ی له دادگا کرده‌ دۆسییه‌ک له‌دژی مسته‌فا که‌مال. مسته‌فا که‌مال پێش ئه‌وه‌ی له دادگا رووبه‌رووی مه‌ولان زاده بێته‌وه ئه‌سته‌مبولی به‌جێهێشت.⁶⁰ هه‌روه‌ها دواتر له سالی ۱۹۲۰دا، حکومه‌ته‌که‌ی ئهنکه‌ره، به‌پێی ماده‌ی ۲ له یاسای "خیانت و طنیا قانونو / یاسای ناپاکیی له نیشتمان" مه‌ولان زاده‌ی به‌غیابی به‌ تاوانی خیانه‌ت سزادابوو، که ده‌بوو بگێریت و ئیعدام بکړیت. دواتریش که حکومه‌تی که‌مالیسته‌کان بریاری لێخۆشبوونی بۆ نه‌یاران و پیاوانی رژیمه‌که‌ی پێشوو راگه‌یاندبوو، ناوی مه‌ولان زاده ریفعه‌ت ژماره ۹۷ بوو له لیستی ئه‌و ۱۵۰ ناوه‌ی که لێخۆشبوون نه‌یده‌گرتنه‌وه‌و قه‌ده‌غه‌بوو پێ بخه‌نه ئێو خاکی تورکیاوه.

هه‌ربۆیه مه‌ولان زاده ناچاربوو له ئۆقه‌مبه‌ری ۱۹۲۲دا، ئه‌سته‌مبول جێبه‌جێبێت و سێبه‌مین و کۆتا قۆناعی ده‌ربه‌ده‌ری ته‌ی بکات. ئه‌و له‌ریگه‌ی ده‌ریاوه‌ خۆی گه‌یانه‌ باشووری رۆژه‌ه‌لاتی رۆمانیاو له "هۆتیل بولیقارد"ی شاری "کۆستانتا" جێگیر بوو. وێرای ئه‌وه‌ی مه‌ولان زاده له‌م قۆناعه‌دا له دۆخێکی ماده‌یی و گۆزه‌رانێکی خراپدا بوو، به‌لام وه‌ک کوردێکی نه‌ته‌وه‌یی ئازادیخوازو دۆژمنێکی سه‌رسه‌ختی که‌مالیزم و مسته‌فا که‌مال، له هه‌موو جولانه‌وه‌و چالاکه‌یه‌یه‌ک به‌شدار بووه که هه‌تاوه‌کو سالی ۱۹۳۰ که سالی

⁶⁰ Mustafa COŞKUN: MEVLANZADE RIFAT BEY'İN GAZETECİLİK HAYATI VE SİYASİ FAALİYETLERİ , S 122-123.

هه‌روه‌ها "زه‌که‌ریا تورکومان"یش له‌ی کتێبه‌یدا که له‌سه‌ر مسته‌فا که‌مال نووسیبووته‌ی، ئاماژه‌ی به‌م په‌لاماره‌ی مه‌ولان زاده بۆ سه‌ر مسته‌فا که‌مال و سوپا داوه‌و باسی وه‌لامدانه‌وه‌ مسته‌فا که‌مالیشی کردووه‌و دملێت ده‌بوو که مسته‌فا که‌مال بێته‌ وه‌لام و ئه‌م سوکایه‌تییه‌ قبول نه‌کات. بڕوانه‌:

Zekeriya Türkmen : Mütarekeden Milli Mücadeleye - Mustafa Kemal Paşa 1918-1919, 2010, S136.

مردنه كهيه تي، له دهره هوو ناو توركييا دژى دهولته تي توركيياي
كه مالىست، نه نجامدراوه.

هوتيل بوليفارد له كونستانتا

سنی	تاریخ تولد	لابین مروقاتبه اسمی	اسم و پدرینک اسمی	تاریخ وفات
	برخی قریبی صحابی کوت دانمیزون المطمانه	Ufuklar yadı Rifaat	موتلور زاره نعت	av
	Serbesti gazetesi sahibi Hürriyet ve	97. Mevlânzade Rifat ittilâf âzasından		*
	نور استانبول قرنی صحابی	Saide yolla	سید مولا X	an
	Türkçe İstanbul gazetesi sahibi	98. Said Molla		*
	ازبوردی ایوان قرنی صحابی سابقه دارلک المطمانه	Hafize İsmâile	حافظه اسمعیل ازبوردی X	aa
	İzmir'de Müsavat gazetesi sahibi sabık Darülhikmet âzasından	99. Hafız İsmail İzmirli		
	ای زره قرنی	D 100		

به‌گویره‌ی راپورتیکی کونسولی سوڤیا له روژی ۲۶ی
ئوگوستوسی ۱۹۲۳د، مولان زاده له‌گه‌ل کهسانیکی وهک : داماد
سالج پاشا، محمهد علی وهزیری ناوخی پیشوو، سه‌مسون
نهریزونی، سلیم و سه‌عید مه‌ولادا، له سوڤیا کومه‌له‌یه‌کیان به‌ناوی
"کومه‌له‌ی هاوونیشتیمانان" بیکه‌پناوه و له ریگه‌ی لقه‌کانیانه‌وه له
روسه و قارناو بوخارست و کهناری دانوبه‌وه، ناوی فیدائینی
نهرمه‌نیی تومار ده‌که‌ن و خهریکی کارو چالاکیین دژی تورکیا.⁶¹

روژنامه‌ی "STAMBOUL" که له روژی شه‌مه‌ی ریکه‌وتی
۱۹ی یه‌نایه‌ری ۱۹۲۴د، چاپ و بلاوکراوته‌وه، له‌ژیر ناوونیشانی
"رژیمه‌ کونه‌که" نووسیویه‌تی:

"حیکمه‌ت به‌گی کهشتیوان که بهو زوانه له سه‌میرنای کۆستانتا
گه‌راوته‌وه، هه‌ندیک زانیاریی بو روژنامه‌ خو‌م‌آلییه‌کان سه‌باره‌ت به
بوونی چه‌رکه‌س ئیده‌هم و هاوبه‌شه‌کانی له رۆمانیا پیشکه‌ش کردوه.

چه‌رکه‌س ئیده‌همیش مانگیکه گه‌یشته‌وته رۆمانیا، پاش ئه‌وه‌ی که
ماوه‌یه‌ک له یونان نیشته‌جیبوو. پاشان ئه‌و له‌گه‌ل هاو‌رپیکانی له
کۆستانتا په‌یوه‌ندیی گرت. له‌م شاره‌دا به‌ره‌ه‌لستکارانی ئه‌م رژیمه
نوییه‌ کۆبوونه‌وه‌کانی خویان ده‌به‌ستن.

کیرزا هه‌مدی پاشا، که یارمه‌تیده‌ری ده‌سته‌راستی سولتان
ومحیده‌دینه، هه‌روه‌ها عه‌ونی پاشای وهزیری به‌حریبه له
حکومه‌ته‌که‌ی داماد فه‌رید پاشا، ریفعه‌ت به‌گ مه‌ولان زاده، موقه‌ده‌م
ئیسام به‌گ، خواجه حه‌لی به‌گ سه‌رکرده‌ی ئیمامی، خواجه سه‌فه‌وت،
خواجه یوسف قازیی پیشوو، هه‌موو له‌وی ده‌بن.

ده‌وتریته‌ی که مه‌ولان زاده کتیبیکی به‌ ناوی " زایونیشانی تورکیا"
بلاوکردۆته‌وه، باسی جوله‌که‌ی تیدا کردوهو به‌رگریی له نهرمه‌ن و

⁶¹ هه‌مان سه‌رچاوه، ل ۱۲۷.

یونانییه‌کان دهکات و هیرش دهکاته سهر تورکیا. حکومتی رومانیا نهم کتیبهی قهده‌غه کردووهو کۆبیبه‌کانی دهست به‌سهر داگرتووه. ئیسماعیل به‌گیش که ئیستا له بوخارسته، له رۆژنامه‌کانی رومانیاوه دژایه‌تی بیروراکانی مهولان زاده دهکات به قازانجی جوله‌که.

شایه‌نی باسه، مهولان زاده کتیبه‌که‌ی به ناوینشانی "دولت عثمانیه و سیونستلر ترکیایه یقان یهودیلر / دهوله‌تی عوسمانی و زایونیبه‌کان و یرانکردنی تورکیا له‌لایهن جوله‌که‌کانه‌وه" له شاری کۆستانتا به تورکیی بلوکرده‌وهو به‌زوویش کرا به فهره‌نسیی. نهم کتیبه له‌نێو عهره‌بیشدا ده‌نگدانه‌وه‌یه‌کی گهوره‌ی لیکه‌وته‌وه. وه‌ک پێشتر له سالی ۱۹۱۰ و له گوڤاری "الجماعة" له میسر بینیمان، رۆشنیرانی عهره‌ب ئاماده نه‌هبوون گوئ له مهولان زاده بگرن و په‌لاماریان ددها، به‌لام پاش نه‌وه‌هامه‌تیانه‌ی له‌ژیر دهستی ئیتحدادو ته‌ره‌قی به‌سه‌ریان هات، لهم قوناغه‌دا که‌وتنه‌ بلوکرده‌وه‌ی بۆچوونه‌کانی و پیاوه‌لدانی.

ئه‌وه‌تا رۆژنامه‌ی "الفلاح" که له مه‌که‌وه چاپ و بلووده‌کرا به‌وه، له ژماره ۱۱ی خۆیدا له رۆژی ۳ی ئۆقه‌مبه‌ری ۱۹۲۳دا، لاپه‌ره‌ی سنیهم و چواره‌می بۆ وه‌رگێرانی بۆچوون و کتیبه‌که‌ی مهولان زاده ته‌رخان کردووه. ئه‌و له‌ژیر ناوینشانی " نداء من عاصمة العثمانيين /بانگه‌وازیک له پایته‌ختی عوسمانییه‌کانه‌وه" باسی ئه‌وه دهکات که چون "یه‌کیک له پیاوه شکۆمه‌نده‌کانی تورک مهولان زاده ریفعه‌ت به‌گ" نه‌ینی ده‌سه‌لاتداریتی و یرانکه‌ری ئیتحدادو ته‌ره‌قی له کتیبه‌که‌یدا هه‌لم‌البیوه، که چون به پالپشتیی مادیی و مه‌عنه‌ویی زایونیزم و ماسۆنییه‌تی جیهانیی و له رینگه‌ی جوله‌که‌کانی دۆنمه‌وه زه‌مینه‌ی ده‌سه‌لات گرتنه‌ده‌ست و حوکمی ره‌هایان بۆ ره‌خساو به پیلان و هاوکاریی ئه‌وان ئیمپراتۆرییه‌که‌یان له‌به‌ریه‌که‌له‌وه‌شاندو به دروشم‌بازیی درۆبینه و چه‌واشه‌کاریی و کۆنترۆلکردنی بواری چاپه‌منیی و رۆژنامه‌کان و خۆده‌وله‌مه‌ندکردن و گرتنه‌به‌ری سیاسه‌تی تۆرانیزمه‌وه ولاتیان و یرانکردو به‌و ره‌شه‌کوژیانه‌ی له سوریاو ناوچه‌کانی دیکه کردوویانه، سه‌تم‌یککی گهوره‌یان دژی گه‌لانی

ئىمپىراتورىيەگەمۇ جۇلانەمۇ سەربەخۇخوۋازىيى عەرەب كىردو ئىستانكەش ھەر ئەوانەمۇ پېشوو لە ئەنكەرەمۇ بە درۆو بە ھاوکارىيى زايۇنيزم و لەپىناو ئامانجەكانى ئەواندا كە چىنغىستى فەلەستىنە دەيانەمۇت وەك ئامرازىك گەورەترىن گورز لە جىھانى ئىسلامى بەدىن و سەلتەنەت ھەلۈشېننەمۇ بەنەمالەمۇ ئالى عوسمان رېشەكېش بىكەن و سىستېمىكى كۆمارىيى لادىنىيى رابگەيەنن. بەمەش مەولان زادە، لە يەكەمىنى ئەو نووسەرە سىياسىيانەمۇ كە كودەتاي ۱۹۰۸ و دەسەلاتدارىتىيى ئىتھادىيەكانى بەگۆيرەمۇ بېردۆزى پېلانگېرىيى و ھاوکارىيى زايۇنيزم شىرۆفە كىردىت و پېشېبىنى ھەلۈشاندنەمۇ سەلتەنەت و خەلافەت و دامەزاندنى سىستېمىكى كۆمارىيى لە توركىا كىردىت. ھەر لېرەشەمۇيە مەولان زادە بۆتە جىبايەخمى عەرەب.⁶²

بەگۆيرەمۇ سەرچاۋەكان، مەولان زادە لەم ماۋەيەدا بەلقانى جېھىشتومۇ چۆتە يۇنان، ھەرۋەھا دوو جارىش سەردانى شارى سان رېمۆى كىردۈۋە لە ئىتالىا بە مەبەستى بېنىنى "ۋەھىدەددىن" سولتانى دەر كراۋى عوسمانىيى و لەۋى خۆى وەك "شۆرشگېرىكى كورد" پى ناساندۈۋە،⁶³ بابەتى كېشەمۇ كوردو پېشنىارى ھاوكارىيى ھەردوۋلاي پېشكەش كىردۈۋە، ھەرۋەھا لەپىناۋى گەلەكەردن و ئامادەكارىيى بۆ جۇلانەمۇيەكى سەرتاسەرىيى لە كوردستان و توركىا، چۆتە بەيروت و ھەلب و بەغداۋ بە پاسپورتى ساختە بە توركىاشدا تېپەر يۈە.⁶⁴

⁶² كرىستوف ھىرزىگ لە لىكۆلېنەمۇيەكى تايبەتدا بەناۋىنشانى "مەولان زادەمۇ جىھانى جۈلەكە" سەبارەت بەم دېدو نووسىنەمۇ مەولان زادە، ناۋىراۋ بە" دژە سامبىيون " تۆمەتبار دەكات بەمۇ كە جىاۋازىيى لەنچوان جۇلانەمۇ زايۇنيزم و گەلى جۈلەكەدا نەكردۈۋە. بېروانە:

Christoph Herzog: *Mevlânzâde Rıf at und die jüdische Weltverschwörung*, Bamberg : opus.

⁶³ Yakup KAYA: *Siyasi ve İdeolojik Kimliğiyle Mevlanzade Rıfat Bey, İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ*, Cilt / Vol: 6, Sayı/Issue: 3, 2017, s1991.

⁶⁴ Murat İssı, „Hürriyet Aşığı Bir Osmanlı-Kürt Aydını. Mevlanzâde Rıf at Bey“, in: *Toplumsal Tarih* 196 (Nisan 2010), S 76-77; Murat İssı, “Mevlanzade Rıf at Bey ve Kürdistan”, *Kürt Tarihi Dergisi*, Ağustos- Eylül 2013, s.60.

سولتان و محيده دين (محمد مهدي شه شهيم) ۱۸۶۱-۱۹۲۶

priétaire, l'autre celui du véhicule.

Des plaques ont été préparées et distribuées aux différents cercles municipaux.

Les numéros de 1 à 300, chiffres rouges sur fond blanc, sont destinés aux automobiles de maître; les numéros de 300 à 800, chiffres blancs et fond rouge, sont pour les véhicules de place; et les numéros de 800 à 999, chiffres blancs sur fond café, sont affectés aux camions.

L'opération a déjà commencé. Elle durera un mois, après quoi on pourrait être fixé sur le nombre des autos circulant en notre ville.

Les anciens régnent

Un commandant de navire Hikmet bey rentré récemment à Smyrne de Constantinza, a fourni aux journaux locaux quelques renseignements sur l'existence qui mènent en Roumanie Tcherkess Edhem et ses comparses.

Tcherkess Edhem a débarqué en Roumanie il y a un mois, après avoir séjourné en Grèce. Il est entré en contact avec ses compères à Constantinza. C'est dans cette ville que les adversaires du régime actuel tiendraient leurs réunions.

Kiraz Hamdi pacha, premier aide-de-camp de Valdeddine, Avni pacha, ministre de la marine sous le cabinet Damad Férid, Rifaat Mevlanzadé le lieutenant-colonel Edhem bey, Hodja Halim, chef imam, Hodja Safvet, Hodja Vassî, ancien ministre de la justice seraient tous là.

Mevlanzadé aurait même un ouvrage intitulé les «Sionistes de Turquie» où il parle des Juifs et des Araméens Arméniens et les Grecs s'attaquant à la Turquie. Le gouvernement roumain a interdit la vente de cette brochure dont les exemplaires ont été saisis.

Ismail bey le Gumuldjina qui se trouve à Constantinza, combat dans les journaux roumains les idées de Mevlanzadé favorablement aux Juifs.

Messageries Maritimes

Le paquebot Lamartine, des Messageries Maritimes, arrivé dans notre port le jeudi, 17 courant, inaugure un nouvel itinéraire appelé à donner pleine satisfaction à la clientèle de Constantinople.

Les paquebots des Messageries Maritimes ne toucheront plus Smyrne, avant Constantinople, en venant de France, ni après Constantinople, au voyage de retour; cette escale se trouve désormais, intercalée entre Constantinople et Beyrouth et vice versa.

Smyrne offre d'ailleurs actuellement moins d'intérêt pour les touristes à cause des difficultés qu'ils rencontrent à obtenir l'autorisation de descendre à terre pour visiter la ville.

L'itinéraire direct adopté permet d'accomplir le voyage Marseille Constantinople et vice-versa en moins de 7 jours, tout en procurant aux passagers l'agrément de visiter les curiosités du Pirée, de Malte et de Naples.

Les passagers quittant Constantinople le Jeudi matin, arriveront à Marseille le Jeudi suivant, à l'aube.

Société française

des membres de l'enseignement

En vue de resserrer les liens de solidarité entre ses membres et pour leur permettre de s'entretenir des questions qui les intéressent, le Comité a décidé de convier à un thé amical, tous les troisièmes dimanches du mois, les membres de la Société et leurs familles. La première de ces réunions aura lieu di-

مراسلات

ما جدي في رسالة متأخرة لمراسلنا الفاضل في العراق تحت عنوان :

حول خطاب المندوب السامي في العراق

لا بد قرأتم في الصحف خطاب المندوب السامي في العراق وما وجبه من الانتقاد نحو الحكومة العراقية وكما نرى ان لا يعطركم غمنا من ذلك ، بل هو ان ما قلته صحيحاً ألا يصح بك ان لا يجاب به الحكومة بهذه العجبة من الانتقاد وان تيقن بتصدرة حكومتك على الفتق على اليك اربعين بلون جنبها و ان وقتها اليوم معلوم للمدى الجيد على صدرة حكومة العراق العاقبة التي تفتقد حالاً

نذارة من عاصمة العثمانيين

[بقلم العلامة الفاضل صاحب الترخيم]
- ان من أم ماسة القرب والمعين وان كل من فخره من فخره من عاصمة (أو الفاضل الشرقي والغربي)-

[أرسله صاحب الملاح للوفد لدى السلطنة السري الذي اوفد سرفقاب وهو نائبه]
وأشياء القرب والاشياء القرب مائة ،
أترى حيا لله بالمشارة ونظراً بقنا غلبيتي اروق لكم ان ناهلوا بلادكم على بساط

لصاومات وكل ما تبتغيه ، شريفة فقام وخاضكم فيقول :
ولا يشتم على من يراد به الاالات عبر المي والوثة
فوضم فمركبكم ينشتمك للكاروبت ومن في قلوبهم مرض ، وتساموا عما

يقرب بامة آل عات من الكركاسية ونجاهلوا ان حكومتها في قومة قومة تنور بها لومة الاكرام ، صبة اغذت على ما تهب أسر تنبذ ما توره الميتة الجيفة في سلايك بليرج تشرين لولة سنة ١٣٣٥ لله لولة من بعض الرعايا المتأخرين حتى اليوم على لعبة تركيا ومن ممتون بين ميتين من لهن حتى العهويين والاسرايين لالاب كالمجلة التي فتشح أسرارها هولان ن زاد وقتك في اهل انقلاد انكر ومرشدتهم في كتاب (الدولة العثمانية والعهويين) سارلس البيك لعه وزجه ، والذي عه يمشك ولكل من فخرت عه أمثال هذه الحقائق ان ما توصلت اليه القصة لقائمة على عام الحكيم هوهم تنسح ما ترو من سنة سنة في تلك السنة لغيره من الداد الاصل لانية :

- ١ - انت يكسر بلادنا في تركيا قود الدين ونوته .
- ٢ - ان تقسم التامش لانية لانية والاتصادة في تركيا بين الامة فام .
- ٣ - انت تجرد السلطة الدينية من السلطة وتؤول لفسف .
- ٤ - ان تلوث الجمهورية بين الامسكان ودونهم على آل عثمان وعلى هذه لراودهم الاميريين في مشتمرات الامة العثمانية وعلى هذه الشروط ساعدكم العمبريون في أوروبا ودي داخلية المالكة وللانك الماودة لغسواء باذاعة الايعار أو يستندم بيش رجال السياسة وتضميرها لرا لادوسا لعد اخرى ، بيش الاداب في ذكرها .
- فايك مسائر التريفيصوصا وهامل الشرق عوماء البيك لاني غيركم لوجه نذاري دابيا لقتنا من الاتحاد والوقوت جنبنا ويصعد لملحة لدرجة قبل ان تجرف ميرها لاللة لاللة لانية باجهما ودراسراي كين قننا بين الامة لسيبيا لسيبيا لاضح اضطر لابلينا تنسحب مناج التروة - كما هي سائر شعور القوم الا ان - ونحرب البلاد باننا صرونا اتنا بد - كما هي ظمن اليوم تأويل يملق بيشنوه باذرة - مشاير ما من عروبنا لاني انواع الفتقك الداسا التي تربط على انقلاد بيشر بل اعد لا يسهل تأخير هولوا ومع ما يتبع جنبنا من الواسع لله جيا .

الفاي (لنتاء يقية)
٤٢ في ٢٠٠٢
٤٢ في ٢٠٠٢

(ولكن ارجب من صميم القلب - بذلك الاعتراف التي جبرت على السنة اعوانا - لفتندين - هذه المظلمة العتية) وما جاء في مقال للشرق بيوان : (دار الامارة الجبديفة التركية واخرى من الحكومة الإسلامية) توملا ،

(أما سوا المالم قبله بتخصوا تلك القضية بل وجد ووسما متزى وله لائل التي يستدل بها على هذا التضمين ليس متباها ان ينسخته للملوك وقد اتفق علماء الهند على ان ذلك تضمين يستحق ان يظهر فيه مرة اخرى ، من جهات من ذكر ما قلته بالرب قد بما وجدنا وشاوات على فيهم من شرع النامعة للزومة وكيفية والتبعية الريتواسيا بها تم فالت في هذا الصدد : (قارب احربا حق الممل لا يلزم كماله هذا المختص على مسلمي الهند وصره) أما الأمر الذي فعله نحن ايضا ونقول بل خلاف لبروتروء : انه لا يمكن صلح الشريف العظم مع بر بلا ياه في ذين الحرب العظيم لعمت الجاهل والقرب صعية انقاعة - لينة لان الدول للفتنة كانت تعد ذرائع بلخ الاذقان من كل جانب وعارشت حجاج العالم صوبات وهو الحق لشتر الخ للاث في زمان الماوية لم يقبصر وصول الراكب البرية بلان الى جدها ، ومدان انو اخر تلك الفتنة هذه الحقائق الزمالة ؛

وعد كتبت في زمان وعصمة طر المجلس القرب ان السلطة التركية يتبني لها تصالح اسواق الحرب ولا تصالح مائة الميلان القرب ما تفتت البيوذة قط في لافض فلا يمكن ان يسكوا ويعد في الاذنين القرب ان ذكره الحكومة التركية ويكفرها من كل وجهه ثم يسيل على زيار الحركة الطوارق تومل قننا للامعة للارز ايقه ، انه ما تعرضي وبحث من الجاهل والشراب في العراق لان كالمشايخ كان مليا فامة وسما وما استندنا ناسنا قط شيئا وما ناسنا ربحنا وما وعثمان يوله : (وكذلك تمت التركية الجديدة من - تلك البلاد ، وأما ان يتا لان ان التركية الجديدة لا تظفر اسما واداة الاصلية وجاهلوا ان القرب ايضا يستنصر المبرهون ويكوزوا اسرايا كما ظلمت باشا بهول هذه القرب من قول الجاسة في

العصمة الارية تمت عنوان (الميرواتس) حيث قالت:
والتفت ساعدة الملح يراوات جميع تلك القاصد والمطالب - الاستقلال جزيرة القرب - التي كانت الهند تركيا مليتا باسم الهند والمان) ان قاله : ولكن ليس عندنا شيء تجود به باسم الحق والعدل ، وقال في العصمة لاسد سادة تحت عنوان جزيرة القرب : ان حرية جزيرة القرب لا تم الهند لاه من توسط باهل الكرام الاسلامية فصب بل فيها ايضا نظراً لطريقا نفسيا واستغلا وان القرب الميراق والطبي والهند وصر ولا القرب تدرب السبقين السياسي يجمع هذه الالطار بسلطة واحدة ، وساده فيها بنزلة الملحة الاقرب من السلطة وريد لكل عصية جديلة لبرية اعلمت كانت حربة بل الهند هي التي تمتت على فتاة السويس ان تبقى في قومة بربطها بالان في جودية الهند يفتش بل منفتحا استقلال القرب (بمى اقوال وأفكار كثيره لمر الحق من كرم اسماءها والمؤمنين بالمراسل حتى كانت جميعهم آهية لتدليل للتشخيص اشبالا لبريكو كراية اذ في غرضنا من انصار الكاين على اليونان ورضوا في المرزاساي وما ساريل تركيا) غير اننا : (ما فاضل تركيا لبرية لفة ٢٠) لم يسكروا على بالاقصود من القول ما (حل وساميل) الذي قول من ذلك الوقت اعفا هو فيها يتناق الاصل والاسلامية . وما هو الحلة الجائرة مؤيدة هذه الخبنة فقول وراه ما حل تركيا من الاتلاب من حكومة اسلامية الى جمهورية لادلية ما يتنا لاورا بيشه ذلك الربط والتكبر - من بعض الرجوع - فربيش بيشنم بيشنم كرايتا بدموعا بما نشت بيش حجاج الصين من وقع الخيم القرب في صرافات في ذلك الوقت الذي يش فيه الملوك منة حاسري لروسين بدى وصا لفرقة مقهورين نذاهم ونصومهم في ذلك الوقت الذي لم يكن فيه اوطى الاقاربا فمرا بيشه بل الجاهل للشتق اولاد دائرة الامن من الجاهلية اليها . قول واعفا ناسيا بالين معاقرة التطهير لوقم على اجن قننا هذا الوقت القرب : يقول انه على سبيل المثال وان كانا قد صرنا لانية الملذات في جنبنا من الكراما ونحن لا نصدق بذكره الاذنا ما جتده من الاذنين العرش لادو ان اكرام على سبيل القول وانظر الفرق بين ايجان ودموا فرانس وهما المالك اليوم فيها يراي في انار - اذة الرجوع الى الحق صرحيين بيشنوا راجتوا سلسل الهند وتبعتم على الحق الذي هو اسحق اذت يتيم (وقل على الحق وقتك القابل للامثال كل ذمورا)

الذين دفعوه لارتكابهم هذه العقاب لولا ق الجلع
جزا اء ما علم .
أم يصرح التاريخ أيضا بان (الشيخين) الذين
تشكروا عدة سنوات في (اترة) بجوارهم
ليسوا سوى أمة أصحابها اليهود ؟
أليقل لنا التاريخ ويضلع ما كان من أمر
وأبسط لسي و فزمن السلطان . سلم و الثاني
وأخته وده به قارن و النساء في حرم السلطان
بأسم فخر أو حلية و ما خلا من الأدار و
لحساب اليهود و ما اكتسبوا من اللاتين و ما
استلكتها من الاكلاك في ارض فلسطين ؟
أليدهمتنا آثارهم بدمعة من سرني من الخلال
الاكتباين في رقلم السلطان سلم الثالث
وفي تلك الأيام المدمية في عهد السلطان صفوق
ثم حسانه اليهود و جيورن و و سلاسون
و وادوح باره سلطان و من الأدار و ما
و كان ذلك في عهد السلطان أبو سعيد ؟
هلذان الذين يسيروك في كركرك فيهم اسرار
عظم السلطان و سيد اللزق و وما لا من خلق
السلطان و مراد و ما جرى في عهد ما من
الاسباب الفوجية التي لى الخلع . لاوب أنهم
يفلون كيف ان الامام اليهودية ليم دورها
و كيف قام بشيخ ام ادوارها نسم ذه وده و
و و ميورن و و سار و تاني و لاسيا ما كان
متبا وواسعة و يتم عالم و والده السلطان في
اجتذوعها ليا نهم و ما عوا بون الا لاسباب الفيتانية
ايضا وواسعة . ه ه ليس و التي اشهرت باسم
ذات الفيتيين الفيتانيين و دوله كروزل و . . .
و التي نسيروا هيا السلطنة ميدا ليه و تانا
يتدرون ما كان من امر اليهود الذين نجروا على تكليف
السلطان لاجل خلع عتار فلسطين الرضوة بكل
مراحة في نصر دجيل و في ١٧ ايلول سنة ١٢٤٤
بذلة لحد القضاء و طرفيك و الكنا في حبيب
افندي . فلا يهدم بيت كروزل اليهودي .
و ما كان لهم من الشاذة ثم بشكروا ما هي الملكة
التي جعلت ذات هؤلاء الاماماس من أم مورون
تيلبخ الخلع الفيتانية ذه ايضا ؟
قول بقى ريب يدأن سؤال هل فيها سره ذه من
الوقت في الإسراء للبركة فيها . يكون نفة
البركة في العدا و والساورة الكفاة التي ننتنت
بر مصيبة و الاحاد و الترق و فولة فيلا ترق
نظر اب الملكة و أتماء السناد و انتنتين الناسر
المانية لدرجة انها تقدمهم بخار في يقدم
بصفا ٥ هل بقى ريب يكونها مصيبة بله أمال
اليهود لا لابل مشروطية الادارة ؟
و تان النظر فيمن تقدم امك اليهود الفيتية
و يفهم من بين الامم الفتن و راسمهم الى

التبدلات الهائلة في الادار بالطلب بالاشعة ذه
اساسا اليهودية . جازيلك اليوم من لسا على المتقدم
ذاته فلا بد ان يرى الزوم فتعرف اسم بعض
الاسماء و التمسق في هذا الزمة و تحليها .
عمرة انظر انظر لتسطيحها ل هذا و انتم تعرفونه
الشيخ بدر الدين السبائي و زني في الوسط
ان صاحب الخرج شيخ و وان الاطباع
في يصول في الدهن بفان و اسانفة الشيخ هو ؛
انه كان غاصبا للسكر ، فانكره خارطه من
السلطان ، فاستافد من حرمة الناس له و من
تذكر ان الذين اسروا لم يتنعتهم بله و فضله
يحدث على ذلك و قام بشورة .
بيدا انظر انظر عينة لى السنة نجد ان
الذين دفعوا الشيخ للشرطة و الذين اد اروه
واضطروه فخرج على الهن و اخرج على
السلطان و جلان يهودي و ما ؛ فهو ان كان
و و ارام حوسا . ههذ ان اليهودي و ما
سرا كالم في قبا يندمه و منطرا في حيتية و و ما
الصلوات فيون تال الذي كان يسلل لروما ليا بيان
يدخلها في دائرة الخرفة فما وان كان قد
تكنة قوتة ثبات الاوف من الثورين انت حمل
الولايات الثورية من الاضول و والو التي مائة
في ادهام مستجابها موال ان بان يسرا
الرة بدلالة عاجز عليها من الفري يدا يظهر
مؤخر ان دائرة التي ابتدما الشيخ فيارة
من شيوعه يسطع ان اركن لها و الما ليين فيها
وخلص اليهود و زحف عليهم الامير و شيواذه و مراد
و لاداة و الملكة من الشيخ و اليهود
السا في الثالث و عجمو ذه من عهد الجيد
و عهد الزر و مراد و عهد الجيد الثاني (ومن
لام و التي لا زال ادوارها مثل السلطان
لشار لخلعة الانوار و انه و افقه و يولجا يدا
اسل باخواسنا الذين من حرمة لا محال تلك
الفيتانية القباية ، التي لا ترى في الوطن و اياها
و ما في الا لافسة و لا ترى في طاه لها
رتمه فيه من بحر و بلات الطاي و التي
عوامل الانسح في ايضا نصل قبا نيا الاصلية
و التي لا يخلع و الا اختلافات
من عهد السلطان محمد الاول
من عهد السامية كلها كانت من عهد اليهود
الصيوريين الذي يبدو افرقة الشيخ بدر
الدين الصيوري في عهد محمد الاول و ثمرات
الاكتباين و اصيل الكرات في الحرم
السلطانة ، للفرسلات الاول و تديليل
لكل الادوار للتمية التي حدثت في تلك
الامانة و ما فيه ذلك من الادوار التي
دام تيلبخ في ايام اللاتين الشماليين (سلم

المنظمة كيف يسهلون لليهود الصهيونيين

و اشره و صهيونيين ،
أم يكونوا من نسب الاخفاص الذين اجنذبهم
اليها سنة اربعة عشر عاما و اما زمام في كلود
ماثلين اما سنا ذه ؟
الوصول الى عايم التي يسوق اليها ، و قد دعوا
الاميراطورية المانية لى الجادة الفلسطينية و مت
منذها ثة سنة في حين تدلها و اما احدا
حصب منعضات الذبة الحديثة كان حكمتا
و نرا على انها عا ذه و التي العسكرية (بالا)
التي يسوقها الى كات حرة المجلس ا لى وطن
الكبير .
[البقية تأتي]

الانسان في ١٩ أكتوبر صدرت صيغة اقراره
مجلس الحكومة بجمهورية و انتخب بالا حاق
صفوق باشا كازارنشا و ان اجية التسويبات
التزامات صفوق باشا كازارنشا بالان الاجمورية
و انتخب و جيس ذى سلطة تعيين التسيين الاول
و بأقرار في خطر
لندن في ١٩٢٤ سنة . يتالم للستر و بأقرار من
التصديق في الة و رسامة خلفة .
ملك و بأقرار
لندن في ٣٠ سنة . ملك للستر و بأقرار
قوة اليونان
ايضا في ١٩٢٤ سنة . لقد وصلت فصيلة
من جنود الحسكة لقرابانية و عليه في الحال
سلم التسردون و قد بقي التبعث على كثير من
مضايقات و قد سمعت جميع المرات بالجزيرة
ساعة التسويبات
لندن في ١٩٢٤ سنة . لقد تبناحت الثورة
هذا الصلح في جواب بزنا التسرح فيه
يؤثر التسويبات و يطهران برطانيا استجار
تجميع من الولايات المتحدة مستنصرة تماما من
الذة التي ترد اسرعا الاشتراك فيا لاجدة
التي اتى دورها و نظرا لانتداب التي
تجوزها مذكرة للعب و الشكر لروما في ان
جلس الاختصاصين فلترح و لا ربي منه
نجاح و لكن الناس الصيوريين يتفانون
خيرآ و ميورن ذه و تحبل زيادة تبادل الاراء
من فر انسا .

(١) كت الذين تبنوا صهيونيين هم ١٢٤
شخصيات من ١٤٥ مسكنين .

ههروهه مورات ئیسی، له ژیر ناویشانی "یاخیبوونهکهی شیخ سه‌عیدو مهولان زاده" داو به پشتبهستن به به‌لگه‌نامه‌یه‌کی هیزی ئاسمانیی بریتانی، جهخت لهوه دهکات که مهولان زاده ریفعت و چهرکس ئیده‌هم له حه‌له‌به‌وه په‌یوه‌ندیان به راپه‌رینه‌که‌ی شیخ سه‌عیده‌وه هه‌بووه له‌کاتی راپه‌رینه‌که‌شدا چوونه‌ته کوردستان و پلانیان هه‌بووه بۆ ئه‌وه‌ی به‌نه‌ینی چاویان به شیخ سه‌عید بکه‌ویت و له‌و کۆبوونه‌یه‌دا نامیلکه‌یه‌کی پرۆیاگه‌نده‌یی پێده‌ن که له‌سه‌ر به‌رگه‌که نووسراوه "لێژنه‌ی یه‌کێتی موسولمانان له دیمه‌شق" که مسته‌فا به‌گ ئه‌تره‌ش له‌ سالی ۱۹۲۴ له‌ به‌غدا چاپی کردوه. هه‌روه‌ها پاش شکستی راپه‌رینه‌که‌و له‌سێداره‌دانی شیخ سه‌عید، مهولان زاده ریفعت و چهرکس ئیده‌هم له‌ سه‌ر سنووری تورکیا-عیراقه‌وه، په‌یوه‌ندیان به‌و راپه‌رینه‌وه هه‌بووه که له‌ ناوچه‌کانی دیکه‌ی باکووری کوردستانه‌وه وه‌ک هه‌کاری له‌دژی تورکیای که‌مالیست به‌رده‌وام بوون.⁶⁵

له‌م باره‌یه‌وه، رۆژنامه‌ی "STAMBOUL" که له‌روژی سێشه‌مه‌ی ریکه‌وتی ۲۲ی دیسه‌مه‌ری ۱۹۲۵ دا، چاپ و بلاوکراره‌ته‌وه، له‌ لاپه‌ره‌ی دووه‌م و له‌ژیر ناویشانی "جولانه‌وه گومانلیکراوه‌کان" نووسیه‌تی:

"مهولان زاده ریفعت که ناوی له‌نیو لیستی ئه‌و ۱۵۰ که‌سه‌دایه‌ که لیخۆشبوون نایانگریته‌وه، له‌ به‌غداوه بۆ ئه‌سینا سه‌فه‌ری کردوه و له‌ویشه‌وه بۆ بوخارست. ئه‌و له‌گه‌ڵ ره‌شیدی براهه‌ی ئیده‌هم چهرکسه‌ی له‌په‌یوه‌ندییاده. ئیمه‌ گومانی ئه‌وه ده‌که‌ین که ئه‌م که‌سه‌نه خه‌ریکن له‌پیناو هه‌ندیک جولانه‌وه‌ی وروژینه‌رانه له‌م وڵاته تیده‌کۆشن"

دکتۆر وه‌لید هه‌مدی، له‌ کتێبه‌ به‌لگه‌نامه‌یه‌که‌یدا، ده‌لێت که له‌ماوه‌ی پێشهودا، کاتیک ریفعت به‌گ مهولان زاده له‌ سالی ۱۹۲۵

⁶⁵ هه‌ما سه‌رچاوه‌ ل ۶۰.

له به‌غدا گه‌راوته‌وه، سەردانی ئیسماعیل حەقی نوێنەری لیژنە‌ی پاشایەتی تۆرکی کردوو هەولێداوه ئەو لیژنە‌ی هانبات بە‌وه رازیین له تۆرکیادا راپەرین ئەنجام‌دەن بۆ ئەوه‌ی سوپای تۆرکی پەرتە‌وازه‌ی بیت و فشار لە‌سەر ناوچه‌ی کوردییه‌ی راپەرێوه‌کان کە‌میته‌وه.⁶⁶

هەروە‌ها ئەم نووسەرە کاتیک باس لە‌و کە‌سایەتیانە کوردی و ئەرمەنیانە دە‌کات کە لە‌ماوه‌ی ساڵانی ۱۹۲۶-۱۹۲۸ له‌ یانە‌و کۆمه‌له‌ سیاسییە‌کاندا هە‌لسوراوان، ناوی ریفعت بە‌گ مە‌ولان زاده‌ی ده‌هینیت و له‌ پە‌نایدا نووسییۆه‌تی: 'رۆژنامە‌نوسیکی پێشوو له‌ کوردانی سلیمانی و ئەندامیکی دیاری کۆمه‌له‌کە‌ کە‌ پە‌یوه‌ندیکی پته‌وی به‌ لیژنە‌ی پاشایەتی تۆرکییه‌وه هە‌بوو.'⁶⁷ سە‌بارە‌ت به‌ ئی‌ده‌م چە‌رکە‌س بە‌گیش نووسییۆه‌تی: "له‌ ساڵی ۱۹۲۵ له‌گە‌ڵ ریفعت بە‌گ مە‌ولان زاده‌ی سە‌ردانی به‌غدايان کردوو، رینگە‌ی پێنە‌را سە‌ردانی ره‌واندۆز بکات، به‌ی رە‌زامە‌ندی له‌ به‌غدا رۆشت و له‌ نزیک ره‌واندۆزه‌ کاتیک ده‌یویست له‌ رینگە‌ی نایاساییه‌وه بروات، ده‌ستگیر کرا"⁶⁸

له‌ راستیادا، ئی‌ده‌م چە‌رکە‌سی پێشتر له‌ جۆ‌لانە‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌ییە‌کان له‌ ئە‌ندۆ‌ل و له‌شە‌ری یۆ‌نانییه‌کاندا رۆ‌لی گ‌رنگی هە‌بوو، به‌لام دواتر به‌هۆ‌ی نا‌کۆکییه‌کانی له‌گە‌ڵ عیسمە‌ت ئی‌نه‌تۆ هە‌روە‌ها مستە‌فا کە‌مال، لێیان هە‌لگە‌رايه‌وه‌و بووه‌ دۆ‌ژمنیکی هە‌ره‌ سە‌ختی مستە‌فا کە‌مال و حکومه‌تی تۆرکیا. "چنار ئی‌لباشی" له‌و کتیبە‌یدا کە‌ سە‌بارە‌ت به‌ چە‌رکە‌سه‌کانی تۆرکیا نووسییۆه‌تی، باس له‌ ئی‌ده‌م چە‌رکە‌س دە‌کات و دە‌لێت کە‌ هە‌رچە‌نده‌ ریکه‌وتننامە‌ی لۆ‌زان له‌ ۱۹۲۴دا وازۆ‌کرا، به‌لام جە‌نگی ساردی نیوان یۆ‌نان و حکومه‌تی کە‌مالی، هە‌تاوه‌کو ساڵی ۱۹۲۸ به‌رده‌وامبوو. هە‌ربۆ‌یه‌ یۆ‌نان پش‌تگیری ئە‌و دژ‌هە‌م‌الیستانە‌ی

66. د. ولید حمدي: الكرد و کردستان في الوثائق البريطانية. دراسة تاريخية وثائقية، ۱۹۹۲، ص ۲۱۳.

67. هە‌ما سە‌رچاوه‌ ل ۲۱۶.

68. هە‌ما سە‌رچاوه‌ ل ۲۱۷.

دهکرد که له کاتی جهنگهکهو دواتریش ئهو ۱۵۰ کهسهشی به دژمهکمالیست ناسرابوون. یونا سهنتهری چالاکیی ئهوانه بوو. له یونان چوار گروپی دژمهکمالیست ههبوون...یهک لهو گروپانه گروپی ئیدههم چهرکس بوو که له : رشید، توفیق، ماژور کورد عهبدوللا، نهقیب کهمال، کازم چهرکس و کاپتن ئیدههم پیکدههاتن. چهرکس ئیدههم له یونان بیدهنگ و دهست لهسهر ئهژنو نهمایهوه چاوهرپی لیخوشبوونی کهمالیستهکان بکات، بهلکو بهپنجهوانهوه ههموو ههولیکیدا تاومکو توله له مستهفا کهمال بکاتهوه. ئهو له ۴ی ئهبریلی ۱۹۲۵دا، لهگهل مهولان زاده، به پاسپورتی یونانیی چوونه بهغدا تاوهکو چاویان به شیخ تاهیر بکهویت که لهوی شیخیکی لۆکالی بوو. بهگۆیرهی راپۆرتهکانی پۆلیس، چهرکس ئیدههم له مانگهکانی جون و جولای ۱۹۲۵دا، له بهیروت و سوریا، لهگهل مهولان زاده بووه.⁶⁹

وادیاره ئهوه ههر تورکه کهمالیستهکان نهبوون که ناوی مهولان زادهیان خستبووه لیستی قهدهغهکراوانهوهو ریگهی چوونه تورکیاو باکووری کوردستانیان لیگرتینت، بهلکو بریتانییهکانیش، که کهمالیستهکان مهولان زادهیان به سیخوری ئهوان ناوزده دهکرد، ناوی مهولان زادهیان خستبووه ناو ئهو لیستهوه که دواتر له قیبرایهری ۱۹۲۹دا، رهوانهی لایهنه پهیهوهندییدارمکانی خویان له عیراق کردبوو، ئهوهی ناوی ۳۲ کهس له سهمرکرده سیاسی و چالاکوانه نهتهوهیه شورشگیرمکانی کوردو ئهرمهنی له سوریا تیدایه، ئهوانهی خهریکبوون له ریگهی پیکهینانی لیژنهیهکی هاوبهشوه ئامادهکارییان دهکرد بۆ دامهزراندنی حیزبیکهی یهکگرتووی کوردستانی که زهمینهی راپهرینیکهی سهرتاسهریی بۆ سهربهخویی کوردستان خوشبکات. بهگۆیرهی ئهم لیسته، ئهو ۳۲ کهسه ریگهیان پێ نهدریت له سوریاوه پێ بنینه خاکی عیراقهوه. شایهنی باسه، ناومکان به جهلادت و مهمدوح سهلیم و سورهیاو کامیل و کامهران بهدرخان و

---

⁶⁹ Caner Yelbasi: the circassians of turkey war violence and nationalism from the ottomans to atatürk, I.B. Tauris, 2021, S2001.

خهلیل رامی دهستیپدهکات و به حاجۆ ئاغاو جاسم ئاغاو بهدره‌دین ئاغاو ئەمین پەری خان و محەمەد توفیق مولکی و شەفیع علی و ئیحسان نوری بەگ و دکتۆر کراچیم مورادیان و دکتۆر ئەحمەد سەیری و ئیدەهەم چەرکەسی کۆتایی دیت. ناوی ریفەعت بەگ مەولان زاده لە لیستەکەدا ژمارە ۱۰ یە.

لە راستییدا، بریتانیەکان بەو ھۆیەیی کە لەم قۆناغەدا خەریکبوون کێشەیی ولایەتی موسڵ و باشووری کوردستانیان لەگەڵ حکومەتی تورکیادا بەقازانجی خۆیان یەکلا دەکردەو پاش ھەول و ماندووبوونیکی زۆر راپەرینەکانی کوردیان لە سلیمانی سەرکوت کردبوو، کاریان بۆ بەستەنەوی باشووری کوردستان دەکرد بە حکومەتەکەیی فەیسڵەو لە بەغداو داڕینکردنی ئاسایش و ئارامیی بۆ ولاتی تازەداتاشراوی عێراق دەکرد، لەبەر ئەوە حەزیان نەدەکرد هیچ جموجۆلیکی کوردیی بۆ وروژان و راپەرینی نوێ، بەتایبەت لە کوردستاندا، ببینن.

دانانی ناوی مەولان زاده لەم لیستەدا، بێگومان بۆ ئەو چالاکییە نەتەوەییانە دەگەریتەووە کە ناوبراو لە دواي یەکەمین جەنگی جیھانییەو لەپیناوی کێشەیی نەتەوایەتی کورددا، لە ئەوروپا و رۆژھەلاتی ناوەراست، ئەنجامی دەدا. ئەو جگە لەوێ دەبویست کوردانی بەشەکانی کوردستان پیکەو گرییدات، لە ھەولێ بەردەوامیشدا بوو ھەتاوێکو پەيوەندییەکانی کوردو ئەرمەن و تورکە نەیارەکانی کەمالیزم، ھەروەھا پشەتگیری دەرهکیی یۆنانییەکان و فرەنسییەکان و پشەتیش ئینگلیزەکان بۆ سەر بەخۆیی کوردستان بەدەست ببینیت.

جہلادمت بیدرخان ۱۸۹۳-۱۹۵۱

نیدھم چیرکھس ۱۸۸۶-۱۹۴۸

شیخ سعیدی پیران ۱۸۵۶-۱۹۲۵

Dans le courant de cette semaine ont été vaccinées 370 personnes contre la petite vérole et 252 contre le typhus.

Déplacements suspects

ANGORA, 21.--Mévlanzadé Rifaat, dont le nom figure sur la liste des 150 non-amnistiés, s'est rendu de Bagdad à Athènes et de là à Bucarest après s'être mis en rapport avec Réchid, frère de Tcherkess Edhem. On suppose que ces individus se démènent pour provoquer quelque mouvement dans le pays. A.A.

Jours fériés

Les jeudis 24 et 31 décembre, ne seront ouverts que jusqu'à 1 heure de l'après-midi les bureaux à Galata, Péra et Stam-

PASSPORT CONTROL DEPARTMENT,
Foreign Office,

February 6, 1920.

For official use only.

Visas for Iraq.

The following is a list of names of Kurdo-Armenian Nationalists whose presence in Iraq is undesirable and applications for visas for Iraq, which you may receive from any of the individuals mentioned, should be refused:—

Serial No.	Name.	Nationality.	Whereabouts in October 1920.	Remarks.
1	Vahdat Ali Beg Badr Khan	Syrian	Peria.	
2	Masumli Jamil Beg Salim	"	Allepjo	Is the son of No. 16.
3	Soraya (Tharaya) Beg Badr Khan	?	Cairo.	
4	Kamil Beg Badr Khan	?	Tiflis.	
5	Kanawan Beg Badr Khan	?	Syria.	
6	Amir Khan Badr Khan	?	"	
7	Ehail Hami Beg Badr Khan	?	Allepjo.	
8	Awwi Beg Badr Khan	?	Cairo.	
9	Ennan Ali Badr	?	Allepjo.	
10	Hifat Beg Mawlan Zada	?	"	

To His Majesty's Consular and
Passport Control Officers.

(V/5/1920)

4701-12 18031-22

[P.T.O.]

2

421

Serial No.	Name.	Nationality.	Whereabouts in October 1920.	Remarks.
11	Vahan Papazian	Armenian	Beirut	Editor of "Waqf" newspaper. Most active Armenian member of Kurdo-Armenian nationalist movement.
12	Dr. Tutunjian	Armenian	Beirut.	
13	Ismail Haqqi Gümüjina	Turk	Paris.	
14	Radi Beg	?	"	
15	Ardashes	Armenian	Ervan.	
16	Jamil Beg Baban	?	Damascus.	
17	Artinianu	Armenian	Egypt.	
18	Mustafa Shakin Beg	?	Syria.	
19	Bosan Shakin Beg	?	"	
20	Niameddin Mustafa	?	Allepjo.	
21	Hajo, Chief of Hadidi tribe	?	"	
22	Hashem, Chief of Shidian tribe	?	"	
23	Hajo Agha, of Haverki tribe	?	Syria.	
24	Jesim Agha, Chief of Shohadian tribe	?	Jambus.	
25	Badraddin Agha, Chief of Jabrini tribe	?	?	
26	Amin Peri Khan, of Diarbekr	?	Syria.	
27	Muhammad Tawdi Mulki Hajji	Syrian	"	
28	Shaikh Ali Kid'ia, son of Shaikh Sa'id	Turk	Turkey	Has brothers, Sahh-al-Din (in Bagdad) and Ghayal-al-Din (in Turkey).
29	Faan Nuri Beg	Turk	Turkey (or possibly Tabriz).	
30	Dr. Krachia Mouradian	Syrian	Basra.	
31	Dr. Ahmad Sabri	Turk	Lomtic Asylum, Bagdad.	
32	Adham Beg Chakaz	"	Bagdad.	

شایه‌نی باسه، مهولان زاده ریفعت بهگ له سالی ۱۹۲۷دا، رمگه‌زنامه‌ی لوبنایی وهرگرت، هەر لهم سألهدا عولووبیه مهولانی هاوسه‌ری له ئەسته‌مبول له دادگا داوای جیابوونه‌وی کردو دادگاش داواکه‌ی په‌سندکرد. ئەو له‌م ماوه‌یدا به زمانی تورکی له رۆژنامه‌ی "الجمهور العربي" دا که له حه‌لب دهرده‌چوو، بابه‌تی بلاوده‌کرده‌وه.⁷⁰ هه‌روه‌ها له‌م سألهدا مهولان زاده له چاپخانه‌ی "وقت" حه‌لب، کتیبکی به تورکی نووسی به ناویشانی "ترکیایه انقلابین ایچ یوزو / روه‌ی ناوه‌وه‌ی شو‌رشی تورکی"،⁷¹ ئەم کتیبه‌ خویندنه‌وه‌یه‌کی رووداوه‌کانی قوناغی کۆتایی ده‌وله‌تی عوسمانیه‌ له سالی ۱۹۰۸ه‌وه هه‌تاوه‌کو هاتنه‌سه‌رکاری که‌مالیسته‌کان و زور باس و لی‌کدانه‌وه‌ی سیاسی گرنگی له خو‌گرتوه‌وه، که هه‌ندیکیان، به‌تایه‌ت پالېشتینی زایونیزم و ماسونیه‌تی جیهانی بو ئی‌تحدیه‌کان، پی‌شتر قسه‌ی لی‌وه‌کردبوون و هیندی‌کیشی یه‌که‌م جاربوون به روونی ئاماره‌یان بو بکات. ئەو وه‌ک ئاگاداریکی رووداوه‌کان و وه‌ک که‌سیکی بایه‌خدارو نزیک له‌ سیاسی‌ه‌تکارانی ئۆپوزسیونی عوسمانیه‌ی و ریک‌خراوه‌ ئه‌رمه‌نییه‌کان و کۆنسوله‌ بیانییه‌کان، زور به وردیه‌ی هۆکاره‌کانی پشتی په‌رده‌ی رووداوه‌کانی ئەو قوناغی شروقه‌کردوه‌وه رووی راسته‌قینه‌ی پیاوانی ئی‌تحدادو ته‌ره‌قی و دواتر که‌مالیسته‌کانی دهرخستوه‌وه. مهولان زاده له‌ به‌شی ۷ و ۸ و ۹ و ۱۰ی ئەم کتیبه‌یدا، به وردیه‌ی شروقه‌ی تاوانی جینۆسایدو ره‌شه‌کوژی ئه‌رمه‌نه‌کانی نیو ئیمپراتوری عوسمانیه‌ ده‌کات، که له‌لایه‌ن ده‌سه‌لاتدارانی تورانی ئی‌تحدادو ته‌ره‌قیه‌وه ئه‌نجام‌دران. ئەو باس له‌و به‌رنامه‌یه‌ ده‌کات که هەر

70 ئەم رۆژنامه‌یه‌ له سالی ۱۹۲۸ له لایه‌ن "محمد تاهیر کوری مسته‌فا سه‌ماقیه" له حه‌لب دهرده‌چوو، جگه له مهولان زاده، که‌سانی وه‌ک : ئه‌لقادر حه‌فار، مونیر موده‌ومر، فیکتور کالوس، فوئاد ره‌فاعی، توفیق هارون و نه‌زیر فه‌نسه‌ بابه‌تیا‌ن تیدا بلاو ده‌کرده‌وه. بروانه:
دکتور سه‌یل الملاذی: الطباعة والصحافة في حلب، دار يعرب للدراسات والنشر والتوزيع، ۱۹۹۶، ص ۱۲۹.
71 القاضي سعد زغول الكواکبي: عبدالرحمن الكواکبي . السيرة الذاتية، الطبعة الاولى، ۱۹۹۸، ص ۸۵.

شایه‌نی باسه، ئەم کتیبه‌ی مهولان زاده له سالی ۱۹۹۲ له‌لایه‌ن "دکتور توفیق برو" کراوه‌ به‌ عه‌ریبه‌ی.

له سهرهتای جهنگهکهوه بو کومهکوژیی نهرمن و قهلاچوکردنیان دانرابوو، لهو بارهیهوه تهواوی قسهکانی دکتور بههادین شاکیرو دکتور نازم و شوکری بهگی، که لیژنهیهکی سی کهسی جیبهجیکار بوون بو ئهجامدانی ئهو تاوانه به پالیشتی تهشکیلاتی مهخوسهوه شهخسی تهلععت پاشا، له فیبرایهری ۱۹۱۵ء، راگواستوه. پاشان له بهشی دوازدهیهمداء، تاوانهکانی تورکه تورانییهکانی ئیتحدادو تهرفقی دژ به عهرب باسکردوه، ئهوهی بهدهستی جهمال پاشا و بهمهبهستی پاکتاوکردنی عهرب له شام و بو قازانجی جولهکه ئهجامدراون. له راستییدا، ئهم کتیهو زانیارییهکانی ناوی بوونهته سهرچاوهیهکی گرنگ و رهسن و بنهرتی له لایهن نهرمنهکانهوه ههر کۆلهریک لهسهر ئهو قوناغهو کیشهو جینوسایدی نهرمن کاری کردبیت.⁷²

شایهنی باسه، وردیی و ههستیاریی زانیارییهکانی ئهم کتیه ، بهتایهت سهبارهت به جینوسایدی نهرمن، وایکردوه که ههندیک نووسهر لهکاتی پشتیبهستن بهم کتیه، مهولان زاده به یهکیک له ئهنامه دیارو بالاکانی کۆمیتهی ئیتحدادو تهرفقی لهقلمم بدن که له دانیشته نهینییهکاندا بهشداریی کردوه،⁷³ لهکاتییدا مهولان زاده ههموو ژیان و کارو چالاکییهکانی دژی ئهوان بووه. دیاره یهک لهو میژوونوسه دیارانهشی ئهم ههلهیهی بهسهردا تییهریوهو دووبارهی کردۆتهوه رهوانشاد دکتور کهمال مهزههر بووه.⁷⁴

⁷² Arthur Beylerian: Les grandes puissances, l'Empire ottoman et les Arméniens dans les archives françaises : 1914-1918 , Université de Paris I (Paris), 1983,p31-32.

⁷³ Florence Mazian: Why genocide ?: the Armenian and Jewish experiences in perspective, Ames : Iowa State University Press,1990, p61; Guenter Lewy: The Armenian Massacres in Ottoman Turkey:a disputed genocide, The University Of Utan Press,2005,p 47.

⁷⁴ د. کمال مظهر احمد: کردستان في سنوات الحرب العالمية الأولى، ترجمة: محمد الملا كريم، دار الفارابي، آراس، ۲۰۱۳، ص ۲۸۷.

تورکبه القادریک ایچ بوزی

— * —

ابن فضل تشکیل ایدر

وئیں قسبل

مکانل ایبرالمورالیک حرب عمومی سورده دستورل ا حرب عمومی
جیران ایدر واقع وصالک وکانه سنه اولمورل سور ایدر

ایکین قسبل

مترکه عمومی وئج وصالک ا سلطان وصالک پنج اولان
مکانل ایبرالمورالیک کینت اولمورل کفک وکانه سنه اولمورل سور ایدر

— * —

بحردی : مولانی زاده وقت

— * —

تبع وزیر : من بنامشدر

— * —

۱۹۲۹

مکانل : قزق ا مصلحتده مولان زاده وقت یک حایبه تاریخ اولمورل

آلته آله بیلملیدر ، که موقعتیمز یوزده یوز تأمین ایدیه بیرلمش اولسون . ایشته بن ....
شکری - (بهاء الدینک سلوژنی کسارک) رجا ایدهرم بها ، رؤسامن نفس نفیسلیرنی
 عاظه ایچون فدائینریمیزی عسکرلکدن استینا ایتشلدی . بولری مراد ایدیور ایسهک
 بولرله کووه نهرک فعالیتنه کیمه نی توصیه ایتک ایسته بور ایسهک ، شمیدین آجیق اوله رق
 سوبله ییم . بندن ناصو ! ..

بهاء الدین شاگرد - (حدتله) رجا ایدهرم شکری . نه قادر صبر سزسک . اعتراض ،
 مطالعه ، مناقشه حتی مجادله و مضاربه به قاتله جق ایسهک صوکر مه بر اق . شمدی بنی دقتله
 دیکله . بزم درعهده ایتش اولدیمز وظیفه ندر ؟ .. ارمیلری بلا استینا چولوق چوجق ،
 قالدین قیزان ، اختیار علیل دیکیمزین صوگ فردینه قادر قتل واحا ایتک دکلیدر ؟ ..
 بنده سندن صورارم شکری : بو هر کسک قولایتمله یابایه چیکی علی العاده بر ایشمیدر ؟ ..
 هر ایشده اولدینی کچی ، بو ایشده دخی ، بو ایشلرله توغول ایتش ، اختصاص حاصل
 ایتش اولانلری آرامق ، بولبولقدن صوکره بر تشکیلاته ربطایله انتظام دائره سنده ایشی
 کوردیرمه به چالیشق لازمدر . تکرار ایدهرم . بو ایشی عسکره ، زاندارمه به و اهالی به
 کوردیرمه یز . بو ایش اولنرک کورمه بیله چیکی ایشلردن دکلدر . عسکرک ، زاندارمه نک
 اختصاصی باشقدر . فی انواع عسکره ، زاندارمه به آدم بولدریمک ، تخریبات یایمق
 اصوللری تعایم ایتدیریلکده در . بو دوغریدر . فقط بو بولدریمک ، تخریب ایتک حریده ،
 وطن ایچون ، سلامت مملکت ایچون آجیلاجق حریده تطبیق اولونایلیر . وینه ظن
 ایدهرم ، که حرب ایله عادی جنایتلر آراسنده بویوک بر فرق اولدینی تسلیم ایدرسک ا
 بزم اجرا ایتدیریمکیمز اینس الی باغلی ارمیلری ، چولوق و چوجتملری ، علیل و اختیار
 زلری ایله صوگ فردینه قادر بولدریمکدر . بوکا حرب شکلی و بریه من بو عادی ، وحشی
 بر جنایت در . بر عسکر مهده بولونان بر چوجنی آمانسک قوجاغندن قابارق والدسک
 کوزی اوکنده قافاسنی قواروب آناماز ، آناز . بلکه والدی ده قور تارما به چالیشیر ،
 و بریلن امری ، شرف عسکره به مغایر بولور ، عصیان ایدر . کذلک بر عسکر علیل ،
 طاجز ، آله کلچه اورولمن بر اخبارک کورکنسه سونکوسنی صابلاماز . اسیره حرمتک
 وجوخی دوشونور . بو قجه لکی ، قهرمانان اولق اوزره تأویل ایله من . او خالد ؛
 تسلیم ایتک لازمدر ، که عسکر ، زاندارمه ، بزم یابدیرمق ایسته دیکیمز احا علمیه سنده
 لیشیمزه یاراماز ؟ .. بونی بویله قبول ایدنیجه ، بزه یارار قونی ، اشخاصی ترده بولایله .
 چکز ؟ .. ایشته مسئله نک روحی بو نقطه ده تمرکز ایدر . بن ، بزم یارایه جق اشخاصی ،

قوماندانلری امری بیزله بو قوت ماتوب تولدیر بیلیمیدر . بزاوچلر اجرا قومیتسی
یاکز حکومت مرکزی بی نایبر ، قوم اجرایه نیک قطعی دیمک اولان هیئت وکلا ایله
استشاره ایدر ، آکلاشیر ، ترتیبات لازمه آلدقدن سوکره اجرا حتی بزه انحصار ایله
سرکره تابع والی ، متصرف ، قائمقام و عسکری قوماندانلری ؛ هیئت وکلا امرینه
تابع بیلر . قاننده اولدقلرندن آزله بایله حق معامله بخایره . مسوی اولدقلری نظارتک
ناظرینه بر اقلیر . بوکا بزمداخه ایتمالی بز ، خلاصه بزم تشکیل ایدوب امری بزم حصر
ایده چکمز قوته بزدن باشقه کیمسه تصاحب ایده مه ملیدر . ایشته هر شیدن اول عیناجی
اولدیمز تشکیلات بودر . بونک خلوط اساسیه سی بن بو قادر دوشوندم وچیزدم .
سز نه دوشونیر سکر ؟

شکری — عسکردن و زاندارمه دن و اهالیدن و تشکیل و احما عمایه سنده استعانه
ایجه چک ایسه شمدیدن صورم بیلیرمی بزم ارمیلری قادی اختیار ، قیز قیزان دیمک سزین
هانکی شیطانلر قتل ایندیروب احما ایده بیله جکمز ؟ عسکر سز زاندارمه سز بو ایشک
کوریه بیله چکنه بزم عقم ایزمیور .

دوقور نانلم — بهاء الدین شاکرک داهیان بر ایجاد ایلمسه ایدی بو قادر اوزون
بر مقدمه سردینه حاجت کورمز ، بز دیکنه مکله اکتفا ایدردی . بر آز صبر ایت
مطالعہ سی اکل اتسین .

بهاء الدین شاکرک — نهوت قزداشلر ؛ بکی آله کیردیکمز اینس آغیردر . تخمینک
فوقنده عظیمدن ای ترتیبات آلمسزین ایسه باشلارسه ک موفقیت مشکو کدر . بن بو
خصوصی جو قدن بریدر دوشونبورم . ارمیلرک بر فردینی بر اقسام صورته امر
احبارینک تأمین و ساطنی آرایورم . وطن ایدرم ، که بولدم . بن بو جهتلی دوشونورکن ،
درین درین دوشونورکن بر چوق کیجه لری اویقوسز سز کیردم . بن دانغا وضعیت احوال
روحیه تماس ایدن جهتلی آرار و بونلرک ایجه فقط لرندن اعظمی استفادہ می بولورم .
بوکون عمومی سفر برلک وار . حرب وار . هر کس ، هر آلی سلاح طوتان عسکر . بو
وضعیت و شکلدن بزم اعظمی استفادہ سز زرده بولونابیلیر ؟ آرادیمز قوتی زرده دن آله
ایده بیلیرز ؟ ایشته بونی تمیزه مقتدر اولدیمز آله مسئله حل ایدیلن نظر بیله باقیله
بیلیر . آدم تولدیرمک نهو یاقی ، عرضه ترض ایتمک ایشلرند اختصا صاحبی
اوله رق عسکر لکدن استفا ایدیلن قوتلر یوقیدر ؟ ایشته بونلری بولمی و بونلری امر

باربارا هینینگ، لهژیر ناوینشانی "کۆلۆنیالیزمی پاتیرنالستیکی فهره‌نسیی له‌گه‌ل نوینه‌ره کوردییه‌کاندا یه‌کانگیر ده‌بیته‌وه" باس له‌وه ده‌کات که له بیسته‌کانی سه‌ده‌ی بیسته‌مدا، فهره‌نسییه‌کان له‌سوریاو له‌پیناو کۆنترۆڵکردنی زیاتری سنوره‌کانی ناوچه‌ی ماندیتیه‌که‌میان، کاریگه‌ریان له‌سه‌ر قه‌واره‌گرته‌ی کۆمه‌لگه‌ی کوردیی له‌رووی سیاسییه‌وه هه‌بووه‌و ویستووینه هه‌روه‌ک باکووری ئه‌فریقا، سیاسه‌تی کۆلۆنیالیزمی پاتیراریکی جییه‌جییه‌که‌ن. له‌و رووه‌شه‌وه، ئه‌ندامانی بنه‌ماله‌ی به‌درخانیاں وه‌ک نیوانگریکی خۆیاں و خه‌لکی کورد بییوه‌ته‌وه. چونکه ئه‌وان باشتتر ده‌یانته‌وانی به‌رژوه‌ندیی کۆمه‌لگای کوردیی له‌گه‌ل به‌رژوه‌ندییه‌کانی سیاسه‌تی فهره‌نسیی له‌و و لاته‌ بگۆنجین.

باربارا، به‌ پشتمه‌ستن به‌ راپۆرتیکی فهره‌نسی که له ٤ یه‌نایه‌ری ١٩٢٨ نووسراوه، ده‌لێت: "ئیداره‌ی فهره‌نسیی جه‌لادته‌ و که‌مه‌ران به‌درخانیاں له‌ سه‌رکرده‌کانی دیکه‌ی کوردستانی هاوشیوه‌ی مه‌ولان زاده ریفه‌عت و نه‌وه‌کانی شیخ سه‌عید له‌لا له‌په‌شتتر بوو که هه‌لۆیستی زیاتر به‌ره‌هه‌لستکارانه‌یان له‌هه‌مبه‌ر رژیمی ماندیت دهنواند."⁷⁵

ئهمه‌ش دوو خالی گرنگ روون ده‌کاته‌وه، یه‌که‌میان ئه‌وه‌یه که مه‌ولان زاده ریفه‌عت خاوه‌نی راو هه‌لۆیستی تایه‌ت و سه‌ربه‌خۆی خۆی بووه، به‌په‌چه‌وانه‌ی ئه‌وه‌ی نه‌یاره‌کانی له‌ تورک و ئینگلیزه‌کان له‌م قوناغه‌دا بۆیاں بلا‌وده‌کرده‌وه که گوایه‌ پیاوی فهره‌نسییه‌کانه. دووه‌میش که‌سایه‌تی چالاک و لیهاتووی مه‌ولان زاده‌یه که کورانی به‌درخانیه‌ی نه‌یانده‌ته‌وانی له‌ کاری قه‌واره‌گرته‌ی ئه‌و کۆمه‌لگای کوردیه‌ له‌ سوریاو هه‌ر چالاکیه‌کی سیاسیدا په‌شتگویی بخرن. بۆ نمونه هه‌ر خودی باربارا هینینگ، کاتیک باس له‌ رۆلی به‌درخانیه‌کان له‌ یه‌کخه‌ستی کۆمه‌لگه‌ی کوردیی له‌ سوریا ده‌کات، ئاماژه‌ به‌وه ده‌کات

⁷⁵ Barbara Henning: Narratives of the History of the OttomanKurdish Bedirhani Family in Imperial and Post-Imperial Contexts, p564.

که جهلادەت بەدرخان لە پیکهینانی ریکخراوی "خۆبیوون" دا، بەهۆی پەيوەندی و هاوکاری مەولان زادە ریفەعت بەگهوه توانیویەتی هاوکاری توندوتۆل لەگەڵ غەیرە کوردو غەیرە موسولمانەکان و هەروەها پالێستی گەورە بزووتنەوی ئەرمنی بەدەستبەینیت و گوتاری خۆبیوون سەبارەت بە شوناسی کوردی بگۆریت، بەتایبەت رەتکردنەوی جەختکردنەوه لە رووه ئاینییهکە. ⁷⁶

لەر استییدا، دامەزراندنی خۆبیوون لە پیناوی یەکخستنی سەرجهم ریکخراو و هەول و تیکۆشانی تەواوی سەرکرده نەتەوهییەکانی کورددا بوو بەمەبەستی هەلگیرساندنی راپەڕینی گشتی لە باکووری کوردستان دژی داگیرکەری تورک و پاکردنەوی لەهەر سیمبولیکی داگیرکاری هەتا دەرکرنی دوا سەربازی تورکی و بۆ دامەزراندنی دەولەتی سەربەخۆی کوردستان. وەک 'چۆردی تیجیل' لە ژیرناونیشانی "چالاکییەکانی خۆبیوون لەسایەتی نفوزی داشناق" دا دەلێت کە کرۆکی دامەزراندنی خۆبیوون لە کۆتایی سالی ۱۹۲۷دا، چەند سەرکردهیهکی کورد بوون کە یەکیکیان مەولان زادە ریفەعتە. ⁷⁷

لەم بارهیهوه، "میشیل گونەر" دەلێت کە لەم قوناغەدا مەولان زادە ریفەعت وەک رایەلهو هۆکاریکی پەيوەندی لە نیوان کوردهکانی نیو خۆبیوون و ئەرمنییەکان کاریکردووه. ئەم کەسایەتییە ئەو نوسەرە کوردهیه کە وەک پرۆیاگەندیستیکی دژەتورک ئەو کۆبوونەوهیهی ئیتحادو تەرەقی گیرابوو کە سالی ۱۹۱۵ بۆ بریاردان لە قەردنی ئەرمن ئەنجامیانداوو. وا دەخەملێنریت کە ئەم "ئاشکراکردنە" ئاسانکاریی بە هاوپەیمانیی کوردو ئەرمن کردییت. دکتۆر توتنجیانی

⁷⁶ هەمان سەرچاوه، ل ۷۱۱.

⁷⁷ Jordi Tejel: The Last Ottoman Rogues: The Kurdish–Armenian Alliance in Syria and the New State System in the Interwar Middle East, in: Age of Rogues: Edited by Ramazan Hakkı Öztan, Alp Yenen, 2021, p366.

سەرۆکی کۆمیتەی ناوهندیی داشناق له سوریا، خزمەتی نامانجی
پێکەوه کارکردن و هاوبەشییەکی ریفەعتی کرد.⁷⁸

خۆیبوون له بەهاری سالی ۱۹۳۰، بە رێبەری ئیحسان نوری پاشا،
ئاگری راپەڕینیکی گەورە نەتەوویی له باکووری کوردستان
هەڵگیرساند که ناوهندەکی چپای ئاگری بوو. ئەم راپەڕینە بەخێرای
ناوچەییکی فراوانی له باکووری کوردستان گرتەووه و سەرکەوتنی
گەورە بەسەر سوپای تورکدا بەدەستەینا. وێرای هەموو هەولەکانی
دەسەلاتدارانی تورکیای کەمالیی له راگەیانندی دۆخی ئاوارتەو
کۆکردنەوی ۱۰۰ هەزار سەربازو بەکارهێنانی چەکی قورس له تۆپ
و تانک و فرۆکەیی جەنگیی، هێشتا له جولای ۱۹۳۰دا، هێزەکانی له
بەرەکانی شەردا تیکەشکان و پاشەکشەیان دەکرد. هەتاوهکو تورکیا له
رێگەیی هەولی دپلۆماسییەوه توانی ئێران بکێشێتە نیو جەنگەکەوه
رێکەوتنی لهگەڵدا ببەستیت، هەروەها توانی فەرنسیەکان له سوریاو
ئینگلیزیییش له عێراق رازی بکەن که رێگە له گەشتنی یارمەتی به
شۆرشگیرانی ئارات بگرن و له هەموو لایەکەوه گەمارۆیان
بخەنەسەر، ئەوهی رۆلی کاریگەری له پاشەکشەو دواتر شکستی
شۆرشەکەدا هەبوو له سەرەتای مانگی ئەیلوودا، ئەو مانگەیی که جگە
لهو نەتەووییە، مەرگی مەولان زاده ریفەعت بەگیشی بەخۆهێنی
و ناوبراو له تەمەنی ۶۱ سالییداو پاش زیاتر له ۳۵ سال تیکۆشان
دژی ستەمکاریی حەمیدی و حوکی فاشیستی ئیتحادو تەرەقی و
مستەفا کەمال ئەتاتورک و خەبات بۆ ئازادی و سەربەخۆیی
کوردستان، بۆ هەمیشە له شاری حەلب لەناکاو دلی له ئێدان کەوت .

---

⁷⁸ Michael M. Gunter: The Kurds in Turkey: a political dilemma, Boulder,
Westview Press, 1990, p 114.

بهشیک له دامزرینهرانی خوبیون

شورشگيرانى ئاگرى